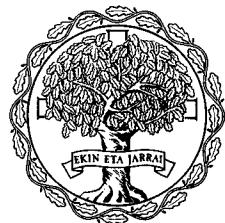


E U S K E R A

Euskaltzaindiaren lan eta agiriak
Trabajos y actas de la Real Academia de la Lengua Vasca
Travaux et actes de l'Académie de la Langue Basque



EUSKALTZAINDIA

REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA
ACADEMIE DE LA LANGUE BASQUE

1997, 3
42. liburukia (2. aldia)
BILBO

EUSKALTZAINdia

Plaza Barria, 15. 48005 Bilbo

Argitalpen batzordea / Comisión de Publicaciones:

Burua:	Jean Haritschelhar
Kideak:	Hendrike Knörr Patxi Goenaga J. A. Arana Martija Miren Azkarate Beñat Oihartzabal Patxi Altuna Juan Luis Goikoetxea
Eragile eta idazkaria:	Ricardo Badiola Uriarte

© Euskaltzaindia

ISSN. 0210-1564

Euskeria

ISBN. 85479

Legezko Gordailua BI-1.244-58

Fotokonposaketa: Rali. Particular de Costa, 8-10, 48010 Bilbo

Elkar, E. Koop. grafikagintza. Autonomia, 71, 48012 Bilbo

Aldizkari hau beste agerkariekin trukatzen da. Otoi, idatz Zuzendariari.
Esta Revista admite el intercambio con otras publicaciones. Se ruega dirigirse al Director.

AURKIBIDEA

FEDERIKO KRUTWIG-I OMENALDIA

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua, <i>Federiko Krutwig jaunari ohore</i>	419
Federiko Krutwig Sagredo, <i>Federiko Krutwig-i omenaldia</i>	425

POMPEU FABRA ETA KOLDO MITXELENA JAUNEI OMENALDIA

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua, <i>Pompeu Fabra eta Koldo Mitxelenari omenaldia</i>	431
Dr. Antoni M. Badia i Margarit, <i>Homenaje a Pompeu Fabra: In memoriam</i>	433

EUSKALTZAINDIAREN ERABAKIAK ETA ADIERAZPENAK

Euskaltzaindiaren ARAUAK:

76.— <i>Latin eta greziar pertsona-izen klasikoak euskaraz emateko iriz-pideei buruzko erabakia</i>	447
77.—Hiztegi Batua: <i>ihabali - irudi</i>	487
78.— <i>Aditz Laguntzaile Batua</i>	501
79.—Hiztegi Batua: <i>irudialdatu - jorratzaire</i>	569

ANTOINE D'ABBADIE: NAZIOARTEKO BILTZARRA. EUSKO IKASKUNTZA - R.A.L.V. / EUSKALTZAINDIA: ONDORIOAK

Antoine D'Abbadie-ren Biltzarra: <i>ondorioak</i>	589
Conclusiones del Congreso Antoine D'Abbadie	590
Conclussions du Congrès Antoine D'Abbadie	591

GUTUNAK

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua, <i>Nafarroan FM irratiz lizentzia berriak</i>	595
-------------------------------------------------------------------------------------------	-----

Jean Haritschelhar, Presidente, <i>licencias de radio FM a adjudicar en Navarra</i>	596
 BANCO BILBAO VIZCAYA - REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA/EUSKALTZAINDIA: <i>Hitzarmena</i>	
Elkar lanerako <i>Hitzarmena</i>	601
 BANCO BILBAO VIZCAYA - R.A.L.V./EUSKALTZAINDIA: <i>Convenio</i>	
<i>Convenio</i> de colaboración	607
 EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA/UNIVERSIDAD DEL PAÍS VASCO - EUSKALTZAINDIA/REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA: <i>Hitzarmena/Convenio</i>	
<i>Hitzarmena/Convenio</i>	611
 BARNE TXOSTENAK	
Pruden Garzia Isasti, Azkue Bibliotekako zuzendaria, <i>Azkue Bibliotekaren katalogoa (ABK): Euskaltzaindiaren proiektu estrategikotariko bat</i>	615
J.L. Lizundia, idazkariorde-kudeatzailea, <i>1998. urterako Euskaltzaindiaren batzar egutegia</i>	623
 BATZAR AGIRIAK	
Euskaltzaindiaren batzar agiriak: 1997: IX, X, XI, XII	627
 JASOTAKO TXOSTENAK	
 ONOMASTIKA	
Onomastika batzordea, <i>Nafarroako toponimia nagusiaren normalizatorako irizpideak</i>	653

Mikel Gorrotxategi Nieto, Onomastika batzordeko idazkaria, <i>Izen deituren nazioarteko legedia</i>	667
Mikel Gorrotxategi Nieto, secretario de la comisión de Onomástica, <i>Criterios de oficialización de topónimos</i>	677
Juan San Martin, <i>Erreneriaren izena dela eta</i>	683

GRAMATIKA

Jesus Mari Makazaga, Gramatika batzordeko idazkaria, ‘ <i>Ardatz’ itzulpen zerbitzutik jasotako hizkuntz kontsulta</i>	691
Jesus Mari Makazaga, Gramatika batzordeko idazkaria, <i>Berastegiko Udalaren hizkuntz kontsulta</i>	695
Jesus Mari Makazaga, Gramatika batzordeko idazkaria, <i>San Viator komunitateko Angel M.^a Ipiñaren hizkuntz kontsulta</i>	697
Jesus Mari Makazaga, Gramatika batzordeko idazkaria, <i>Loiola Irratia</i>	699
Jesus Mari Makazaga, Gramatika batzordeko idazkaria, <i>Eusko Legebiltzarreko erredaktoreak</i>	701

JAGON SAILA

Joxe Ramon Zubimendi, Jagon batzordekidea, <i>Euskararen kalitatea: zuzentasuna eta egokitasuna</i>	705
-----------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----

LITERATURA

José Garmendia Arruebarrena, <i>Dos salmos inéditos de Francisco Ignacio de Lardizabal</i>	713
José Garmendia Arruebarrena, <i>Algunas noticias inéditas sobre Agustín Pascual Iturriaga</i>	717
José Garmendia Arruebarrena, <i>Dos personajes enfrentados: Juan Ignacio de Iztueta y el rector de Azpeitia</i>	721

LEXIKOGRAFIA

Michel Morvan, <i>Commentaire critique sur les “materiales para un diccionario etimológico vasco de la lengua vasca”</i>	731
--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----

Michel Morvan, <i>Commentaire critique sur les “materiales para un diccionario etimológico vasco”</i>	743
-------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----

BERRIAK

BILBAO BIZKAIA KUTXA-EUSKALTZAININDIA: *Literatura sariak, 1996*

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua, <i>BBK-Euskaltzaindia sariak</i>	757
Daniel Landart, <i>Hautsi da kristala</i>	759

BILBAO BIZKAIA KUTXA-EUSKALTZAININDIA: *Literatura sariketa, 1997*

PREMIOS LITERARIOS: BILBAO BIZKAIA KUTXA- REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA/ EUSKALTZAININDIA, 1997

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua, <i>BBK-Sariak</i>	763
Bilbao Bizkaia Kutxa - Euskaltzaindia: <i>Literatura sariak, 1997</i>	765
<i>Premios literarios:</i> Bilbao Bizkaia Kutxa-Euskaltzaindia	769

EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA/U.P.V.- REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA/ EUSKALTZAININDIA: *Liburu aurkezpena*

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua, <i>Liburu aurkezpena</i>	775
Xabier Alberdi, <i>Euskararen tratamenduak: Erabilera</i> (Iker 9)	777
Pedro de Yrizar, <i>Morfología del verbo auxiliar labortano</i>	781
Angeles Líbano, <i>Toponimia Medieval en el País Vasco (Letras B, C, CH, Ç, D, E, F, G)</i>	783
Miren Azkarate, <i>Liburu aurkezpena</i>	785

1997, XXXII. EUSKAL LIBURU ETA DISKO AZOKA: EUSKALTZAINDIAREN ARGITALPENEN AURKEZPENA

Durango, 1997-XII-07	789
----------------------------	-----

BESTE BERRI BATZUK

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua, <i>Iⁿ Udako Euskal Unibertsitatea</i>	797
Jose Antonio Arana Martija, <i>Urtzi Urrutikoetxea gaztearen olerki liburua aurkeztean</i>	799
Jose Antonio Arana Martija, <i>Hirigune historikoen nazioarteko bilerak</i>	801
1997. URTEAN BILKURETAN IZANDAKOEN ZERRENDA	
1997. urtean hileroko osoko bilkuretan izandakoen zerrenda	805
1997. urtean euskaltzain urgazle eta ohorezkoen partaidetza	807
* * *	
Aurkibidea 1997	809

**FEDERIKO KRUTWIG-I
OMENALDIA**

Egoitza, Bilbo, 1997-XI-28

FEDERIKO KRUTWIG JAUNARI OHORE

Bilbo, egoitza, 1997-XI-28

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua

Hiru aro nagusi nabari dira Euskaltzaindiaren historian. Lehena, gerla aintzinakoa, 1919-tik 1936 arte; bigarrena gerla zibilaren ondotik 1968 arte; hirugarrena Arantzazuko kongresutik honara doa. Lehenbiziko urratsetarik katakunbetara, katakunbetarik berpiztera, berpiztetik euskara baturantz, hola deit daitezke hiru aro horiek.

Katakunbetarik berpiztera (1937-1968): Azkue eta zenbait euskaltzain (Urkijo, Intzagaray, Campión, Eguzkiza) hegoaldean egon dira, bertze batzu (Altube, Echegaray, Intza, Olabide) herbestera joan irriskuen gatik, Iparraldekoak (Elissalde, Lacombe, Lhande) Frantzian daude; osoki zatikatua da Euskaltzaindia. Bizkaia eta Gipuzkoa bereziki, frankisten menpean bizi dira; euskara debakutua da, euskaldun jendea lehertua bezala.

Lauzpa bortz urte luzeren ondoan, ilunpean dagolarik Euskaltzaindia, lehenbiziko argitxo bat pizten da Azkue-k ukán dituen bisitei esker. Julio de Urkijo-ri aipatzen dizkio 1941-eko otsailaren 6-eko gutunean:

«Carísimo amigo: Tengo el placer de darte una noticia que sin duda es muy de tu agrado. Dos veces han estado en esta oficina tres miembros de la Junta de Cultura de esta Diputación: los señores Areilza, Merino Urrutia e Igartua.

Me expusieron su proyecto de dar nueva vida a esta Academia. Y últimamente me visitó el segundo para decirme que ponían a nuestra disposición cinco mil pesetas anuales; No podrías tú conseguir que tome igual acuerdo la Junta de Cultura de esa Diputación?

Ahora voy a exponeros (a Intzagaray podrías darle cuenta de esto por teléfono) el plan que me ocurre.

1.^º Reunirnos cada dos meses, un mes aquí y otro ahí: exceptuando los de verano.

2.^º Elegir como sucesor de Campión al P. Iraizoz, residente en Lecaroz; y a Nazario Oleaga, residente en Bilbao como sucesor de Eguzkiza.

3.^º Elegir como sustituto de Altube a Zamarripa de Bermeo.

4.^º Quiénes podrian ser nombrados como sustitutos de Olabide, Intza y Echegaray.

5.^º Dedicarnos a terminar el Diccionario en preparación y a publicar nuestra Revista.

A los señores de que antes hablo les pregunté si podrían como antes tomar parte en nuestras reuniones los tres académicos vasco-franceses. Y me dijeron que por lo menos por ahora no.

Mucho gusto tendré, carísimo amigo Julio en recibir pronto tu contestación y vuestro parecer, para exponerle a estos señores.

Con afectuosos recuerdos a Vicenta, se repite muy vuestro en el Señor,»

Resurrección

Gutun honek adierazten duen bezala 1941-eko otsailean hiru euskaltzain gelditzen dira Hegoaldean: Azkue, Urkijo eta Intzagaray, anartean hil baitira Campión eta Eguzkiza. Azkue-k jakin nahi du berte bien iritzia. Harentzat euskaltzainak euskaltzain dira bizi guzirako. Herbestean direnentzat aipatzen du «sustituto» hitza, erran nahi baita ordezko, hilentzat aldiz «sucesor» derasa, ondokoa beraz; iparraldekoak kontutan hartzen ditu galdeginez etortzen ahalko diren. Joka-molde oso garbia dauka Azkue-k.

Zenbait egunen buruan hartzen du euskaltzainburuak Bizkaiko «Junta de Cultura»-ren erabakia. Galdegiten zaio Euskaltzaindiari segi ditzan hasiak dituen lanak, segurtatzen dizkio bost mila peseta urtero eta agintzen dio har dezan euskaltzain oso gisa «Junta»-ko jaun bat: Juan Irigoyen.

Bortxaren bortxaz, hala egin zen, katakunbetarik ateratzeko ez baitzen bertze biderik, bainan kontura gaitezen hamabi euskaltzain izanki, Juan Irigoyen agertzen dela hamahirugarren. Dotzenan hamahiru, hala jokatu da Azkue, bere printzipioak gordez.

Azkueren ondoan agertzen da orduan gizon gazte bat, hogeita bi urtekoa, Federico Krutwig Sagredo jauna. Harekin, Azkue, Urkijo eta berrikitan sartu diren euskaltzainen ondoan belaunaldi berri batek erakustera emaiten du maite duela euskara, nahi duela landu eta bultzatu. Beldurrik gabe jende guzien eta agintarien aurrean aldarrikatzen du euskararen alderako atxikimendua. 1942an gara, Federico Krutwig izendatzen dute euskaltzain urgazle,

Bortz urteren buruan, ikusirik Federico Krutwig-ek irakurtzen dituen txostenekin emaitza haundia egiten diola Euskaltzaindiari, orduko euskaltzaineik erabakitzentz dute euskaltzain oso izendatzea, 1947-ko azaroaren 29-ko bilkuraren:

«Bilbao'n mila bederatzieun eta berrogeitazazpi'garren urteko azila'ren ogeitabederatzian, Euskaltzaindia'ren etxearen, Azkue jauna maipuru dala ta Ur-

kijo, Zamarripa ta Oleaga euskaltzainak berton dirala, egiten dau Euskaltzaindia'k il oneri dagokon batzarra.

Asiera araudizko otoitzaz emoten dako.

Uurrengo lenaurreko batzarra'ren agiria irakurri da ta ao batez onetsia izan da.

Gero Azkue jaunak irakurri ditu «Algunas curiosidades lingüísticas» de ritxon lan politaren atal batzuk. Pozik entzun dira.

Federico Krutwig euskaltzain-urgazlea lankidetzat artzea erabagi da gero.

Araudizko otoitzaz amaitzen da batzarra».

Badu beraz 50 urte euskaltzain oso dela Federico Krutwig, gutartean zaharra, ez adinez bainan Euskaltzaindiaren daramatzan urteen gatik. Hogeita sei urte zituen orduan, euskaltzain oso izan den gazteena dudarik gabe.

Irakurtzen direlarik Euskaltzaindiaren batzar agiriak ohartzen gara Krutwig-ek ukantzen duen eraginaz. Alabainan 1949-ko ekainaren 25-eko bilkuraren proposatzen du Euskaltzaindiaren berriztatzea, oraikotzea.

«Krutwig jaunak dino bere eritziz Euskaltzaindia zelanbaiten barriztu bear litakela, orain dagoan ta dabilen lez jarraitu ezkerro, euskerearentzat onera gitxi datorrela. Onezaz adierazoten dauz zertzelada batzuk. Aintzakotzat artu da Krutwig'en asmo ori ta uurrengo batzarrerako gai onezaz txosten bat ekarri dajiala erabagi da».

Udan ez baitzuten bilkurarik egiten euskaltzainek, iraileko bilkuran, irailaren 30-ean, Federico Krutwig-ek irakurtzen du berriztatzeaz egin duen txostenetan:

«Uurrengo Krutwig jaunak, lenaurreko batzarrean beregain utzitako txostenetan gertu dabela dino ta berau irakurten dau, itzez azalpen ta gaigarri batzuk ezarriaz.

Arreta aundiz entzun da bere lan goragarri ori ta berton agertzen dituan asmoak arduraz ta zeazki azterturik, oraingoaz ta ao batez auxe erabagiten da:

— Aurrerantzean, Euskaltzainak amazortzi izan daitezela.

— Kopuru au betetako euskaltzaintzat uurrengo jaun onek artzea: Pierre Lafitte, René Lafon, Jean Saint-Pierre, Louis Dassance ta Manuel Lekuona.

— Henri Gabel (sic) deduzko euskaltzaintzat artzea ta beste euskaltzainak bezala batzarretara deitzea.

Krutwig jaunaren txostenak dakarzan beste asmo batzuri dagokezan era-bagiak, geroagorako uzten dira. Eta artean Euskaltzaindiaren esker sutsuak emoten dakoz Krutwig jaunari berc lan goragarriaren ordain».

Ez da aldakuntza tipia hamabitik hemezortzira pasatzea, ikusiz bereziki nor sartzen den. Badakigu Krutwig-en nahia dela euskara batuaren sortzea hartuz oinarriztat Lapurtera klasikoa. Pentsa daiteke gai hori «geroagorako utzi» zutela orduko euskaltzainek. Bainan, denbora berean, hiru lapurtar sartzen dira Euskaltzaindian: Pierre Lafitte, Jean Saint-Pierre apezpikua eta Louis Dassance Euskaltzaleen Biltzarraren presidenta. Horiekin sartzen da ere René Lafon euskal filologik ukan duen lehen Katedraduna, Bordeleko unibertsitatekoa, ja-kintsun haundia eta mundu guzian ezagutua. Lapurteraren alde jokatzen da Krutwig eta Iparraldeko euskaltzainak sei dira Elissalde eta Aita Lhande-rekin, Lafitte-k hartzen duela Lacombe zenaren alkia. Berritzeta eta gaztetzeaz gain René Lafon-en hautatzeak adierazten du ideologia baten aldaketa: euskaltzain izaiteko behar da euskaldun izan, nahiz aitamak ez euskaldun izan eta sorturik Euskal Herritik kanpo. Garai bateko ikuspegi hertsitik jalgitzen da Euskaltzaindia Krutwig-i esker.

Lehen urratsa egina da, bigarren bat eginen da hiruhogeieko hamarkadan hemezortzitik hogeitalau-era emendatuko delarik euskaltzainen kopurua, sortuz orduan bigarren berritzeta eta gaztetzea.

Kontutan har dezagun Federico Krutwig-en eragina Euskaltzaindian. 1950-eko urtarilaren 27-ko bilkuran irakurtzen du «Euskararen idatzi hizkuntza» deitzan txostenia. Bilkuraz bilkura irakurtzen ditu bertze batzu, hala nola «Commentarios sobre la ortografía del euskera» (1950/III/31), «El aspecto del verbo vasco» (1950/XII/29), eta Irigarai jaunarekin egiten ditu bi proposamen interesarriak 1951-ko apirilaren 29 an:

«Irigarai ta Krutwig jaunen asmoz, gaia ondo-ondo ta zeatz-zeatz aztertutik eta eztabaidea luze ta bizian ekinik, auxe ebatzi da: 1/ Euskaltzaindiak, idazkera dala-ta orainarte artuta daukazan erabagiak oraingoz era berean bete daitezela. Bainan irarkoletan izki-eredu berezirik eztagoanean D, L, R ta T gangardunen ordez DD, LL, RR ta TT izki bikoitzak erabili leitekezala. 2/ Atzerritako gizata erri izenetan eta jakituri-itzetan jatorri idazkerea erabili daitela».

Horrez gain agintzen zaio Krutwig jaunari zenbait erantzun euskaltzain berriek beren sarrera mintzaldiak egiten dituztelarik. Erantzuten dio Seminario Rojas-i 1949-ko ekainaren 25-ean Euskaltzaindia bildua delarik Bizkaiko Ekautajauregiko Jakintza Batzordearen jaiagelan; erantzuten dio ere René Lafon jaunari Baionako euskal erakustokian 1950-eko uztailaren 15-eko bilkuran. Bi erantzun horiek Krutwig-ek publikatu ditu Egan aldizkarian 1986an. Krutwig-ek erantzuten dio ere Aita Villasante-ri 1952-ko apirileko bilkuran Bizkaiko Ekautajauregian, bainan egun honetan eta erantzun horren gatik osoki aldatuko da Federico Krutwig-en bizia. Hasarretu ziren Bizkaiko agintari batzu eta mehatxuak entzunik herbestera joan zen euskaltzain gaztea, orduan 29 urte zituela. Den gutienik mende laurden batez ibiliko da Frantzian, Belgikan, Alemanian, Italian eta azkenean Euskal Herriratzen da. Agertzen da Euskaltzain-

diaren 1978-ko abuztuaren 25-eko bilkuran Aita Villasante euskaltzainburuak egiten diola ongi-etorria. Hauxe dio agiriak:

«Ezer baino lehen Euskaltzainburuak ongi etorria erraten dio Batzarrearen izenean F. Krutwig euskaltzain jaunari, urte askotan hala beharrez urrundua».

Hogeita sei urte luze iragan dira. Egia da Krutwig-ek aurkituko dituela Euskaltzaïndian jende ezagunak hala nola Villasante, Mitxelena edo Lafitte, bainan hanitz aurpegi berri, Euskaltzaïndia berritua, emendatua eta gaztetua baita euskara batuaren gaian osoki murgildua, Bergarako biltzar nagusia apai-latzen ari.

Hogeita sei urte luze, bainan Euskaltzaïndiak Azkuek emanikako xedea segituz, euskaltzain osoa betirako edo hil artio euskaltzain dela, utzi du Federico Krutwig-en alkia hutsik, nehor ere haren ordezko izendatuz eta Krutwig berriz etxeratu delarik, hartu du euskaltzainen artean hutsik eta haren zain zagon alkia.

Federico Krutwig adixkidea,

Badu orain 50 urte euskaltzain oso zarela. Zuk ezagutu dituzu lehenbiziko euskaltzainetan hiru bederen: Azkue, Urkijo eta Aita Pierre Lhande, horiek oraino bizi baitziren euskaltzain oso izendatua izan zarelarik eta, hain zuzen, hiru horiek bilkuran zauden proposatu zenuelarik Euskaltzaïndiaren berritzea hamabi kidetarik hemezortzira pasatuz eta hori Donostiako diputazioan 1949-ko irailaren 30-ean.

Azken hogeit urte hauetan, zu berriz etorri zarelarik honara, hamalau euskaltzain berri sartu dira Euskaltzaïndian, erdia baino gehiago beraz, zortzi gara 1962-1977 arte horretan sartuak eta Aita Villasante bakarrik 50.eko hamarkadan. Zu zara oraiko gazteen, ez hain gazteen eta lehenbiziko euskaltzainen arteko lokaria. Alde batetik Azkue, Urkijo, Lhande eta bertzetik berrikitan sartuak, Xabier Kintana, Patxi Goenaga eta Andres Urrutia. Euskaltzaïndiaren berriztatzaile lehen, euskaltzain belaunaldien arteko lokarri orai, goresmen zuri bihotz bihotzetik eta urte askotarako.

FEDERIKO KRUTWIG-I OMENALDIA

Euskaltzain oso: 1947-XI-29 - 1997-XI-28

Urrezko ezteiak

Bilbo, egoitza, 1997-XI-28

*Federiko Krutwig Sagredok
erantzun-hitzaldia*

Haritschelhar jaun eta adiskide hori!

Euskazainkide hok!

Euskalzaleen publiko maithe hori!

Hemen bildu gaitu Euskalzaindiak, hau da

Euskal hizkuntzaren Akadēmiak, eta ni hospatzeko nahiaz;

bainan erantzuera izkiriatu behar nuenean ‘pentsatu behar ukhan dut’ hospakizun hau, nik egin behar neraukeela, neure aurrean Akademi huntan izan direnei;

zeinen ganik’ nik neure bizitzaren bidea ikasi egin bait nuen.

Egiatan ‘nik neuk’ ber heiei egin behar neraukeen; eta hemen mintzatzen hasi nintzenean’ hauxe bururatu egin behar bait dut.

Hortakotz nik neuk ere’ Graikiako poēta handiek bezala, Jainkosari eginikako invokatione batetaz hasiko naiz, bainan hitz batzu aldatuaz gero

Homerok bere *Iliada* hasten denean Jainkosaren lagunza eskatzen du: Μῆνιν δειδε θεά Πηληιάδεω ’Αχιλῆος erraiten duela’ nik erraiten nuke Μνήμην δειδε θεά. Βασκωνίας ’Ακαδημίας τε καὶ ταυτῆς ἀνθρώπων.

Ni hemen sartu nintzanean, nehoiz ere ez nuen pentsatu commemoratio-neetan; hortakotz’ erdi-gezur eta erdi egia-antzeko egokera batetan nago Ez lirudike egia denik; berhain egia hutsa da.

Ni dudarik gabe aldatu naiz, eta aldakuntza huntan nire aburuak eta usteak ere, aldatu dira; eta ber gauza erran nezake Euskal Akadēmiari buruz; zeren eta Akadēmia batetan ‘persona’ concretuak subjectuak bait dira, eta corporationea bat’ ez bait da, persona hoien gainean hegaz egiten duen mystēriozko amets bat baizik

Orduan nirekin, hemen Azkue eta Urkijok zegozkeen, bai eta Etxaide zaharra eta Irigarai, eta Zamarripa ere bai

Izen hauk orain gure orhoitzapenean bait ba dagozkiket nahiz eta heien gibelean ethorri zaikegun bertze izenak gutzat oraingoak diratezken.

Orduan Euskazaindian askotan mintzo ginen, gure inguruetaan zegozen bertze bi Akadémie buruz, hau bait da: Frantziakoaz ta Espaňako Hizkuntza Akadémie buruz, zeinen lan egiteko moduak hoin different bait ziren Frantziako Akadēmiak, hitzak' hizkuntza; intellektualeen praktikē egunorokoan zirenez registratzen zituen; hau da mintzoaren phainomenoak registratzen ziren, aitzitik Hispaniakoan, españolen izpiritu intolleranteaz eta militarraz kasernen gogoaz pentsatzen zen; eta Akadēmian traktatzen ziren quaestioneak "ordeno y mando" tonoaz' erabakitzentzira zer zen justu eta zer ez zen finkatzekotz. Eta behar izan ba ledi, geroz hau imposatu behar lizatekela pentsatzen zen, bortxaz ere bai,

Geuk guztiok, orduan iadanik europatarragoak izan behar genuela uste genuen, eta Euskalzain baten aburua, bertze guztienak in principioan bezain egiazko izan zitekela genekien.

Bainan azken finean ba zegoen bertze possibilitate bat ezen Heraklitok erraiten zuenez: εἰς ἐμοὶ μέριοι ἐδῶ ἄριστος ἦ, persona baten aburua baldin eta egiazkoa ba da, "nitzat importantagoa da, hamar mila persona arruntena baino"… Eta huntara Philologian bethi ere, tollerant izan behar genukela ikasi nuen. Eta bethi berze euskalzale guztien aburuak eta ideak respetatu ta consideratu behar genituzkela ikasi nuen.

Graikoek ba zekiten ezen zer den egia ta zer ez den, votoen bidez "démokratikoki" ezin determina daitekela. Démokratiaren ekhintzaren alhorra politikoa baizik ez bait da, ezen jakintzan hamar, ehun nahiz mila zeroek, hamar mila personak mila bider erranik, ez dute gezurrezko faktu bat egiago bilhakarazten.

Gizonek gehienetan' erudituak bilhaka ditezke, egunoroko lanaren bidez; bainan intelligent izaitea bertze gauza bait da. Eruditu handi batek ia gauzu guztiak dakitza liburueta dathortzan bezala, eskolan edo Universitateean ikasirik, halatan ere' statuaren eskoletan eta Universitateetan soilik irakasten da, statu-manudunek nahi dutena, herriaren izpirituan, askotan entzunaz geroz gizon normalek, bai eta erudituek ere, ezinbertzez politiko manudunek nahi duten modura sinhits lezatenzat.

Berhain' ilhunpeetako Erdi-Aroko urtheen ostean, Renaissance spirituan Graikia gutartean berphizten zenean, egon dira Errege, edo ta noble intelligent batzu, zeinek ba zekiten, ezen herriaren "tontotasuna" beharrezkoa zen-arren' regimen politiko bat bizirik urthe askotan ezin iraun-araz zitekela.

Huntaz gainera jakin ere ba zekiten ezen, soilik populuak enthelegatzen zuenaz ere munduko ordina ezinbertzez hilen zela.

Orduan Errege eta noble intelligent haukiek' pentsatu ukhan zuten ezen, bakharrak herriaren eta herrixkaren uste "démocratikoez" munduko bizi egiazkoak ezin iarraik zitekela, = baldin eta heien gainean egiazko gizon intellektualek eta intelligentek asma zezaketen egia (bividuna eta) goragoa ez ba lego, eta egia' intelligentenek zalantzan gauza guziak ezarri-arren. Hauk' egiazko bizia zirelakotz, eta hunelako egia gorenen gabe egiazko orden anthròpinoaren eskubideak ez bait dagoz.

Halakotz' hunelako gizon intelligentenez eratu zitzuzten Akademiak, zeinetan vota ez bait dezake nehork, zeren eta egia sorthu berriak noiz, nola eta non de facto egiazkoak izanen diren, nehork ere ez bait daki faktum hau praktikéan konstatatu baino lehen, faktum haukiek ethorkizuna eratzen ohi bait dute.

Berhain gizartearen puntan edo akran, dagozen gizon intelligenten quanitatea hoin ttipia izaiten ohi da, non eta populatione osoa considera ba dezagu, minoritatea haur' 1/100.000 baino handiagoa normalki ez den.

Hemen gerthatzen da zuhatzeetan bezala, zuhatze baten massa ia guztia' zura da, bainan zomoaren (saparen) gabe, zuhatzea hilten da. Huntara gizarte anthròpinoan ere minoritatea' osotoro egiazko bizia da.

Hemen ez da sinhisten, hemen khide guztiekin, batbederak bere aburua du, eta deklaratzen. Hemen maioritatearen eskubide démocratikorik ez dago' faktuak nolakoa diren determinatzekotz.

Beraz bi gauza osotoro different dira Akademiak eta heien aurkaz-aurek dagozken Universitateak. Gizon intelligent baten aburua' hamar mila gizon mediokreen aburuak baino importantago da, bai eta egiazkoak ere.

Hemen dagoke herri ttipien eta minoritate nationaleen zori-tzarra, eta hemendik dathorte bere spírituzko eskastasunaren ithurria, zeren eta beharrezkoa den gizon intellectualen quantitate minimum bat biltzen ez bait dezakete, horakotz ere' **ezin era** lezakete gizon intelligenten talde minimum bat; zeren eta heien herrien giza-semeez bakharrak ezina delakotz; hau delata frantsesek erraiten dutenez "*minorité. minorisé = minable*" bilhakatzen ohi dira.

Bainan huni aitzi, Euskalherriaren probléman hala ere bethi ukhan ditugu euskara maithe ukhan duten kanpotarrak, zeinek gure hizkuntzaren historiari buruz, bai eta euskararen problémei buruz ere theorizatu bait dute, eta lan sa-koenak iratzi.

Ait litez huntara gauzak iraun eta engoik ere iarraik.

**POMPEU FABRA ETA
KOLDO MITXELENA
JAUNEI OMENALDIA**

Bilbo, 1997-X-31

POMPEU FABRA ETA KOLDÓ MITXELENARI OMENALDIA

Bilboko Ingeniari Eskolaren mendeurrenna

1997-X-31

*Jean Haritschelhar,
euskaltzainburua*

Euskaltzainkide anderea eta jaunak,

Jaun andereak, egun on.

Pompeu Fabra eta Koldo Mitxelena jaunei omenaldi bat eskaintzen diegu gaur Ingeniari Eskola honetan, hemengo irakasle izana baita Pompeu Fabra duela orain aspaldi.

Bi jaun horiek biltzen ditugu omenaldi berean, lehena katalana, bigarrena euskalduna, lehenak kalana batzeari ekin ziola gerla aurrean eta bigarrenak eus-kara batuari gerla ostean.

Guretzat biak eredugarriak dira, bide ber-beretik joanak, biak Unibertsitateko irakasle izanak eta maisutza ezagutuak. Ene ondotik datozenek bien lanen eta merezimenduen berri azalduko digute. Azpimarratu nahi nuke biak frantses Unibertsitateko “doctor honoris causa” izendatuak izan direla, Pompeu Fabra Tolosako Unibertsitatetik eta Koldo Mitxelena Bordeleko Unibertsitatetik, nihaurek egin niola harrera mintzaldia 1982.an. Bakoitzak, bere bizian, bete du osoki bere egin-bidea hizkuntza bakoitzaren onerako.

Amaitzeeko eskerrak nahi dizkiet bihurtu Ingeniari Eskola honetako agintari eta irakaslei eta zorionak Eskolari berari, honen sortzearen lehenbiziko mendeurrenna ospatzentz dugulakotz gaur.

HOMENAJE A POMPEU FABRA: *IN MEMORIAM*

La recuperación de la lengua catalana El paso de Fabra por Bilbao

Bilbao, 31-X-1997

Dr. Antoni M. Badia i Margarit

Tamalez, ezin dizuet hitzaldi hau euskaraz egin. Baino hitz hauen bidez adierazi nahi dizuet oso maite dudala zuen hizkuntza ederra.

Felictito sinceramente a esta Escuela Superior de Ingenieros por haber incorporado a la celebración de su centenario la mención de uno de los profesores de sus comienzos heroicos, y a Euskaltzaindia (Real Academia de la Lengua Vasca) por su acierto al promover la presente sesión conmemorativa. Les agradezco, no menos sinceramente, que, en la ocasión de esta fiesta jubilar, hayan querido invitarme a recordar a ese profesor. Su nombre, Pompeu Fabra. Si este nombre está íntimamente ligado a la codificación de la lengua catalana y a la reforma que la salvó como lengua moderna de cultura, no deja de sorprender, a quienes se acercan por vez primera a saber de su paso por el mundo, que el ilustre lingüista ejerciese, durante diez años de su vida madura, el oficio de catedrático de química en una escuela de ingenieros. La sorpresa se agranda al constatar que ello ocurría justamente a centenares de quilómetros del territorio cuya lengua constituía el centro de sus cuitas y de sus logros. ¿Químico o gramático? ¿Bilbao o Barcelona? Las vidas humanas siguen derroteros desconcertantes. Las respuestas a mis interrogantes, nadie lo ignora, son: gramático y en Barcelona. Con todo, las alternativas (químico y Bilbao), no dejaron de contribuir con eficacia a que el sueño que en Cataluña parecía quimera se tornase realidad de lengua redimida. De la aventura bilbaína de Pompeu Fabra hablaré en una buena parte de mi disertación (y pido perdón por las posibles inexactitudes de mi texto, basado en ciertos biógrafos de Fabra). El resto, antes y después de sus diez años en esta Escuela de Ingenieros, lo consagraré a su concienzuda formación humana y lingüística y a su generosa dedicación a la que solemos llamar la “obra de mestre Fabra”.

Hijo de un político de ideas radicales, crecido en un medio familiar de gente mayor, ejerciendo precozmente de maestro, y de reacciones calmosas y reservadas, Pompeu Fabra mostró ya en su adolescencia unos cuantos rasgos que le retrataban, procedentes tanto de su íntima personalidad, como de fac-

tores educativos y ambientales que la completaban. Dicen los pedagogos que los puntales esenciales de la formación escolar son el cálculo y el lenguaje. Desde muy niño se le advirtió una gran facilidad para las matemáticas (y consta que antes de terminar el bachillerato dio cursos a una persona mayor que él). No menos antigua fue su obsesión por la lingüística (y sabemos de los pintorescos métodos de que se valía para estudiar lenguas). Pronto se añadió un nuevo factor, que respondía a una especie de llamada interior. Y aquí sí que es inexcusable referir una anécdota famosa. Durante unas vacaciones veraniegas, Fabra se dispuso a escribir a unos familiares. E inició, como todo el mundo, la carta así: "Queridos sobrinos". Pero, antes de proseguir, se dijo: "¿Por qué he de escribirles en castellano, cuando con ellos no hablo sino catalán?" Y continuó en catalán, lengua que no sabía escribir, pero que sirvió como natural medio de comunicación: sus parientes entendieron el mensaje. Parece que esa carta fue escrita en 1883 (o un par de años antes). A lo sumo, pues, Fabra tenía quince años.

Pronto la voluntad de expresarse por escrito en su propia lengua se enlazó, en este casi bachiller, con la conciencia de lo que ocurría en la sociedad catalana: las duras escaramuzas a que se libraban los que luchaban por resolver el problema ortográfico de la lengua. Si, por razones de edad, Fabra no había tenido antes conocimiento del tema ni de su extensión social, a partir de entonces se lanzó en cuerpo y alma a la discusión pública. Observador y conocedor, no tardó mucho en hacerse notar con sus libros y sus conferencias. Entre los 20 y los 30 años, Pompeu Fabra se convirtió en paladín de unas propuestas gramaticales y ortográficas que un día se impondrían.

Pero, ¿quién era ese lingüista, ese gramático? Era un ingeniero. Retrocedamos unos instantes. A la terminación de su bachillerato, vista su indiscutible predisposición por las matemáticas, toda la familia juzgó oportuno que estudiase una carrera adecuada, como arquitectura o ingeniería. Como era habitual en él, Fabra dejaba decir. Nunca intervenía, aunque de él se tratara. Así accedió a la Facultad de Ciencias de Barcelona, para hacer los cursos preparatorios (1883-1886), así continuó en ingeniería (1886-1890), hasta el inevitable y, al parecer, más aceptado que deseado título de ingeniero (septiembre de 1890). Y he aquí la contradicción: ese portento en ciencias, se dedicaba a la lingüística, para la que era no menos privilegiado. Fabra aunaba lo que en ocasiones se han llamado "las dos culturas" (danto a entender que las personas solemos pertenecer a una u otra de ambas). Pero esa envidiable condición se prestaba, como digo, a contradicciones. Ya en 1891, flamante ingeniero, se le ofreció un puesto de trabajo en las minas de azufre de Hellín (Murcia), que rehusó, naturalmente. ¿Qué iba a hacer él en Hellín? ¿Cómo podría dejar las cuestiones de la lengua catalana?

No las podía dejar. En aquellos años de estudios superiores habían madurado mucho sus conocimientos de lingüística (gracias a su capacidad de trabajo, a su inquietud intelectual y al rigor de las disciplinas científicas, que ha-

cían un *totum revolutum* tan paradójico como eficiente). Al propio tiempo, se sentía comprometido en la tan debatida cuestión ortográfica, a la cual podía aportar grandes dosis de cordura, que compensasen los excesos afectivos de muchos indocumentados. Justamente, siempre en el mismo año 1891, intervino activamente en la famosa campaña por la reforma lingüística, organizada por “L’Avenç” (grupo ideológico, revista y editorial) y llevada a cabo por Jaume Massó i Torrents, Joaquim Casas-Carbó y Pompeu Fabra. Este, el último llegado al cenáculo, pero el mejor preparado, fue el cerebro de la campaña, y sus conferencias, modelo de lógica y sensatez y con gran acopio de datos. Con planteamientos nuevos y, por nuevos, un tanto radicales, “L’Avenç” presentaba la mejor opción, que se alejaba de las demás en pugna (medievalistas, dialectalizantes, callejeras). Además, por temperamento, Fabra razonaba, no discutía. Frente a la crispación reinante, rezumaba sosiego.

No, Pompeu Fabra no podía abandonar la causa de la lengua. Era su razón de ser y de vivir. Muchos se preguntarán: ¿de qué vivía, entonces, Fabra? Muy modesto, poco necesitaba: vivía con sus padres (y, muerto su padre, con la madre) y con su hermana casada con Bartomeu Galí y sus hijos (los de la carta de su jovencísimo tío Pompeu, o *Peiu*). Se ayudaba dando clases de ciencias en academias particulares (con amigos como Puig i Cadafalch, con su cuñado Bartomeu Galí, etc.), y, pese a que habían fracasado en más de una ocasión, siempre volvían a fundar un nuevo centro de enseñanza. Y santas pascuas. Lo importante era la lengua catalana. Estudiaba catalán antiguo, teoría gramatical. Convencido de la endeblez de las gramáticas existentes, su autodidactismo le llevó a las fuentes de la lingüística y de la romanística (Otto Jerpersen, Friedrich Diez, W. Meyer-Lübke, etc.), que estudió a fondo. Escribía ensayos y tratados gramaticales. Publicaba artículos. Daba conferencias.

Hasta que... en 1901 tuvieron que traspasar la última escuela. Era el “Colegio Politécnico”. Fabra se quedó sin trabajo remunerado. Tenía 33 años. Precisamente cuando él esperaba que su vida iba a cambiar, aunque en otro sentido. En efecto, sus familiares, amigos y conocidos se sorprendieron cuando les anunció que se había enamorado y quería casarse. Vistos sus hábitos, hasta entonces nadie se lo esperaba. Pero, además, ¿cómo podría afrontar la situación? Lo primero que hizo, al venderse la escuela, fue reprocharse el haber renunciado a la plaza que le ofrecían en Hellín. Inútil reproche, de quien seguía una vía ya irreversible. Aunque absorbido por el quehacer gramatical y ortográfico, el problema reaparecía día y noche, en el trabajo y en el descanso, en casa y por la calle. Un buen día, en junio o julio de 1901, se tropezó por azar con un antiguo condiscípulo suyo en la Escuela de Barcelona, también ingeniero. Fue el primer aldabonazo. “¡Vente a Bilbao.”, éste le dijo. Quien así le tentaba era Josep Serrat i Bonastre, que, siendo jefe de talleres en una industria de Bizcaia, había sido llamado hacia 1899 a la Escuela de Ingenieros, para encargarse de la enseñanza de máquinas y motores. Serrat le explicó que la Escuela no era del Estado y que se había podido poner en marcha gracias a

un Patronato constituido por la Diputación y el Ayuntamiento. Y que, por varios motivos, era cosa sabida que durante unos años la nueva Escuela viviría sin cesar bajo el signo de la reorganización y de la improvisación.

Serrat le dijo más. En Bilbao faltaban profesores. Por cierto, otro catalán, Ramón Oliveras i Massó, químico como Fabra (especializado en mecánica), acababa de obtener, pocos meses antes (en marzo del mismo año 1901), una de las primeras cátedras que se ocupaban en la Escuela. Ésta estaba, al parecer, permanentemente abierta a convocar concursos, si se vislumbraban candidatos idóneos. Al enterarse su familia de que Pompeu podría emprender el camino de Serrat y Oliveras, la noticia cayó como una bomba. Ya, diez años antes, al desestimar él la oferta de Hellín, se habían dicho: "Nos equivocamos, al instarle a hacerse ingeniero; teníamos que haberle encaminado hacia las letras". Para estrechar el cerco, el sobrino mayor, Josep Galí i Fabra, también ingeniero, hizo oposiciones a la cátedra de cálculo infinitesimal y mecánica general de Bilbao. Fabra todavía estaba deshojando la margarita, y su sobrino se presentó en agosto con la cátedra debajo del brazo, y ya se preparaba para instalarse a orillas del Nerbioí a comienzos del nuevo curso... Cuando el lento y caviloso Fabra decidió interesarse por un nuevo concurso, ya había expirado el plazo de presentación de instancias. Respiró tranquilo, porque R. Foulché-Delbosc, director de la *Revue Hispanique* (París), le había anunciado una visita y él deseaba acogerlo en Barcelona como se merecía. Pero, siempre al acecho, supo que se publicaría una nueva convocatoria a cátedra. ¡Rara situación, la suya! Se alegraba si no cuajaban sus intentos y se entristecía si los veía enderezados. Fabra personificaba aquel dicho catalán del *vol i dol* ('quiere y le duele').

Otros dos factores jugaban con él para retenerle en Barcelona. De momento, el revuelo ocasionado por Antoni M. Alcover, el fogoso canónigo mallorquín, que acababa de hacer pública la *Lletra de convit* (1901). En ella invitaba a cuantos se interesaban por la lengua catalana a colaborar en un inmenso diccionario, completo desde cualquier punto de mira, y que él concebía como una gigantesca obra colectiva. Como tantos millares de ciudadanos, Fabra se había apuntado, pese a su perplejidad ante una empresa que él sólo creía viable en la quietud de bibliotecas y salas de trabajo. Ya se vería; pero habría que seguir de cerca al desconcertante Alcover, cuyo sueño, después de muchas peripecias, se convertiría un día en el conocido *Diccionari Català Valencià Balear* (10 tomos, 1930-1962).

Un segundo proyecto le ataba a Barcelona. Los planes para la enseñanza de la lengua, especialmente en los medios de escuela primaria, pero abierta a cualquier tipo de edad, de estamento, de localización. Todo el mundo lo necesitaba. Esta era otra de sus obsesiones, compartida por los secuaces de "L'Avenç", quienes sólo la veían realizable si Fabra se ponía al frente. Ya en 1898 había anunciado que preparaba unos *Elements de gramàtica catalana per a les escoles*. Y recordemos que, en los años veinte, ya seriamente en marcha

la reforma, se hizo famoso su “curs mitjà” (o curso medio) de catalán (que yo mismo había estudiado, a las puertas del bachillerato, en 1931).

Por todo ello, ante lo enigmático de sus intenciones, que se guardaba para sí, en el círculo de “L’Avenç” reinaba la consternación: Fabra era indispensable en Barcelona. Intentaron abrir una suscripción, para poder ofrecerle unos ingresos fijos. El intento no prosperó. Y aún resultó contraproducente, porque lo que más le angustiaba a Fabra era hacer el ridículo. Por fin, a fines de 1901 firmó otra instancia como aspirante a una cátedra de Bilbao. Ahora sus familiares, que ya no se atrevían a disuadirle, temían el desenlace: tras diez años consagrados a la gramática, ¿se saldría con la suya, opositando a una plaza de química? Fabra seguía, como siempre, sin inmutarse. Y llevaba razón: se convocaron los ejercicios, tres eran los candidatos, y Fabra triunfó netamente. Fue nombrado catedrático en febrero de 1902, y antes de terminar el mes ya estaba en su destino vasco. Huelga decir que la segunda vez que, después de las vacaciones, se acercó a Bilbao (en septiembre del mismo año), su viaje ya era tanto profesional como de novios.

Pompeu Fabra empezaba una etapa de su vida que uno de sus biógrafos ha descrito como la “presencia en la ausencia”. El hombre de las dos culturas se convirtió en un hombre de dos residencias. En lo más íntimo de su ser, sin embargo, se sentía fiel a su vocación de enderezador de la doliente lengua catalana. Ahora bien, se equivocaría quien creyese que sus proyectos barceloneses comprometían sus deberes bilbaínos. Fabra preparaba sus cursos a conciencia, nunca tuvo problemas con los estudiantes. Fue un honrado profesor universitario. Además, para decirlo con una palabra de hoy, se integró sin problemas en la sociedad vasca de su entorno, previa, eso sí, una fase de tanteo y de superación de distancias. En su vejez conservaba un buen recuerdo de sus amistades bilbaínas. Lo que no quiere decir que, cuando en 1912 se le presentó la oportunidad de retornar a Barcelona, no la bendijera ni la pusiera en práctica. Volveré sobre ello.

Presente en la ausencia. Cuesta imaginar que, en una época en que las comunicaciones se reducían al ferrocarril y a la correspondencia postal, Fabra estuviese tan al corriente de las cosas que pasaban en su tierra como lo estaba. Lo prueban, entre otras muestras, las cartas que él intercambiaba con sus amigos catalanes. Pompeu Fabra, que ya se había revelado como el mejor conocedor de la lengua catalana desde cualquier ángulo, se convirtió, durante diez años, en el lingüista que más tiempo podría dedicar al estudio y a la investigación. La Escuela le dejaba tiempo sobrado para ello. Bastará recordar que en Bilbao redactó (o, por lo menos, terminó) su *Gramática de la lengua catalana*, en castellano, aparecida en Barcelona en 1912, a mi parecer —y al de muchos—, su mejor obra desde el punto de vista estrictamente lingüístico.

Fijaré mi atención en dos acontecimientos de máximo interés, que marcaron la vida cultural catalana en el período bilbaíno de la vida de Fabra (1902-

1912): el Congreso de 1906 y la fundación del “Institut d’Estudis Catalans” (1907).

Animado por el éxito de su invitación a hacer un magno diccionario, Alcover decidió convocar el “Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana” (que se celebraría en Barcelona, en octubre de 1906). Fabra y Alcover discrepan sobre el Congreso (en discusiones tenidas personalmente hasta 1902, prolongadas después por carta entre Bilbao y Mallorca), tanto en las actitudes (Fabra prefería el estudio científico de la lengua, Alcover quería sazonarlo con manifestaciones ruidosas) como en los contenidos (Fabra y Alcover concebían los temas y la selección de ponentes del Congreso de maneras diametralmente opuestas). El Congreso era organizado por Alcover, quien no encargó ninguna ponencia a Fabra. Éste, que se hizo congresista (por lo cual había pedido permiso a la Escuela de Bilbao para desplazarse), presentó enmiendas a fondo prácticamente a todas las ponencias y una magnífica comunicación, que era su propuesta de reforma ortográfica. La popularidad de Alcover hizo que Fabra quedara marginado, pero su aportación científica fue la de mayor solidez, hasta el punto de que sería rehabilitado sin que pasara mucho tiempo. Ello no obstante, el balance del Congreso fue positivo, porque significó la adhesión popular a la deseada codificación, una especie de cheque en blanco a quien estableciese, en su momento, la prescripción ortográfica y gramatical. Y éste no sería Alcover, aunque la refrendase con su firma.

El segundo acontecimiento fue la creación del “Institut d’Estudis Catalans”, cuyo objetivo era “la alta investigación científica y principalmente la de todos los elementos de la cultura catalana” (junio de 1907). Su fundador, Enric Prat de la Riba, a la sazón Presidente de la Diputación de Barcelona y, poco después, de la Mancomunidad de Cataluña. Prat, clarividente, sabía que el Institut funcionaría un día como Academia de la Lengua Catalana, pero, prudente, inicialmente lo constituyó con los eruditos más prestigiosos del momento, casi todos historiadores. Prat sabía esperar, pero, mientras esperaba, elaboraba un plan de conjunto, para el cual no hacía acepción de personas según sus ideologías. Pronto Pompeu Fabra figuró en su lista de presuntos colaboradores. Y, en efecto, cuando, en mayo de 1911, el “Institut” fue ampliado con la Secció Filològica (y con la de Ciencias), Fabra fue nombrado miembro, pese a no residir en Barcelona (lo cual hacía presumir que se preparaba algo relativo a su futuro).

Pero Prat de la Riba iba más lejos, en sus planes con respecto a Fabra (y bien que la prensa de la época se hacía eco): quería recuperarlo con dignidad. A comienzos de julio del mismo año 1911, aprovechando que Fabra pasaba las vacaciones en Barcelona, Prat y Fabra mantuvieron una larga conversación. Prescindo de detalles y voy directo al resultado final: Pompeu Fabra fue nombrado profesor de una cátedra de Catalán de la Diputación de Barcelona, cuyas lecciones se daban en la Universidad de Barcelona. Se acababa el largo parentésis vasco en su vida. Si en 1902 le había recibido en Bilbao como lo que

era, un desconocido que ya se vería cómo se produciría, ahora, en 1912, se le despediría como lo que ya era: un colega solvente y un verdadero amigo. La Escuela, resistiéndose a perderlo, le sugirió que no pidiese la baja, sino una excedencia de un año a partir del 1 de noviembre, “por asuntos particulares —así reza el documento— (con motivo de empezar las clases de la cátedra de Gramática catalana de la que es Profesor)”.

En 1968, durante los actos del centenario de Pompeu Fabra, formulé una pregunta inquietante, que hasta hoy ha quedado en el aire: ¿qué habría ocurrido de no mediar el gesto de Prat de la Riba? ¿Se quedaba Fabra *sine die* en Bilbao? Parece que nadie puede dar una respuesta satisfactoria. En definitiva, fue un nuevo gran servicio de Prat a nuestro país, que ya tanto le debe desde cualquier ángulo de visión.

No sin las dificultades (técnicas y humanas) inherentes a la magna empresa a la que se lanzaba, Pompeu Fabra hizo uso tanto de sus profundos y sólidos conocimientos como de sus proverbiales dotes (tacto, serenidad, caballerosidad, fuerza de convicción). Y así salvó lo que defendía con tenacidad. El desenlace de la espinosa cuestión ortográfica (por otra parte, la más delicada y la más explosiva) es un emblema del hábil proceder fabriano. Partiendo del entusiasmo popular suscitado por el Congreso de 1906, Fabra consiguió que el propio Alcover y sus simpatizantes aceptasen una versión, ciertamente edulcorada, de las primitivas propuestas de “L’Avenç”. La ortografia defendida por Fabra en 1906 (y entonces rehusada abrumadoramente) se convertía así en la ortografía aprobada por el “Institut d’Estudis Catalans”, mediante las *Normes ortogràfiques* (1913), sancionadas por Alcover como Presidente de la Secció Filològica. Es cierto que, pocos años después, Alcover romería estrepitosamente con el “Institut” y volvía a una ortografía anticuada, que aplicó, de momento, a su *Diccionari Català Valencià Balear*. No es menos cierto, empero, que, a partir del tomo tercero, Francesc de B. Moll, sucesor de Alcover, y con su anuencia, volvía a su vez a la ortografía correcta, ahora ya definitivamente. Ni menos cierto que un Alcover ya muy envejecido hacía las paces, poco tiempo antes de morir, con Pompeu Fabra. Pido perdón por incluir aquí detalles que sólo aduzco para subrayar la complejidad del problema y la manera de enfocarlo nuestro Pompeu Fabra.

Las *Normes ortogràfiques* (1913) y el *Diccionari ortogràfic* (1917) zanjaban una cuestión que se había arrastrado durante medio siglo. A partir de entonces, lo que había sido la manzana de la discordia se tornó el mejor signo de unidad. Su aceptación fue absoluta, universal, rápida, eficiente. Existió, ciertamente, un “antinormismo”, defendido por algunos eruditos solventes, el cual, empero, al no cuajar socialmente, se fue extinguendo sin dejar huellas. La batalla de la codificación idiomática se había ganado, porque es bien sabido el carácter de cosa previa que tiene la ortografía. Lo prueba también que los otros hitos de la reforma se consiguieran sin dificultades graves. Pienso, de momento, en la *Gramàtica catalana* (1918), que, precedida por abundantes en-

sayos previos del mismo Fabra, algunos muy logrados, resultó un modelo de concisión y de claridad. El "Institut" siempre la ha considerado normativa y ha sido objeto de más de doce ediciones. En la actualidad la comisión de Gramática de la Secció Filològica prepara una nueva gramática, que las transformaciones de la ciencia, la sociología y la didáctica han hecho necesaria. Pues bien, el punto de partida para nuestra tarea es el venerable texto de 1918, casi rozando los 80 años de existencia. Punto de partida, naturalmente, para una obligada versión nueva.

Pienso también en el diccionario, la tercera fase de la reforma fabriana. Prácticamente en preparación desde 1911, y concebido como una obra muy ambiciosa (un doble diccionario, a base de dos listas, al estilo del Webster inglés o del Petrocchi italiano), su gestación tropezó con ingentes obstáculos (técnicos, personales, institucionales), cuyo relato voy a ahorrar a los asistentes. La dictadura de 1923, que supuso cambios en la Diputación, contratiempos al "Institut" y reducción de sus asignaciones, fue un toque de alerta. No fuera que, con la vista puesta en un proyecto magnífico, pero de lenta y difícil elaboración, nos quedásemos sin una herramienta indispensable. Así, con el beneplácito de la Secció Filològica, Fabra emprendió la redacción de un diccionario útil para el hombre moderno, siempre junto a él en su mesa de trabajo. Fabra invirtió seis años en la tarea. Fue el *Diccionari general de la llengua catalana* (Barcelona, 1932). Este apareció cuando, superados los escollos políticos de los años veinte, Cataluña obtenía, en la segunda República española, su Estatuto de Autonomía (1932). Fue saludado con alegría popular, se generalizó su uso por doquier, y se convirtió en uno de los motivos de las numerosas muestras de simpatía que recibió Pompeu Fabra en aquel período. Sin embargo, entonces nadie podía adivinar su valor profético. ¿Qué hubiera sucedido si, por un perfeccionismo legítimo, pero a veces inoportuno, el diccionario de Fabra todavía no hubiese salido de las prensas en 1939, en el umbral de la época más aciaga (por su dureza y por su duración) de toda la historia de la lengua catalana?

Después de haber prestado un tan precioso servicio durante sesenta años, la obra de Fabra ha pasado la antorcha al *Diccionari de la llengua catalana* (Barcelona-Palma de Mallorca-València 1995), bajo la responsabilidad directa, colegiada y exclusiva del "Institut d'Estudis Catalans". Se ha hecho realidad el viejo sueño de Fabra y toda la corporación. Como ya he dicho que hacemos con la gramática en preparación, también el nuevo diccionario es deudor constante de su precedente, el de Fabra de 1932 que, como es natural e inevitable, tenía que ser reelaborado y puesto al día.

Además de los tres mojones de la reforma de Fabra, convendría evocar ahora su labor en la didáctica de la lengua. La enseñanza, he aquí una de sus ideas fijas. No puedo detenerme en ello. Antes ya hemos visto que la difusión escolar de la reforma era uno de los motivos que tenía para no aceptar el reto de Bilbao. En sus artículos, discursos y conferencias la enseñanza es tema re-

currente. Y no olvidemos sus *Converses filològiques*, en las que la densidad de la doctrina está en proporción inversa a la fragilidad de las hojas sueltas de un periódico.

Esta alusión al contenido doctrinal de las *Converses* me obliga a ocuparme, siquiera sea por unos momentos, de sus principios y de sus métodos. La normalización de las lenguas suele centrarse en el habla de una zona, que se impone a las de las restantes zonas del diasisistema por razones extralingüísticas (políticas, demográficas, de poder). Las modalidades desechadas, si sobreviven, no pueden desasirse del dictado de dialectos. Tal es el caso del habla de l'Ile de France respecto al *français commun*; o del toscano en cuanto al italiano estándar, o del viejo castellano en relación con el español moderno. Es algo natural, cómodo, inevitable. Pues bien, pese a su filiación de catalán oriental o barcelonés, Fabra defendió, ya en el Congreso de 1906, la normativa que luego hemos llamado participativa o composicional: tan correcto es decir *jo canto* (Cataluña), como *jo cante* (Valencia), como *jo cant* (Mallorca). Actualmente el "Institut d'Estudis Catalans" tiene en curso la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (dos fascículos publicados, dos en preparación), que se ha revelado de provecho para los medios de comunicación de masa. Esta propuesta se hace en la línea fabriana de incorporar elementos de las grandes modalidades de la lengua.

Las bases metodológicas de la reforma de Fabra descansan en tres grandes criterios:

1) **La modernidad de la lengua.** No se trataba de consagrar una normativa de base medieval, sino de establecerla partiendo de la lengua moderna, en su totalidad geográfica. No, pues, a los medievalistas a ultranza.

2) **La dignidad de la lengua.** La lengua del momento estaba sucia: castellanismos, vicios y analogías la desfiguraban. Se trataba de limpiarla, amputando, adaptando, sustituyendo. Los datos de la lengua antigua eran preciosos y fueron puestos a contribución. En consecuencia, no a los que defendían "el català que ara es parla".

3) **La unidad de la lengua.** Frente a la aparente diversidad del mapa dialectal, la fisiognómica del conjunto confirmaba que la lengua se asentaba sobre una sola estructura (excepto ciertos rasgos morfológicos, que la historia explicaba). Bastaba una normativa única para definir y describir la lengua. Por tanto, no a los dialectalizantes particularistas.

En los años treinta, en una especie de luna de miel de un pueblo que había conseguido una situación por la que se había luchado desde 1900, Pompeu Fabra fue repetidamente objeto de homenajes y muestras de simpatía. El solía insistir en el carácter provisional de su obra, de la que habría que hacer un seguimiento riguroso. Justos eran los homenajes que se le tributaban. Por su improba labor, existía una lengua con todos sus registros: una lengua literaria,

gracias a la cual los escritores ya no se sentirían cohibidos por defectos del instrumento; un estilo científico, preciso y sobrio, que no habría de suscitar ambigüedades significativas, y una lengua corriente, no sujeta a exigencias estéticas, sino a la idoneidad de la comunicación en cada caso. ¿Qué más podíamos desear?

La vida de Pompeu Fabra describió un ciclo completo, un ciclo paralelo al de la recuperación de la lengua que fue obra suya. El paralelismo se convirtió en tragedia, porque la catástrofe del país coincidió, en 1939, con el exilio de quien había salvado su lengua. Fuera del país, obstinado, no se cansaba de repetir: “No hem de perdre la tasca ni l’esperança”. Murió en 1948, en el exilio, pero en tierra catalana, justamente cuando en el interior muchos discípulos se habían organizado para trabajar en la esperanza.

Deseo terminar mi semblanza de Pompeu Fabra con la lectura de un poema que dedicó a su memoria el poeta Joan Oliver (1899-1986), exiliado como Fabra y fino artífice de la lengua. Joan Oliver recibió el Premi d’Honor de les Lletres Catalanes del año 1970. Me he permitido acompañar el poema de una versión castellana, para facilitar, a quienes puedan tener necesidad de ello, la comprensión del texto. Los demás, que me perdonen.

[Record de Pompeu Fabra]

Vident, audaç, ànima dreta,
 feina neta,
 en un país que renaixia
 tot fent via,
 emprengué sol la gran comesa,
 mal compresa,
 i a un desmanec, ja vell de segles,
 donà regles;
 i sempre ho féu amb un somriure
 d’home lliure
 que el lliure albir d’altri respecta,
 circumspecte.
 Sent enginyer d’enginy flexible,
 molt sensible,
 un pont bastí per la cultura:
 llengua pura.
 Perquè sabia de convèncer
 pogué vèncer,
 dictador amb seny i sense sabre,
 mestre Fabra!

EUSKALTZAINDIAREN ERABAKIAK ETA ADIERAZPENAK

EUSKALTZAINDIAREN ARAUAK

LATIN ETA GREZIAR PERTSONA-IZEN KLASIKOAK EUSKARAZ EMATEKO IRIZPIDEEI BURUZKO ERABAKIA

1. Sarrera arazoaz eta tradizioaz

Euskarak, irakaskuntza arloan egindako aspaldiko sarreraz geroztik, gero eta kultur eremu he-datuagoak eskuratu ditu, batez ere Euskal Herriaren zati batean ofizialtasuna lortu zuenetik. Hori dela eta, bai testuliburu, entziklopedia eta era guztieta liburuetan, orainsta arte gure hizkuntzan ukizten ez ziren gai asko ageri zaizkigu euskaraz. Era horrexegatik sarritan zalantzak sortzen dira, alde batetik tradizio handirik gabeko izenak ditugulako eta, bestetik, gure inguruko bi erdaren jokabideak, maiz gure irakaskuntzako hizkuntza nagusi izandakoak, beti bat ez datozelako.

Euskaltzaindiak bere-bereak dituen zereginak gogoan izanik, arretaz ikusi ditu idazleen eta irakasleen kezkak eta eskariak, eta orain arte, bere Onomastika batzordeareen bidez prestaturiko kontinente, estatu, hiriburu, hizkuntza, probintzia, itsaso, mendi, ibai, uharte-izenen zerrendak aztertu, onartu eta argitaratu ditu, euskal gizartetik heltzen zaizkion premia horiei erantzuteko.

Zalantzako izen propioen artean pertsona-izenak ere badira, eta duela gutxi santuen izendegia plazaratu du Euskaltzaindiak, hutsune hori betetzeko lehen pausotzat. Oraingo honetan Antzinatze Klasikoko pertsona historiko erabilienetakoaren izenen zerrenda hau aurkezten du, aurrekoen antzera, euskaldunei laguntza emanen dielakoan.

Berau ere ez da ezerezetik abiatzen. Gutxi edo asko, hemen azaltzen diren izen batzuek sarrera izan dute gure idazle klasikoaren lanetan eta horiek idazteko tradizio anitz izan dira. Adibidez, *Vergili, Bergili, Bergilio, Virgile, Virgili, Virgilio, Birgili, Birjilio, Birgilio* formen lekukotasunak aurkitu ditugu, edo *Kikero, Kikeron, Cicero, Ciceron, Zizeron*, bai eta *Jenofonte, Xenophon, Xenofon, Xenoponta, Xenofonte* edo *Antiochos, Antiochus, Antioco, Antioka, Antikos, Antioko*.

Baina tradizio guztien artean badirudi bat dela izenen forma edo eduki fonikoaren osaketari dagokionean gailentzen dena, hala Ipar nola Hego Euskal Herriko idazleen artean, bai idazle zaharretan bai berriagoetan: *Lazaro eta Nazareno* irakurtzen dira Leizaragaren lanetan; *Liatio, Theodosio, Octavio Augusto, Ciceron...* Axularrenean; *Boecio, Virgilio, Platon...* Etxeberri Sarakoaren eskuizkribuan; eta *Virgilio, Bruto, Horazio...* idatziz zuen Koldo Mitxelenak. Labur esateko, latinez *-us*, *-i* ondarkiak zituztenak *-o* bukaerarekin erabili dira euskaraz, latinezko *-ns*, *-ntis* euskaraz *-nte* izan da, latinezko *-o*, *-onis* euskaraz *-on*, etab., gehienetan latinezko kasu oblikuetan oinarrituz. Berauek dira orobat funtsean azken urteetan, Elhuyar elkartea *Munduko pertsona-izenak* liburuan proposaturikoa jarraituz, entziklopedietan, itzulpen bilduma garrantzisuenetan, testuliburugintzan... nagusitzen ari diren formak.

Grafiari dagokionean, geografia-izen bereziez eta santutegiko izen ohikoenei buruzko erabakietan adierazitako arrazoiengatik, gaurko euskal idazkeraz transkribatuko dira izen hauek, *c > k, z eta qu > q* aldaketak gauzatuta, esaterako, baina *v* grafema gordez: *Klaudiano, Zizeron, Kintiliano, Vespasiano...*

Goi mailako ikerketetarako eta maiztasun urriko izenentzat bigarren bide bat ere uzten da zabalik, latindar jatorriko izenatarako latin nominatiboa onetsiz (*Flavius Josephus* adibidez) eta greziar jatorrikoentzat transkripzio taula bat proposatuz (*Alkaios, Bakhylydes, Kallimakhos, Themistokles...* formak ere onesten dira honela).

Gomendio hauek baliagarri izango dira hemen bildu gabeko latindar aldaerarik duen Erdi Aroko edo Aro Berriko pertsonaien izen askorentzat ere, ez ordea egun ume jaio berriari ezar dakizkiokoenean ponte-izenentzat.

2. Irizpideak

2.1. Izen egokitua erabiltzen direnean, esan bezala Hego Euskal Herriko literatur tradizio zaharrean erabat nagusi eta Ipar Euskal Herrikoan maiz erabiliak izan diren formak onartuko dira. Beraz, lehenengo latinezko nominatibo eta genitiboaren bukaerak eta gero euskarazko formaren bukaerak emanda, ondoko aldaketa hauek gauzatzuko dira:

<i>-us, -i > -o.</i>	Adibidez, lat. <i>Catullus</i> , <i>-i</i> : eusk. <i>Katulo</i>
<i>-a, -ae > -a.</i>	Adibidez, lat. <i>Flora</i> , <i>-ae</i> : eusk. <i>Flora</i>
<i>-ns, -ntis > -nte.</i>	Adibidez, lat. <i>Constans</i> , <i>-ntis</i> : eusk. <i>Konstante</i>
<i>-o, -onis > -on.</i>	Adibidez, lat. <i>Varro</i> , <i>-onis</i> : eusk. <i>Varron</i>
<i>-os, -otis > -ote.</i>	Adibidez, lat. <i>Nepos</i> , <i>-otis</i> : eusk. <i>Nepote</i>
<i>-er, -ri > -ro.</i>	Adibidez, lat. <i>Alexander</i> , <i>-ri</i> : eusk. <i>Alexandro</i>

...

2.2. *v* grafema eta hitz hasierako *R-* errespetatu egingo dira. Adibidez, *Livia, Romulo*.

2.3. *n, l* eta *r* ondoko *z* eta *s* kontsonanteak, *tz* eta *ts* bilakatzen dira. Adibidez, *Pertseo, Zeltso, Nartziso, Zintzinato...*

2.4. Egokitzapen gabe jatorrizko grafiak euskal ahoskerarekin arazoak sortuko lituzkeenez, *tia* > *zia*, *zia* aldaketa gaizatzuko da bokalaren ondoren (adibidez, *Horazio, Domiziano*) eta *tia, tia* > *tzio, tzia*, aurretik *n, l, r* kontsonanteak direnean (adibidez, *Prudentzio, Martzial*).

2.5. *Litterae Ramenses* direlakoak *j* eta *v* idatziko dira kontsonante balioa dutenean. Adibidez, *Julia, Trajano, Servio* eta *Juvenal*.

2.6. Grafiari dagozkion ondoko aldaketa hauek ere gauzatzuko dira:

<i>y > i.</i>	Adibidez, <i>Sila</i>
<i>ae, oe > e.</i>	Adibidez, <i>Zesar, Melibeo</i>
<i>ca, co, cu > ka, ko, ku.</i>	Adibidez, <i>Kaligula, Korbulo, Lukulo</i>
<i>ce (eta cae, coe), ci (eta cy) > ze, zi (eta n, l, r kontsonanteen ondoren tze, tzi).</i>	Adibidez, <i>Zeltso, Lixinio eta Martzelo, Kurtzio</i>
<i>qua > kua.</i>	Adibidez, <i>Torkuato</i>
<i>qui, que > ki, ke.</i>	Adibidez, <i>Tarkinio, Kerketulano</i>
<i>ch, ph, th, rh > k, f, t, r(r).</i>	Adibidez, <i>Karisio, Formion, Jugurta, Pirro</i>
<i>mm, nn, ll, pp, tt, ss, cc, cch > m, n, l, p, t, s, k.</i>	Adibidez, <i>Memio, Aneo, Salustio, Apio, Atiko, Mesalina, Eklesiastiko, Grako</i>
<i>mp, mb > np, nb.</i>	Adibidez, <i>Senpronia, Anbrosia</i>

Hitz hasierako *<S- + kontsonantea>* multzoa *<Es- + kontsonantea>*. Adibidez, *Es-partako*

2.7. Greziar jatorriko pertsona-izenen euskal forma egokitua eramateko, latinaren bitartekotzak ekarri digun forma hartuko da eta latin jatorriko izenentzat zehaztu diren egokitzapenak gauzatzuko dira. Adibidez:

Θουκυδίδης > lat. *Thucydides* > eusk. *Tuzidides*

Γοργιας > lat. *Gorgias* > eusk. *Gorgias*

'Αναξίμανδρος > lat. *Anaximander* > eusk. *Anaximandro*

'Ανακρέων > lat. *Anacreon* > eusk. *Anakreonte*

'Αγαμέμνων > lat. *Agamemnon* > eusk. *Agamemnon*

...

Latinezko forma aski ezagunik ez denean, 3. puntuaren adierazten den bezala jokatuko da, grekozko nominatiboaren transkripzioa eskainiz. Adibidez:

*Εστία > eusk. *Hestia*
Μνησικλῆς > eusk. *Mnesikles*

3. Goi-mailako ikerketetan eta oso maiztasun urriko izenekin, latindar jatorriko izenak kasuan, latinezko nominatiboa har daiteke bere-berean, latinez duen forma eta grafiarekin (adibidez, *Verrius Flaccus*). Greziako izenak kasuan, grekozko nominatiboaren transkripzioa eskainiko da (adibidez, *Theophrastos*), ondoko taula honen arabera*:

Grekozko grafia	Euskal grafia
Α, α	a
Ἄ, ἄ	ha
Β, β	b
Γ, γ	g
Ϋ, ύ, γ̄, γχ	ng, nk, nx, nkh
Δ, δ	d
Ε, ε	e
Ἐ, ἐ	he
Ζ, ζ	z
Η, ή	e (i beranduko helenismoetan)
Ἡ, ἡ	he
Θ, θ	th
Ι, ι	i
Ϊ, ἰ	hi
Κ, κ	k
Λ, λ	l
Μ, μ	m
Ν, ν	nn
Ξ, ξ	x
Ο, ο	o
Ὀ, ὁ	ho
Π, π	p
Ρ, ρ	r (rh hitz hasieran; hitz barruan: pp > rrh)
Σ, σ, ζ	s
Τ, τ	t
Υ, υ	(u diptongoko bigarren elementua denean)
Ὑ, ὑ	hy
Φ, φ	ph
Χ, χ	kh
Ψ, ψ	ps
Ω, ω	o
Ѡ, ω	ho

(*). Grekozko azentuak, diercsia eta espiritu leuna ez dira transkribatuko euskaraz, ez eta letrapeko iota ere.

4. Pertsonaia historiko ezagunen zerrendak**:

Euskaraz	Latinez	Frantzeser	Gaztelaniaz	Grekoz
Adrasto	Adrastus	Adraste	Adrasto	"Αδραστος
Aezio	Aetius	Actius	Aecio	
Afranio	Afranius	Afranius	Afranio	
Agamemnon	Agamemnon	Agamemnon	Agamenón	'Αγαμέμνον
Agatokles	Agathocles	Agathocle	Agatocles	'Αγαθοκλης
Agesilao	Agesilaus	Agésilas	Agesilao	'Αγηστλαος
Agis	Agis	Agis	Agis	'Αγις
Agrikola	Agricola	Agricola	Agrícola	
Agripa	Agrippa	Agrippa	Agripa	
Agripina	Agripina	Agripine	Agripina	
Alexandro	Alexander	Alexandre	Alejandro	'Αλεξανδρος
Alkman	Alcman	Alcman	Alcmán	'Αλκιμάν
Altzeo	Alcaeus	Alcée	Alceo	'Αλκαος
Altzibaiades	Alcibiades	Alcibiade	Alcibíades	'Αλκιβιάδης
Amiano	Ammianus	Ammien Marcelin	Amiano	
Martzelino	Marcelinus		Marcelino	
Amintas	Amynatas	Amynatas	Amintas	'Αμύντας
Anakarsis	Anacharsis	Anacharsis	Anacarsis	'Ανάχαρσις
Anakreonte	Anacreon	Anacrón	Anacreonte	'Ανακρέόν
Anaxagoras	Anaxagoras	Anaxágore	Anaxágoras	'Αναξαγόρας
Anaximandro	Anaximander	Anaximandros	Anaximandro	'Αναξίμανδρος
Anaximenes	Anaximenes	Anaximène	Anaximenes	'Αναξιμένης
Androkles	Androcles	Androcles	Androcles	
Androniko, Livio	Andronicus, Livius	Andronicus, Livius	Andrónico, Livio	
Anko Martzio	Ancus Marcius	Ancus Marcius	Anco Marcio	
Antenor	Antenor	Anténor	Antenor	'Αντήνωρ
Antifonte	Antiphon	Antiphon	Antifón / Antifonte	'Αντιφών
Antigono	Antigonus	Antigonos	Antígono	'Αντίγονος
Antioko	Antiochus	Antiochos	Antíoco	'Αντίοχος
Antipatro / Antipater	Antipater	Antípatros / Antipater	Antípatro / Antipater	'Αντίπατρος
Antistenes	Antisthenes	Antisthène	Antístenes	'Αντίσθητης
Antonino Pio	Antoninus Pius	Antonin le Pieux	Antonino Pío	
Apeles	Apelles	Apelle	Apeles	'Απελλῆς
Apiano	Appianus	Appien	Apiano	'Αππιανός
Apolodoro	Apolodoros	Apollodore	Apolodoro	'Απολλόδωρος
Apolonio	Apollonius	Apollonios	Apolonio	'Απολλώνιος
Arato	Aratus	Aratus	Arato	"Αρατος
Arbogasto	Arbogastus	Arbogaste	Arbogasto	
Arion	Arion	Arion	Arión	'Αρειων
Aristarko	Aristarchus	Aristarque	Aristarco	'Αρισταρχος
Aristides	Aristides	Aristide	Aristides	'Αριστείδης
Aristipo	Aristippus	Aristippe	Aristípoo	'Αριστιππος
Aristofanes	Aristophanes	Aristophane	Aristófanes	'Αριστοφάνης
Aristoteles	Aristoteles	Aristote	Aristóteles	'Αριστοτέλης
Arkelao	Archelaus	Archélaos	Arquelao	'Αρχέλαιος
Arkias	Archias	Archias	Arquias	'Αρχιας
Arkiloko	Archilochus	Archiloque	Arquíloco	'Αρχιλοχος
Arkimedez	Archimedes	Archimède	Arquímedes	'Αρχιμηδης

(**) Erabilgarriago izateko, lau zerrenda eskaintzen dira.

'Arnobio	Arnobius	Arnobe	Arnobia	'Αρνοβίος
Arriano	Arrianus	Arrien	Arriano	'Αρταξέρχης
Artaxerxes	Artaxerxes	Artaxerxès	Artajerjes	'Αρκεσίλαος
Artzesilao	Arcesilaus	Arcésilas	Arcesilao	'Ασκληπιαδής
Asklepiades	Asclepiades	Asclépiade	Asclepíades	'Ασπασία
Aspasia	Aspasia	Aspasie	Aspasia	'Αθηναίος
Atenco	Athenaeus	Athénée	Ateneo	
Atiko	Atticus	Atticus	Atico	
Augusto, Oktavio	Augustus, Octavius	Auguste, Octavien	Augusto, Octavio	
Aulo Gelio	Aulus Gellius	Aulu-Gelle	Aulo Gelio	
Aureliano	Aurelianus	Aurélien	Aureliano	
Ausonio	Ausonius	Ausone	Ausonio	
* * *				
Babrio	Babrius	Babrios	Babrio	Βάβριος
Bakilides	Bacchylides	Bacchylide	Baqüilides	Βακχυλίδης
Brasidas	Brasidas	Brasidas	Brasidas	Βραστίας
Britaniko	Britannicus	Britannicus	Británico	
Bruto	Brutus	Brutus	Bruto	
Burro	Burrus	Burrus	Burro	
* * *				
Damokles	Damocles	Damoclès	Damocles	Δημοκλῆς
Dario	Dareus / Darius	Darios	Darío	Δαρείος
Demades	Demades	Démade	Demades	Δημάδης
Demetrio	Demetrius	Démétrios	Demetrio	Δημήτριος
Demokrito	Democritus	Démocrate	Demócrito	Δημόκριτος
Demostenes	Demosthenes	Démosthène	Demóstenes	Δημοσθένης
Dezio	Decius	Dèce	Decio	
Didio Juliano	Didius Iulianus	Didius Julianus	Didio Juliano	
Diódoro	Diódorus	Diodore	Diodoro	Διόδωρος
Diosfantes	Diophantus	Diophantos	Diofanto	Διόφαντος
Diogenes	Diogenes	Diogène	Diógenes	Διογένης
Diokleziano	Diocletianus	Dioclétiens	Diocleciano	
Dion	Dion	Dion	Dión	Δίων
Dionisio	Dionysius	Denys	Dionisio	Διονύσιος
Domiziano	Domitianus	Domitien	Domiciano	
Donato	Donatus	Donat	Donato	
Drakon	Draco(n)	Dracon	Dracón	Δράκων
Druso Germaniko	Drusus	Drusus	Druso Germánico	
	Germanicus	Germanicus		
* * *				
Efialtes	Ephialtes	Éphialtès	Efialtes	'Εφιάλτης
Elagabalo	Elagabalus	Élagabal	Elagábalo	
Elisa	Elissa	Elise	Elisa	"Ελισσα
Emiliano	Aemilianus	Émilien	Emiliano	
Enio	Ennius	Ennius	Ennio	
Enpedokles	Empedocles	Empédocle	Empédocles	'Εμπεδοκλῆς
Epaminondas	Epaminondas	Épaminondas	Epaminondas	'Επαμεινάνδρας
Epikarmo	Epicharmus	Épicharme	Epicarmo	'Ἐπίχαρμος
Epikteto	Epictetus	Épicète	Epicteto	'Ἐπίκτητος
Epikuro	Epicurus	Épicure	Epicuro	'Ἐπικουρος
Eratostenes	Eratosthenes	Ératosthène	Eratóstenes	'Ἐρατοσθένης

Eskilo	Aeschylus	Eschyle	Esquilo	Αἰσχύλος
Eskines	Aeschines	Eschine	Esquines	Αἰσχίνης
Eskopas	Scopas	Scopas	Escopas	Σκόπας
Esopo	Aesopus	Ésope	Esopo	Αἴσωπος
Espartako	Spartacus	Spartacus	Espartaco	
Estesikoro	Stesichorus	Stésichore	Estesicoro	Στησίχορος
Estilikon	Stílicho	Stílicon	Estilicón	
Estrabon	Strabo	Strabon	Estrabón	Στράβων
Eszipion	Scipio	Scipion	Escipión	
Eudoxo	Eudoxus	Eudoxe	Eudoxio	Εὐδόξος
Eufronio	Euphronius	Euphronios	Eufronio	Εὐφρόνιος
Euklides	Euclides	Euclide	Euclides	Εὐκλείδης
Eumenes	Eumenes	Eumène	Eumenes	Εὐμένης
Euripedes	Euripides	Eurípide	Eurípides	Εὐριπίδης
Eusebio	Eusebius	Eusèbe	Eusebio	Εὐσέβιος
Evaristo	Evaristus	Évariste	Evaristo	

* * *

Fabio	Fabius	Fabius	Fabio	
Fabrizio	Fabricius	Fabricius	Fabricio	
Falaris	Falaris	Phalaris	Falaris	Φάλαρις
Fedon	Fedon	Phédon	Fedón	Φαέδων
Fedro	Phaedrus	Phédre	Pedro	
Fidias	Phidias	Phidias	Fidias	Φειδίας
Filemon	Philemo(n)	Phélémon	Filemón	Φιλήμων
Filipo	Philippus	Philippe	Filipo	Φιλίππος
Filopemén	Philopomen	Philopomen	Filopemén	Φιλοπούμην
Filostrato	Philostratus	Philostratus	Filostrato	Φιλόστρατος
Flaminio	Flaminius	Flaminius	Flaminio	
Floriano	Florianus	Florian	Floriano	
Floro	Florus	Florus	Floro	
Fozion	Phocion	Phocion	Foción	Φωκίων
Friniko	Phrynicus	Phrynicos	Frínico	Φρύνιχος

* * *

Gaio	Gaius	Gaius	Gayo	
Galba	Galba	Galba	Galba	
Galeño	Galenus	Galien	Galeno	Γαληνός
Galerio	Galerius	Galère	Galerio	
Galieno	Gallienus	Gallien	Galieno	
Galo	Gallus	Gallus	Galo	
Germaniko	Germanicus	Germanicus	Germánico	
Geta	Geta	Geta	Geta	
Gordiano	Gordianus	Gordien	Gordiano	
Gorgias	Gorgias	Gorgias	Gorgias	
Graziano	Gratianus	Gratien	Graciano	Γοργιας

* * *

Hadriano	Hadrianus	Hadrien	Adriano	
Hekateo	Hecataeus	Hécataée	Hecateo	Ἐκαταῖος
Heliодоро	Heliodorus	Héliodore	Heliodoro	Ἡλιόδωρος
Heraklides	Heracles	Héraclide	Heráclides	Ἡρακλείδης
Heraklito	Heraclitus	Héraclite	Heráclito	Ἡράκλειτος
Hermokrates	Hermocrates	Hermocratès	Hermócrates	Ἑρμοκράτης
Herodes	Herodes	Hérode	Herodes	Ἡρόδης

Herodoto	Herodotus	Hérodote	Herodoto	Ἡρόδοτος
Heron	Hero	Héron	Herón	Ἡρών
Herostrato	Herostratus	Hérostrate	Eróstrato	Ἡρόστρατος
Hesiodo	Hesiodus	Hésiode	Hesíodo	Ἡσίδος
Hieron	Hieron	Hiéron	Hierón	Ἱέρων
Hiparko	Hipparchus	Hipparque	Hiparco	Ἴππαρχος
Hiperides	Hyperides	Hypérède	Hipérides	Ὑπερειδῆς
Hipias	Hippias	Hippias	Hipias	Ἱππίας
Hipokrates	Hippocrates	Hippocrate	Hipócrates	Ἱπποκράτης
Homero	Homerus	Homère	Homero	Ὅμηρος
Honorio	Honorius	Honorius	Honorio	
Horazio	Horatius	Horace	Horacio	
Hortentisio	Hortensius	Hortensius	Hortensio	

* * *

Isokrates	Isocrates	Isocrate	Isócrates	Ισοκράτης
		* * *		

Joviano	Iovianus	Jovien	Joviano	
Juba	Iuba	Juba	Juba	
Julia	Iulia	Julie	Julia	
Juliano	Iulianus	Julien	Juliano	
Justino	Iustinus	Justin	Justino	
Juvenal	Iuvenalis	Juvénal	Juvenal	

* * *

Kaligula	Caligula	Caligula	Calígula	
Kalikrates	Callicrates	Callicrátès	Calícrates	Καλλικράτης
Kalimako	Callimachus	Callimaque	Calímaco	Καλλιμάχος
Kalistenes	Callisthenes	Callisthène	Calístenes	Καλλισθένης
Kamilo	Camillus	Camille	Camilo	
Karakala	Caracalla	Caracalla	Caracalla	
Kares	Chares	Charés	Cares	Χάρης
Karino	Carinus	Carin	Carino	
Karneades	Carneades	Carnéade	Carneades	Καρνεάδης
Karo	Carus	Carus	Caro	
Kasandro	Cassander	Cassandre	Casandro	Κασανδρός
Kasiодoro	Cassiodorus	Cassiodore	Casiodoro	
Katilina	Catilina	Catilina	Catilina	
Katon	Cato	Caton	Catón	
Katulo	Catullus	Catulle	Cátulo	
Kilon	Chilon	Chilon	Quilón	Χίλων
Kintillano	Quintilianus	Quintilién	Quintiliiano	
Kintilo	Quintilus	Quintilus	Quintilo	
Kinto Kurtzio	Quintus Curtius	Quinte-Curce	Quinto Curcio	
Klaudiano	Claudianus	Claudien	Claudiiano	
Klaudio	Claudius	Claude	Claudio	
Kleobulo	Cleobulus	Cléobule	Cleóbulo	Κλεόβουλος
Kleomenes	Cleomenes	Clémene	Cleómenes	Κλεομένης
Kleopatra	Cleopatra	Cléopâtre	Cleopatra	Κλεοπάτρα
Klistenes	Clisthenes	Clisthène	Clístenes	Κλεισθένης
Kolumela	Columella	Columelle	Columela	
Komodo	Commodus	Commode	Cómodo	
Konon	Conon	Conon	Conón	
Konstante	Constans	Constant	Constante	Κόνων

Konstantino	Constantinus	Constantin	Constantino
Konstantzio Kloro	Constantius Chlorus	Constance Chlore	Constancio Cloro
Korbulon	Corbulo	Corbulo	Corbulón
Koriolano	Coriolanus	Coriolan	Coriolano
Kornelia	Cornelia	Cornelia	Cornelia
Kornelio Nepote	Cornelius Nepos	Cornelius Nepos	Cornelio Nepote
Kraso	Crassus	Crassus	Craso
Kratíno	Cratinus	Cratinos	Cratino
Krisipo	Chrysippus	Chrysippe	Crisipo
Kritias	Critias	Critias	Critias
Ktesias	Ctesias	Ctésias	Ctesias

* * *

Lavinia	Lavinia	Lavinia	Lavinia
Lentulo	Lentulus	Lentulus	Léntulo
Leokares	Leochares	Léocharès	Leocares
Leonidas	Leonidas	Léonidas	Leónidas
Lepido	Lepidus	Lépide	Lépido
Leuzipo	Leucippus	Leucippe	Leucipo
Likofron	Lycophron	Lycophrón	Licofrón
Likurgo	Lycurgus	Lycurgue	Licurgo
Lisandro	Lysander	Lysandre	Lisandro
Lisia	Lysias	Lysias	Lisias
Lisimako	Lysimachus	Lysimaque	Lisímaco
Lisipo	Lysippus	Lysippe	Lisipo
Livia	Livia	Livie	Lívia
Lizinio	Licinius	Licinius	Licinio
Longo	Longus	Longus / Longos	Longo
Lukano	Lucanus	Lucain	Lucano
Lukrezia	Lucretia	Lucrèce	Lucrecia
Lukreazio	Lucretius	Lucrèce	Lucrecio
Lukulo	Lucullus	Lucullus	Lúculo
Luziano	Lucianus	Lucien	Luciano
Luzilio	Lucilius	Lucilius	Lucilio

Λεωχάρης
ΛεωνίδαςΛεύκιππος
Λυκόφρων
Λυκούργος
Λύσανδρος
Λυσίας
Λυσίμαχος
Λύσιππος

Λόργιος

Λουκιανός

Magnentzio	Magnentius	Magnençe	Magnencio
Maioriano	Maiorianus	Majorien	Mayoriano
Makrino	Macrinus	Macrin	Macrino
Makrobio	Macrobius	Macrobe	Macrobio
Mario, Gaio	Marius, Gaius	Marius, Caius	Mario, Cayo
Marko Antonio	Marcus Antonius	Marc Antoine	Marco Antonio
Marko Aurelio	Marcus Aurelius	Marc Aurèle	Marco Aurelio
Martzelo	Marcellus	Marcel / Marcellus	Marcelo
Martzial	Martialis	Martial	Marcial
Maxentzio	Maxentius	Maxence	Majencio
Maximiano	Maximianus	Maximin	Maximiano
Maximino	Maximinus	Maximin	Maximino
Maximo	Maximus	Máxime	Máximo
Mela, Ponponio	Mela, Pomponius	Mela, Pomponius	Mela, Pomponio
Menandro	Menander	Ménandre	Menandro
Menipo	Menippus	Ménippe	Menipo
Mesalina	Messalina	Messaline	Mesalina
Metelo	Metellus	Metellus	Metelo

Μένανδρος
Μένιππος

Mezenas	Maeccenas	Mécène	Mecenas	
Milon	Milo	Milon	Milón	Μίλων
Milon	Milo(n)	Milon	Milón	Μίλιαδης
Miltziades	Miltiades	Miltiade	Milciades	Μίλιαρμος
Mimnermo	Mimnermus	Mimnerme	Mimnermo	Μίλιαρμος
Minuzio	Minucius	Minucius	Minucio	
Miron	Myro(n)	Myron	Mirón	Μύρων
Mnesikles	—	Mnésiclès	Mnesicles	Μνησικλῆς
Mumio	Mummius	Mummius	Mummio	

* * *

Nabis	Nabis	Nabis	Nabis	Νάβις
Nartses	Narses	Narsès	Narsés	
Nartziso	Narcissus	Narcisse	Narciso	
Nearko	Nearchus	Nearque	Nearco	Νέαρχος
Neron	Nero	Néron	Nerón	
Nerva	Nerva	Nerva	Nerva	
Nizias	Nicias	Nicias	Nicias	Νικίας
Novaziano	Novatianus	Novatien	Novaciano	

* * *

Odoakro	Odoaccr	Odoacre	Odoacro	
Oktavia	Octavia	Octavie	Octavia	
Olinpias	Olympias	Olympias	Olimpia	Ολυμπιάς
Oton	Otho	Othon	Otón	
Ovidio	Ovidius	Ovide	Ovidio	

* * *

Pakuvio	Pacuvius	Pacuvius	Pacuvio	
Papiniano	Papinianus	Papinién	Papiniano	
Parmenides	Parmenides	Parménide	Parménides	Παρμενίδης
Parmenion	Parmenio(n)	Parménion	Parmenión	Παρμενίων
Parrasio	Parrhasius	Parrhasios	Parrasio	Παρράσιος
Pausanias	Pausanias	Pausanias	Pausanias	Παυσανίας
Pelopidas	Pelopidas	Pélopidas	Pelópidas	Πελοπίδας
Perdikas	Perdicas	Perdiccas	Perdicas	Περδίκας
Periandro	Periander	Périandre	Periandro	Περιανδρός
Perikles	Pericles	Périclès	Pericles	Περικλῆς
Pertinax	Pertinax	Pertinax	Pertinax	
Pertseo	Perseus	Persée	Perseo	Περσεύς
Pertsio	Persius	Perse	Persio	
Petronio	Petronius	Pétrone	Petronio	
Pilato, Pontzio	Pilate, Pontius	Pilate, Ponce	Pilato(s), Poncio	
Pindaro	Pindarus	Pindare	Píndaro	Πίνδαρος
Pirron	Pyrrho	Pyrhon	Pirrón	Πύρρων
Pisistrato	Pisistratus	Pisistrate	Pisístrato	Πειστράτος
Pitagoras	Pythagoras	Pythagore	Pitágoras	Πυθαγόρας
Pitako	Pittacus	Pittacos	Pítaco	Πιτακός
Piteas	Pytheas	Pythées	Piteas	Πυθέας
Platon	Plato	Platon	Platón	Πλάτων
Plauto	Plautus	Plaute	Plauto	
Plazidia, Gala	Placidia, Galla	Placidia, Galla	Placidia, Gala	
Plinio	Plinius	Pline	Plinio	
Plotino	Plotinus	Plotin	Plotino	Πλωτίνος
Plutarko	Plutarchus	Plutarque	Plutarco	Πλούταρχος

Polibio	Polybius	Polybe	Polibio	Πολύβιος
Polignoto	Polygnotus	Polygnote	Polignoto	Πολύγνωτος
Poliklito	Polyclitus	Polyclète	Policleto	Πολύκλειτος
Polion	Pollio	Pollion	Polión	
Ponpeio	Pompeius	Pompée	Pompeyo	
Popea	Poppaea	Poppée	Popea	
Portseno	Porsena	Porsenna	Porsena	
Posidonio	Posidonius	Posidonius	Posidonio	Ποσειδώνιος
Postumo	Postumus	Postumus	Póstumo	
Praxiteles	Praxiteles	Praxitèle	Praxíteles	Πραξιτέλης
Probo	Probus	Probus	Probo	
Propertzio	Propertius	Properce	Proprecio	
Protagoras	Protagoras	Protagoras	Protágoras	Πρωταγόρας
Protogenes	Protogenes	Protogénès	Protógenes	Πρωτογένης
Ptolomeo	Ptolemaeus	Ptolémée	Tolomeo	Πτολεμαῖος
Pupieno	Pupienus	Pupien	Pupieno	

* * *

Regulo	Regulus	Regulus	Régulo	
Rizimer	Ricimer	Ricimer	Ricímero	
Romulo	Romulus	Romulus	Rómulo	
Augustulo	Augustulus	Augustule	Augústulo	
Roxane	Roxane	Roxane	Roxane	Ρωξάνη

* * *

Safo	Sappho	Sapho	Safo	Σαφώ
Salustio	Sallustius	Salluste	Salustio	
Sejano	Seianus	Séjan	Sejano	
Seneka	Seneca	Sénèque	Séneca	
Septimio Severo	Septimus Severus	Septime Sévère	Septimio Severo	
Sertorio	Sertorius	Sertorius	Sertorio	
Servio Tilio	Servius Tullius	Servius Tullius	Servio Tilio	
Severo Alejandro	Severus Alexander	Sévere Alexandre	Severo Alejandro	
Sila / Sula	Sylla / Sulla	Sylla / Sulla	Sila / Sula	
Simako	Symmachus	Symmaque	Símmaco	
Simonides	Simonides	Simonide	Simónides	Σιμωνίδης
Sofokles	Sophocles	Sophocle	Sófocles	Σοφοκλῆς
Sokrates	Socrates	Socrate	Sócrates	Σωκράτης
Solon	Solon	Solon	Solón	Σόλων
Suetonio	Suetonius	Suetone	Suetonio	
Sulpicio Severo	Sulpicius Severus	Sulpice Sévère	Sulpicio Severo	

* * *

Tais	Thais	Thaïs	Tais	Θαίς
Tales	Thales	Thalès	Tales	Θαλῆς
Tarkino	Tarquinus	Tarquin	Tarquino	
Tazito	Tacitus	Tacite	Tácito	
Temistokles	Themistocles	Thémistocle	Temistocles	Θεμιστοκλῆς
Teodato	Theodahatus	Théodat	Teodato	
Teodosio	Theodosius	Théodoze	Teodosio	
Teofrasto	Theophrastus	Théophraste	Teofrasto	Θεόφραστος
Teognis	Theognis	Theognis	Teognis	Θεογνῖς
Teokrito	Theocritus	Théocrite	Teócrito	Θεόκριτος

Teoponpo	Theopompos	Théopompe	Teopompo	Θεόπομπος
Terentzio	Terentius	Térence	Terencio	Τέρπανδρος
Terpandro	Terpander	Terpandre	Terpandro	
Tertuliano	Tertullianus	Tertullien	Tertuliano	
Tespis	Thespis	Thespis	Tespis	Θέσπις
Tiberio	Tiberius	Tibère	Tiberio	
Tibulo	Tibullus	Tibulle	Tibulo	
Tigranes	Tigranes	Tigrane	Tigranes	
Timeo	Timaeus	Timée	Timeo	•Τίμαιος
Timoleon	Timoleon	Timoléon	Timoleón	Τιμολέων
Tirteo	Tyrtaeus	Tyrtee	Tirteo	Τύρταιος
Tito	Titus	Tite / Titus	Tito	
Trajano	Traianus	Trajan	Trajano	
Trasibulo	Thrasybulus	Thrasybule	Trasibulo	Θρασύβουλος
Tulo Hostilio	Tullus Hostilius	Tullus Hostilius	Tulo Hostilio	
Tuzidides	Thucydides	Thucydide	Tucídides	Θουκυδίδης

* * *

Ulpiano	Ulpianus	Ulpien	Ulpiano	
		* * *		
Valente	Valens	Valens	Valente	
Valentiniano	Valentinianus	Valentinien	Valentiniano	
Valeriano	Valerianus	Valérien	Valeriano	
Valerio Maximo	Valerius Maximus	Valére Maxime	Valerio Máximo	
Varo	Varus	Varus	Varo	
Varrón	Varro	Varrón	Varrón	
Vegezio	Vegetius	Végèce	Vegecio	
Veleio Paterkulo	Velleius	Velleius	Veleio Patérculo	
	Paterculus	Paterculus		
Venantzio	Venantius	Venance Fortunat	Venancio	
Fortunato	Fortunatus		Fortunato	
Vero	Verus	Verus	Vero	
Verres	Verres	Verrès	Verres	
Vertzingetorix	Vercingetorix	Vercingetórix	Vercingetorix	
Vespasiano	Vespasianus	Vespasién	Vespasiano	
Virgilio	Vergilius / Virgilius	Virgile	Virgilio	
Viriato	Viriathus	Viriathe	Viriato	
Vitelio	Vitellius	Vitellius	Vitelio	
Vitruvio	Vitruvius	Vitruve	Vitruvio	

* * *

Xenofanes	Xenophanes	Xénophane	Jenófanes	Ξενοφάνης
Xenofonte	Xenophon	Xénophon	Jenofonte	Ξενοφόν
Xenokrates	Xenocrates	Xénocrate	Jenócrates	Ξενοκράτης
Xerxes	Xerxes	Xerxès	Jerjes	Ξέρχης

* * *

Zeltso	Celsus	Celse	Celso	
Zeltso	Celsus	Celse	Celso	Κέλσος
Zenobia	Zenobia	Zénobie	Zenobia	
Zenon	Zeno(n)	Zenón	Zenón	Ζήνων
Zesar, Julio	Caesar, Iulius	César, Jules	César, Julio	

Zeuxis	Zeuxis	Zeuxis	Zeuxis	Ζεῦξις
Zezilia	Caecilia	Cécil	Cecilia	Κέιμια
Zimon	Cimo	Cimon	Cimón	Κίμων
Zina	Cinna	Cinna	Cinna	Κινέας
Zineas	Cineas	Cinéas	Cineas	Κύψελος
Zintzinato	Cincinnatus	Cincinnatus	Cincinato	Κύψελος
Zipselo	Cypselus	Cypselos	Cipselo	Κύψελος
Ziro	Cyrus	Cyrus	Ciro	Κύρος
Zivilis	Civilis	Civilis	Civilis	Κύρος
Zizeron	Cicero	Cicéron	Cicerón	Ζωΐλος
Zoilo	Zoilus	Zoïle	Zoilo	Ζωΐλος

Latinez	Euskaraz	Frantsesez	Gaztelaniaz	Grekoz
Adrastus	Adrasto	Adraste	Adrasto	"Αδραστος
Aemilianus	Emiliano	Émilien	Emiliano	
Aeschines	Eskines	Eschine	Esquines	Αισχίνης
Aeschylus	Eskilo	Eschyle	Esquilo	Αισχύλος
Aesopus	Esopo	Ésope	Esopo	Αἰσώπος
Aetius	Aezio	Aetius	Aecio	
Afranius	Afranio	Afranius	Afranio	
Agamemon	Agamemnon	Agamemnon	Agamenón	'Αγαμένον
Agathocles	Agatokles	Agathocle	Agatocles	'Αγαθοκλῆς
Agesilaus	Agesilao	Agesilas	Agesilaο	'Αγησιλαος
Agis	Agis	Agis	'Agis	'Αγις
Agricola	Agrikola	Agricola	Agrícola	
Agrippa	Agripa	Agrippa	Agripa	
Agrippina	Agripina	Agrippine	Agripina	
Alcaeus	Altzeo	Alcée	Alceo	'Αλκαος
Alcibiades	Altzibaiades	Alcibiade	Alcibiades	'Αλκιβιάδης
Aleman	Alkman	Alcman	Alcmán	'Αλκμάν
Alexander	Alexandro	Alexandre	Alejandro	'Αλεξανδρος
Ammianus	Amiano	Ammien Marcelin	Amiano	
Marcelinus	Martzelino		Marcelino	
Amynatas	Amintas	Amynthas	Amintas	'Αμύντας
Anacreon	Anakreonte	Anacréon	Anacreonte	'Ανακρέων
Anacharsis	Anakarsis	Anacharsis	Anacarsis	'Αναχαρσις
Anaxagoras	Anaxagoras	Anaxágore	Anaxágoras	'Αναξαγόρας
Anaximander	Anaximandro	Anaximandros	Anaximandro	'Αναξιμανδρος
Anaximenes	Anaximenes	Anaximène	Anaxímenes	'Αναξιμένης
Ancus Marcus	Anko Martzio	Ancus Marcus	Anco Marcio	
Androcles	Androkles	Androcles	Androcles	
Andronicus,	Androniko, Livio	Andronicus,	Andrónico, Livio	
Livius		Livius		
Antenor	Antenor	Antenor	Antenor	'Αντήνωρ
Antigonus	Antigono	Antigonos	Antígono	'Αντίγονος
Antiochus	Antioko	Antiochos	Antíoco	'Αντίοχος
Antipater	Antipatro / Antipater	Antipatros / Antipater	Antipatros / Antipater	'Αντίπατρος
Antiphon	Antifonte	Antiphon	Antifonte	'Αντιφόν
Antisthenes	Antistenes	Antisthène	Antistenes	'Αντισθένης
Antoninus Pius	Antonino Pio	Antonin le Pieux	Antonino Pío	
Apelles	Apeles	Apelle	Apeles	'Απελλῆς
Apollodorus	Apolodoro	Apollodore	Apolodoro	'Απολλόδωρος
Apollonius	Apolonio	Apollonios	Apolonio	'Απολλώνιος
Appianus	Apiano	Appien	Apiano	'Αππιανός
Aratus	Arato	Aratus	Arato	"Αρατος
Arbogastus	Arbogasto	Arbogaste	Arbogasto	
Arcesilaus	Artzesilao	Artcésilas	Arcesilao	'Αρκεσίλαιος
Archelaus	Arkelao	Archélaos	Arquelao	'Αρχέλαιος
Archias	Arkias	Archias	Arquias	'Αρχιας
Archilochus	Arkiloko	Archiloque	Arquifoco	'Αρχιλοχος
Archimedes	Arkimedes	Archimède	Arquímedes	'Αρχιμήδης
Arion	Arion	Arion	Arion	'Αρειων
Aristarchus	Aristarko	Aristarque	Aristarco	'Αρισταρχος
Aristides	Aristides	Aristide	Aristides	'Αριστειδης
Aristippus	Aristipo	Aristippe	Aristipo	'Αριστιππος
Aristophanes	Aristofanes	Aristophane	Aristófanes	'Αριστοφάνης

Aristoteles	Aristoteles	Aristote	Aristóteles	'Αριστοτέλης
Arnobius	Arnobia	Arnobe	Arnobia	'Αρνιανός
Arrianus	Arriano	Arrien	Arriano	'Αρταξέρξης
Artaxerxes	Artaxerxes	Artaxerxes	Artajerjes	'Ασκληπιαδής
Asclepiades	Asklepiades	Asclépiade	Asclepiades	'Ασπασία
Aspasia	Aspasia	Aspasie	Aspasia	'Αθηναῖος
Athenaeus	Ateneo	Athénée	Ateneo	'Αθηναῖος
Atticus	Atiko	Atticus	Atico	
Augustus,	Augusto, Oktavio	Auguste, Octavien	Augusto, Octavio	
Octavius				
Aulus Gellius	Aulo Gelio	Aulu-Gelle	Aulo Gelio	
Aurelianus	Aureliano	Aurélien	Aureliano	
Ausonius	Ausonio	Ausone	Ausonio	

* * *

Babrius	Babrio	Babrios	Babrio	Βάβριος
Bacchylides	Bakilides	Bacchylide	Baqūlīdēs	Βακχυλίδης
Brasidas	Brasidas	Brasidas	Brasidas	Βρασίδας
Britannicus	Britaniko	Britannicus	Británico	
Brutus	Bruto	Brutus	Bruto	
Burrus	Burro	Burrus	Burro	

* * *

Caecilia	Zezilia	Cécil	Cecilia	
Caesar, Julius	Zesar, Julio	César, Jules	César, Julio	
Caligula	Kaligula	Caligula	Calígula	
Callicrates	Kalikrates	Callicratès	Calícrates	Καλλικράτης
Callimachus	Kalimako	Callimaque	Calímaco	Καλλίμαχος
Callisthenes	Kalistenes	Callisthène	Calistenes	Καλλισθένης
Camillus	Kamilo	Camille	Camilo	
Caracalla	Karakala	Caracalla	Caracalla	
Carinus	Karino	Carin	Carino	
Carneades	Karneades	Carnéade	Carneades	Καρνεάδης
Carus	Karo	Carus	Caro	
Cassandra	Kasandro	Cassandre	Casandro	Κάσσανδρος
Cassiodorus	Kasiodoro	Cassiodore	Casiодoro	
Catilina	Katilina	Catilina	Catilina	
Cato	Katon	Caton	Catón	
Catullus	Katulo	Catulle	Cátulo	
Celsus	Zeltso	Celse	Celso	
Celsus	Zeltso	Celse	Celso	Κέλσος
Cicero	Zizeron	Cicéron	Cicerón	
Cimo	Zimon	Cimon	Cimón	Κίμων
Cincinnatus	Zintzinato	Cincinnatus	Cincinato	
Cineas	Zineas	Cinéas	Cineas	Κινέας
Cinna	Zina	Cinna	Cinna	
Civilis	Zivilis	Civilis	Civilis	
Claudianus	Klaudiano	Claudien	Claudiano	
Claudius	Klaudio	Claude	Claudio	
Cleobulus	Kleobulo	Clébule	Cleóbulo	Κλεόβουλος
Cleomenes	Kleomenes	Clémene	Cleómenes	Κλεομένης
Cleopatra	Kleopatra	Cléopâtre	Cleopatra	Κλεοπάτρα
Clisthenes	Klistenes	Clisthène	Clístenes	Κλεισθένης
Columella	Kolumela	Columelle	Columela	
Commodus	Komodo	Commode	Cómodo	
Conon	Konon	Conon	Conón	Κόνων

Constans	Konstante	Constant	Constante	
Constantinus	Konstantino	Constantin	Constantino	
Constantius	Konstantzio	Kloro	Constance	Chlore
Chlorus			Constante	Constantio
Corbulo	Korbulon	Corbulo	Corbulón	
Coriolanus	Koriolano	Coriolan	Coriolano	
Cornelia	Kornelia	Cornelia	Cornelia	
Cornelius Nepos	Kornelio Nepote	Cornelius Nepos	Cornelio Nepote	
Crassus	Kraso	Crassus	Craso	
Cratinus	Kratino	Cratinos	Cratino	Κρατίνος
Critias	Kritias	Critias	Critias	Κριτίας
Ctesias	Ktesias	Ctésias	Ctesias	Κτησίας
Cypselus	Zipselo	Cypselos	Cipselo	Κύψελος
Cyrus	Ziro	Cyrus	Ciro	Κύρος

* * *

Chares	Kars	Charés	Cares	Χάρης
Chilon	Kilon	Chilon	Quilón	Χίλων
Chrysippus	Krisipo	Chrysippe	Crisipo	Χρύσιππος

* * *

Damocles	Damokles	Damoclès	Damocles	Δημοκλῆς
Dareus / Darius	Dario	Darios	Darío	Δαρέος
Decius	Dezio	Dèce	Decio	
Demades	Demades	Démade	Demades	Δημάδης
Demetrius	Demetrio	Démétrios	Demetrio	Δημήτριος
Democritus	Demokrito	Démocrate	Demócrito	Δημόκριτος
Demosthenes	Demostenes	Démosthène	Demóstenes	Δημοσθένης
Didius Julianus	Didio Juliano	Didius Julianus	Didio Juliano	
Diocletianus	Diokleziano	Dioclétien	Diocleciano	
Diodorus	Iodoro	Diodore	Diodoro	Διόδωρος
Diogenes	Diogenes	Diogène	Diógenes	Διογένης
Dion	Dion	Dion	Dión	Δίων
Dionysius	Dionisio	Denys	Dionisio	Διονύσιος
Diophantus	Diophantos	Diophantos	Diophanto	Διόφαντος
Domitianus	Domiziano	Domitien	Domiciano	
Donatus	Donato	Donat	Donato	
Draco(n)	Drakon	Dracon	Dracón	Δράκων
Drusus	Druso Germaniko	Drusus	Druso Germánico	
Germanicus		Germanicus		

* * *

Elagabalus	Elagabalo	Élagabal	Elagábalo	"Ελισσα
Elissa	Elisa	Elise	Elisa	'Εμπεδοκλῆς
Empedocles	Enpedokles	Empédocle	Empédocles	
Ennius	Enio	Ennius	Ennio	
Epaminondas	Epaminondas	Épaminondas	Epaminondas	'Επαμεινώνδας
Ephialtes	Eftaltes	Éphialtès	Eftaltes	'Εφιάλτης
Epictetus	Epikteto	Épicète	Epicteto	'Επικτητος
Epicurus	Epikuro	Épicure	Epicuro	'Επίκουρος
Epicharmus	Epikarno	Épicharme	Epicarno	'Επίχαρμος
Eratosthenes	Eratostenes	Ératosthène	Eratóstenes	'Ερατοσθένης
Euclides	Euklides	Euclide	Euclides	Εὐκλείδης
Eudoxus	Eudoxo	Eodoxe	Eudoxio	Εύδοξος
Eumenes	Eumenes	Eumène	Eumenes	Εύμενης

Euphronius	Eufronio	Euphronios	Eufronio	Εὐφρόνιος
Euripides	EURÍPIDES	Eurípide	Eurípides	Εὐρίπιδης
Eusebius	Eusebio	Eusebe	Eusebio	Εὐσέβιος
Evaristus	Evaristo	Évariste	Evaristo	
* * *				
Fabius	Fabio	Fabius	Fabio	
Fabricius	Fabrizio	Fabricius	Fabricio	
Falaris	Falaris	Phalaris	Falaris	Φάλαρις
Fedon	Fedon	Phédon	Fedón	Φαίδων
Flaminius	Flaminio	Flaminius	Flaminio	
Florianus	Floriano	Florian	Floriano	
Florus	Floro	Florus	Floro	
* * *				
Gaius	Gaio	Gaius	Gayo	
Galba	Galba	Galba	Galba	
Galenus	Galeno	Galien	Galeno	Γαληνός
Galerius	Galerio	Galère	Galerio	
Gallienus	Gallieno	Gallien	Gallieno	
Gallus	Galo	Gallus	Galo	
Germanicus	Germaniko	Germanicus	Germánico	
Geta	Geta	Geta	Geta	
Gordianus	Gordiano	Gordien	Gordiano	
Gorgias	Gorgias	Gorgias	Gorgias	Γοργιας
Gratianus	Graziano	Gratien	Graciano	
* * *				
Hadrianus	Hadriano	Hadrien	Adriano	
Hecataeus	Hekateo	Hécatee	Hecateo	Έκαταῖος
Heliodorus	Heliodoro	Héliodore	Heliodoro	Ηλιόδωρος
Heraclides	Heraklides	Héraclide	Heráclides	Ηρακλείδης
Heraclitus	Heraklito	Héraclite	Heráclito	Ηράκλειτος
Hermocrates	Hermokrates	Hermocrates	Hermócrates	Ηερμοκράτης
Hero	Heron	Héron	Herón	Ἡρών
Herodes	Herodes	Hérode	Herodes	Ἡρόδης
Herodotus	Herodoto	Hérodo	Herodoto	Ἡρόδοτος
Hierostratus	Hierostrato	Hérostrate	Eróstrato	Ἡρόστρατος
Hesiodus	Hesiodo	Hésiode	Hesíodo	Ἡσίοδος
Hieron	Hieron	Hiérion	Hierón	Ἱέρων
Hipparchus	Hiparko	Hipparque	Hiparco	Ἴππαρχος
Hippias	Hipias	Hippias	Hipias	Ἴππιας
Hippocrates	Hipokrates	Hippocrate	Hipocrates	Ἴπποκράτης
Homerus	Homero	Homère	Homero	Ὅμηρος
Honorius	Honorio	Honorius	Honorio	
Horatius	Horazio	Horace	Horacio	
Hortensius	Hortentisio	Hortensiūs	Hortensio	
Hyperides	Hiperides	Hypéride	Hipérides	Ὑπερείδης
* * *				
Iovianus	Joviano	Jovien	Joviano	
Isoocrates	Isokrates	Isocrate	Isócrates	Ισοκράτης
Iuba	Juba	Juba	Juba	
Iulia	Julia	Julie	Julia	

Iulianus	Juliano	Julien	Juliano
Iustinus	Justino	Justin	Justino
Iuvenalis	Juvenal	Juvénal	Juvenal

* * *

Lavinia	Lavinia	Lavinia	Lavinia
Lentulus	Lentulo	Lentulus	Léntulo
Leochares	Leokares	Léocharès	Λεωχάρης
Leonidas	Leonidas	Léonidas	Λεωνίδας
Lepidus	Lepido	Lépide	Lépido
Leucippus	Leuzipo	Leucippe	Leucipo
Licinius	Lizinio	Licinius	Licinio
Livia	Livia	Livie	Livia
Longus	Longo	Longus / Longos	Longo
Lucanus	Lukano	Lucain	Lucano
Lucianus	Luziano	Lucien	Luciano
Lucilius	Luzilio	Lucilius	Lucilio
Lucretia	Lukrezia	Lucrèce	Lucrecia
Lucretius	Lukreazio	Lucrèce	Lucrecio
Lucullus	Lukulo	Lucullus	Lúculo
Lycophron	Likofron	Lycophron	Licofrón
Lycurgus	Likurgo	Lycurgue	Licургο
Lysander	Lisandro	Lysandre	Лисандро
Lysias	Lisias	Lysias	Лисіас
Lysimachus	Lisimako	Lysimaque	Лисімакος
Lysippus	Lisipo	Lysippe	Лисіппος

* * *

Macrinus	Makrino	Macrin	Macrino
Macrobius	Makrobio	Macrobe	Macrobio
Maecenas	Mezenas	Mécène	Mecenas
Magnentius	Magnentzio	Magnence	Magnencio
Maiorianus	Maioriano	Majorien	Mayoriano
Marcellus	Martzelo	Marcel / Marcellus	Marcelo
Marcus Antonius	Marko Antonio	Marc Antoine	Marco Antonio
Marcus Aurelius	Marko Aurelio	Marc Aurèle	Marco Aurelio
Marius, Gaius	Mario, Gaio	Marius, Caius	Mario, Cayo
Martialis	Martzial	Martial	Marcial
Maxentius	Maxentzio	Maxence	Majencio
Maximinus	Maximiano	Maximien	Maximiano
Maximus	Maximino	Maximin	Maximino
Maximus	Maximo	Máxime	Máximo
Mela, Pomponius	Mela, Ponponio	Mela, Pomponius	Mela, Pomponio
Menander	Menandro	Ménandre	Menandro
Menippus	Menipo	Ménippe	Menipo
Messalina	Mesalina	Messaline	Mesalina
Metellus	Metelo	Metellus	Metelo
Milo	Milon	Milon	Milón
Milo(n)	Milon	Milon	Milón
Miltiades	Miltziades	Miltiade	Miltiádης
Mimmermus	Mimmermo	Mimmerme	Mímmērmōs
Minucius	Minuzio	Minucius	Minucio
—	Mnesikles	Mnésiclès	Mnesicles
Mummius	Mumio	Mummius	Mummio
Myro(n)	Miron	Myron	Mirón

Μένωνδρος
ΜένιπποςΜίλων
Μίλτιάδης
ΜίμνερμοςΜνησικλῆς
Μύρων

* * *

Nabis	Nabis	Nabis	Nabis	Nábis
Narcissus	Nartziso	Narcisse	Narciso	
Narses	Nartses	Narsès	Narsés	
Nearchus	Nearko	Nearque	Nearco	Néarχος
Nero	Neron	Nérón	Nerón	
Nerva	Nerva	Nerva	Nerva	
Nicias	Nizias	Nicias	Nicias	Nikías
Novatianus	Novaziano	Novatién	Novaciano	

* * *

Octavia	Oktavia	Octavie	Octavia	
Odoacer	Odoakro	Odoacre	Odoacro	
Olympias	Olinpias	Olympias	Olimpia	Ολυμπιάς
Otho	Oton	Othon	Otón	
Ovidius	Ovidio	Ovide	Ovidio	

* * *

Pacuvius	Pakuvio	Pacuvius	Pacuvio	
Papinianus	Papiniano	Papinién	Papiniāno	
Parmenides	Parmenides	Parménide	Parménides	Παρμενίδης
Parmenio(n)	Parmenion	Parménion	Parmenión	Παρμενίον
Parrhasius	Parrasio	Parrhasios	Parrasio	Παρράσιος
Pausanias	Pausanias	Pausanias	Pausanias	Παυσανίας
Pelopidas	Pelopidas	Pélopidas	Pelópidas	Πελοπίδας
Perdiccas	Perdikas	Perdiccas	Perdicas	Περδίκκας
Periander	Periandro	Périandre	Periandro	Περιανδρός
Pericles	Perikles	Périclès	Pericles	Περικλῆς
Perseus	Pertseo	Persée	Perseo	Περσεύς
Persius	Pertsio	Perse	Persio	
Pertinax	Pertinax	Pertinax	Pertinax	
Petronius	Petronio	Pétrone	Petronio	
Phaedrus	Fedro	Phèdre	Fedro	
Phidias	Fidias	Phidias	Fidias	Φειδίας
Philemo(n)	Filemon	Philémon	Filemón	Φιλήμων
Philippus	Filipo	Philippe	Filipo	Φιλίππος
Philopoemen	Filopemēn	Philopoemen	Filopemén	Φιλοπούμην
Philostratus	Filostrato	Philostratus	Filostrato	Φιλόστρατος
Phocion	Fozion	Phocion	Foción	Φωκίων
Phrynicus	Friniko	Phrynichos	Frínico	Φρύνιχος
Pilatus, Pontius	Pilate, Pontzio	Pilate, Ponce	Pilato(s), Poncio	
Pindarus	Pindaro	Pindare	Píndaro	Πίνδαρος
Pisistratus	Pisistrato	Pisistrate	Pisístrato	Πεισίστρατος
Pittacus	Pitako	Pittacos	Pítaco	Πίττακος
Placidia, Galla	Plazidia, Gala	Placidia, Gala	Placidia, Gala	
Plato	Platon	Platon	Platón	Πλάτων
Plautus	Plauto	Plaute	Plauto	
Plinius	Plinio	Pline	Plinio	
Plotinus	Plotino	Plotin	Plotino	Πλωτίνος
Plutarchus	Plutarko	Plutarque	Plutarco	Πλούταρχος
Polybius	Polibio	Polybe	Polibio	Πολύβιος
Polyclitus	Poliklito	Polyclète	Policleto	Πολύκλειτος
Polygnotus	Polignoto	Polygnote	Polignoto	Πολύγνωτος
Pollio	Polion	Pollion	Polión	
Pompeius	Ponpeio	Pompée	Pompeyo	

Poppaea	Popea	Poppée	Popea	
Porsena	Portseno	Porsenna	Porsena	
Posidonius	Posidonio	Posidonius	Posidonio	Ποσειδώνιος
Postumus	Postumo	Postumus	Póstumo	
Praxiteles	Praxiteles	Praxitèle	Praxitéles	Πραξιτέλης
Probus	Probo	Probus	Probo	
Propertius	Propertzio	Properce	Propercio	
Protagoras	Protagoras	Protágoras	Protágoras	Πρωταγόρας
Protogenes	Protogenes	Protogénés	Protógenes	Πρωτογένης
Ptolemaeus	Ptolomeo	Ptolémée	Tolomeo	Πτολεμαῖος
Pupienus	Pupieno	Pupien	Pupieno	
Pyrrho	Pirron	Pyrhon	Pirrón	Πύρρων
Pythagoras	Pitagoras	Pythagore	Pitágoras	Πυθαγόρας
Pytheas	Piteas	Pythéas	Piteas	Πυθέας
* * *				
Quintilianus	Kintiliano	Quintilien	Quintiliano	
Quintilus	Kintilo	Quintilus	Quintilo	
Quintus Curtius	Kinto Kurtzio	Quinte-Curce	Quinto Curcio	
* * *				
Regulus	Regulo	Regulus	Régulo	
Ricimer	Rizimer	Ricimer	Ricimero	
Romulus	Romulo	Romulus	Rómulo	
Augustulus	Augustulo	Augustule	Augústulo	
Roxane	Roxane	Roxane	Roxane	Ρωξάνη
* * *				
Sallustius	Salustio	Salluste	Salustio	
Sappho	Saflo	Sapho	Saflo	Σαπφώ
Scipio	Eszipion	Scipion	Escipión	
Scopas	Eskopas	Scopas	Escopas	
Seianus	Sejano	Séjan	Sejano	
Seneca	Seneka	Sénèque	Séneca	
Septimius Severus	Septimio Severo	Septime Sévère	Septimio Severo	
Sertorius	Sertorio	Sertorius	Sertorio	
Servius Tullius	Servio Tilio	Servius Tullius	Servio Tilio	
Severus	Severo Alejandro	Sévère Alexandre	Severo Alejandro	
Alexander				
Simonides	Simonides	Simonide	Simónides	Σιμωνίδης
Socrates	Sokrates	Socrate	Sócrates	Σωκράτης
Solon	Solon	Solon	Solón	Σόλων
Sophocles	Sofokles	Sophocle	Sófocles	Σοφοκλῆς
Spartacus	Espartako	Spartacus	Espartaco	
Stesicforus	Estesikoro	Stesichore	Estesicoro	Στησίχορος
Stilicho	Estilikon	Stilicon	Estilicón	
Strabo	Estrabon	Strabon	Estrabón	Στράβων
Suetonius	Suetonio	Suétone	Suetonio	
Sulpicius Severus	Sulpicio Severo	Sulpice Sévère	Sulpicio Severo	
Sylla / Sulla	Sila / Sula	Silla / Sulla	Sila / Sula	
Symmachus	Simako	Symmaque	Símmaco	
* * *				
Tacitus	Tazito	Tacite	Tácito	

Tarquinus	Tarkino	Tarquin	Tarquino	
Terentius	Terentzio	Térence	Terencio	
Terpander	Terpandro	Terpandre	Terpandro	Τέρπανδρος
Tertullianus	Tertuliano	Tertullien	Tertuliano	
Thais	Tais	Thaïs	Tais	Θαΐς
Thales	Tales	Thalès	Tales	Θαλῆς
Themistocles	Temistokles	Thémistocle	Temistocles	Θεμιστοκλής
Theocritus	Teokrito	Théocrite	Teócrito	Θεόκριτος
Theodahatus	Teodato	Théodat	Teodato	
Theodosius	Teodosio	Théodore	Teodosio	
Theognis	Teognis	Theognis	Teognis	Θεογνίς
Theophrastus	Teofrasto	Théophraste	Teofrasto	Θεόφραστος
Theopompos	Teoponpo	Théopompe	Teopompo	Θεόπομπος
Thespis	Tespis	Thespis	Tespis	Θέσπις
Thrasybulus	Trasibulo	Thrasybule	Trasibulo	Θρασύβουλος
Thucydides	Tuzidores	Thucydide	Tucídides	Θουκυδίδης
Tiberius	Tiberio	Tibère	Tiberio	
Tibullus	Tibulo	Tibulle	Tibulo	
Tigranes	Tigranes	Tigrane	Tigranes	
Timaeus	Timeo	Timée	Timeo	Τίμωνος
Timoleon	Timoleon	Timoléon	Timoleón	Τιμολέων
Titus	Tito	Tite / Titus	Tito	
Traianus	Trajano	Trajan	Trajano	
Tullus Hostilius	Tulo Hostilio	Tullus Hostilius	Tulo Hostilio	
Tyrtaeus	Tirteo	Tyrtée	Tirteo	Τύρταιος

* * *

Ulpianus	Ulpiano	Ulpien	Ulpiano
		* * *	

Valens	Valente	Valens	Valente
Valentinianus	Valentiniano	Valentinien	Valentiniano
Valerianus	Valeriano	Valérien	Valeriano
Valerius Maximus	Valerio Maximo	Valére Maxime	Valerio Máximo
Varro	Varron	Varron	Varrón
Varus	Varo	Varus	Varo
Vegetius	Vegezio	Végèce	Vegecio
Velleius	Veleio Paterkulo	Velleius	Veleio Patérculo
Paterculus		Paterculus	
Venantius	Venantzio	Venance Fortunat	Venancio
Fortunatus	Fortunato		Fortunato
Vercingetorix	Vertzingetorix	Vercingetórix	Vercingetorix
Vergilius / Virgilius	Virgilio	Virgile	Virgilio
Verres	Verres	Verrès	Verres
Verus	Vero	Verus	Vero
Vespasianus	Vespasiano	Vespasien	Vespasiano
Viriathus	Viriato	Viriathe	Viriato
Vitellius	Vitelio	Vitellius	Vitelio
Vitruvius	Vitruvio	Vitruve	Vitruvio

* * *

Xenocrates	Xenokrates	Xénocrate	Jenócrates	Ξενοκράτης
Xenophanes	Xenofanes	Xénophane	Jenófanes	Ξενοφάνης

Xenophon	Xenofonte	Xénophon	Jenofonte	Ξέοφων
Xerxes	Xerxes	Xerxès	Jerjes	Ξέρξης
* * *				
Zeno(n)	Zenon	Zenón	Zenón	Ζήνων
Zenobia	Zenobia	Zénobie	Zenobia	Ζενοβία
Zeuxis	Zeuxis	Zeuxis	Zeuxis	Ζεύξις
Zoilus	Zoilo	Zoïle	Zoilo	Ζωΐλος

Frantsesez	Euskaraz	Latinez	Gaztelaniaz	Grekoz
Adraste	Adrasto	Adrastus	Adrasto	"Αδραστος
Aetius	Aezio	Aetius	Aecio	
Afranius	Afranio	Afranius	Afranio	
Agamemnon	Agamemnon	Agamemnon	Agamenón	'Αγαμέμνον
Agathocle	Agatokles	Agathocles	Agatocles	'Αγαθοκλής
Agesilas	Agesilao	Agesilaus	Agesilaο	'Αγησίλαος
Agis	Agis	Agis	Agis	'Αγις
Agricola	Agrikola	Agricola	Agrícola	
Agrippa	Agripa	Agrippa	Agripa	
Agripinne	Agripina	Agripina	Agripina	
Alcée	Altzeo	Alcaeus	Alceo	'Αλκαῖος
Alcibiade	Altzibiaudes	Alcibiades	Alcibiades	'Αλκιβιάδης
Alcman	Alkman	Alcman	Alcmán	'Αλκμάν
Alexandre	Alexandro	Alexander	Alejandro	'Αλεξανδρος
Ammien Marcelin	Amiano	Amianus	Amiano	
	Martzelino	Marcelinus	Marcelino	
Amyntas	Amintas	Amyntas	Amintas	'Αμύντας
Anacréon	Anakreonte	Anacreon	Anacreonte	'Ανακρέων
Anacharsis	Anakarsis	Anacharsis	Anacarsis	'Αναχαρσις
Anaxágore	Anaxagoras	Anaxagoras	Anaxágoras	'Αναξαγόρας
Anaximandros	Anaximandro	Anaximander	Anaximandro	'Αναξιμανδρος
Anaximène	Anaximenes	Anaximenes	Anaxímenes	'Αναξιμένης
Ancus Marcus	Anko Martzio	Ancus Marcus	Anco Marcio	
Androclès	Androkles	Androcles	Androcles	
Andronicus,	Androniko, Livio	Andronicus,	Andrónico, Livio	
Livius		Livius		
Anténor	Antenor	Antenor	Antenor	'Αντήνωρ
Antigonus	Antigono	Antigonus	Antígono	'Αντίγονος
Antiochos	Antioko	Antiochus	Antíoco	'Αντίοχος
Antipatros /	Antipatro /	Antipater	Antipatro /	'Αντίπατρος
Antipater	Antipater	Antipater	Antipater	
Antiphon	Antifonte	Antiphon	Antifón / Antifonte	'Αντιφών
Antisthène	Antistenes	Antisthenes	Antistenes	'Αντισθένης
Antonin le Pieux	Antonino Pio	Antoninus Pius	Antonino Pío	
Apelle	Apeles	Apelles	Apeles	'Απελλής
Apollodore	Apolodoro	Apollodorus	Apolodoro	'Απολλόδωρος
Appollonios	Apolonio	Apollonius	Apolonio	'Απολλώνιος
Appien	Apiano	Appianus	Apiano	'Αππιανός
Aratus	Arato	Aratus	Arato	"Αρατος
Arbogaste	Arbogasto	Arbogastus	Arbogasto	
Arcessilas	Artesilao	Arcesilaus	Arcesilao	'Αρκεσίλαος
Archélaos	Arkelao	Archelaus	Arquelaο	'Αρχέλαος
Archias	Arkias	Archias	Arquias	'Αρχίας
Archiloque	Arkiloko	Archilochus	Arquísloco	'Αρχιλοχος
Archimède	Arkimedes	Archimedes	Arquímedes	'Αρχιμήδης
Arion	Arion	Arion	Arion	'Αρείων
Aristarque	Aristarko	Aristarchus	Aristarco	'Αρισταρχος
Aristide	Aristides	Aristides	Aristides	'Αριστείδης
Aristippe	Aristipo	Aristippus	Aristípoo	'Αριστιππος
Aristophane	Aristofanes	Aristophanes	Aristófanes	'Αριστοφάνης
Aristote	Aristoteles	Aristoteles	Aristóteles	'Αριστοτέλης
Arnobe	Arnobio	Arnobius	Arnobia	
Arrien	Arriano	Arrianus	Arriano	'Αρριανός
Artaxerxès	Artaxerxes	Artaxerxes	Artajerjes	'Αρταξέρξης

Asclépiade	Asklepiades	Asclepiades	Asclepíades	'Ασκληπιάδης
Aspasie	Aspasia	Aspasia	Aspasia	'Ασπασία
Athénée	Ateneo	Athenaeus	Ateneo	'Αθηναῖος
Atticus	Atiko	Atticus	Atico	
Auguste, Octavien	Augusto, Oktavio	Augustus, Octavius	Augusto, Octavio	
Aulu-Gelle	Aulo Gelio	Aulus Gellius	Aulo Gelio	
Aurélien	Aureliano	Aurelianus	Aureliano	
Ausone	Ausonio	Ausonius	Ausonio	
* * *				
Babrios	Babrio	Babrius	Babrio	Βάβριος
Bacchylide	Bakilides	Bacchylides	Baúlides	Βαϊκυλίδης
Brasidas	Brasidas	Brasidas	Brasidas	Βρασίδας
Britannicus	Britaniko	Britannicus	Británico	
Brutus	Bruto	Brutus	Bruto	
Burrus	Burro	Burrus	Burro	
* * *				
Caligula	Kaligula	Caligula	Calígula	
Callicratès	Kalikrates	Callicrates	Calícrates	Καλλικράτης
Callimaque	Kalimako	Callimachus	Calímaco	Καλλίμαχος
Callisthène	Kalistenes	Callisthenes	Calístenes	Καλλισθένης
Camille	Kamilo	Camillus	Camilo	
Caracalla	Karakala	Caracalla	Caracalla	
Carin	Karino	Carinus	Carino	
Carnéade	Karneades	Carneades	Carneades	Καρνεάδης
Carus	Karo	Carus	Caro	
Cassandre	Kasandro	Cassander	Casandro	
Cassiodore	Kasiodoro	Cassiodorus	Casiodoro	Κάσσωνδρος
Catilina	Katilina	Catilina	Catilina	
Caton	Katon	Cato	Catón	
Catulle	Katulo	Catullus	Cátulo	
Cécil	Zezilia	Caecilia	Cecilia	
Celse	Zeltso	Celsus	Celso	
Celse	Zeltso	Celsus	Celso	Κέλσος
César, Jules	Zesar, Julio	Caesar, Iulius	César, Julio	
Cicéron	Zizeron	Cicero	Cicerón	
Cimon	Zimon	Cimo	Cimón	Κίμων
Cincinnatus	Zintzinato	Cincinnatus	Cincinato	
Cinéas	Zineas	Cineas	Cineas	Κινέας
Cinna	Zina	Cinna	Cinna	
Civilis	Zivilis	Civilis	Civilis	
Claude	Klaudio	Claudius	Claudio	
Claudien	Klaudiano	Claudianus	Claudiano	
Cléobule	Kleobulo	Cleobulus	Cleóbulo	Κλεόβουλος
Clémene	Kleomenes	Cleomenes	Cleómenes	Κλεομένης
Cléopâtre	Kleopatra	Cleopatra	Cleopatra	Κλεοπάτρα
Clisthéne	Klistenes	Clisthenes	Clístenes	Κλεισθένης
Columelle	Kolumela	Columella	Columela	
Commode	Komodo	Commodus	Cómodo	
Conon	Konon	Conon	Conón	Κόνων
Constance Chlore	Konstantzio Kloro	Constantius Chlorus	Constancio Cloro	
Constant	Konstante	Constans	Constante	
Constantin	Konstantino	Constantinus	Constantino	

Corbulo	Korbulon	Corbulo	Corbulón	
Coriolan	Koriolano	Coriolanus	Coriolano	
Cornelia	Kornelia	Cornelia	Cornelia	
Cornelius Nepos	Kornelio Nepote	Cornelius Nepos	Cornelio Nepote	
Crassus	Kraso	Crassus	Craso	
Cratinos	Kratino	Cratinus	Cratino	Κρατίνος
Critias	Kritias	Critias	Critias	Κριτίας
Ctésias	Ktesias	Ctesias	Ctesias	Κτήσιας
Cypsélos	Zipselo	Cypselus	Cipselo	Κύψελος
Cyrus	Ziro	Cyrus	Ciro	Κύρος

* * *

Charés	Kares	Chares	Cares	Χάρης
Chilon	Kilon	Chilon	Quilón	Χίλων
Chrysippe	Krisipo	Chrysippus	Crisipo	Χρύσιππος

* * *

Damoclès	Damokles	Damocles	Damocles	Δημοκλῆς
Darios	Dario	Dareus / Darius	Dario	Δαρέος
Dèce	Dezio	Decius	Decio	
Démade	Demades	Demades	Demades	Δημάδης
Démétrios	Demetrio	Demetrius	Demetrio	Δημήτριος
Démocrite	Demokrito	Democritus	Demókrito	Δημόκριτος
Démosthène	Demostenes	Demosthenes	Demóstenes	Δημοσθένης
Denys	Dionisio	Dionysis	Dionisio	Διονύσιος
Didius Julianus	Didio Juliano	Didius Julianus	Didio Juliano	
Dioclétien	Diokleziano	Diocletianus	Diocleciano	
Diodore	Diodoro	Diodorus	Diodoro	Διόδωρος
Diogène	Diogenes	Diogenes	Diógenes	Διογένης
Dion	Dion	Dion	Dión	Δίων
Diophantos	Diofantos	Diophantus	Diophanto	Διόφαντος
Domitien	Domiziano	Domitianus	Domiciano	
Donat	Donato	Donatus	Donato	
Dracon	Drakon	Draco(n)	Dracón	Δράκων
Drusus	Druso Germaniko	Drusus	Druso Germánico	
Germanicus		Germanicus		

* * *

Élagabal	Elagabalo	Elagabalus	Elagábalo	"Ελισσα
Elise	Elisa	Elissa	Elisa	
Émilien	Emiliano	Aemilianus	Emiliano	'Εμπεδοκλῆς
Empédocle	Enpedokles	Empedocles	Empédocles	
Ennius	Enio	Ennius	Ennio	
Épaminondas	Epaminondas	Epaminondas	Epaminondas	'Επαμεινώνδας
Éphialtès	Efialetes	Ephialtes	Efialetes	'Εφιάλτης
Épictète	Epikteto	Epictetus	Epicteto	'Επικτητος
Épicure	Epikuro	Epicurus	Epicuro	'Επικουρος
Épicharme	Epikarmo	Epicharmus	Epicarmo	'Επίχαρμος
Ératosthène	Eratostenes	Eratosthenes	Eratóstenes	'Ερατοσθένης
Eschine	Eskines	Aeschines	Esquines	Αἰσχίνης
Eschyle	Eskilo	Aeschylus	Esquilo	Αἰσχύλος
Ésope	Esopo	Aesopus	Esopo	Αἴσωπος
Euclide	Euklides	Euclides	Euclides	Εὐκλείδης
Eudoxe	Eudoxo	Eudoxus	Eudoxio	Εύδοξος
Eumène	Eumenes	Eumenes	Eumenes	Εύμενης

Euphronios	Eufronio	Euphronius	Eufronio	Εύφρονιος
Euripide	Eurípides	Eurípides	Eurípides	Εύριπιδης
Eusèbe	Eusebio	Eusebius	Eusebio	Εὐσέβιος
Évariste	Evaristo	Evaristus	Evaristo	

* * *

Fabius	Fabio	Fabius	Fabio
Fabricius	Fabrizio	Fabricius	Fabricio
Flaminius	Flaminio	Flaminius	Flaminio
Florien	Floriano	Florianus	Floriano
Florus	Floro	Florus	Floro

* * *

Gaius	Gaio	Gaius	Gayo	
Galba	Galba	Galba	Galba	
Galère	Galerio	Galerius	Galerio	
Galien	Galen	Galenus	Galen	
Gallien	Galieno	Gallienus	Galieno	
Gallus	Galo	Gallus	Galo	
Germanicus	Germaniko	Germanicus	Germánico	
Geta	Geta	Geta	Geta	
Gordien	Gordiano	Gordianus	Gordiano	
Gorgias	Gorgias	Gorgias	Gorgias	
Gratien	Graziano	Gratianus	Graciano	

* * *

Hadrien	Hadriano	Hadrianus	Adriano	
Hécatée	Hekateo	Hecataeus	Hecateo	'Εκαταῖος
Héliodore	Heliodoro	Heliodorus	Heliodoro	'Ηλιόδωρος
Héraclide	Heraklides	Heraclides	Heráclides	'Ηρακλείδης
Héraclite	Heraklito	Heraclitus	Heráclito	'Ηράκλειτος
Hermocrates	Hermokrates	Hermocrates	Hermócrates	'Ερμοκράτης
Hérode	Herodes	Herodes	Herodes	'Ηρόδης
Hérodote	Herodoto	Herodotus	Herodoto	'Ηρόδοτος
Héron	Heron	Hero	Herón	"Ηρών
Hérostrate	Herostrato	Herostratus	Eróstrato	'Ηρόστρατος
Hésiode	Hesiodo	Hesiodus	Hesíodo	'Ησιόδος
Hiéron	Hieron	Hieron	Hierón	"Ιέρων
Hipparche	Hiparko	Hipparchus	Hiparco	"Ιππαρχος
Hippias	Hipias	Hippias	Hipias	'Ιππιας
Hippocrate	Hipokrates	Hippocrates	Hipócrates	'Ιπποκράτης
Homère	Homero	Homerus	Homero	"Ομηρος
Honorius	Honorio	Honorius	Honorio	
Horace	Horazio	Horatius	Horacio	
Hortensius	Hortentisio	Hortensius	Hortensio	
Hypéride	Hiperides	Hyperides	Hipérides	'Υπερειδης

* * *

Isocrate	Isokrates	Isocrates	Isócrates	'Ισοκράτης

* * *

Jovien	Joviano	Iovianus	Joviano
Juba	Juba	Iuba	Juba

Julie	Julia	Iulia	Julia
Julien	Juliano	Iulianus	Juliano
Justin	Justino	Iustinus	Justino
Juvénal	Juvenal	Iuvenalis	Juvenal
* * *			
Lavinia	Lavinia	Lavinia	Lavinia
Lentulus	Lentulo	Lentulus	Léntulo
Léocharès	Leokares	Leochares	Λεωχάρης
Léonidas	Leonidas	Leonidas	Λεόνιδας
Lépide	Lepido	Lepidus	Λέπιδο
Leucippe	Leuzipo	Leucippus	Λευκίππος
Licinius	Lizinio	Licinius	Licinio
Livie	Livia	Livia	Livia
Longus / Longos	Longo	Longus	Longo
Lucain	Lukano	Lucanus	Lucano
Lucien	Luziano	Lucianus	Luciano
Lucilius	Luzilio	Lucilius	Lucilio
Lucrèce	Lukrezia	Lucretia	Lucrecia
Lucrèce	Lukrezio	Lucretius	Lucrecio
Lucullus	Lukulo	Lucullus	Lúculo
Lycophron	Likofron	Lycophron	Licofrón
Lycurgue	Likurgo	Lycurgus	Licurgo
Lysandre	Lisandro	Lysander	Lisandro
Lysis	Lisia	Lysis	Lisia
Lysimaque	Lisimako	Lysimachus	Lisímaco
Lysippe	Lisipo	Lysippus	Lisipo
* * *			
Macrin	Makrino	Macrinus	Macrino
Macrobe	Makrobio	Macrobius	Macrobio
Magnence	Magnentzio	Magnentius	Magnencio
Majorien	Maioriano	Maiorianus	Mayoriano
Marc Antoine	Marko Antonio	Marcus Antonius	Marco Antonio
Marc Aurèle	Marko Aurelio	Marcus Aurelius	Marco Aurelio
Marcel / Marcellus	Martzelo	Marcellus	Marcelo
Marius, Caius	Mario, Gaio	Marius, Gaius	Mario, Cayo
Martial	Martzial	Martialis	Marcial
Maxence	Maxentzio	Maxentius	Majencio
Máxime	Maximo	Maximus	Máximo
Maximin	Maximiano	Maximinianus	Maximiano
Maximin	Maximino	Maximinus	Maximino
Mécène	Mezenas	Maecenas	Mecenas
Mela, Pomponius	Mela, Ponponio	Mela, Pomponius	Mela, Pomponio
Ménandre	Menandro	Menander	Menandro
Ménippe	Menipo	Menippus	Menipo
Messaline	Mesalina	Messalina	Mesalina
Metellus	Metelo	Metellus	Metelo
Milon	Milon	Milo	Milón
Milon	Milon	Milo(n)	Milón
Miltiade	Miltziades	Miltiades	Miltiades
Mimmerme	Mimmermo	Mimnermus	Mimnermo
Minucius	Minuzio	Minicius	Minucio
Mnésiclès	Mnesikles	—	Mnesicles
Mummius	Mumio	Mummius	Mummio

Myron	Miron	Myro(n)	Mirón	Mύρων
* * *				
Nabis	Nabis	Nabis	Nabis	Νάβις
Narcisse	Nartziso	Narcissus	Narciso	
Narsès	Nartses	Narses	Narsés	
Nearque	Nearko	Nearchus	Nearco	Νέαρχος
Néron	Neron	Nero	Nerón	
Nerva	Nerva	Nerva	Nerva	
Nicias	Nizias	Nicias	Nicias	Νικίας
Novatien	Novaziano	Novatianus	Novaciano	
* * *				
Octavie	Oktavia	Octavia	Octavia	
Odoacre	Odoakro	Odoacer	Odoacro	
Olympias	Olinpias	Olympias	Olimpia	Ολυμπιάς
Othon	Oton	Otho	Otón	
Ovide	Ovidio	Ovidius	Ovidio	
* * *				
Pacuvius	Pakuvio	Pacuvius	Pacuvio	
Papinien	Papiniano	Papiniānus	Papiniano	
Parménide	Parmenides	Parmenides	Parménides	Παρμενίδης
Parménion	Parmenion	Parmenio(n)	Parmenión	Παρμενίων
Parrhasios	Parrasio	Parrhasius	Parrasio	Παρράστιος
Pausanias	Pausanias	Pausanias	Pausanias	Παυσανίας
Pélopidas	Pelopidas	Pelopidas	Pelópidas	Πελόπιδας
Perdiccas	Perdikas	Perdiccas	Perdicas	Περδίκκας
Périandre	Periandro	Periander	Periandro	Περιανδρός
Périclès	Perikles	Pericles	Pericles	Περικλῆς
Perse	Pertsio	Persius	Persio	
Persée	Pertseo	Perseus	Perseo	Περσεύς
Pertinax	Pertinax	Pertinax	Pertinax	
Pétrone	Petronio	Petronius	Petronio	
Phalaris	Falaris	Falaris	Falaris	Φάλαρις
Phédon	Fedon	Fedon	Fedón	Φαῖδων
Phédre	Fedro	Phaedrus	Fedro	
Phidias	Fidias	Phidias	Fidias	Φειδίας
Philémon	Filemon	Philemo(n)	Filemón	Φιλῆμων
Philippe	Filipo	Philippus	Filipo	Φίλιππος
Philopoemen	Filopemen	Philopoemen	Filopemén	Φιλόπομην
Philostratus	Filostrato	Philostratus	Filostrato	Φιλόστρατος
Phocion	Fozion	Phocion	Foción	Φωκίων
Phrynichos	Friniko	Phrynichus	Frínico	Φρύνιχος
Pilate, Ponce	Pilato, Pontzio	Pilatus, Pontius	Pilate(s), Poncio	
Pindare	Pindaro	Pindarus	Píndaro	Πίνδαρος
Pisistrate	Pisistrato	Pisistratus	Pisístrato	Πεισίστρατος
Pittacos	Pitako	Pittacus	Pítaco	Πίττακος
Placidia, Galla	Plazidia, Gala	Placidia, Gala	Placidia, Gala	
Platon	Platon	Plato	Platón	Πλάτων
Plaute	Plauto	Plautus	Plauto	
Pline	Plinio	Plinius	Plinio	
Plotin	Plotino	Plotinus	Plotino	Πλωτίνος
Plutarque	Plutarko	Plutarchus	Plutarco	Πλούταρχος
Polybe	Polibio	Polybius	Polibio	Πολύβιος

Polyclète	Poliklito	Polyclitus	Policleto	Πολύκλειτος
Polygnote	Polignoto	Polygnotus	Polignoto	Πολύγνωτος
Pollion	Polion	Pollio	Polión	
Pompée	Ponpeio	Pompeius	Pompeyo	
Poppée	Popea	Poppaea	Popea	
Porsenna	Portseña	Porsena	Porsena	
Posidonius	Posidonio	Posidonius	Posidonio	Ποσειδώνιος
Postumus	Postumo	Postumus	Póstumo	
Praxitèle	Praxiteles	Praxiteles	Praxíteles	Πραξίτελης
Probus	Probo	Probus	Probo	
Properce	Propertzio	Propertius	Propercio	
Protagoras	Protágoras	Protagoras	Protágoras	Πρωταγόρας
Protogénès	Protogenes	Protagenes	Protógenes	Πρωτογένης
Ptolémée	Ptolomeo	Ptolemaeus	Tolomeo	Πτολεμαῖος
Pupien	Pupieno	Pupienus	Pupieno	
Pyrhon	Pirron	Pyrrho	Pirrón	Πύρρων
Pythagore	Pitagoras	Pythagoras	Pitágoras	Πυθαγόρας
Pythéas	Piteas	Pytheas	Piteas	Πυθέας

* * *

Quinte-Curce	Kinto Kurtzio	Quintus Curtius	Quinto Curcio
Quintilien	Kintiliano	Quintilianus	Quintiliano
Quintilus	Kintilo	Quintilus	Quintilio

* * *

Regulus	Regulo	Regulus	Régulo	
Ricimer	Rizimer	Ricimer	Ricimero	
Romulus	Romulo	Romulus	Rómulo	
Augustule	Augustulo	Augustulus	Augústulo	
Roxane	Roxane	Roxane	Roxane	'Ρωξάνη

* * *

Salluste	Salustio	Sallustius	Salustio	
Sapho	Safó	Sappho	Safó	Σαπφώ
Scipion	Eszípion	Scipio	Escipión	
Scopas	Eskopas	Scopas	Escopas	Σκόπας
Séjan	Sejano	Seianus	Sejano	
Sénèque	Seneka	Seneca	Séneca	
Septime Sévère	Septimio Severo	Septimius Severus	Septimio Severo	
Sertorius	Sertorio	Sertorius	Sertorio	
Servius Tullius	Servio Tulio	Servius Tullius	Servio Tulio	
Sévère Alexandre	Severo Alejandro	Severus	Severo Alejandro	
		Alexander		
Simonide	Simonides	Simonides	Simónides	Σιμωνίδης
Socrate	Sokrates	Socrates	Sócrates	Σωκράτης
Solon	Solon	Solon	Solón	Σόλων
Sophocle	Sofokles	Sophocles	Sófocles	Σοφοκλῆς
Spartacus	Espartako	Spartacus	Espartaco	
Stésichore	Estesikoro	Stesichorus	Estesícoro	Στησίχορος
Stílicon	Estilikon	Stílico	Estilicón	
Strabon	Estrabon	Strabo	Estrabón	Στράβων
Suetone	Suetonio	Suetonius	Suetonio	
Sulpice Sévère	Sulpicio Severo	Sulpicius Severus	Sulpicio Severo	
Sylla / Sulla	Sila / Sula	Sylla / Sulla	Sila / Sula	
Symmaque	Simako	Symmachus	Símmaco	

* * *

Tacite	Tazito	Tacitus	Tácito
Tarquin	Tarkino	Tarquinus	Tarquino
Térence	Terentzio	Terentius	Terencio
Terpandre	Terpandro	Terpander	Terpandro
Tertullien	Tertuliano	Tertullianus	Tertuliano
Thaïs	Tais	Thaïs	Tais
Thaïès	Tales	Thales	Tales
Thémistocle	Temistokles	Themistocles	Temístocles
Théocrite	Teokrito	Theocritus	Teócrito
Théodat	Teodato	Theodahatus	Teodato
Théodore	Teodosio	Theodosius	Teodosio
Theognis	Teognis	Theognis	Teognis
Théophraste	Teofrasto	Theophrastus	Teofrasto
Théopompe	Teoponpo	Theopompos	Teopompo
Thespis	Tespis	Thespis	Tespis
Thrasybule	Trasibulo	Thrasybulus	Trasbulu
Thucydide	Tuzidores	Thucydides	Tucidides
Tibère	Tiberio	Tiberius	Tiberio
Tibulle	Tibulo	Tibullus	Tibulo
Tigrane	Tigranes	Tigranes	Tigranes
Timée	Timeo	Timaeus	Timeo
Timoléon	Timoleon	Timoleon	Timoleón
Tite / Titus	Tito	Titus	Tito
Trajan	Trajano	Traianus	Trajano
Tullus Hostilius	Tulo Hostilio	Tullus Hostilius	Tulo Hostilio
Tyrtée	Tirteo	Tyrtaeus	Tirteo
			Tυρταῖος

* * *

Ulpien	Ulpiano	Ulpianus	Ulpiano
--------	---------	----------	---------

* * *

Valens	Valente	Valens	Valente
Valentinien	Valentiniano	Valentinianus	Valentiniano
Valére Maxime	Valerio Maximo	Valerius Maximus	Valerio Máximo
Valérien	Valeriano	Valerianus	Valeriano
Varron	Varron	Varro	Varrón
Varus	Varo	Varus	Varo
Végèce	Vegezio	Vegetius	Vegecio
Velleius	Veleio Paterkulo	Velleius	Veleio Patérculo
Paterculus		Paterculus	
Venance Fortunat	Venantzio Fortunato	Venantius Fortunatus	Venancio Fortunato
Vercingétórix	Vertzingetorix	Vercingetorix	Vercingetorix
Verrès	Verres	Verres	Verres
Verus	Vero	Verus	Vero
Vespasien	Vespasiano	Vespasianus	Vespasiano
Virgile	Virgilio	Vergilius / Virgilius	Virgilio
Viriathe	Viriato	Viriathus	Viriato
Vitellius	Vitelio	Vitellius	Vitelio
Vitruve	Vitruvio	Vitruvius	Vitruvio

* * *

Xénocrate	Xenokrates	Xenocrates	Jenócrates	Ξενοκράτης
Xénophane	Xenofanes	Xenophanes	Jenófanes	Ξενοφάνης
Xénophon	Xenofonte	Xenophon	Jenofonte	Ξενοφῶν
Xerxès	Xerxes	Xerxes	Jerjes	Ξέρχης

* * *

Zénobie	Zenobia	Zenobia	Zenobia	Ζήνων
Zenón	Zenon	Zeno(n)	Zenón	Ζεύξις
Zeuxis	Zeuxis	Zeuxis	Zeuxis	Ζεύξις
Zoile	Zoilo	Zoilus	Zoilo	Ζωΐλος

Gaztelaniaz	Euskaraz	Latinez	Frantssez	Grekoz
Adrasto	Adrasto	Adrastus	Adraste	"Αδραστος
Adriano	Hadriano	Hadrianus	Hadrien	
Aecio	Aezio	Aetius	Aetius	
Afranio	Afranio	Afranius	Afranius	
Agamenón	Agamemnon	Agamemnon	Agamemnon	'Αγαμέμνον
Agatocles	Agatokles	Agathocles	Agathocle	'Αγαθοκλῆς
Agesilao	Agesilao	Agesilaus	Agésilas	'Αγηστλαος
Agis	Agis	Agis	Agis	'Αγις
Agrícola	Agrikola	Agricola	Agricola	
Agripa	Agripa	Agrippa	Agrippa	
Agripina	Agripina	Agrippina	Agrippine	
Alceo	Altzeo	Alcaeus	Alcée	'Αλκαίος
Alcibiades	Alcibiades	Alcibiades	Alcibiade	'Αλκιβιάδης
Alcmán	Alkman	Alcman	Alcman	'Αλκμάν
Alejandro	Alejandro	Alexander	Alexandre	'Αλέξανδρος
Amiano	Amiano	Ammianus	Ammien Marcellin	
Marcelino	Martzelino	Marcelinus		
Amintas	Amintas	Amynthas	Amyntas	'Αμύντας
Anacarsis	Anakarsis	Anacharsis	Anacharsis	'Ανάχαρσις
Anacreonte	Anakreonte	Anacreon	Anacrémon	'Ανακρέων
Anaxágoras	Anaxagoras	Anaxagoras	Anaxágore	'Αναξαγόρας
Anaximandro	Anaximandro	Anaximander	Anaximandros	'Αναξιμανδρός
Anaxímenes	Anaxímenes	Anaxímenes	Anaxímene	'Αναξιμένης
Anco Marcio	Anko Martzio	Ancus Marcius	Ancus Marcius	
Androcles	Androkles	Androcles	Androcès	
Andrónico, Livio	Androniko, Livio	Andronicus, Livius	Andronicus, Livius	
Antenor	Antenor	Antenor	Anténor	'Αντήνωρ
Antifón / Antifonte	Antifonte	Antiphon	Antiphon	'Αντιφῶν
Antígono	Antigono	Antigonus	Antigonos	'Αντίγονος
Antíoco	Antioko	Antiochus	Antiochos	'Αντίοχος
Antipatro / Antipater	Ántipatro / Antipater	Antipater	Antipatros / Antipater	'Αντίπατρος
Antistenes	Antistenes	Antisthenes	Antisthène	'Αντισθένης
Antonino Pío	Antonino Pio	Antoninus Pius	Antonin le Pieux	
Apeles	Apeles	Apelles	Apelle	'Απελλῆς
Apiano	Apiano	Appianus	Appien	'Αππιανός
Apolodoro	Apolodoro	Apollodorus	Apollodore	'Απολλόδωρος
Apolonio	Apolonio	Apollonius	Apollonios	'Απολλώνιος
Arato	Arato	Aratus	Aratus	"Αράτος
Arbogasto	Arbogasto	Arbogastus	Arbogaste	
Arcesilao	Artesilao	Arcesilaus	Arcésilas	'Αρκεσίλαιος
Arión	Arion	Arion	Arion	'Αρείων
Aristarco	Aristarko	Aristarchus	Aristarque	'Αρισταρχος
Arístides	Aristides	Aristides	Aristide	'Αριστείδης
Aristípoo	Aristipo	Aristippus	Aristippe	'Αριστιππος
Aristófanes	Aristofanes	Aristophanes	Aristophane	'Αριστοφάνης
Aristóteles	Aristoteles	Aristoteles	Aristote	'Αριστοτέλης
Arnobia	Arnobia	Arnobius	Arnobe	
Arquelao	Arkelao	Archelaus	Archélaos	'Αρχέλαιος
Arquias	Arkias	Archias	Archias	'Αρχίας
Arquifoco	Arkiloko	Archilochus	Archiloque	'Αρχίλοχος
Arquímedes	Arkimedes	Archimedes	Archimède	'Αρχιμήδης
Arriano	Arriano	Arrianus	Arrien	'Αρριανός

Artajerjes	Artaxerxes	Artaxerxes	Artaxerxes	'Αρταξέρξης
Asclepíades	Asklepiades	Asclepiades	Asclépiade	'Ασκληπιάδης
Aspasia	Aspasia	Aspasia	Aspasie	'Ασπασία
Ateneo	Ateneo	Athenaeus	Athénée	'Αθηναῖος
Atico	Atiko	Atticus	Atticus	
Augusto, Octavio	Augusto, Oktavio	Augustus, Octavius	Auguste, Octavien	
Aulo Gelio	Aulo Gelio	Aulus Gellius	Aulu-Gelle	
Aureliano	Aureliano	Aurelianus	Aurélien	
Ausonio	Ausonio	Ausonius	Ausone	

* * *

Babrio	Babrio	Babrius	Babrios	'Βάβριος
Baquilides	Bakilides	Bacchylides	Bacchylide	'Βακχυλίδης
Brasidas	Brasidas	Brasidas	Brasidas	'Βρασίδας
Británico	Britaniko	Britannicus	Britannicus	
Bruto	Bruto	Brutus	Brutus	
Burro	Burro	Burrus	Burrus	

* * *

Calícrates	Kalikrates	Callicrates	Callicrates	Καλλικράτης
Calígula	Kaligula	Caligula	Caligula	
Calímaco	Kalimako	Callimachus	Callimaque	Καλλίμαχος
Calístenes	Kalistenes	Callisthenes	Callisthène	Καλλισθένης
Camilo	Kamilo	Camillus	Camille	
Caracalla	Karakala	Caracalla	Caracalla	
Cares	Kares	Chares	Charés	Χάρης
Carino	Karino	Carinus	Carin	
Carneades	Karneades	Carneades	Carnéade	Καρνεάδης
Caro	Karo	Carus	Carus	
Casandro	Kasandro	Cassander	Cassandra	Κάσσανδρος
Casiodoro	Kasiodoro	Cassiódorus	Cassiódore	
Catilina	Katilina	Catilina	Catilina	
Catón	Katon	Cato	Caton	
Cátulo	Katulo	Catullus	Catulle	
Cecilia	Zezilia	Caecilia	Cécil	
Celso	Zeitso	Celsus	Celse	
Celso	Zeitso	Celsus	Celse	Κέλσος
César, Julio	Zesar, Julio	Caesar, Iulius	César, Jules	
Cicerón	Zizeron	Cicero	Cicéron	
Címón	Zimon	Cimo	Cimon	Κίμων
Cincinato	Zintzinato	Cincinnatus	Cincinnatus	
Cineas	Zineas	Cineas	Cinéas	Κινέας
Cinna	Zina	Cinna	Cinna	
Cipselo	Zipselo	Cypselus	Cypsélos	Κύψελος
Ciro	Ziro	Cyrus	Cyrus	Κύρος
Civilis	Zivilis	Civilis	Civilis	
Claudiano	Klaudiano	Claudianus	Claudien	
Claudio	Klaudio	Claudius	Claude	
Cleóbulo	Kleobulo	Cleobulus	Cléobule	Κλεόβουλος
Cleómenes	Kleomenes	Cleomenes	Cléomene	Κλεομένης
Cleopatra	Kleopatra	Cleopatra	Cléopâtre	Κλεοπάτρα
Clístenes	Klistenes	Clísthenes	Clisthène	Κλεισθένης
Columela	Kolumela	Columella	Columelle	
Cómodo	Komodo	Commodus	Commode	
Conón	Konon	Conon	Conon	Κόνων

Constancio Cloro	Konstantzio Kloro	Constantius Chlorus	Constance Chlore	
Constante	Konstante	Constans	Constant	
Constantino	Konstantino	Constantinus	Constantin	
Corbulón	Korbulon	Corbulo	Corbulo	
Coriolano	Koriolano	Coriolanus	Coriolan	
Cornelia	Kornelia	Cornelia	Cornelia	
Cornelio Nepote	Kornelio Nepote	Cornelius Nepos	Cornelius Nepos	
Craso	Kraso	Crassus	Crassus	
Cratino	Kratino	Cratinus	Cratinos	Κρατίνος
Crisipo	Krisipo	Chrysippus	Chrysippe	Χρύσιππος
Critias	Kritias	Critias	Critias	Κρίτιας
Ctesias	Ktesias	Ctesias	Ctésias	Κτήσιας
* * *				
Damocles	Damokles	Damocles	Damoclès	Δημοκλῆς
Darío	Dario	Dareus / Darius	Darios	Δαρεῖος
Decio	Dezio	Decius	Dèce	
Demades	Demades	Demades	Démade	Δημάδης
Demetrio	Demetrio	Demetrius	Démétrios	Δημήτριος
Demócrito	Demokrito	Democritus	Démocrate	Δημόκριτος
Demóstenes	Demostenes	Demosthenes	Démosthène	Δημοσθένης
Didio Juliano	Didio Juliano	Didius Julianus	Didius Julianus	
Diocleciano	Diokleziano	Diocletianus	Dioclétien	
Diodoro	Diodoro	Diodorus	Diodore	Διόδωρος
Diofanto	Diofantos	Diophantus	Diophantos	Διόφαντος
Diógenes	Diogenes	Diogenes	Diogène	Διογένης
Dión	Dion	Dion	Dion	Δίων
Dionisio	Dionisio	Dionysius	Denys	Διονύσιος
Domiciano	Domiziano	Domitianus	Domitien	
Donato	Donato	Donatus	Donat	
Dracón	Drakon	Draco(n)	Dracon	Δράκων
Druso Germánico	Druso Germaniko	Drusus Germanicus	Drusus Germanicus	
* * *				
Efialtes	Efialtes	Ephialtes	Éphialtēs	Ἐφιάλτης
Elagábalo	Elagabalo	Elagabalus	Élagabal	
Elisa	Elisa	Elissa	Elise	"Ελισσα
Emiliano	Emiliano	Aemilianus	Émilien	
Empédocles	Enpedokles	Empedocles	Empédocle	Ἐμπεδοκλῆς
Ennio	Enio	Ennius	Ennius	
Epaminondas	Epaminondas	Epaminondas	Épaminondas	Ἐπαμεινώνδας
Epicarmo	Epikarmo	Epicharmus	Épicharme	Ἐπίχαρμος
Epicteto	Epikteto	Epictetus	Épictète	Ἐπίκτητος
Epicuro	Epikuro	Epicurus	Épicure	Ἐπίκουρος
Eratóstenes	Eratostenes	Eratosthenes	Ératosthène	Ἐρατοσθένης
Eróstrato	Herostrato	Herostratus	Hérostrate	Ἡρόστρατος
Escipión	Eszipion	Scipio	Scipion	
Escopas	Eskopas	Scopas	Scopas	Σκόπας
Esopo	Esopo	Aesopus	Ésope	Αἴσωπος
Espartaco	Espartako	Spartacus	Spartacus	
Esquilo	Eskilo	Aeschylus	Eschyle	Αἰσχύλος
Eskunes	Eskines	Aeschines	Eschine	Αἰσχύνης
Estesícoro	Estesikoro	Stesichorus	Stésichore	Στησίχορος
Estilicón	Estílikon	Stílico	Stílico	

Estrabón	Estrabon	Strabo	Strabon	Στράβων
Euclides	Euklides	Euclides	Euclide	Εὐκλείδης
Eudoxio	Eudoxo	Eudoxus	Eudoxe	Εὐδόξος
Eufonio	Eufonio	Euphronius	Euphronios	Εὐφρόνιος
Eumenes	Eumenes	Eumenes	Eumène	Εὐμένης
Eurípides	Eurípides	Eurípides	Euripide	Εὐριπίδης
Eusebio	Eusebio	Eusebius	Eusèbe	Εὐσέβιος
Evaristo	Evaristo	Evaristus	Évariste	

* * *

Fabio	Fabio	Fabius	Fabius	
Fabricio	Fabrizio	Fabricius	Fabricius	
Falaris	Falaris	Falaris	Phalaris	Φαλαρίς
Fedón	Fedon	Fedon	Phédon	Φαῖδων
Fedro	Fedro	Phaedrus	Phèdre	
Fidias	Fidias	Phidias	Phidias	Φειδίας
Filemón	Filemon	Philemo(n)	Philémon	Φιλήμων
Filipo	Filipo	Philippos	Philippe	Φίλιππος
Filopemén	Filopemen	Philopoemen	Philopoemen	Φιλοποίμην
Filóstrato	Filostrato	Philostratus	Philostratus	Φιλόστρατος
Flaminio	Flaminio	Flaminius	Flaminius	
Floriano	Floriano	Florianus	Florian	
Floro	Floro	Florus	Florus	
Foción	Fozion	Phocion	Phocion	Φωκίων
Frínico	Friniko	Phrynicus	Phrynicos	Φρύνιχος

* * *

Galba	Galba	Galba	Galba	
Galenó	Galenó	Galenus	Galien	Γαληνός
Galerio	Galerio	Galerius	Galère	
Galieno	Galieno	Gallienus	Gallien	
Galo	Galo	Gallus	Gallus	
Gayo	Gaio	Gaius	Gaius	
Germánico	Germaniko	Germanicus	Germanicus	
Geta	Geta	Geta	Geta	
Gordiano	Gordiano	Gordianus	Gordien	
Gorgias	Gorgias	Gorgias	Gorgias	Γοργίας
Graciano	Graziano	Gratianus	Gratien	

* * *

Hecateo	Hekateo	Hecataeus	Hécataée	'Εκαταῖος
Heliodoro	Heliodoro	Heliodorus	Héliodore	'Ηλιόδωρος
Heráclides	Heraklides	Heracles	Héraclide	'Ηρακλεῖδης
Heráclito	Heraklito	Heracitus	Héraclite	'Ηράκλειτος
Hermócrates	Hermokrates	Hermocrates	Hermocratès	'Ερμοκράτης
Herodes	Herodes	Herodes	Hérode	'Ηρώδης
Herodoto	Herodoto	Herodotus	Hérodote	'Ηρόδοτος
Herón	Heron	Hero	Héron	"Ηέρων
Hesíodo	Hesiodo	Hesiodus	Hésiode	'Ησιόδος
Hierón	Hieron	Hieron	Hiéron	'Ιέρων
Hiparco	Hiparko	Hipparchus	Hipparche	"Ιππαρχος
Hipérides	Hiperides	Hyperides	Hypérïde	'Υπερείδης
Hipias	Hipias	Hippias	Hippias	'Ιππιας
Hipócrates	Hipokrates	Hippocrates	Hippocrate	'Ιπποκράτης
Homero	Homero	Homerus	Homère	'Ομηρος

Honorio	Honorio	Honorius	Honorius	
Horacio	Horazio	Horatius	Horace	
Hortensio	Hortentzio	Hortensius	Hortensius	
* * *				
Isócrates	Isokrates	Isocrates	Isocrate	Ισοκράτης
* * *				
Jenócrates	Xenokrates	Xenocrates	Xénocrate	Ξενοκράτης
Jenófanes	Xenofanes	Xenophanes	Xénophane	Ξενοφάνης
Jenofonte	Xenofonte	Xenophon	Xénophon	Ξενοφόν
Jerjes	Xerxes	Xerxes	Xerxès	Ξέρξης
Joviano	Joviano	Iovianus	Jovien	
Juba	Juba	Iuba	Juba	
Julia	Julia	Julia	Julie	
Juliano	Juliano	Iulianus	Julien	
Justino	Justino	Iustinus	Justin	
Juvenal	Juvenal	Iuvenalis	Juvénal	
* * *				
Lavinia	Lavinia	Lavinia	Lavinia	
Léntulo	Lentulo	Lentulus	Lentulus	
Leocares	Leokares	Leochares	Léocharès	Λεωχάρης
Leónidas	Leonidas	Leonidas	Léonidas	Λεωνίδας
Lépido	Lepido	Lepidus	Lépide	
Leucipo	Leuzipo	Leucippus	Leucippe	Λεύκιππος
Licinio	Lizinio	Licinius	Licinius	
Licofrón	Likofron	Lycophron	Lycophron	Λυκόφρων
Licurgo	Likurgo	Lycurgus	Lycurgue	Λυκούργος
Lisandro	Lisandro	Lysander	Lysandre	Λύσανδρος
Lisias	Lisias	Lysias	Lysias	Λυσίας
Lisímaco	Lisimako	Lysimachus	Lysimaque	Λυσίμαχος
Lisipo	Lisipo	Lysippus	Lysippe	Λύσιππος
Livia	Livia	Livia	Livie	
Longo	Longo	Longus	Longus / Longos	Λόγγος
Lucano	Lukano	Lucanus	Lucain	
Luciano	Luziano	Lucianus	Lucien	Λουκιανός
Lucilio	Luzilio	Lucilius	Lucilius	
Lucrecia	Lukrezia	Lucretia	Lucretè	
Lucrecio	Lukrezio	Lucretius	Lucretè	
Lúculo	Lukulo	Lucullus	Lucullus	
* * *				
Macrino	Makrino	Macrinus	Macrin	
Macrobio	Makrobio	Macrobius	Macrobe	
Magnencio	Magnetziو	Magnentius	Magnence	
Majencio	Maxentzio	Maxentius	Maxence	
Marcelo	Martzelo	Marcellus	Marcel / Marcellus	
Marcial	Martzial	Martialis	Martial	
Marco Antonio	Marko Antonio	Marcus Antonius	Marc Antoine	
Marco Aurelio	Marko Aurelio	Marcus Aurelius	Marc Aurèle	
Mario, Cayo	Mario, Gaio	Marius, Gaius	Marius, Caius	
Maximiano	Maximiano	Maximianus	Maximin	

Maximino	Maximino	Maximinus	Maximin	
Máximo	Maximo	Maximus	Máxime	
Mayoriano	Maioriano	Maiorianus	Majorien	
Mecenas	Mezenas	Maecenas	Mécène	
Mela, Pomponio	Mela, Ponponio	Mela, Pomponius	Mela, Pomponius	
Menandro	Menandro	Menander	Ménandre	Μένανδρος
Menipo	Menipo	Menippus	Ménippe	Μένιππος
Mesalina	Mesalina	Messalina	Messaline	
Metelo	Metelo	Metellus	Metellus	
Miltiades	Miltiades	Miltiades	Miltiade	Μιλτιάδης
Milón	Milon	Milo	Milon	Μίλων
Milón	Milon	Milo(n)	Milon	Μίλνερμος
Mimmermo	Mimmermo	Mimmermus	Mimmerme	
Minucio	Minuzio	Minucius	Minucius	
Mirón	Miron	Myro(n)	Myron	Μύρων
Mnesicles	Mnesikles	—	Mnésiclès	Μνησικλῆς
Mummio	Mumio	Mummius	Mummius	

* * *

Nabis	Nabis	Nabis	Nabis	Νάβις
Narciso	Nartziso	Narcissus	Narcisse	
Narsés	Nartses	Narses	Narsès	
Nearco	Nearko	Nearchus	Nearque	Νέαρχος
Nerón	Neron	Nero	Nérón	
Nerva	Nerva	Nerva	Nerva	
Nicias	Nizias	Nicias	Nicias	Νικίας
Novaciano	Novaziano	Novatianus	Novatien	

* * *

Octavia	Oktavia	Octavia	Octavie	
Odoacro	Odoakro	Odoacer	Odoacre	
Olimpia	Olinpias	Olympias	Olympias	Ολυμπιάς
Otón	Oton	Otho	Othon	
Ovidio	Ovidio	Ovidius	Ovide	

* * *

Pacuvio	Pakuvio	Pacuvius	Pacuvius	
Papiniano	Papiniano	Papinius	Papinien	
Parménides	Parmenides	Parmenides	Parménide	Παρμενίδης
Parmenión	Parmenion	Parmenio(n)	Parménion	Παρμενίων
Parrasio	Parrasio	Parrhasius	Parrhasios	Παρράσιος
Pausanias	Pausanias	Pausanias	Pausanias	Παυσανίας
Pelópidas	Pelopidas	Pelopidas	Pelopidas	Πελοπίδας
Perdicas	Perdikas	Perdiccas	Perdiccas	Περδίκκας
Periandro	Periandro	Periander	Périandre	Περιανδρος
Pericles	Perikles	Pericles	Périclès	Περικλῆς
Perseo	Pertseo	Perseus	Persée	Περσεός
Persio	Pertsio	Persius	Perse	
Pertinax	Pertinax	Pertinax	Pertinax	
Petronio	Petronio	Petronius	Pétrome	
Pilato(s), Poncio	Pilato, Pontzio	Pilatus, Pontius	Pilate, Ponce	
Píndaro	Pindaro	Pindarus	Pindare	Πίνδαρος
Pirrón	Pirron	Pyrrho	Pyrhon	Πύρρων
Pisistrato	Pisistrato	Pisistratus	Pisistrate	Πεισιστρατος
Pitaco	Pitako	Pittacus	Pittacos	Πιττακός

Pitágoras	Pitagoras	Pythagoras	Pythagore	Πυθαγόρας
Piteas	Piteas	Pytheas	Pythéas	Πυθέας
Placidia, Gala	Plazidia, Gala	Placidia, Galla	Placidia, Galla	
Platón	Platon	Plato	Platon	Πλάτων
Plauto	Plauto	Plautus	Plaute	
Plinio	Plinio	Plinius	Pline	
Plotino	Plotino	Plotinus	Plotin	Πλωτίνος
Plutarco	Plutarko	Plutarchus	Plutarque	Πλούταρχος
Polibio	Polibio	Polybius	Polybe	Πολύβιος
Policleto	Poliklito	Polyclitus	Polyclète	Πολύκλειτος
Polignoto	Polignoto	Polygnotus	Polygnote	Πολύγνωτος
Polión	Polian	Pollio	Pollion	
Pompeyo	Ponpeio	Pompeius	Pompée	
Popea	Popea	Poppaea	Poppée	
Porsena	Portsema	Porsena	Porsenna	
Posidonio	Posidonio	Posidonius	Posidonius	Ποσειδώνιος
Póstumo	Postumo	Postumus	Postumus	
Praxíteles	Praxiteles	Praxiteles	Praxitéle	Πραξιτέλης
Probo	Probo	Probus	Probus	
Propercio	Propertzio	Propertius	Properce	
Protágoras	Protagoras	Protagoras	Protagoras	Πρωταγόρας
Protógenes	Protogenes	Protogenes	Protogénés	Πρωτογένης
Pupieno	Pupieno	Pupienus	Pupien	

* * *

Quilón	Kilon	Chilon	Chilon	Xīλων
Quintiliano	Kintiliano	Quintilianus	Quintilién	
Quintilo	Kintilo	Quintilus	Quintilus	
Quinto Curcio	Kinto Kurtzio	Quintus Curtius	Quinte-Curce	

* * *

Régulo	Regulo	Regulus	Regulus	
Ricimero	Rizimer	Ricimer	Ricimer	
Rómulo	Romulo	Romulus	Romulus	
Augústulo	Augustulo	Augustulus	Augustule	
Roxane	Roxane	Roxane	Roxane	Ρωξάνη

* * *

Safo	Safo	Sappho	Sapho	Σαφώ
Salustio	Salustio	Sallustius	Salluste	
Sejano	Sejano	Seianus	Séjan	
Séneca	Seneka	Seneca	Sénèque	
Septimio Severo	Septimio Severo	Septimius Severus	Septime Sévère	
Sertorio	Sertorio	Sertorius	Sertorius	
Servio Tilio	Servio Tilio	Servius Tullius	Servius Tullius	
Severo Alejandro	Severo Alejandro	Severus	Sévere Alexandre	
		Alexander		
Sila / Sula	Sila / Sula	Sylia / Sulla	Sylla / Sulla	
Símmaco	Simako	Symmachus	Symmaque	
Simónides	Simonides	Simonides	Simonide	Σιμωνίδης
Sócrates	Sokrates	Socrates	Socrate	Σωκράτης
Sófocles	Sofokles	Sophocles	Sophocle	Σοφοκλῆς
Solón	Solon	Solon	Solon	Σόλων
Suetonio	Suetonio	Suetonius	Suétone	
Sulpicio Severo	Sulpizio Severo	Sulpicius Severus	Sulpice Sévère	

* * *

Tácito	Tazito	Tacitus	Tacite	
Tais	Tais	Thaïs	Thaïs	Θαΐς
Tales	Tales	Thales	Thalès	Θαλῆς
Tarquino	Tarkino	Tarquinus	Tarquin	
Temístocles	Temistokles	Themistocles	Thémistocle	Θεμιστοκλής
Teócrito	Teokrito	Theocritus	Théocrite	Θεοκρίτος
Teodato	Teodato	Theodahatus	Théodat	
Teodosio	Teodosio	Theodosius	Théodore	
Teofrasto	Teofrasto	Theophrastus	Théophraste	Θεόφραστος
Teognis	Teognis	Theognis	Theognis	Θέογνις
Teopompo	Teoponpo	Theopompos	Théopompe	Θεόπομπος
Terencio	Terentzio	Terentius	Térence	
Terpandro	Terpandro	Terpander	Terpandre	Τέρπανδρος
Tertuliano	Tertuliano	Tertullianus	Tertullien	
Tespis	Tespis	Thespis	Thespis	Θέσπις
Tíberio	Tíberio	Tiberius	Tibère	
Tíbulo	Tíbulo	Tibullus	Tibulle	
Tigranes	Tigranes	Tigranes	Tigrane	
Timeo	Timeo	Timaeus	Timée	Τίμαιος
Timoleón	Timoleón	Timoleon	Timoléon	Τιμολέων
Tirteo	Tirteo	Tyrtaeus	Tyrtée	Τυρτάδος
Tito	Tito	Titus	Tite / Titus	
Tolomeo	Ptolomeo	Ptolemaeus	Ptolémée	Πτολεμαῖος
Trajano	Trajano	Traianus	Trajan	
Trasibulo	Trasibulo	Thrasybulus	Thrasybule	Θρασύβουλος
Tucídides	Tuzidides	Thucydides	Thucydide	Θουκυδίδης
Tulo Hostilio	Tulo Hostilio	Tullus Hostilius	Tullus Hostilius	

* * *

Ulpiano	Ulpiano	Ulpianus	Ulpien
			* * *
Valente	Valente	Valens	Valens
Valentiniano	Valentiniano	Valentinianus	Valentinien
Valeriano	Valeriano	Valerianus	Valérien
Valerio Máximo	Valerio Maximo	Valerius Maximus	Valére Maxime
Varo	Varo	Varus	Varus
Varrón	Varrón	Varro	Varron
Vegecio	Vegecio	Vegetius	Végèce
Velecio Patérculo	Velecio Paterkulo	Velleius	Velleius
		Paterculus	Paterculus
Venancio	Venantzio	Venantius	Venance Fortunat
Fortunato	Fortunato	Fortunatus	
Vercingetorix	Vertzingetorix	Vercingetorix	Vercingétórix
Vero	Vero	Verus	Verus
Verres	Verres	Verres	Verrès
Vespasiano	Vespasiano	Vespasianus	Vespasién
Virgilio	Virgilio	Vergilius / Virgilius	Virgile
Viriato	Viriato	Viriathus	Viriathe
Vitelio	Vitelio	Vitellius	Vitellius
Vitruvio	Vitruvio	Vitruvius	Vitruve

* * *

Zenobia	Zenobia	Zenobia	Zénobie	
Zenón	Zenon	Zeno(n)	Zenón	Zήνων
Zeuxis	Zeuxis	Zeuxis	Zeuxis	Ζεύξις
Zoilo	Zoilo	Zoilus	Zoïle	Ζωΐλος

(Euskaltzaindiak, Hendaian, 1997ko irailaren 26an onartua)

HIZTEGI BATUA*ihabali - irudi***ihabali** 'beldurtia'**ihakin** *Ipar* 1 'norbaiten keinuen edo moldeen antzeratzea, askotan isekazkoa'; 2 'iseka'; 3 'keinua'
ihakindatu, ihakinda, ihakindatzetan, *Ipar, du* ad 'norbaiten keinuak eta moldeak antzeratu, norbaiten iha-kina egin'**ihaloskatu*** e. **ihalozkatu****ihalozka** *Ipar***ihalozkatu**, *ihalozka(tu)*, *ihalozkatzen, Ipar, da* ad 'iraulkatu'**ihar****ihardesle****iardespen****ihardtetsarazi**, *ihardtetsaraz, ihardtetsarazten, dio* ad**ihardtetsi**, *ihardtets, ihardtdesten***iharduera*** e. **jarduera****iharduki**, *iharduki, ihardukitzetan, Ipar, du* ad 1 'eztabaidatu'; 2 'mintzatu'; 3 'gogor egin'**ihardun*** e. **jardun****ihardun erazi*** e. **jardunarazi****ihardunaldi*** e. **jardunaldi****ihardunbide*** e. **jardunbide****ihardungai*** e. **jardungai****ihargarri****iharrarazi**, *iharraraz, iharrarazten***iharrausi*** e. **inarrosi****iharrosoi*** e. **inarrosi****ihartasun****ihartu**, *ihar(tu), ihartzen***ihauli*** e. **irauli****ihaurkin*** e. **inaurkin****ihaurri****ihausi** *Ipar* 'zaunka'**ihausika** *Ipar***ihauska** *Ipar***ihauskatu**, *ihauska(tu), ihauskatzen, Ipar***ihautete*** e. **inautete****ihauteri*** e. **inauteri****ihaz*** e. **iaz****ihes iz** **ihes egin** **ihesari eman** **ihesari lotu** *Ipar zaio* ad **ihes eragin** **iheska****ihes(-)hodi**

ihesaldi**ihesarazi**, ihesaraz, ihesarazten; h. **ihes eragin****ihesbide****ihesi 1** adlag: *etsaiaren ihesi dabilena; ihesi (joan, etorri, etab.) direnak***ihesi 2** ihes(i), ihesten**iheskor****iheslari****ihesleku****ihit: *Juncus sp.*****ihibitza****ihibitztatu**, ihibitza, ihibitztatzen; *du ad***ihizaldi*** e. **ehizaldi****ihizi Ipar** h. **ehiza****ihizketa*** e. **ehizka****ihiztoka Ipar** ‘zingira’**ihiztokatsu Ipar****ihortziri*** e. **ihurtzuri****ihurtzuri****ijito****ijito-sardina:** *Sprattus sprattus***ijitokeria****ika-mika iz****ikara iz****ikara egin****ikara egon****ikara eman****ikara eragin****ikara ibili****ikaran Ipar****ikaraz****ikaretan****ikaragarri****ikaragarriko Ipar****ikaragarrizko Heg****ikaragarrikeria****ikarao:** *Torpedo marmorata***ikarakor****ikaraldi****ikararazi**, ikararaz, ikararazten**ikarati****ikaratu**, ikara(tu), ikaratzen**ikasarazi**, ikasaraz, ikasarazten**ikasbide****ikasgai****ikasgela****ikasi**, ikas, ikasten**ikasketa****ikaskide****ikaskizun****ikaskuntza****ikasle****ikasliburu****ikasmahai****ikaspen g. er. h. irakaspen****ikastaldi****ikastaro****ikaste**

ikastegi
 ikastetxe
 ikastola
 ikastordu
 ikastun
 ikasturte
 ikatz
 ikazketa
 ikazketari
 ikazkin
 ikazkintza
 ikasztegi
 ikaztobi
 ikaztu, ikatz/ikaztu, ikazten
 ikergai
 ikergaitz
 ikergoa* e. ikerketa, ikertze
 ikerka *Ipar* 'ikertzen'
 ikerketa
 ikerkuntza
 ikerlan
 ikerlari h. ikertzaile
 ikerraldi
 ikertu, iker, ikertzen
 ikertzaile
 ikertze
 ikol *Bizk* izond 'barne-hutsa'
 ikoldu, ikol(du), ikoltzen, *Bizk*
 ikoltasun *Bizk*
 ikono
 ikonoklasta
 ikortzirin 'azaleko baba'
 ikosaedro
 ikoti *Bizk* 'jauzia'
 ikotika
 ikuilu* e. ukuilu
 ikur
 ikurrin 'bandera, bereziki Euskal Herrioa'
 ikus-entzule
 ikus-entzunezko
 ikusarazi, ikusaraz, ikusarazten
 ikusbera
 ikusbide
 ikusezin izond 'ezin ikusizkoa'
 ikusezintasun
 ikusgai
 ikusgailu
 ikusgaitasun
 ikusgaitz
 ikusgarri
 ikusgarriro
 ikusgune
 ikusgura
 ikusi, ikus, ikusten
 ikusi-makusi

ikusiezin = ezinkusi iz
ikuska
ikuskari, 1 'ikuskizuna'; 2 'ikuskatzalea'
ikuskatu, ikuska(tu), ikuskatzen
ikuskatzale
ikuskera
ikusketa
ikuskizun
ikuskor* e. **ikusgai**
ikusle
ikusiliar Ipar
ikusmen
ikusmin
ikusmira
ikusmiran
ikusmiratu, ikusmira(tu), ikusmiratzen
ikusmolde
ikusnahi iz/izond
ikuspegí
ikuspen
ikuspuntu
ikustaldi
ikustate Ipar 1 'begirunea'; 2 'esker ona'
ikustatu, ikusta, ikustatzen, 'ikuskatu'
ikuste
ikusterrean: ikusterrean duen haranari begira
ikustoki
ikutu* e. **ukitu**
ikuzgailu = **ikuzmakina**
ikuzgarri Ipar
ikuzi, ikuzi, ikuzten, *Ipar* 'urez garbitu'
ikuzle Ipar
ikuzmakina = **ikuzgailu**
ikutztegi Ipar
ilagin Ipar
ilagintza Ipar
ilaintsza Zub 'mirua'
ilaje
ilar 1: *Pisum sativum*; 2 *Ipar* 'babarruna, indaba'
 ilar xabal Ipar 'dilista'
 ilar xehe Ipar: Pisum sativum
 ilar biribil Ipar: Pisum sativum
 suge-ilar Ipar 'arto beltza'
ilarra
ilargi
 ilargi-jo izond 'aldizkako zoroaldiak dituena'
 ilargi-aldarte
 ilargi berri
 ilargi bete
ilargialdi
ilargitar
ilargite
ilaun 1 izond: *aztarna hutsal eta ilaunak*; 2 iz 'errautsa': *berehala ikatzak ilaunez estaltzen dira*
ilaundu, ilaun(du), ilauntzen
ilaur* e. **hilaur**
ilaurtu* e. **hilaurtu**
ilbehera

ilbeltz *Gip-Naf* h. urtarri
ilberri
ilbete
ildaska
ildaskatu, ildaska(tu), ildaskatzen
ildo
ildokatu, ildoka(tu), ildokatzen
ile

- ile alde**
- ile kontra**

ile(-)apaindegi
ile(-)apaintzaile
ile(-)motots
ileapaindegi* e. **ile(-)apaindegi**
ileapaintzaile* e. **ile(-)apaintzaile**
ileberritu, ileberri(tu), ileberritzen
iledun
ilegabe
ileki *Ipar* ‘atera, irten’
ilendi* e. **ilinti**
ileorde
ileti* e. **ilinti**
iletsu
ilgora
ilinti
ilkia, ilkitzet, ilkiko, *Ipar* batez ere
ilkialdi *Ipar*
ilkiarazi, ilkiaraz, ilkiarazten *Ipar*
ilkibide *Ipar*
ilkitze
iloba 1 ‘senidearen semea nahiz alaba’; 2 ‘biloba, semearen edo alabaren semea nahiz alaba’
 iloba txiki ‘lehengusuaren semea nahiz alaba’
ilobaso *Ipar* = **biloba**
ilor* e. **hilaur**
iltzatu, iltza, iltzatzen
iltze
iltze-belar: *Caryophyllus aromaticus*
iltzegile
iltzeztatu, iltzezta, iltzeztatzen
ilun

- ilunik**

ilunabar
ilunabartu, ilunabar(tu), ilunabartzen
ilunaldi
ilunantz ‘argitasun ahula’
ilunarazi, ilunaraz, ilunarazten
ilunarte
ilunbe* e. **ilunpe**
ilundegi
ilundu, ilun(du), iluntzen
ilundura
ilungarri
ilunkara
ilunkera *Bizk* ‘ilunabarra, iluntzea’
ilunki
ilunkor
ilunpe

ilunpean	
ilunpetan	
ilunpetsu	
iluntasun	
iluntze	
ilunxko	
ilunzale	
illusio	
ilustrazio	
imajina	
imajinatu, imajina(tu), imajinatzen 'irudikatu'	
imajinazio 'irudimena'	
iman	
iman(-)harri	
imandu, iman(du), imantzen	
imanorratz	
imantze	
imilaun <i>Bizk</i>	
imina <i>Bizk</i>	
iminerdzi <i>Bizk</i>	
imini* e. ipini	
imintzio	
imitatu, imita, imitazten	
imitazio	
immunitate	
immunizatu, immuniza, immunizatzen	
immunizazio	
imurtxi	
imurtxi egin	
inar 1 <i>Ipar</i> 'txinparta, pindarra'; 2 inar* e. ginarra	
inarrosaldi	
inarrosarazi, inarrosaraz, inarrosarazten	
inarrosoi, inarros, inarrosten	
inarrosole	
inarroste	
inaurkin	
inaurri* e. ihaurri	
inausaldi	
inausi, inaus, inausten	
inauskai	
inausketa	
inaustari	
inauste	
inaute 'inauteria': <i>hori astelehen inautez egingo da</i>	
inauteri	
inventario	
inbertsio <i>Mat</i>	
inbidia <i>Herr</i> batez ere	
inbutu	
indaba <i>Biz</i> : <i>Phaseolus vulgaris</i>	
indar	
indar egin	
indar eman	
indarrezko	
indarrean: <i>indarrean dagoen legea; indarrean zeuden ohiturak</i>	
indarberritu, indarberri(tu), indarberritzen	
indardun	

indargabe
indargabetasun
indargabetu, indargabe(tu), indargabetzen: *gaitz luze hark gorputza argaldu eta indargabetu zion; go-bernuaren dekretu guztiaik indargabetuz*
indargarri
indarka
indarkeria
indarraldi
indarretxe
indarrez
indartsu
indartu, indar(tu), indartzen
indartze
independentzia
indiano
indiar
indikatibo
indiolar: *Meleagris gallopavo*
indioilasko
indioilo
indizio *Heg. Herr* ‘gaixoari orratzaz egiten zaiona’
indoeuropar
indukzio
induljentzia h. barkamen
induska
industria
industrial izond
industrialari
industrializatu
inertzia
infanteria
infernu
infernuratu, infernura(tu), infernuratzan
infernutar
infinitu
inflazio Ekon.
informatika
informatu, informa, informatzen
informatzaile
informazio
infusorio
ingles
ingeniari
ingeniaritzta
ingira
ingude
inguma 1 ‘lo dagoenari erasotzen dion iratxoa; amesgaitzoa / iratxoa, mamua’; 2 ‘tximeleta, pinpirina’
ingurabide ‘herria inguratzan duen bidea’
inguraldi
ingurarazi, inguraraz, ingurarazten
inguratu, ingura, inguratzen
inguratzale
ingurazti* e. koaderno *Heg. kaier Ipar*
inguru
inguru-minguru
ingurubira
ingurugiro

inguruka

ingurumari: *herriko eta ingurumariko etxeetan*

ingurumen (bereziki Ekologian)

ingurune

ingurutren* e. aldiriko tren

ingurutxo

injektore

iniekzio

injineru h. ingeniarí

inkesta 1 'iritzi-bilketa'; 2 *Ipar* 'auzitegiko ikerketa'

inkestagile

inkoniatu *Ipar: eri inkoniatua*

inoiz

inola

inolaz ere

inon

inondik

inongo: *ez naiz inongoa; ez dugu inongo testutan aurkitu*

inor

inora

inortxo

inozente *Herr* 1 'errugabea'; 2 'tolesgabea'

inozo

inozokeria

inozotasun

imperialismo

imperialista

iperio

importa izan *Herr*

important h. garrantzitsu

importantzia h. garrantzi, munta

importazio

inposatu, inposa, inposatzen

inposatzet

inposizio

inprenta h. inprimatze

impresio h. zirrara

impresionismo

impresionista

inprimagailu

inprimaki

inprimarazi, inprimaraz, inprimarazten

inprimategi

inprimatu, inprima, inprimatzen

inprimatzale

inprimatz 'inprimatzeko teknika'

inprimeria h. inprimatze

insektizida* e. intsektizida

insektu* e. **intsektu**
inskripzio 1 ‘izen ematea’; 2 = **idazkun**
inspektore 1 ‘poliziaren kargua’; 2 h. **ikuskatzaitzaile**
instalazio
instant* e. **istant**
institutu
instituzio h. **erakunde**
instrumental
instrumentu ‘musika(-)tresna’
integral *Mat.*
integratu, integra, integratzen, 1 *Elek.*; 2 h. **bertakotu, gizarteratu**
integrazio 1 *Mat.*; 2 h. **bertakotze, gizarteratze**
integrismo
integrista
intelektual
intentsitate
intentzio *Herr*
interes
interesatu, interesa, interesatzen
interesgarri
interjekzio
internazional h. **nazioarteko**
interpretatu, interpreta, interpretatzen
interpretatzaille
interpretazio
interprete
intsektizida
intsektu
intsektujale
intsentsatu, intsentsa, intsentsatzen
intsentsu

- intsentsu(-)belar**
- intsentsu(-)ontzi**

intsusa: *Sambucus sp.*
intsusa-txori
intuizio
intxaur

- intxaur beltz**
- intxaur(-)hauskailu**
- intxaur muskatu**
- intxaur(-)saltza**

intxaurrendo
intxaurtze
intxixu
intziri

- intziri egin**
- intzirika**

inude
inurri: *Formicidae*
inurritegi
inurritu, inurri(tu), inurritzen, da ad.
inusturi = ihurtzuri
inuzente *Herr*
inuzentekeria *Herr*
ioi
ionosfera
ipar

ipar(-)haize
 ipar-ekialde
 ipar-mendebal(al)de
 ipar-orratz* e. iparorratz
 ipar-sartalde h. ipar-mendebal(al)de
 ipar-sortalde h. ipar-ekialde
Iparburu
 iparralde
 iparraldeko
 iparraldetar
 iparrizar
iparorratz
 ipartar
 ipi-apa
 ipinarazi, ipinaraz, ipinarazten
 ipini, ipin, ipintzen
 ipuin
 ipuingile
 ipuingintza
 ipuinlari
 ipurbeltz
 ipurdi
 ipurdi-has *Ipar: ipurdi-has utzi dute Txomin, gehiegizko irabazbideak salatzean*
 ipurdiko
 ipurdiz gora
 ipurkada
 ipurmami
 ipurtalde
 ipurtandi 'ipurdi handia'
 ipurtargi: *Lamprys noctiluca*
 ipurtarin 'ipurdi arina'
 ipurtats: *Putorius putorius*
 ipurterre
 ipurteste 'ipurdi hestea, heste lodia'
 ipurtezur 'ipurdi hezurra'
 ipurtundo
 ipurtzulo
 ipuru 1: *Juniperus communis*
 ipuru 2 'alor baten ertza, landu gabe geratzen dena'
 ipuruko 'kopetakoa, idi eta behiei, uztartzean, kopetan jartzen zaiena'
 ira *Bizk* 'iratzea'
 irabazarazi, irabazaraz, irabazarazten
 irabazpide
 irabazi, irabaz, irabazten
 irabazian
 irabazkin
 irabazole
 irabaztun
 irabiagailu
 irabiaketa
 irabiatu, irabia, irabiatzen
 irabio
 irabiur
 iradoki, iradoki, iradokitzten
 iradokizun
 iragabide* e. iraganbide
 iragaile

iragaite
 iragaitza
 iragaitzaz ‘bidenabar’
 iragan, iragaten, iraganen, 1 ad 2 iz
 iraganaldi
 iraganarazi, iraganaraz, iraganarazten
 iraganbide
 iragangaitz
 iragangaiatzasun
 iragankor
 iragankortasun
 iragarki
 iragarkizun
 iragarle
 iragarmen: *batari sendatzeko antzea ematen diozu, besteari iragarmena, beste bati mirari egiteko in-darra*
 iragарpen
 iragarri, iragar, iragartzen
 iragazgaitz = irazgaitz
 iragazgaiztasun = irazgaiztasun
 iragazi = irazi
 iragazki = irazki 1
 iragazkor = irazkor
 iragazkortasun = irazkortasun
 iragaztegi = iraztegi
 irail
 irain
 irain egin
 iraindu, irain(du), iraintzen
 irainingarri
 iraitzi, iraitz, iraitzen, *du* ad
 iraitz-aparatu, iraitzaparatu
 iraizean* e. iragaitzaz
 iraka
 irakasbide
 irakasgai
 irakaskizun
 irakaskuntza
 irakasle
 irakasleria
 irakaspen
 irakastaldi
 irakaste
 irakastegi
 irakatsi 1 ad irakats, irakasten; 2 iz
 irakidura
 irakin, irakiten
 irakinarazi, irakinaraz, irakinarazten
 irakinaldi
 irakitan
 irakite
 irakitu* e. irakin
 irakurgai
 irakurgaitz
 irakurgarri
 irakurgarritasun
 irakurgela

irakurketa
 irakurkizun
 irakurle
 irakurlego 1 'irakurletza'; 2* e. **irakurleria, irakurleak**
 irakurleria
 irakurletza
 irakurmen 'irakurtzeko gaitasuna'
 irakurpen
 irakurraldi
 irakurrarazi, irakurraraz, irakurrarazten
 irakurri, irakur, irakurtzen
 irakurterraz
 irakurtezin
 irakurtze
 iralki* e. **eralki**
 irarketa
 irarkola
 iraran
 irarle
 irarri, irar, irartzen: *igeltsu etabarretan irarritako lerroak*
 irasagar
 irasagarrondo
 irastor 'belar mota'
 irato, iratotzen: 'itoarazi'
 iratxezi* e. **eratziki**
 iratxo
 iratxori
 iratzargailu
 iratzargari
 iratzarri, iratzar, iratzartzan, izond eta ad: *oso goiz iratzarri naiz gaur; garaiz iratzarri dugu haurra*
 iratzarrarazi, iratzarraraz, iratzarrarazten
 iratzartu, iratzar, iratzartzan (gaur ad bakarrik)
 iratzartzalle
 iratzete: *Filicopsisida*
 iratzete ar
 iratzete eme
 iratzeketa
 iraulaldi
 iraularazi, iraularaz, iraularazten
 irauli, iraul, iraultzen
 iraulka
 iraulkatu, iraulka(tu), iraulkatzen
 iraulketa
 iraultza
 iraultzaile
 iraultze
 irauñ, irauten, *du* ad
 iraunazarazi, iraunazaraz, iraunazarazten
 iraunaldi
 iraunazarale
 iraungarri
 iraungi, iraungitzen, *Jas* 'itzali, ahitu'
 iraungiarazi, iraungiaraz, iraungiarazten
 iraungidura
 iraungigaitz
 iraungikor
 iraungitzale

iraunkor
iraunkortasun
iraupen
irausi ‘ahardia arreske’
iraute
irazeki, irazekitzen, *Jas* ‘piztu’
irazgaitz = **iragazgaitz**
irazgaiztasun = **iragazgaiztasun**
irazi, iraz, irazten = **iragazi**
irazki 1 = **iragazki**
irazki 2 ‘hari-multzoa’
irazkitu, irazki(tu), irazkitzen
irazkor = **iragazkor**
irazkortasun = **iragazkortasun**
iraztegi = **iragaztegi**
iraztor ‘iratze saila’
ireki, irekitzen, irekiko
irekiarazi, irekiaraz, irekiarazten
irekialdi
irekidura
irekgune
irekitasun
iren
irendu, iren(du), irentzen
irensle
irentsarazi, irentsaraz, irentsarazten
irentsi, irents, irenstsen
iretargi *Bizk* ‘larrugia’
iretsi* *Ipar e. iretsi*
iri Ipar ‘inguruua’: *eguerdi iria*
 irian
irin
irindu, irin(du), irintzen
irinezatu, irinezta, irineztatzen
iringile
irintsu
iris *Anai.*
irispide (*irispidean* (*izan, jarri...*) esapidean ageri da maiz)
iritsi, irits, iristen, *da/du* ad
iritzi 1 *dio* ad irizten; 2 iz
 iritzira
irizkide
irizpen
irizpide
irla Ipar h. uharte
irmo
irmoki
irmotasun
irmotu, irmo(tu), irmotzen
ironia
irozgarri *iz* ‘euskalherria, indargarria’
irozkai *iz* ‘euskalherria’
irozo, irozotzen, ‘eutsi, jasan’
irozoarazi, irozoaraz, irozoarazten
irrada
irvati
irratsaio

irri

irri-karkaila
 irri egin
 irri eragin
 irri-belar: *Ranunculus sceleratus*
 irri(-)antzerki
 irrika

irribarre

irribarre egin
 irribarrez

irribarreka

irribarretsu

irribera = irrikor

irrigarri

irrika

irrikaz
 irrikan

irrikatu, irrika(tu), irrikatzen

irrikor = irribera

irrimarra = karikatura

irrintzi

irrintzi egin
 irrintzika

irrintzilarri

irriño *Ipar* = irribarre

irris = arroz

irrisku* *Ipar e. arrisku*

irrist

irrist egin

irrista

irristada

irristagarri

irristailu

irristakor

irristalari

irristaldi

irristarazi, irristaraz, irristarazten

irristatu, irrista, irristatzen, *da ad*

irrits 'grina bizia'

irritsu 1 'irriz dagoena'

irritsu 2 'irritsez betea'

irriz

irrizko

irrizale

irteera

irten, irteten, *da ad*

irtenaldi

irtenarazi, irtenaraz, irtenarazten

irtenbide

irtengune

irudi

irudia egin = itxura egin

irudiz

irudizko: *irudizko munduak*

(Euskaltzaindiak, Bilbon, 1997ko urriaren 31n onartua)

ADITZ LAGUNTZAILE BATUA (*)

ZENBAIT ARGITASUN ETA ARGIBIDE

Azkenik, Euskaltzaindiak ontzat hartu du eta birretsi euskal aditz laguntzaile batua. Oinharri izan ditu horretarako behiala izendatu zuen aditz batzordeak zatika aurkeztu dizkion adizkiak. Niri omen dagokit, izenez bederen batzorde horren buru naizenez gero, gure lanaren zer-nolakoa, luze-laburra eta zertarakoa hitz bitan azaltzea. Hona, bada, ahal bezain laburzki, Euskaltzaindiari eta euskaldun guztiei zor diedana.

Aspaldi esana dut aditza genuela batasun bidean aurki genezakeen behaztoporik bihurriena: hautatu behar, eta nekez hautatuko. Adizki sail baten alde mintzatzen baldin bagara, izan ere, badirudi baztertu eta arbuiatu egiten ditugula, nora ezean, horien kidekoak. Eta baztergarriak oro (berrikeriak, itxuragaiztoko formak eta abar) baztertu ondoan ere, bada beti, edozein har-eman adierazteko, euskal adizki zuzenik aski eta gehiegi. Hiztegi hauzietañ, horrelako ugaritasuna ez da maiz asko aberastasuna baizik: *agitu-ri* esate baterako ez dio kalterik egiten aldamenean *gertatu nahiz jazo* edukitzeak, ezta erori-ri ere *jausi-ren* hurbiltasunak. Gramatika alorrean, ordea, berezko dirudi bata ala bestea, ez bata nahiz bestea, hartu behar genukeela, bata ala bestea utzi bertan behera: *gizon-ei* ala *gizon-ai*, *gizon-eri* ala *gizon-er*, ez guztiañ nahaste.

Herabe nuen, beraz, eta duda-mudatan nenbilen batasunerako lehen urratsak egiten eta lurra iraultzen hasi ginен hartan. Gero

(*) *Euskera XVIII*, 1973, 5-8 or.

ikusi dut, ordea, non-nahi nabari zen eskea eta entzun nondik-nahi zetorren deia, ez baitira guti izan prestatzen ari diren liburu eta idazlanetarako gidaritza bila hurbildu zaizkigunak: nahiago zuten, dirudienez, gidaritza eskasa inolazko gidaritzarik eza baino. Batzorde lagunek, gainera, genuen premia larriaz ongi jabeturik, gogotik hartu zuten egotzi zitzaien eginbidea eta, gogotik hartzeaz gainera, etengabe ihardun dute azken finera ino-bukatu arte.

Lerro lerro ipinirik aurkituko duzue hemen euskal aditz laguntzaile osoa (aditz laguntzaile batez mintzatuko naiz, bat ez bada ere), ez euskal aditza erabat. Falta direnak nabari dira: ez dago hemen ez *doa ez dakar*, ez horien antzeko beste sintetikorik. Beste aldi batetarako utziak izan dira, hain premiazko ez genituelakoan. Aditz izenkiak ere ez dira orain agertzen: ez duzue ez *izaten ez izaiten*, ez *etorten ez etortzen*, ez *egonen ez egongo* ikusiko.

Bestalde, berri, bat delako aditz laguntzaile hori osorik dator, ahalik eta osoen (1). Hor datozen, besteari beste, nik sekula erabili —eta agian sekula erabiliko— ez ditudan formak ere. Batzordekoak ez dira itsuak eta badakite zerbaite adizkien maiztasunaz: *zaio*, *alegia*, *maizago* agertuko dela nornahiren luma-ez-painetan *dakion* baino, eta *badu* areago *badeza* baino. Ez dute haatik, hizkuntza murriztu nahi izan, eta dituen eta izan ditza-keen aberastasunak oro gordetzen saiatu dira, egun edo bihar onerako izan daitezkeelakoan. Behin lanari lotu zaizkionez gero, nahiago izan dute lana burutik burura egin.

Hau ez da irakaspide bat: irakasle ikasientzat egina izan da, ez ikasleentzat. Alfer lana litzateke, beraz, hemen ez dauden argibide bila honera jotzea: irakasleari dagokio forma hauek nola erabili behar diren irakastea, batzuen eta besteen arteko bereizkuntzak adieraztea. Irakasle bakoitzaren eginbidea izango ere da nola —zein ordenatan— eta noraino behar zaizkion adizkiak ikasle sail bakoitzari irakatsi.

Norentzat eta zertarako aritu garen galdatuko didazue, behar bada. Erantzuna eta ihardesprena aspaldixko ezaguna bada ere,

(1) Egia esan, mintzalaguna aipatzen duten adizkiak (*ez nauk, ez naun, ez nauzu etorri, ez naiz etorri-ren* ordezko direnean, eta horien gisakoak) ez ditugu oraingoan sartu.

ADITZ LAGUNTZAILE BATUA

ez da agian alferreko izango zaharrak hemen berritzea. Halaz guztiz ere, izango da, segur aski, entzungor egingo duenik.

Hobeko dut lehenbizi esan zertarako ez den egin. Ez du euskalkiak eta euskalkietako —batez ere, euskalki landuetakó— aditza saihesteko eta suntsitzeko asmorik. Nola arbuia dezake Euskaltzaindiak euskaldunena den gauzarik? Euskalkiek badute gure artean, onenean edo gaitzenean ere, luzaroko biztokirik, ahoz eta izkribuz. Aspaldidanik, ordea, zenbaitek, gero eta gehiagok, nahi du gurean euskalkien bereizkuntzen gainetik eta urru-tiago legokeen hizkera bat: nahi du eta behar du. Zatitua eta berezia dagoen etxeak ez omen du iraungo; ezta ere, dirudienez, bihotz-erraietako etendurak eta ezberdintasunak gaintitzeko gauza ez den hizkuntzak. Eta gauza ez bada, ez dadila behintzat izan guk, euskaldunok, beharrezko uste genituen eginahalak egin ez ditugulako egin behar genituen orduan.

Batasun hori, behin eta berriro esan da, ez dugu batipat behar literatur hizkuntzan, harako amets ditugun mailako fruituak ekar ditzakeen harten. Hainbeste eta hainbeste hizkuntza batu eskolan eta eskolatik gora irakasten direnean, ez dira bestek ez bezala mintzatzeko dohain eta ahalmena duten bakanentzat irakasten: guztientzat, hiztun trebe eta dorpeentzat, irakasten dira. Ez elaberri eder eta poema zoragarriak sor ditzaten, baizik eta edozein, egunoroko premien asegarri, prosa hizkera biluzi, zehatz, zorrotz eta zailu baten jabe izan dadin, herriak eta eskualdeak zehar elkarren arteko har-emanetarako mintza eta adierazpide landu eta bateratua da non-nahi ikasten eta irakasten dena. Ez dezala, behinik-behin, inork egiaz esan gure artean gogo lukeen tresna falta zaionik.

Hemen bildurik daudenak, gainera, ez dira atzerrian bilduak, are gutiago inoren amets herrian: direnak, euskalkietarik har-tuak dira. Ez oraingo euskalki bakar batetik, jakina, lehenagoko eta egungoen artetik baino. Joera bat hartu behar izan dugu —norakoa den, laster igerriko dio irakurle zuhurrak—, baina ezin bestean, alde guztietara makurtzeko eta hedatzeko genuen gogo biziari gogor eginaz.

Batzar lagunekiko dudan eskerra eta zorra adierazi nahi nituzke, azkenera baino lehen. Gogotik egin dute lan; nork bere iritzien oinharriak ederki miratuak zituen eta, halaz guztiz, ba-

koitzaren uste berezi bezain bidezkoen gainetik, nagusi agertu da beti batasun egarria.

Orobat diot batzordeari kontseilu eta laguntza eskaini dioten guztiez, eta ez dira ez guti ez nolanahikoak izan. Funtsezko arrazoieta finkaturik nahiago zituzten bideak ez baditugu beti hartu, ez ditugu inolaz ere gutietsi. Aitzitik, egia esan behar bada, gure artean aipatuak eta kontutan hartuak ziren maizenik ordurako, gero, gehienen usteari amore emanaz, hobetsi ez bagentuen ere. Gehienek, gainera, nahiago zuten forma bakarra hau-tatu, ahal zitekeelarik (2).

Ez batzordekoek ez Euskaltzaindiak ez dute uste lagun artean prestatu dugun adizki bilduma honen bitartez aditz laguntzaile batua eskura dugunik, besterik gabe. Batasuna ez da erdietsiko idazleek lehenbizi, hiztunek gero, forma berdinak eta berberak onhartu eta erabiliko dituztenean baizik. Euskaltzaindiak batasun bide bat eskaintzen die euskaldunei, bera ere euskaldun delarik, zernahi bide, denik malkarrena ere, biderik eza baino hobe delakoan. Euskaldunok dugu orain hitza. Mintzabearra zen, halaz guztiz, Euskaltzaindia, sortu zenean bere bizar haru zuen zorra —batasun bidean aitzindari eta gidari iza-tekoa, alegia— zertxobait kitatzeko. Ez baita artean, eta mende erdia joana dugu, abiatu baizik egiteko horretan.

MITXELENA

Donostian, 1973 abuztuak 10.

(2) Dudazkoenak *-teke-* eta *-kete-* atzizkiak daramazkiten formak dira, berauetan batzordekoen eritzia beste guztietan baino bateragaitzagoak baitziren.

ADITZ LAGUNTAILE BATUA

Zenbait ohar

Euskaltzaindiak 1973an eman zuen argitara *Aditz laguntzaile batua*. (Ik. Euskeria XVIII, 5-74). Hemen argitalpen hartako adizki guztiek jasotzen dira bere hartan. Orduko aurkezpen eta argibide zenbait ere ukitu gabe ematen dira. Hala ere, lan hari gehiketa eta ohar batzuk egitea beharrezko ikusi da:

1. Argitalpen berri honetan Euskaltzaindiaren zerrrenda soilarri, argi beharrez, taula batzuk erantsi zaizkio. 1979an ere, Euskaltzaindiak *Euskal Aditz Batua* izenburupean argitaratu zuenean, Txillardegik prestatutako zenbait taulaz hornituta eman ziren zerrrendok. Gauza bera egin da oraingoan ere, baina gehitu diren taulak Gramatika batzordeak *EGLU II* eta *Euskal Gramatika Laburra* liburueta rako paratu zituen ber-berak dira funtseen. Eskema horiek zerrrendan biltzen diren adizki jakinak nola osatuak dauden era-kusten digute. Eta adizki bakoitzaren eratzetan modua nondik nora doan errazago ikusteko, lehenbizi aditz laguntzaile bakoitzari (IZAN, *EDIN, *EDUN, *EZAN) dagokion taula osoa ematen da. Ondoren, taula hori berori behar adina bider errepikatu da kasuan kasuko adizki-osagaiak azpimarratz. Honela argi iku-siko du irakurleak adizki bakoitzak zer nolako bidea jarraitu duen eta zer nolako osagaiak "hartu" dituen, duen itxura izatera iristeko.

Esan beharrik ez dago Euskaltzaindiak aditz *forma* hutsak onartu zituela. Forma hauen balioez eta erabilerez ez zuen ezer esan. Oraingoan ere ez. Hala ere, Gramatika batzordearen lanari jarraituz, terminologiarik dagokionez, zerbait gehitu zaio oraingoan: 1973an Euskaltzaindiarentzat "A" ziren formak hemen ORAINA dira. "B" zirenak, hemen bitan banatu dira: IRAGAN eta ALEGIAZKO gisa ematen dira. Dena den, oraingo zerrendetan 1973ko A1, A2, ..., B1, B2, eta abar oharrak gorde egin dira.

Honezaz gainera -AHALA eta +AHALA deiturak ere ematen dira. Aski zatekeen -formaz ari garenean gero- -KE eta +KE bereiztea. Esan nahi da, bi forma-multzoen arteko bereizketa egiteko balio dute zeinu horiek, ez beste eztertako. Bereizketa hau ez zen egiten orduan.

Agintera deitura ere sartu dugu. Deitura honen azpian sartu ditugu Euskaltzaindiak 1973an "C" letraren azpian sartu zituen adizkiak. Irakurleak erraz ikus dezake zerrrenda horretan egiazki *agintera-adizkitzat* har daitezkeenez gainera (hots, bigarren eta hirugarren pertsonako subjektua dutenez gainera) beste batzuk ere biltzen zirela orduan eta biltzen direla orain ere, parentesi artean, berez tauletan beste nonbait ere jasoak daudena.

Nolanahi ere, terminologia hau oraindik finkatzeke dagoenez, Euskaltzaindiaren erabakia ez dago konto honi. Adizkiak berak dira erabakitakoak eta ez, adizki bakoitzaren deitura. Hemen eskaintzen den terminologia behin-behinekoa da eta ez du beste helbururik irakurlearen lana erraztea baizik.

2. *Dadin/dezan, zedin/zezan, ledin/lezan* eta *badadi/badeza, baledi/baleza* sailekoak jaso zituen Euskaltzaindiak. Adizkiak, berez, *dadi/deza*, *zedin/zezan*, *ledi/leza* dira, tauletan ongi erakusten den bezala. Baino onartutako formak atzizki-aurrizkidunak direnez (*dadin = dadi + n; badadi = ba + dadi*, eta *abar*), -ela atzizkidunak ere gehitzea egoki diridu besteen parean eta hala egiten da oraingo argitalpen honetan. Beraz, *dadin*, *badadi* eta *dadila*, hirurak ematen dira oraingoan eta ez, 1973an bezala, lehen biak bakarrik.

3. *Zedin, zezan/ledin, lezan* adizkiak paradigma berean sartu zituen Euskaltzaindiak (ikus paradigma metako 2.oharra). Oraingo honetan lehengo adizki berak paradigma bikoitzean ematen dira. Bata iragana dela esaten da eta bestea, *alegiazkoa*:

1973an	Argitalpen honetan	
B.S	Iragana	Alegiazkoia
<i>nendin</i>	<i>nendin</i>	<i>nendin</i>
<i>hendin</i>	<i>hendin</i>	<i>hendin</i>
<i>zedin/ledin</i>	<i>zedin</i>	<i>ledin</i>
<i>gintzezen</i>	<i>gintzezen</i>	<i>gintzezen</i>
<i>zintzezen</i>	<i>zintzezen</i>	<i>zintzezen</i>
<i>zintezten</i>	<i>zintezten</i>	<i>zintezten</i>
<i>zitezen/litezen</i>	<i>zitezen</i>	<i>litezen</i>

4. 1973koan, adizkiari *-en* eta *-ela* atzizkiak eransterakoan gertatzen den forma-aldaketaz egiten den oharraz gainera (ikus 1. oharra), beste hau ere kontuan hartu behar da:

- -z + -en/-ela > -zen/-zela (*naizen/naizela, haizen/haizela*, etab.)
- -te +-en/-ela > -ten/-tela (*zarceten/zaretela, duten/dutela, luketen/luketela*, etab.)
- -ke+-en/-ela > -keen/-keela (*litzatekeen/litzatekeela, lukeen/lukeela*, etab.)
- -n +-en/-ela > -n/-la (*nintzen/nintzela, zen/zela, zedin/zedila, zezan/zezala, zizun/zizula, zate-keen/zatekeela*, etab.)

Hortaz, azken bi arauok kontuan hartuz:

nintzateke + -en/-ela > nintzatekeen/nintzatekeela.

nintzatekeen + -en/-ela > nintzatekeen/nintzatekeela.

Hots: *nintzatekeen/nintzatekeela*-ren azpian, *nintzateke* (alegiazko) + *-en/-ela* izan dezakegu edo *nintzatekeen* (iragana) + *-en/-ela*.

- -t +-en/-ela > -dan/-dala (*zaidan/zaidala, dudan/dudala*, etab.)
- -k/-n +-en/-ela > -an/-ala, -nan/-nala (*zaian/zaiala, dunan/dunala*, etab.)
- bokala +-en/-ela > bokala + -n/-la (*dion/diola, zaigun/zaigula, duzun/duzula, dien/diela*, etab.), baina, adizkiaren azken bokala *-u* bada, eta *-u* hori pertsona markari (-gu, -zu...) ez badagokio (*gaitu, du, ditu*, etab.) orduan:

- *-u+-en/-ela > -uen/-uela* (*gaituen/gaituela, duen/duela*, etab.)

(Ohar hauek Euskaltzaindiak Bilbon, 1997ko azaroaren 28an egindako bilkuran onartu zituen).

I. IRAGANGAITZA
1. NOR
IZAN

Aldia Modua	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	nor NAIZ HAIZ DA GARA ZARA ZARETE DIRA	nor NINTZEN HINTZEN ZEN GINEN ZINEN ZINETEN ZIREN	nor -NINTZ -HINTZ -LITZ -GINA -ZINA -ZINETE -LIRA
+ ahala	nor NAIZATEKE HAIZATEKE DATEKE GARATEKE ZARATEKE ZARATEKETE DIRATEKE	nor NINTZATEKEEN HINTZATEKEEN ZATEKEEN GINATEKEEN ZINATEKEEN ZINATEKETEN ZIRATEKEEN	nor NINTZATEKE HINTZATEKE LITZATEKE GINATEKE ZINATEKE ZINATEKETE LIRATEKE
ORAINA IRAGANA ALEGIAZKOA			
- ahala	A-1 haiz haiz da gara zara zarete dira	B-1 nintzen hintzen zen ginen zinen zineten ziren	B-4 banitz bahintz balitz bagina bazina bazinete balira
+ ahala	A-2 naizateke haizateke dateke garateke zarateke zaratekete dirateke	B-3 nintzatekeen hintzatekeen zatekeen ginatekeen zinatekeen zinateteket ziratekeen	B-2 nintzateke hintzateke litzateke ginateke zinateke zinatetekete lirateke

(1) da, gara, zara, dira baina den, garen, zaren, diren eta dela, garela, zarela, direla, etab. (ikus, aurkezpeneko 4. oharra)

I. IRAGANGAITZA

1. NOR
*EDIN

Aldia Modua	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA	AGINTERA
- ahala	-NADI- -HADI- -DADI- -GAITEZ- -ZAITEZ- -ZAITEZTE- -DAITEZ-	NENDIN HENDIN ZEDIN GINTEZEN ZINTEZEN ZINTEZEN ZITEZEN	-NENDI- -HENDI- -LEDI- -GINTEZ- -ZINTEZ- -ZINTEZTE- -LITEZ-	NADI- HADI BEDI GAITEZ- ZAITEZ ZAITEZTE BITEZ
+ ahala	NAITEKE HAITEKE DAITEKE GAITEZKE ZAITEZKE ZAITEZKETE DAITEZKE	NINTEKEEN HINTEKEEN ZITKEEN GINTEZKEEN ZINTEZKEEN ZINTEZKETE ZITEZKEEN	NINTEKE HINTEKE LITEKE GINTEZKE ZINTEZKE ZINTEZKETE LITEZKE	
- ahala	ORAINA A-3 nadin A-4 banadi nadila hadin bahadi hadila dadin badadi dadila gaitezen bagaitetz gaitezela zaitezen bazaitetz zaitezela zaitezen bazaitetzte zaitezete- daitezen badaitez la daitezelaz	IRAGANA⁽²⁾ B-5 nendin nendila hedin hendlia zedin zedila gintezen gitezela zintezenz zintezela zintezenz zintezela zitezen zitezela	ALEGIAZKOA⁽²⁾ B-5 nendin banendi hedin bahendi ledin baledi gintezen bagitez zintezenz bazinez zintezenz bazintezte litezen balitez	AGINTERA⁽³⁾ C (nadin) hadi bedi (gaitezen) zaitez zaitezte bitez
+ ahala	 A-5 naiteke haiteke daiteke gaitezke zaitezke zaitez- kete	 B-8 nintekene hintekene zitekeen gintezeen zintezkeen zintezketeen zitezkeen	 B-7 nintekene hintekene liteke gitezke zintezke zintezkete litezke	

(2) Etor zedin nahi nuen baina etor ledin nahi nuke, etor zitezen nahi nuen baina etor litezen nahi nuke.

[NOR hirugarren pertsona denean, iraganeko formak (zedin, zitezen) eta -n menderagailua itsatsirik duen alegiazkoa (ledin, litezen) desberdinak gertatzen dira. NOR 1. eta 2. pertsonako denean bereizketa hori ez da ageri.]

(3) Bedi eta bitez-en ondoan, biz eta bira ("hala biz" eta "hala bira") ere onartu dira; baina azken biok ez dira laguntzaile, sintetiko baizik.

I. IRAGANGAITZA
2. NOR-NORI
IZAN

Aldia Modua	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
- ahala	nor	nori	nor	nori	nor	nori
	Na TZ <i>A</i> i T		Nin TZ <i>A</i> i DA n		-Nin TZ <i>A</i> i T	
	Ha TZ <i>A</i> i K/N		Hin TZ <i>A</i> i A/NA n		-Hin TZ <i>A</i> i K/N	
	- Z <i>A</i> i O		zi TZ <i>A</i> i O	n	-i TZ <i>A</i> i O	
	Ga TZ <i>A</i> i zki GU		Gin TZ <i>A</i> i zki GU	n	-Gin TZ <i>A</i> i zki GU	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZU		Zin TZ <i>A</i> i zki ZU	n	-Zin TZ <i>A</i> i zki ZU	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZUE te		Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE te	n	-Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE te	
+ ahala	nor	nori	nor	nori	nor	nori
	Na TZ <i>A</i> i DA KE		Nin TZ <i>A</i> i DA KE en		Nin TZ <i>A</i> i DA KE	
	Ha TZ <i>A</i> i A/NA KE		Hin TZ <i>A</i> i A/NA KE en		Hin TZ <i>A</i> i A/NA KE	
	- Z <i>A</i> i O KE		zi TZ <i>A</i> i O KE en		-i TZ <i>A</i> i O KE	
	Ga TZ <i>A</i> i zki GU KE		Gin TZ <i>A</i> i zki GU KE en		Gin TZ <i>A</i> i zki GU KE	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZU KE		Zin TZ <i>A</i> i zki ZU KE en		Zin TZ <i>A</i> i zki ZU KE	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZUE KE te		Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE KE ten		Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE KE te	
	- Z <i>A</i> i zki E KE		zi TZ <i>A</i> i zki E KE en		-i TZ <i>A</i> i zki E KE	

I. IRAGANGAITZA
 2. NOR-NORI (nor: NI)
 IZAN

Aldia Modua	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
	nor	nori	nor	nori	nor	nori
- ahala	Na TZ <i>A</i> i T		Nin TZ <i>A</i> i DA n		-Nin TZ <i>A</i> i T	
	Ha TZ <i>A</i> i K/N		Hin TZ <i>A</i> i A/NA n		-Hin TZ <i>A</i> i K/N	
	- Z <i>A</i> i O		zi TZ <i>A</i> i O n		-li TZ <i>A</i> i O	
	Ga TZ <i>A</i> i zki GU		Gin TZ <i>A</i> i zki GU n		-Gin TZ <i>A</i> i zki GU	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZU		Zin TZ <i>A</i> i zki ZU n		-Zin TZ <i>A</i> i zki ZU	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZUE te		Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE te n		-Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE te	
+ ahala	- Z <i>A</i> i zki E		zi TZ <i>A</i> i zki E n		-li TZ <i>A</i> i zki E	
	Na TZ <i>A</i> i DA KE		Nin TZ <i>A</i> i DA KE en		Nin TZ <i>A</i> i DA KE	
	Ha TZ <i>A</i> i A/NA KE		Hin TZ <i>A</i> i A/NA KE en		Hin TZ <i>A</i> i A/NA KE	
	- Z <i>A</i> i O KE		zi TZ <i>A</i> i O KE en		li TZ <i>A</i> i O KE	
	Ga TZ <i>A</i> i zki GU KE		Gin TZ <i>A</i> i zki GU KE en		Gin TZ <i>A</i> i zki GU KE	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZU KE		Zin TZ <i>A</i> i zki ZU KE en		Zin TZ <i>A</i> i zki ZU KE	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZUE KE te		Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE KE ten		Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE KE te	
	- Z <i>A</i> i zki E KE		zi TZ <i>A</i> i zki E KE en		li TZ <i>A</i> i zki E KE	

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	A-1 ----- natzaik/natzain natzao	B-1 ----- nintzaian/nintzainan nintzaion	B-4 ----- banintzaik/banintzain banintzaio
	----- natzaizu natzaiuze natzaiie	----- nintzaizun nintzaizuen nintzaien	----- banintzaizu banintzaizue banintzaie
	A-2 ----- natzaiake/natzainake natzaioke	B-3 ----- nintzaiakeen/nintzainakeen nintzaioeken	B-2 ----- nintzaiake/nintzainake nintzaioke
	----- natzaiiske natzaiuzeke natzaiieke	----- nintzaizukeen nintzaizueken nintzaiekeen	----- nintzaizuke nintzaizueke nintzaieke
+ ahala			

I. IRAGANGAITZA
2. NOR-NORI (nor: HI)
IZAN

Aldia Modua	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
- ahala	nor	nori	nor	nori	nor	nori
	Na TZA i T		Nin TZA i DA n		-Nin TZA i T	
	Ha TZA i K/N		Hin TZA i A/NA n		-Hin TZA i K/N	
	- ZA i O		zi TZA i O n		-ii TZA i O	
	Ga TZA i zki GU		Gin TZA i zki GU n		-Gin TZA i zki GU	
	Za TZA i zki ZU		Zin TZA i zki ZU n		-Zin TZA i zki ZU	
	Za TZA i zki ZUE te		Zin TZA i zki ZUE te n		-Zin TZA i zki ZUE te	
	- ZA i zki E		zi TZA i zki E n		-ii TZA i zki E	
+ ahala	nor	nori	nor	nori	nor	nori
	Na TZA i DA KE		Nin TZA i DA KE en		Nin TZA i DA KE	
	Ha TZA i A/NA KE		Hin TZA i A/NA KE en		-Hin TZA i A/NA KE	
	- ZA i O KE		zi TZA i O KE en		-ii TZA i O KE	
	Ga TZA i zki GU KE		Gin TZA i zki GU KE en		-Gin TZA i zki GU KE	
	Za TZA i zki ZU KE		Zin TZA i zki ZU KE en		-Zin TZA i zki ZU KE	
	Za TZA i zki ZUE KE te		Zin TZA i zki ZUE KE ten		-Zin TZA i zki ZUE KE te	
	- ZA i zki E KE		zi TZA i zki E KE en		-ii TZA i zki E KE	

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	<p><i>A-1</i> hatzait</p> <p>-----</p> <p>hatzaio</p> <p>hatzaigu</p> <p>-----</p> <p>hatzaie</p>	<p><i>B-1</i> hintzaidan</p> <p>-----</p> <p>hintzaion</p> <p>hintzaigun</p> <p>-----</p> <p>hintzaien</p>	<p><i>B-4</i> bahintzait</p> <p>-----</p> <p>bahintzaio</p> <p>bahintzaigu</p> <p>-----</p> <p>bahintzaie</p>
+ ahala	<p><i>A-2</i> hatzaidake</p> <p>-----</p> <p>hatzaioke</p> <p>hatzaiguke</p> <p>-----</p> <p>hatzaieke</p>	<p><i>B-3</i> hintzaidakeen</p> <p>-----</p> <p>hintzaiokeen</p> <p>hintzaigukeen</p> <p>-----</p> <p>hintzaikeen</p>	<p><i>B-2</i> hintzaidake</p> <p>-----</p> <p>hintzaioke</p> <p>hintzaiguke</p> <p>-----</p> <p>hintzaike</p>

I. IRAGANGAITZA
2. NOR-NORI (nor: HURA)
IZAN

Aldia Modua	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
- ahala	nor	nori	nor	nori	nor	nori
	Na TZ <i>A</i>	T	Nin TZ <i>A</i>	DA n	-Nin TZ <i>A</i>	T
	Ha TZ <i>A</i>	K/N	Hin TZ <i>A</i>	A/NA n	-Hin TZ <i>A</i>	K/N
	- Z <i>A</i>	O	z <i>A</i> TZ <i>A</i>	O	-z <i>A</i> TZ <i>A</i>	O
	Ga TZ <i>A</i>	zki GU	Gin TZ <i>A</i>	zki GU	-Gin TZ <i>A</i>	zki GU
	Za TZ <i>A</i>	zki ZU	Zin TZ <i>A</i>	zki ZU	-Zin TZ <i>A</i>	zki ZU
	Za TZ <i>A</i>	zki ZUE te	Zin TZ <i>A</i>	zki ZUE te	-Zin TZ <i>A</i>	zki ZUE te
+ ahala	nor	nori	nor	nori	nor	nori
	Na TZ <i>A</i>	DA KE	Nin TZ <i>A</i>	DA KE en	Nin TZ <i>A</i>	DA KE
	Ha TZ <i>A</i>	A/NA KE	Hin TZ <i>A</i>	A/NA KE en	Hin TZ <i>A</i>	A/NA KE
	- Z <i>A</i>	O KE	z <i>A</i> TZ <i>A</i>	O KE en	-z <i>A</i> TZ <i>A</i>	O KE
	Ga TZ <i>A</i>	zki GU KE	Gin TZ <i>A</i>	zki GU KE en	-Gin TZ <i>A</i>	zki GU KE
	Za TZ <i>A</i>	zki ZU KE	Zin TZ <i>A</i>	zki ZU KE en	-Zin TZ <i>A</i>	zki ZU KE
	Za TZ <i>A</i>	zki ZUE KE te	Zin TZ <i>A</i>	zki ZUE KE ten	-Zin TZ <i>A</i>	zki ZUE KE te
	- Z <i>A</i>	zki E KE	z <i>A</i> TZ <i>A</i>	zki E KE en	-z <i>A</i> TZ <i>A</i>	zki E KE

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	A-1 zait zaik/zain zaoi zaigu zaizu zaizue zaie	B-1 zitzaidan zitzajan/zitzainan zitzaiion zitzagun zitzai zun zitzai zuen zitzaien	B-4 balitzait balitzaik/balitzain balitzazio balitzagu balitzaizu balitzaizue balitziae
	A-2 zaidake zaiake/zainake zaioke zaigu zaizuke zaizueke zaieke	B-3 zitzaidakeen zitzaiakeen/zitzainakeen zitzaioken zitzagukeen zitzaiukeen zitzai zuekeen zitzaikeen	B-2 litzaidake litzaiake/litzainake litzaioke litzaguke litzaiuke litzai zueke litzaike
+ ahala			

I. IRAGANGAITZA
2. NOR-NORI (nor: GU)
IZAN

Aldia Modua	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
- ahala	nor	nori	nor	nori	nor	nori
	Na TZ <i>A</i>	T	Nin TZ <i>A</i>	DA	-Nin TZ <i>A</i>	T
	Ha TZ <i>A</i>	K/N	Hin TZ <i>A</i>	A/NA	-Hin TZ <i>A</i>	K/N
	- Z <i>A</i>	O	z <i>i</i> TZ <i>A</i>	O	-l <i>i</i> TZ <i>A</i>	O
	Ga TZ <i>A</i>	zki GU	Gin TZ <i>A</i>	zki GU	-Gin TZ <i>A</i>	zki GU
	Za TZ <i>A</i>	zki ZU	Zin TZ <i>A</i>	zki ZU	-Zin TZ <i>A</i>	zki ZU
	Za TZ <i>A</i>	zki ZUE te	Zin TZ <i>A</i>	zki ZUE te	-Zin TZ <i>A</i>	zki ZUE te
+ ahala	nor	nori	nor	nori	nor	nori
	Na TZ <i>A</i>	DA KE	Nin TZ <i>A</i>	DA KE en	Nin TZ <i>A</i>	DA KE
	Ha TZ <i>A</i>	A/NA KE	Hin TZ <i>A</i>	A/NA KE en	Hin TZ <i>A</i>	A/NA KE
	- Z <i>A</i>	O KE	z <i>i</i> TZ <i>A</i>	O KE en	l <i>i</i> TZ <i>A</i>	O KE
	Ga TZ <i>A</i>	zki GU KE	Gin TZ <i>A</i>	zki GU KE en	Gin TZ <i>A</i>	zki GU KE
	Za TZ <i>A</i>	zki ZU KE	Zin TZ <i>A</i>	zki ZU KE en	Zin TZ <i>A</i>	zki ZU KE
	Za TZ <i>A</i>	zki ZUE KE te	Zin TZ <i>A</i>	zki ZUE KE ten	Zin TZ <i>A</i>	zki ZUE KE te
	- Z <i>A</i>	zki E KE	z <i>i</i> TZ <i>A</i>	zki E KE en	l <i>i</i> TZ <i>A</i>	zki E KE

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	A-1 ----- gatzaizkik/gatzaizkin gatzaizkio	B-1 ----- gintzaizkian/gintzaizkinan gintzaizkion	B-4 ----- bagintzaizkik/bagintzaizkin bagintzaizkio
	----- gatzaizkizu gatzaizkizue gatzaizkie	----- gintzaizkizun gintzaizkizuen gintzaizkien	----- bagintzaizkizu bagintzaizkizue bagintzaizkie
+ ahala	A-2 ----- gatzaizkiake/gatzaizkinake gatzaizkioke	B-3 ----- gintzaizkiakeen/gintzaizkinakeen gintzaizkiokeen	B-2 ----- gintzaizkiake/gintzaizkinake gintzaizkioke
	----- gatzaizkizuke gatzaizkizueke gatzaizkieke	----- gintzaizkizukeen gintzaizkizueke gintzaizkiekeen	----- gintzaizkizuke gintzaizkizueke gintzaizkieke

I. IRAGANGAITZA
2. NOR-NORI (nor: ZU)
IZAN

Aldia	Modua	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
		nor	nori	nor	nori	nor	nori
	- ahala	Na TZA i	T	Nin TZA i	DA n	-Nin TZA i	T
		Ha TZA i	K/N	Hin TZA i	A/NA n	-Hin TZA i	K/N
		- ZA i	O	zi TZA i	O n	-li TZA i	O
		Ga TZA i	zki GU	Gin TZA i	zki GU n	-Gin TZA i	zki GU
		Za TZA i	zki ZU	Zin TZA i	zki ZU n	-Zin TZA i	zki ZU
		Za TZA i	zki ZUE te	Zin TZA i	zki ZUE te n	-Zin TZA i	zki ZUE te
		- ZA i	zki E	zi TZA i	zki E n	-li TZA i	zki E
	+ ahala	nor	nori	nor	nori	nor	nori
		Na TZA i	DA KE	Nin TZA i	DA KE en	Nin TZA i	DA KE
		Ha TZA i	A/NA KE	Hin TZA i	A/NA KE en	Hin TZA i	A/NA KE
		- ZA i	O KE	zi TZA i	O KE en	-li TZA i	O KE
		Ga TZA i	zki GU KE	Gin TZA i	zki GU KE en	Gin TZA i	zki GU KE
		Za TZA i	zki ZU KE	Zin TZA i	zki ZU KE en	Zin TZA i	zki ZU KE
		Za TZA i	zki ZUE KE te	Zin TZA i	zki ZUE KE ten	Zin TZA i	zki ZUE KE te
		- ZA i	zki E KE	zi TZA i	zki E KE en	-li TZA i	zki E KE

		ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
	- ahala	<p>A-1 zatzaizkit</p> <p>-----</p> <p>zatzaizkio zatzaizkigu</p> <p>-----</p> <p>zatzaizkie</p>	<p>B-1 zintzaizkidan</p> <p>-----</p> <p>zintzaizkion zintzaizkigun</p> <p>-----</p> <p>zintzaizkien</p>	<p>B-4 bazintzaizkit</p> <p>-----</p> <p>bazintzaizkio bazintzaizkigu</p> <p>-----</p> <p>bazintzaizkie</p>
	+ ahala	<p>A-2 zatzaizkidake</p> <p>-----</p> <p>zatzaizkioke zatzaizkiguke</p> <p>-----</p> <p>zatzaizkieke</p>	<p>B-3 zintzaizkidakeen</p> <p>-----</p> <p>zintzaizkioken zintzaizkigukeen</p> <p>-----</p> <p>zintzaizkieken</p>	<p>B-2 zintzaizkidake</p> <p>-----</p> <p>zintzaizkioke zintzaizkiguke</p> <p>-----</p> <p>zintzaizkieke</p>

I. IRAGANGAITZA
2. NOR-NORI (nor: ZUEK)
IZAN

Aldia Modua \	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
	nor	nori	nor	nori	nor	nori
- ahala	Na TZ <i>A</i> i DA		Nin TZ <i>A</i> i DA	n	-Nin TZ <i>A</i> i DA	
	Ha TZ <i>A</i> i K/N		Hin TZ <i>A</i> i A/NA	n	-Hin TZ <i>A</i> i K/N	
	- Z <i>A</i> i O		zi TZ <i>A</i> i O	n	-li TZ <i>A</i> i O	
	Ga TZ <i>A</i> i zki GU		Gin TZ <i>A</i> i zki GU	n	-Gin TZ <i>A</i> i zki GU	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZU		Zin TZ <i>A</i> i zki ZU	n	-Zin TZ <i>A</i> i zki ZU	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZUE te		Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE te	n	-Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE te	
	- Z <i>A</i> i zki E		zi TZ <i>A</i> i zki E	n	-li TZ <i>A</i> i zki E	
+ ahala	nor	nori	nor	nori	nor	nori
	Na TZ <i>A</i> i DA KE		Nin TZ <i>A</i> i DA KE en		Nin TZ <i>A</i> i DA KE	
	Ha TZ <i>A</i> i A/NA KE		Hin TZ <i>A</i> i A/NA KE en		Hin TZ <i>A</i> i A/NA KE	
	- Z <i>A</i> i O KE		zi TZ <i>A</i> i O KE en		li TZ <i>A</i> i O KE	
	Ga TZ <i>A</i> i zki GU KE		Gin TZ <i>A</i> i zki GU KE en		Gin TZ <i>A</i> i zki GU KE	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZU KE		Zin TZ <i>A</i> i zki ZU KE en		Zin TZ <i>A</i> i zki ZU KE	
	Za TZ <i>A</i> i zki ZUE KE te		Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE KE ten		Zin TZ <i>A</i> i zki ZUE KE te	
	- Z <i>A</i> i zki E KE		zi TZ <i>A</i> i zki E KE en		li TZ <i>A</i> i zki E KE	

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	<i>A-1</i> zatzaizkide	<i>B-1</i> zintzaizkide	<i>B-4</i> bazintzaizkide
	-----	-----	-----
	<i>A-2</i> zatzaizkide	<i>B-2</i> zintzaizkide	<i>B-5</i> bazintzaizkide
	-----	-----	-----
	<i>A-3</i> zatzaizkioke	<i>B-3</i> zintzaizkioke	<i>B-6</i> bazintzaizkioke
	-----	-----	-----
	<i>A-4</i> zatzaizkigute	<i>B-4</i> zintzaizkigute	<i>B-7</i> bazintzaizkigute
+ ahala	<i>A-1</i> zatzaizkide	<i>B-1</i> zintzaizkide	<i>B-4</i> bazintzaizkide
	-----	-----	-----
	<i>A-2</i> zatzaizkide	<i>B-2</i> zintzaizkide	<i>B-5</i> bazintzaizkide
	-----	-----	-----
	<i>A-3</i> zatzaizkioke	<i>B-3</i> zintzaizkioke	<i>B-6</i> bazintzaizkioke
	-----	-----	-----
	<i>A-4</i> zatzaizkigute	<i>B-4</i> zintzaizkigute	<i>B-7</i> bazintzaizkigute
	-----	-----	-----
	<i>A-5</i> zatzaizkiekete	<i>B-5</i> zintzaizkiekete	<i>B-8</i> bazintzaizkiekete
	-----	-----	-----
	<i>A-6</i> zatzaizkigukute	<i>B-6</i> zintzaizkigukute	<i>B-9</i> bazintzaizkigukute
	-----	-----	-----
	<i>A-7</i> zatzaizkiekete	<i>B-7</i> zintzaizkiekete	<i>B-10</i> bazintzaizkiekete

**I. IRAGANGAITZA
2. NOR-NORI (nor: HAIEK)
IZAN**

Modua	Aldia	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
		nor	nori	nor	nori	nor	nori
- ahala		Na TZ <i>A</i>	T	Nin TZ <i>A</i> i	DA n	-Nin TZ <i>A</i> i	T
		Ha TZ <i>A</i>	K/N	Hin TZ <i>A</i> i	A/NA n	-Hin TZ <i>A</i> i	K/N
		- Z <i>A</i>	O	zi TZ <i>A</i> i	O n	-li TZ <i>A</i> i	O
		Ga TZ <i>A</i>	zki GU	Gin TZ <i>A</i> i	zki GU n	-Gin TZ <i>A</i> i	zki GU
		Za TZ <i>A</i>	zki ZU	Zin TZ <i>A</i> i	zki ZU n	-Zin TZ <i>A</i> i	zki ZU
		Za TZ <i>A</i>	zki ZUE le	Zin TZ <i>A</i> i	zki ZUE te n	-Zin TZ <i>A</i> i	zki ZUE te
		- Z <i>A</i>	zki E	zi TZ <i>A</i> i	zki E n	-li TZ <i>A</i> i	zki E
+ ahala		nor	nori	nor	nori	nor	nori
		Na TZ <i>A</i> i	DA KE	Nin TZ <i>A</i> i	DA KE en	Nin TZ <i>A</i> i	DA KE
		Ha TZ <i>A</i> i	A/NA KE	Hin TZ <i>A</i> i	A/NA KE en	Hin TZ <i>A</i> i	A/NA KE
		- Z <i>A</i>	O KE	zi TZ <i>A</i> i	O KE en	-li TZ <i>A</i> i	O KE
		Ga TZ <i>A</i>	zki GU KE	Gin TZ <i>A</i> i	zki GU KE en	-Gin TZ <i>A</i> i	zki GU KE
		Za TZ <i>A</i> i	zki ZU KE	Zin TZ <i>A</i> i	zki ZU KE en	-Zin TZ <i>A</i> i	zki ZU KE
		Za TZ <i>A</i>	zki ZUE KE te	Zin TZ <i>A</i> i	zki ZUE KE ten	-Zin TZ <i>A</i> i	zki ZUE KE te
		- Z <i>A</i>	zki E KE	zi TZ <i>A</i> i	zki E KE en	-li TZ <i>A</i> i	zki E KE

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	<p><i>A-1</i> zaizkit zaizkit/zaizkin</p> <p><i>A-2</i> zaizkidake zaizkiake/zaizkinake</p>	<p><i>B-1</i> zitzaizkidan zitzaizkian/zitzaizkinan</p> <p><i>B-2</i> zitzaizkidakeen zitzaizikakeen/zitzaizinakeen</p>	<p><i>B-4</i> balitzairazkit balitzairazkik/balitzairazkin balitzairazkio balitzairazkigu balitzairazkizu balitzairazkizue balitzairazkie</p> <p><i>B-2</i> litzaizkidake litzaizikake/litzaizkinate litzaizikioke litzaizkiguke litzaizkizuke litzaizkizueke litzaizkieke</p>
+ ahala	<p>zaizkio zaizkigu zaizkizu zaizkizue zaizkie</p> <p>zaizkidake zaizkiake/zaizkinake</p> <p>zaizkioke zaizkiguke zaizkizuke zaizkizueke zaizkieke</p>	<p><i>B-3</i> zitzaizkion zitzaizkigun zitzaizkizun zitzaizkizuen zitzaizkien</p> <p><i>B-3</i> zitzaizkigukeen zitzaizikiokeen zitzaizkigukeen zitzaizkizukeen zitzaizkizuekeen zitzaizkiekeen</p>	

1. IRAGANGAITZA
 2. NOR-NORI
 *EDIN

Aldia Modua \	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
	nor	nori	nor	nori	nor	nori
- ahala	-Na Ki	T	-	Nen Ki	DA	n
	-Ha Ki	K/N	-	Hen Ki	A/NA	n
	-da Ki	O	-	ze Ki	O	n
	-Ga Ki	zki	GU	Gen Ki	zki	GU
	-Za Ki	zki	ZU	Zen Ki	zki	ZU
	-Za Ki	zki	ZUE te	Zen Ki	zki	ZUE te
	-da Ki	zki	E	ze Ki	zki	E
+ ahala	Na Ki	DA	KE	Nen Ki	DA	KE en
	Ha Ki	A/NA	KE	Hen Ki	A/NA	KE en
	da Ki	O	KE	ze Ki	O	KE en
	Ga Ki	zki	GU	Gen Ki	zki	GU
	Za Ki	zki	ZU	Zen Ki	zki	ZU
	Za Ki	zki	ZUE KE te	Zen Ki	zki	ZUE KE ten
	da Ki	zki	E	ze Ki	zki	E

I. IRAGANGAITZA
 2. NOR-NORI (nor: NI)
 *EDIN

Modua	Aldia	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
		nor	nori	nor	nori	nor	nori
- ahala		-Na Ki	T	-Nen Ki	DA	-Nen Ki	T
		-Ha Ki	K/N	-Hen Ki	A/NA	-Hen Ki	K/N
		-da Ki	O	-ze Ki	O	-le Ki	O
		-Ga Ki	zki GU	-Gen Ki	zki GU	-Gen Ki	zki GU
		-za Ki	zki ZU	-Zen Ki	zki ZU	-Zen Ki	zki ZU
		-Za Ki	zki ZUE te-	-Zen Ki	zki ZUE te	-Zen Ki	zki ZUE te-
+ ahala		-da Ki	zki E	-ze Ki	zki E	-le Ki	zki E
		Na Ki	DA KE	Nen Ki	DA KE en	Nen Ki	DA KE
		Ha Ki	A/NA KE	-Hen Ki	A/NA KE en	-Hen Ki	A/NA KE
		da Ki	O KE	-ze Ki	O KE en	-le Ki	O KE
		Ga Ki	zki GU KE	-Gen Ki	zki GU KE en	-Gen Ki	zki GU KE
		Za Ki	zki ZU KE	-Zen Ki	zki ZU KE en	-Zen Ki	zki ZU KE
		Za Ki	zki ZUE KE te	-Zen Ki	zki ZUE KE ten	-Zen Ki	zki ZUE KE ie
		da Ki	zki E KE	-ze Ki	zki E KE en	-le Ki	zki E KE

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	A-3	A-5	B-5
		nakian/nakinan	nenkian/nenkinan
		nakion	nenkion
	A-4	banakik/banakin	nenkiala/nenkinala
		banakio	nenkiola
		-----	-----
+ahala	B-5	nakizun	nenkizun
		nakizuen	nenkizuen
		nakién	nenkién
	B-8	banakizu	nenkizula
		banakizue	nenkizuela
		banakie	nenkiela
	B-7	nenkiakeen/nenkinakeen	nenkiae/nenkinake
		nenkiookeen	nenkioke
		-----	-----
	B-7	nenkizukeen	nenkizuke
		nenkizuekeen	nenkizueke
		nenkieeken	nenkieke

I. IRAGANGAITZA
2. NOR-NORI (nor: HI)
***EDIN**

Aldia Modua	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
	nor	nori	nor	nori	nor	nori
- ahala	Na Ki	T	-	Nen Ki DA n	-Nen Ki T	-
	-Ha Ki	K/N	-	-Hen Ki A/NA n	-Hen Ki K/N	-
	da Ki	O	-	ze Ki O n	-le Ki O	-
	Ga Ki zki	GU	-	Gen Ki zki GU n	-Gen Ki zki GU	-
	Za Ki zki	ZU	-	Zen Ki zki ZU n	-Zen Ki zki ZU	-
	Za Ki zki	ZUE te-	-	Zen Ki zki ZUE te n	-Zen Ki zki ZUE te	-
	da Ki zki	E	-	ze Ki zki E n	-le Ki zki E	-
+ ahala	Na Ki	DA KE	Nen Ki DA KE en	Nen Ki DA KE		
	Ha Ki	A/NA KE	Hen Ki A/NA KE en	Hen Ki A/NA KE		
	da Ki	O KE	ze Ki O KE en	le Ki O KE		
	Ga Ki zki	GU KE	Gen Ki zki GU KE en	Gen Ki zki GU KE		
	Za Ki zki	ZU KE	Zen Ki zki ZU KE en	Zen Ki zki ZU KE		
	Za Ki zki	ZUE KE te	Zen Ki zki ZUE KE ten	Zen Ki zki ZUE KE te		
	da Ki zki	E KE	ze Ki zki E KE en	le Ki zki E KE		

	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
- ahala	A-3 hakidan	A-5 bahakit	hakidala	B-5 henkidan	henkidala	B-5 henkidan
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	hakion	bahakio	hakiola	henkion	henkiola	henkion
	hakigun	bahakigu	hakigula	henkigun	henkigula	henkigun
+ahala	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	hakien	bahakie	hakiela	henkien	henkiela	henkien
	A-4 hakidake	B-8 henkideakeen	-----	-----	-----	B-7 henkideake
	haikoke	henkiokeen	-----	-----	-----	haikoke
	hakiguke	henkigukeen	-----	-----	-----	henkiguke
	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	hakieke	henkiekeen	-----	-----	-----	henkieke

I. IRAGANGAITZA**2. NOR-NORI (nor: HURA)*****EDIN**

		Aldia		ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA				
Modua		nor	nori	nor	nori	nor	nori	nor	nori			
- ahala	-Na Ki	T	-	Nen Ki	DA	n	-Nen Ki	T	-			
	-Ha Ki	K/N	-	Hen Ki	A/NA	n	-Hen Ki	K/N	-			
	-da Ki	O	-	ze Ki	O	n	-le Ki	O	-			
	-Ga Ki	zki	GU	-	Gen Ki	zki	GU	-	-Gen Ki	zki	GU	-
	-Za Ki	zki	ZU	-	Zen Ki	zki	ZU	n	-Zen Ki	zki	ZU	-
	-Za Ki	zki	ZUE	te	Zen Ki	zki	ZUE	te	-Zen Ki	zki	ZUE	te
	-da Ki	zki	E	-	ze Ki	zki	E	n	-le Ki	zki	E	-
+ ahala	Na Ki	DA	KE	Nen Ki	DA	KE en	Nen Ki	DA	KE			
	Ha Ki	A/NA	KE	Hen Ki	A/NA	KE en	Hen Ki	A/NA	KE			
	da Ki	O	KE	ze Ki	O	KE en	le Ki	O	KE			
	Ga Ki	zki	GU	KE	Gen Ki	zki	GU	KE en	Gen Ki	zki	GU	KE
	Za Ki	zki	ZU	KE	Zen Ki	zki	ZU	KE en	Zen Ki	zki	ZU	KE
	Za Ki	zki	ZUE	KE te	Zen Ki	zki	ZUE	KE ten	Zen Ki	zki	ZUE	KE te
	da Ki	zki	E	KE	ze Ki	zki	E	KE en	le Ki	zki	E	KE

		ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
		A-3 dakidan dakian/dakinan dakion dakigun dakizun dakizuen dakien	A-5 badakit badakik/badakin badakio badakigu badakizu badakizue badakie	dakidala dakiala/dakinala dakiola dakigula dakizula dakizuela dakiela	B-5 zekidan zekian/zezinan zekion zekigun zekizun zekizuen zekien	zekidala zekiala/zezinala zekiola zekigula zekizula zekizuela zekielo	B-5 lekidan lekian/lekinan lekion lekigun lekizun lekizuen lekien	B-6 balekit balekik/balekin balekio balekigu balekizu balekizue balekie		
- ahala	zki	zki	zki	zki	zki	zki	zki	zki	zki	
	A-4 dakidake dakiake/dakinake	B-8 zekidakeen zekiakeen/zezinakeen zekiokeen zekigukeen zekizukeen zekizuekeen zekiekeen					B-7 lekidake lekiake/lekinake lekioke lekiguke lekizuke lekizueke lekieke			
	dakiokc									
	dakiguke									
	dakizuke									
	dakizueke									
+ahala	dakiek									

- I. IRAGANGAITZA**
2. NOR-NORI (nor: GU)
***EDIN**

Aldia Modua \	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
	nor	nori	nor	nori	nor	nori
- ahala	-Na Ki	T	-	Nen Ki DA n	-Nen Ki T	-
	-Ha Ki	K/N	-	Hen Ki A/NA n	-Hen Ki K/N	-
	-da Ki	O	-	ze Ki O n	-le Ki O	-
	-Ga Ki	zki	GU	Gen Ki zki GU n	-Gen Ki zki GU	-
	-Za Ki	zki	ZU	Zen Ki zki ZU n	-Zen Ki zki ZU	-
	-Za Ki	zki	ZUE te	Zen Ki zki ZUE te n	-Zen Ki zki ZUE te	-
	-da Ki	zki	E	ze Ki zki E n	-le Ki zki E	-
+ ahala	Na Ki	DA KE	Nen Ki DA KE en	Nen Ki DA KE	Nen Ki DA KE	
	Ha Ki	A/NA KE	Hen Ki A/NA KE en	Hen Ki A/NA KE	Hen Ki A/NA KE	
	da Ki	O KE	ze Ki O KE en	le Ki O KE	le Ki O KE	
	Ga Ki	zki	GU KE	Gen Ki zki GU KE en	Gen Ki zki GU KE	
	Za Ki	zki	ZU KE	Zen Ki zki ZU KE en	Zen Ki zki ZU KE	
	Za Ki	zki	ZUE KE te	Zen Ki zki ZUE KE te	Zen Ki zki ZUE KE te	
	da Ki	zki	E KE	ze Ki zki E KE en	le Ki zki E KE	

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	A-3	A-5	B-5		B-5	B-6		B-6	
- ahala	gakizkian/gakizkinan	bagakizkik/bagakizkin	gakizkiala/gakizkinala	genkizkian/genkizkinan	genkizkiala/genkizkinala	genkizkian/genkizkinan	genkizkiala/genkizkinala	genkizkiala/genkizkinana	bagakizkik/bagakizkin
	gakizkion	bagakizkio	gakizkiola	genkizkion	genkizkiola	genkizkion	genkizkiola	genkizkion	bagakizkio
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
+ahala	gakizkizun	bagakizkizu	gakizkizula	genkizkizun	genkizkizula	genkizkizun	genkizkizula	genkizkizun	bagakizkizu
	gakizkizuen	bagakizkizue	gakizkizuela	genkizkizuen	genkizkizuela	genkizkizuen	genkizkizuela	genkizkizuen	bagakizkizue
	gakizkien	bagakizkie	gakizkiela	genkizkien	genkizkiela	genkizkien	genkizkiela	genkizkien	bagakizkie
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	A-4	-----	-----	B-8	-----	B-7	-----	-----	-----
	gakizkiae/gakizkinake	-----	-----	genkizkiae/genkizkinakeen	-----	genkizkiae/genkizkinake	-----	-----	-----
	gakizkioke	-----	-----	genkizkiokeen	-----	genkizkioke	-----	-----	-----
	-----	-----	-----	genkizkizukeen	-----	genkizkizuke	-----	-----	-----
	gakizkizuke	-----	-----	genkizkizueeken	-----	genkizkizuecke	-----	-----	-----
	gakizkieke	-----	-----	genkizkiecken	-----	genkizkiecke	-----	-----	-----

- I. IRAGANGAITZA
 2. NOR-NORI (nor: ZU)
 * EDIN

Aldia Modua \	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA			
	nor	nori	nor	nori	nor	nori		
- ahala	-Na Ki	T	-Nen Ki	DA	n	-Nen Ki	T	-
	-Ha Ki	K/N	-Hen Ki	A/NA	n	-Hen Ki	K/N	-
	-da Ki	O	-ze Ki	O	n	-le Ki	O	-
	-Ga Ki	zki GU	-Gen Ki	zki GU	n	-Gen Ki	zki GU	-
	-Za Ki	zki ZU	Zen Ki	zki ZU	n	-Zen Ki	zki ZU	-
	-Za Ki	zki ZUE te	Zen Ki	zki ZUE te	n	-Zen Ki	zki ZUE te	-
+ ahala	-da Ki	zki E	-ze Ki	zki E	n	-le Ki	zki E	-
	Na Ki	DA KE	Nen Ki	DA KE en	Nen Ki	DA KE		
	Ha Ki	A/NA KE	Hen Ki	A/NA KE en	Hen Ki	A/NA KE		
	-da Ki	O KE	ze Ki	O KE en	le Ki	O KE		
	Ga Ki	zki GU KE	Gen Ki	zki GU KE en	Gen Ki	zki GU KE		
	Za Ki	zki ZU KE	Zen Ki	zki ZU KE en	Zen Ki	zki ZU KE		
	Za Ki	zki ZUE KE le	Zen Ki	zki ZUE KE ten	Zen Ki	zki ZUE KE te		
	da Ki	zki E KE	ze Ki	zki E KE en	le Ki	zki E KE		

	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA		
- ahala	A-3 zakizkidan	A-5 bazakizkit	zakizkidala	B-5 zenkizkidan	zenkizkidala	B-5 zenkizkidan	B-6 bazenkizkit
	zakizktion	bazakizkio	zakizkiola	zenkizktion	zenkizkiola	zenkizktion	bazenkizkio
	zakizkigun	bazakizkigu	zakizkigula	zenkizkigun	zenkizkigula	zenkizkigun	bazenkizkigu
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	zakizkien	bazakizkie	zakizkiela	zenkizkien	zenkizkiela	zenkizkien	bazenkizkie
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
+ahala	A-4 zakizkidake			B-8 zenkizkidakeen		B-7 zenkizidake	
	zakizkiroke			-----		-----	
	zakizkiguke			zenkizkirokeen		zenkizkiroke	
	-----			zenkizkigukeen		zenkizkiguke	
	zakizkieke			zenkizkiekeen		zenkizkieke	

I. IRAGANGAITZA
2. NOR-NORI (nor: ZUEK)
***EDIN**

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	nor		nori	nor		nori	nor		nori
	-Na Ki	T	-	Nen Ki	DA	n	-Nen Ki	DA	-
	-Ha Ki	K/N	-	Hen Ki	A/NA	n	-Hen Ki	K/N	-
	-da Ki	O	-	ze Ki	O	n	-le Ki	O	-
	-Ga Ki	GU	-	Gen Ki	GU	n	-Gen Ki	GU	-
	-Za Ki	ZU	-	Zen Ki	ZU	n	Zen Ki	ZU	-
	-Za Ki	ZKI	ZUE te -	Zen Ki	ZKI	ZUE te n	-Zen Ki	ZKI	ZUE te -
+ ahala	nor		nori	nor		nori	nor		nori
	Na Ki	DA	KE	Nen Ki	DA	KE en	Nen Ki	DA	KE
	Ha Ki	A/NA	KE	Hen Ki	A/NA	KE en	Hen Ki	A/NA	KE
	da Ki	O	KE	ze Ki	O	KE en	le Ki	O	KE
	Ga Ki	GU	KE	Gen Ki	GU	KE en	Gen Ki	GU	KE
	Za Ki	ZKI	KE	Zen Ki	ZKI	KE en	Zen Ki	ZU	KE
	Za Ki	ZKI	ZUE KE te	Zen Ki	ZKI	ZUE KE ten	Zen Ki	ZKI	ZUE KE te
	da Ki	ZKI	E KE	ze Ki	ZKI	E KE en	le Ki	ZKI	E KE

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	A-3 zakizkidaten	A-5 bazakizkidate	zakizkidatela	B-5 zenkizkidaten	zenkizkidatela		B-5 zenkizkidaten	B-6 bazenkizkidate	
	zakizkioten	bazakizkiote	zakizkiotela	zenkizkioten	zenkizkiotela		-----	-----	
	zakizkiguten	bazakizkigute	zakizkigutela	zenkizkiguten	zenkizkigutela		-----	-----	
	-----	-----	-----	-----	-----		-----	-----	
+ahala	zakizkieten	bazakizkiete	zakizkietela	zenkizkieten	zenkizkietela		zenkizkieten	-----	
	A-4 zakizkidakete			B-8 zenkizkidaketen			B-7 zenkizkidakete		
	-----			-----			-----		
	zakizkiokete			zenkizkioketen			zenkizkiokete		
	zakizkigukete			zenkizkiguketen			zenkizkigukete		
	-----			-----			-----		
	zakizkiekete			zenkizkieketen			zenkizkiekete		

- I. IRAGANGAITZA**
2. NOR-NORI (nor: HAIEK)
***EDIN**

Aidia Modua	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA		
	nor	nori	nor	nori	nor	nori	
- ahala	-Na Ki	T	-	Nen Ki DA	n	-Nen Ki T	-
	-Ha Ki	K/N	-	Hen Ki A/NA	n	-Hen Ki K/N	-
	-da Ki	O	-	ze Ki O	n	-le Ki O	-
	-Ga Ki	zki GU	-	Gen Ki zki GU	n	-Gen Ki zki GU	-
	-Za Ki	zki ZU	-	Zen Ki zki ZU	n	-Zen Ki zki ZU	-
	-Za Ki	zki ZUE te	-	Zen Ki zki ZUE te	n	-Zen Ki zki ZUE te	-
	-da Ki	zki E	-	ze Ki zki E	n	-le Ki zki E	-
+ ahala	Na Ki	DA KE		Nen Ki DA KE en		Nen Ki DA KE	
	Ha Ki	A/NA KE		Hen Ki A/NA KE en		Hen Ki A/NA KE	
	da Ki	O KE		ze Ki O KE en		le Ki O KE	
	Ga Ki	zki GU KE		Gen Ki zki GU KE en		Gen Ki zki GU KE	
	Za Ki	zki ZU KE		Zen Ki zki ZU KE en		Zen Ki zki ZU KE	
	Za Ki	zki ZUE KE te		Zen Ki zki ZUE KE te		Zen Ki zki ZUE KE te	
	da Ki	zki E KE		ze Ki zki E KE en		le Ki zki E KE	

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA				
- ahala	A-3 dakizkidan dakizkian/dakizkinan dakizkion dakizkigun dakizkizun dakizkizuen dakizkien	A-5 badakizkit badakizkit/badakizkin badakizkio badakizkigu badakizkizu badakizkizue badakizkie	dakizkidala dakizkiala/dakizinala dakizkiola dakizkigula dakizkizula dakizkizuela dakizkiela	B-5 zekizkidan zekizkian/zekizkinan zekizkion zekizkigun zekizkizun zekizkizuen zekizkiien	zekizkidala zekizkiala/zekizinala zekizkiola zekizkigula zekizkizula zekizkizuela zekizkiela	B-5 lekizkidan lekizkian/lekizkinan lekizkion lekizkigun lekizkizun lekizkizuen lekizkiien	B-6 balekizkit balekizkit/balekizkin balekizkio balekizkigu balekizkizu balekizkizue balekizkie
	A-4 dakizkidake dakizkiae/dakizkinake dakizkicke dakizkiguke dakizkizuke dakizkieke			B-8 zekizkidakeen zekizkiae/zekizkinakeen zekizkiokeen zekizkigukeen zekizkizukeen zekizkieken		B-7 lekizkidakake lekizkiae/lekizkinake lekizkioke lekizkiguke lekizkizuke lekizkizuke lekizkieke	

1. IRAGANGAITZA

2. NOR-NORI

*EDIN

AGINTERA

NI		HI		HURA		GU		ZU		ZUEK		HAIEK	
nor	nori												
Na Ki T	.												
Ha Ki A/NA	-	Ha Ki K/N	.	Ha Ki K/N	.	Ha Ki A/NA	-	Ha Ki K/N	.	Ha Ki K/N	.	Ha Ki K/N	.
be Ki O	-	be Ki O	.	be Ki O	.	be Ki O	-	be Ki O	.	be Ki O	.	be Ki O	.
Ga Ki zki GU	-	Ga Ki zki GU	.	Ga Ki zki GU	.	Ga Ki zki GU	-	Ga Ki zki GU	.	Ga Ki zki GU	.	Ga Ki zki GU	.
Za Ki zki ZU	-	Za Ki zki ZU	.	Za Ki zki ZU	.	Za Ki zki ZU	-	Za Ki zki ZU	.	Za Ki zki ZU	.	Za Ki zki ZU	.
Za Ki zki ZUE te	-	Za Ki zki ZUE te	.	Za Ki zki ZUE te	.	Za Ki zki ZUE te	-	Za Ki zki ZUE te	.	Za Ki zki ZUE te	.	Za Ki zki ZUE te	.
be Ki zki E	-	be Ki zki E	.	be Ki zki E	.	be Ki zki E	-	be Ki zki E	.	be Ki zki E	.	be Ki zki E	.

NI	HI	HURA	GU	ZU	ZUEK	HAIEK
c	c	c	c	c	c	c
---	hakit	bekit	---	zakizkit	zakizkidate	bekizkit
(nakia-/nakina-)	---	bekik/bekin	(gakizkia-/gakizkina-)	----	----	bekizkik/bekizkin
(nakio-)	hakio	bekio	(gakizkio-)	zakizkio	zakizkiote	bekizkio
---	hakigu	bekigu	----	zakizkigu	zakizkigute	bekizkigu
(nakizu-)	----	bekizu	(gakizkizu-)	----	----	bekizkizu
(nakizue-)	----	bekizue	(gakizkizue-)	----	----	bekizkizue
(nakie-)	hakie	bekie	(gakizkie-)	zakizkie	zakizkiete	bekizkie

II. IRAGANKORRA
1. NOR-NORK
***EDUN**

Aldia Modua \	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	nor N a U T H a U K/N d d - G a it GU Z a it ZU Z a it zte ZUE d it (z)TE	nork N ind U DA n H ind U A/NA n (*) - (e)n G int U GU n Z int U ZU n Z int U zte ZUE n (*) (z)TE n	nor -N ind U T -H ind U K/N (*) - GU -Z int U ZU -Z int U zte ZUE (*) (z)TE
	nor N a U KE T H a U KE K/N d U KE - G a it U z KE GU Z a it U z KE ZU Z a it U z KE te ZUE d it U z KE TE	nork N ind U KE DA n H ind U A/NA n (*) - (e)n G int U z KE GU n Z int U z KE ZU n Z int U z KE te ZUE n (*) TE n	nor N ind U KE T H ind U KE K/N (*) - GU G int U z KE Z int U z KE ZU Z int U z KE te ZUE (*) TE
+ ahala			
B	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
		nork nor N it U en H it U en z it U en GEN it U en ZEN it U en ZEN it U z TE n z it U z TE n	nork nor -N it U -H it U -I it U -GEN it U -ZEN it U -ZEN it U z TE
		nork nor N it U KE en H it U KE en z it U KE en GEN it U KE en ZEN it U KE en ZEN it U z KE TE n z it U z KE TE n	nork nor N it U KE H it U KE I it U KE GEN it U KE ZEN it U KE ZEN it U z KE TE

(*) NOR hirugarren pertsona denean, *iraganerako* eta *alegiazkorako* B taulaz baliatu behar da.

II. IRAGANKORRA
1. NOR-NORK (nor: NI)
***EDUN**

Aldia Modua \	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	nor	nork		nor	nork		nor	nork	
- ahala	N a U T H a U K/N d U - G a it U GU Z a it U ZU Z a it U z te ZUE d it U (z)TE			N ind U DA n H ind U A/NA n - (*) en G int U GU n Z int U ZU n Z int U z te ZUE n (*) (z)TE n			-N ind U T -H ind U K/N - (*) - -G int U GU -Z int U ZU -Z int U zte ZUE - (*) (z)TE		
+ ahala	N a U KE T H a U KE K/N d U KE - G a it U z KE GU Z a it U z KE ZU Z a it U z KE te ZUE d it U z KE TE			N ind U KE DA n H ind U A/NA n - (*) en G int U z KE GU n Z int U z KE ZU n Z int U z KE te ZUE n (*) TE n			N ind U KE T H ind U KE K/N - (*) - G int U z KE GU Z int U z KE ZU Z int U z KE te ZUE - (*) TE		

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	<u>A-1</u> ----- nauk/naun nau ----- nauzu nauzue naute	<u>B-1</u> ----- ninduan/nindunan ninduen	<u>B-4</u> ----- baninduk/banindun banindu
+ ahala	<u>A-2</u> ----- naukek/nauken nauke ----- naukezu naukezue naukete	<u>B-3</u> ----- nindukean/nindukanen nindukeen ----- nindukezun nindukezuen ninduketen	<u>B-2</u> ----- nindukek/ninduken ninduke ----- nindukezu nindukezue nindukete

II. IRAGANKORRA
1. NOR-NORK (nor: HI)
***EDUN**

Modua	Aldia	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
		nor	nork	nor	nork	nor	nork
- ahala		N a U T H a U K/N d U - G a it U GU Z a it U ZU Z a it U zte ZUE d it U (z)TE		N ind U DA n H ind U A/NA n - en G int U GU n Z int U ZU n Z int U zte ZUE n (*) (z)TE n		-N ind U T -H ind U K/N - en -G int U GU -Z int U ZU -Z int U zte ZUE (*) (z)TE	
+ ahala		N a U KE T H a U KE K/N D U KE - G a it U z KE GU Z a it U z KE ZU Z a it U z KE te ZUE D it U z KE TE		N ind U KE DA n H ind U KE A/NA n - en G int Uz KE GU n Z int Uz KE ZU n Z int Uz KE te ZUE n (*) TE n		N ind U KE T H ind U KE K/N - en G int U z KE GU Z int U z KE ZU Z int U z KE te ZUE (*) TE	

		ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala		<p><i>A-1</i> haut</p> <p>-----</p> <p>hau</p> <p>haugu</p> <p>-----</p> <p>haute</p>	<p><i>B-1</i> hindudan</p> <p>-----</p> <p>hinduen</p> <p>hindugun</p> <p>-----</p> <p>hinduten</p>	<p><i>B-4</i> bahindut</p> <p>-----</p> <p>bahindu</p> <p>bahindugu</p> <p>-----</p> <p>bahindute</p>
+ ahala		<p><i>A-2</i> hauket</p> <p>-----</p> <p>hauke</p> <p>haukegu</p> <p>-----</p> <p>haukete</p>	<p><i>B-3</i> hinduketan</p> <p>-----</p> <p>hindukeen</p> <p>hindukegun</p> <p>-----</p> <p>hinduketen</p>	<p><i>B-2</i> hinduket</p> <p>-----</p> <p>hinduke</p> <p>hindukegu</p> <p>-----</p> <p>hindukete</p>

II. IRAGANKORRA

1. NOR-NORK (nor: HURA)

***EDUN**

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	nor	nork		nork	nor		nork	nor	
	N a	U	T	N	U	en	-N	U	
	H a	U	K/N	H	U	en	-H	U	
	d	U	-	z	U	en	-I	U	
	G a	it	GU	GEN	U	en	-GEN	U	
	Z a	it	ZU	ZEN	U	en	-ZEN	U	
	Z a	it	zUE	ZEN	U	z TE	-ZEN	U	z TE
+ ahala	nor	nork		nork	nor		nork	nor	
	N a	U	KE	T	N	U	KE	en	KE
	H a	U	KE	K/N	H	U	KE	en	KE
	d	U	KE	-	z	U	KE	en	KE
	G a	il	U	z	KE	GU	GEN	U	KE
	Z a	il	U	z	KE	ZU	ZEN	U	KE
	Z a	il	U	z	KE te	ZUE	ZEN	U	z KE TE
- alegia	nor	nork		nork	nor		nork	nor	
	N a	U	T	N	U	en	-N	U	
	H a	U	K/N	H	U	en	-H	U	
	d	U	-	z	U	en	-I	U	
	G a	it	GU	GEN	U	en	-GEN	U	
	Z a	it	ZU	ZEN	U	en	-ZEN	U	KE
	Z a	it	zUE	ZEN	U	z TE	-ZEN	U	z TE

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	<i>A-1</i> dut duk/dun du dugu duzu duzue dute	<i>B-1</i> nuen huen zuen genuen zenuen zenuten zuten	<i>B-4</i> banu bahu balu bagenu bazenu bazenute balute
	<i>A-2</i> duket dukek/duken duke dukegu dukezu dukezue dukete	<i>B-3</i> nukeen hukeen zukeen genuukeen zenukeen zenuketen zuketen	<i>B-2</i> nuke huke luke genuuke zenuke zenukete lukete
+ ahala			

II. IRAGANKORRA
1. NOR-NORK (nor: GU)
***EDUN**

Aldia Modua	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
	nor	nork	nor	nork	nor	nork
- ahala	N a U T H a U K/N d U - G a it U GU Z a it U ZU Z a it U z te ZUE d it U zTE	N ind U DA n H ind U A/NA n - en G int U GU n Z int U ZU n Z int U z te ZUE n zTE n	N ind U KE T H ind U K/N d U KE - G a it U z KE GU Z a it U z KE ZU Z a it U z KE te ZUE d it U z KE TE	DA n A/NA n - en GU n ZU n ZUE n TE n	-N ind U T -H ind U K/N - en -G int U GU -Z int U ZU -Z int U zte ZUE -TE n	T K/N - GU ZU ZUE zTE
+ ahala	N a U KE T H a U KE K/N d U KE - G a it U z KE GU Z a it U z KE ZU Z a it U z KE te ZUE d it U z KE TE	N ind U KE DA n H ind U KE A/NA n - en G int U z KE GU n Z int U z KE ZU n Z int U z KE te ZUE n TE n	N ind U KE T H ind U KE K/N - en G int U z KE GU Z int U z KE ZU Z int U z KE te ZUE TE n	N ind U KE T H ind U KE K/N - en G int U z KE GU Z int U z KE ZU Z int U z KE te ZUE TE n		

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	<p>A-1</p> <hr/> gaituk/gaitun gaitu	<p>B-1</p> <hr/> gintuan/gintunan gintuen	<p>B-4</p> <hr/> bagintuk/bagintun bagintu
	<hr/> gaituzu gaituzue gaituzte	<hr/> gintuzun gintuzuen gintuzten	<hr/> bagintuzu bagintuzue bagintuzte
+ ahala	<p>A-2</p> <hr/> gaituzkek/gaituzken gaituzke	<p>B-3</p> <hr/> gintuzkean/gintuzkenan gintuzkeen	<p>B-2</p> <hr/> gintuzkek/gintuzken gintuzke
	<hr/> gaituzkezu gaituzkezue gaituzkete	<hr/> gintuzkezun gintuzkezuen gintuzketen	<hr/> gintuzkezu gintuzkezue gintuzkete

II. IRAGANKORRA
1. NOR-NORK (nor: ZU)
***EDUN**

Aldia Modua \	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA	
	nor	nork	nor	nork	nor	nork
- ahala	N a	U	T	N ind	U DA	n
	H a	U	K/N	H ind	U A/NA	n
	d	U	-	(*)	-	en
	G a	it	GU	G int	U GU	n
	Z a	it	ZU	Z int	U ZU	n
	Z a	it	z te	Z int	U z te	ZUE n
	d	it	zTE	(*)	zTE	n
+ ahala	N a	U	KE T	N ind	U KE DA	n
	H a	U	KE K/N	H ind	U KE A/NA	n
	d	U	-	(*)	-	en
	G a	it	z KE GU	G int	U z KE GU	n
	Z a	it	z KE ZU	Z int	U z KE ZU	n
	Z a	it	z KE te ZUE	Z int	U z KE te ZUE	n
	d	it	z KE TE	(*)	TE	n

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	A-1 zaitut	B-1 zintudan	B-4 bazintut
	----	----	----
	zaititu	zintuen	bazintu
	zaitugu	zintugun	bazintugu
	----	----	----
	zaituzte	zintuzten	bazintuzte
	----	----	----
+ ahala	A-2 zaituzket	B-3 zintuzkedan	B-2 zintuzket
	----	----	----
	zaituzke	zintuzkeen	zintuzke
	zaituzkegu	zintuzkegun	zintuzkegu
	----	----	----
	zaituzkete	zintuzketen	zintuzkete
	----	----	----

II. IRAGANKORRA
1. NOR-NORK (nor:ZUEK)
***EDUN**

Modua \ Aldia	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	nor	nork	nor	nor	nork	nor	nor	nork	
- ahala	N a U T H a U K/N d - (*) G a it U GU Z a it U ZU Z a it U zte ZUE d it U TE (*)			N ind U DA n H ind U A/NA n - n G int U GU n Z int U ZU n Z int U zte ZUE n TE n (*)			-N ind U T -H ind U K/N - (*) -G int U GU -Z int U ZU -Z int U zte ZUE TE (*)		
+ ahala	nor	nork	nor	nor	nork	nor	nor	nork	
	N a U KE T H a U KE K/N d U KE - G a it U z KE GU Z a it U z KE ZU Z a it U z KE te ZUE d it U z KE TE (*)			N ind U KE DA n H ind U KE A/NA n (*) - n G int Uz KE GU n Z int Uz KE ZU n Z int Uz KE te ZUE n TE n (*)			N ind U KE T H ind U KE K/N (*) - z KE GU G int U z KE ZU Z int U z KE ZUE Z int U z KE te ZUE TE (*)		

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	A-1 zaituztet ----- zaituzte zaituztegu ----- zaituzte(te)	B-1 zintuztedan ----- zintuzten zintuztegu ----- zintuzte(te)n	B-4 bazintuztet ----- bazintuzte bazintuztegu ----- bazintuzte(te)
+ ahala	A-2 zaituzketet ----- zaituzkete zaituzketegu ----- zaituzkete(te)	B-3 zintuzketedan ----- zintuzketen zintuzketegu ----- zintuzkete(te)n	B-2 zintuzketet ----- zintuzkete zintuzketegu ----- zintuzkete(te)

II. IRAGANKORRA
1. NOR-NORK (nor: HAIKEK)
***EDUN**

Aldia Modua \	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA																																																																																					
- ahala	<table> <thead> <tr> <th></th> <th>nor</th> <th>nork</th> <th>nork nor</th> <th>nork nor</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>N a</td> <td>U</td> <td>T</td> <td>N U en</td> <td>-N U</td> </tr> <tr> <td>H a</td> <td>U</td> <td>K/N</td> <td>H U en</td> <td>-H U</td> </tr> <tr> <td>d</td> <td>U</td> <td>-</td> <td>Z - U en</td> <td>-I - U</td> </tr> <tr> <td>G a it</td> <td>U</td> <td>GU</td> <td>GEN U en</td> <td>-GEN U</td> </tr> <tr> <td>Z a it</td> <td>U</td> <td>ZU</td> <td>ZEN U en</td> <td>-ZEN U</td> </tr> <tr> <td>Z a it</td> <td>U z te</td> <td>ZUE</td> <td>ZEN U zTE n</td> <td>-ZEN U z TE</td> </tr> <tr> <td>d it</td> <td>U</td> <td>ZTE</td> <td>Z it U zTE n</td> <td>-I it U z TE</td> </tr> </tbody> </table>		nor	nork	nork nor	nork nor	N a	U	T	N U en	-N U	H a	U	K/N	H U en	-H U	d	U	-	Z - U en	-I - U	G a it	U	GU	GEN U en	-GEN U	Z a it	U	ZU	ZEN U en	-ZEN U	Z a it	U z te	ZUE	ZEN U zTE n	-ZEN U z TE	d it	U	ZTE	Z it U zTE n	-I it U z TE	<table> <thead> <tr> <th></th> <th>nor</th> <th>nork</th> <th>nork nor</th> <th>nork nor</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>N a</td> <td>U</td> <td>KE T</td> <td>N Uz KE en</td> <td>N U z KE</td> </tr> <tr> <td>H a</td> <td>U</td> <td>KE K/N</td> <td>H Uz KE en</td> <td>H U z KE</td> </tr> <tr> <td>d</td> <td>U</td> <td>KE -</td> <td>Z - Uz KE en</td> <td>I - U z KE</td> </tr> <tr> <td>G a it</td> <td>U z</td> <td>KE GU</td> <td>GEN Uz KE en</td> <td>GEN U z KE</td> </tr> <tr> <td>Z a it</td> <td>U z</td> <td>KE ZU</td> <td>ZEN Uz KE en</td> <td>ZEN U z KE</td> </tr> <tr> <td>Z a it</td> <td>U z</td> <td>KE te ZUE</td> <td>ZEN Uz KE TE n</td> <td>ZEN U z KE TE</td> </tr> <tr> <td>d it</td> <td>U z</td> <td>KE TE</td> <td>Z it Uz KE TE n</td> <td>I it U z KE TE</td> </tr> </tbody> </table>		nor	nork	nork nor	nork nor	N a	U	KE T	N Uz KE en	N U z KE	H a	U	KE K/N	H Uz KE en	H U z KE	d	U	KE -	Z - Uz KE en	I - U z KE	G a it	U z	KE GU	GEN Uz KE en	GEN U z KE	Z a it	U z	KE ZU	ZEN Uz KE en	ZEN U z KE	Z a it	U z	KE te ZUE	ZEN Uz KE TE n	ZEN U z KE TE	d it	U z	KE TE	Z it Uz KE TE n	I it U z KE TE	<table> <thead> <tr> <th></th> <th>nor</th> <th>nork</th> <th>nork nor</th> <th>nork nor</th> </tr> </thead> </table>		nor	nork	nork nor	nork nor
	nor	nork	nork nor	nork nor																																																																																				
N a	U	T	N U en	-N U																																																																																				
H a	U	K/N	H U en	-H U																																																																																				
d	U	-	Z - U en	-I - U																																																																																				
G a it	U	GU	GEN U en	-GEN U																																																																																				
Z a it	U	ZU	ZEN U en	-ZEN U																																																																																				
Z a it	U z te	ZUE	ZEN U zTE n	-ZEN U z TE																																																																																				
d it	U	ZTE	Z it U zTE n	-I it U z TE																																																																																				
	nor	nork	nork nor	nork nor																																																																																				
N a	U	KE T	N Uz KE en	N U z KE																																																																																				
H a	U	KE K/N	H Uz KE en	H U z KE																																																																																				
d	U	KE -	Z - Uz KE en	I - U z KE																																																																																				
G a it	U z	KE GU	GEN Uz KE en	GEN U z KE																																																																																				
Z a it	U z	KE ZU	ZEN Uz KE en	ZEN U z KE																																																																																				
Z a it	U z	KE te ZUE	ZEN Uz KE TE n	ZEN U z KE TE																																																																																				
d it	U z	KE TE	Z it Uz KE TE n	I it U z KE TE																																																																																				
	nor	nork	nork nor	nork nor																																																																																				
+ ahala	<table> <thead> <tr> <th></th> <th>nor</th> <th>nork</th> <th>nork nor</th> <th>nork nor</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>N a</td> <td>U</td> <td>KE T</td> <td>N Uz KE en</td> <td>N U z KE</td> </tr> <tr> <td>H a</td> <td>U</td> <td>KE K/N</td> <td>H Uz KE en</td> <td>H U z KE</td> </tr> <tr> <td>d</td> <td>U</td> <td>KE -</td> <td>Z - Uz KE en</td> <td>I - U z KE</td> </tr> <tr> <td>G a it</td> <td>U z</td> <td>KE GU</td> <td>GEN Uz KE en</td> <td>GEN U z KE</td> </tr> <tr> <td>Z a it</td> <td>U z</td> <td>KE ZU</td> <td>ZEN Uz KE en</td> <td>ZEN U z KE</td> </tr> <tr> <td>Z a it</td> <td>U z</td> <td>KE te ZUE</td> <td>ZEN Uz KE TE n</td> <td>ZEN U z KE TE</td> </tr> <tr> <td>d it</td> <td>U z</td> <td>KE TE</td> <td>Z it Uz KE TE n</td> <td>I it U z KE TE</td> </tr> </tbody> </table>		nor	nork	nork nor	nork nor	N a	U	KE T	N Uz KE en	N U z KE	H a	U	KE K/N	H Uz KE en	H U z KE	d	U	KE -	Z - Uz KE en	I - U z KE	G a it	U z	KE GU	GEN Uz KE en	GEN U z KE	Z a it	U z	KE ZU	ZEN Uz KE en	ZEN U z KE	Z a it	U z	KE te ZUE	ZEN Uz KE TE n	ZEN U z KE TE	d it	U z	KE TE	Z it Uz KE TE n	I it U z KE TE	<table> <thead> <tr> <th></th> <th>nor</th> <th>nork</th> <th>nork nor</th> <th>nork nor</th> </tr> </thead> </table>		nor	nork	nork nor	nork nor	<table> <thead> <tr> <th></th> <th>nor</th> <th>nork</th> <th>nork nor</th> <th>nork nor</th> </tr> </thead> </table>		nor	nork	nork nor	nork nor																																			
	nor	nork	nork nor	nork nor																																																																																				
N a	U	KE T	N Uz KE en	N U z KE																																																																																				
H a	U	KE K/N	H Uz KE en	H U z KE																																																																																				
d	U	KE -	Z - Uz KE en	I - U z KE																																																																																				
G a it	U z	KE GU	GEN Uz KE en	GEN U z KE																																																																																				
Z a it	U z	KE ZU	ZEN Uz KE en	ZEN U z KE																																																																																				
Z a it	U z	KE te ZUE	ZEN Uz KE TE n	ZEN U z KE TE																																																																																				
d it	U z	KE TE	Z it Uz KE TE n	I it U z KE TE																																																																																				
	nor	nork	nork nor	nork nor																																																																																				
	nor	nork	nork nor	nork nor																																																																																				

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	<p><i>A-1</i></p> <p>ditut dituk/ditun ditu ditugu dituzu dituzue dituzte</p>	<p><i>B-1</i></p> <p>nituen hituen zituen genituren zenituren zenituzten zituzten</p>	<p><i>B-4</i></p> <p>banitu bahitu balitu bagenuitu bazenitu bazenitzute balituzte</p>
+ ahala	<p><i>A-2</i></p> <p>dituzket dituzkek/dituzken dituzke dituzkegu dituzkezu dituzkezue dituzkete</p>	<p><i>B-3</i></p> <p>nituzkeen hituzkeen zituzkeen genituzkeen zenituzkeen zenituzketen zituzketen</p>	<p><i>B-2</i></p> <p>nituzke hituzke lituzke genituzke zenituzke zenituzkete lituzkete</p>

II. IRAGANKORRA
1. NOR-NORK
***EZAN**

Aldia Modua	ORAINA				IRAGANA				ALEGIAZKOA			
- ahala	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	-Nint	ZA	T	-
	-Na	ZA	T	-	Nint	ZA	DA	n	-Hint	ZA	K/N	-
	-Ha	ZA	K/N	-	Hint	ZA	A/NA	n	(*)	-	-	-
	-de	ZA	-	-	(*)	-	-	n	(*)	-	-	-
	-Ga	it	ZA	GU	Gint	ZA	GU	n	-Gint	ZA	GU	-
	-Za	it	ZA	ZU	Zint	ZA	ZU	n	-Zint	ZA	ZU	-
	-Za	it	ZA	te ZUE	Zint	ZA te	ZUE	n	-Zint	ZA te	ZUE	-
+ ahala	-d	it	ZA	TE	(*)	TE	n	n	(*)	TE	-	-
	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	Nint	ZA	KE	T
	Na	ZA	KE	T	Nint	ZA	KE	DA	n	Hint	ZA	KE
	Ha	ZA	KE	K/N	Hint	ZA	KE	A/NA	n	(*)	-	K/N
	de	ZA	KE	-	(*)	-	-	en	(*)	Gint	ZA	KE
	Ga	it	ZA	KE	GU	Gint	ZA	GU	n	Zint	ZA	GU
	Za	it	ZA	KE	ZU	Zint	ZA	ZU	n	Zint	ZA	ZU
- ahala	Za	it	ZA	KE te	ZUE	Zint	ZA KE te	ZUE	n	Zint	ZA KE te	ZUE
	d	it	ZA	KE	TE	(*)	TE	n	(*)	TE	-	-
+ ahala	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	Nint	ZA	KE	T
	Na	ZA	KE	T	Hint	ZA	KE	A/NA	n	Hint	ZA	KE
	Ha	ZA	KE	K/N	(*)	-	-	en	(*)	Gint	ZA	KE
	de	ZA	KE	-	(*)	-	-	en	(*)	Zint	ZA	KE
	Ga	it	ZA	KE	GU	Gint	ZA	GU	n	Zint	ZA	GU
	Za	it	ZA	KE	ZU	Zint	ZA	ZU	n	Zint	ZA	ZU
	Za	it	ZA	KE te	ZUE	Zint	ZA KE te	ZUE	n	Zint	ZA KE te	ZUE

A

Aldia Modua	ORAINA				IRAGANA				ALEGIAZKOA			
- ahala			nork	nor			nork	nor				
			N	ZA			n	- N		ZA		
			H	ZA			n	- H		ZA		
			ze	-	ZA		n	- le	-	ZA		
			Gen	ZA			n	- Gen		ZA		
			Zen	ZA			n	- Zen		ZA		
			Zen	ZA	TE		n	- Zen	ZA	TE		
+ ahala			z	it	ZA	TE	n	- I	it	ZA	TE	
			nor	nork			nork	nor				
			N	ZA	KE	en	n	N	ZA	KE		
			H	ZA	KE	en	n	H	ZA	KE		
			ze	-	ZA	KE	en	le	-	ZA	KE	
			Gen	ZA	KE	en	n	Gen	ZA	KE		
			Zen	ZA	KE	en	n	Zen	ZA	KE		

(*) NOR hirugarren pertsona denean, iraganerako eta alegiazkorako B taulaz baliatu behar da.

B

II. IRAGANKORRA

1. NOR-NORK (nor: NI) *EZAN

Aldia Modua	ORAINA				IRAGANA				ALEGIAZKOA				
	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	
- ahala	-Na	ZA	T	-	Nint	ZA	DA	n	-Nint	ZA	T	-	
	-Ha	ZA	K/N	-	Hint	ZA	A/NA	n	-Hint	ZA	K/N	-	
	-de	ZA	-	(*)	-	-	n	(*)	-	-	-	-	
	-Ga	it	ZA	GU	-	Gint	ZA	GU	n	-Gint	ZA	GU	-
	-za	it	ZA	ZU	-	Zint	ZA	ZU	n	-Zint	ZA	ZU	-
	-za	it	ZA	te ZUE	-	Zint	ZA te	ZUE	n	-Zint	ZA te	ZUE	-
	-d	it	ZA	TE	-	(*)	TE	n	(*)	TE	-	-	
+ ahala	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	
	Na	ZA	KE	T	Nint	ZA	KE	DA	n	Nint	ZA	KE	T
	Ha	ZA	KE	K/N	Hint	ZA	KE	A/NA	n	Hint	ZA	KE	K/N
	de	ZA	KE	-	(*)	-	-	en	(*)	-	-	-	
	Ga	it	ZA	KE	GU	Gint	ZA	KE	GU	Gint	ZA	KE	GU
	Za	it	ZA	KE	ZU	Zint	ZA	KE	ZU	Zint	ZA	KE	ZU
	Za	it	ZA	KE te	ZUE	Zint	ZA KE te	ZUE	n	Zint	ZA KE te	ZUE	TE
	d	it	ZA	KE	TE	(*)	TE	n	(*)	TE	-	-	

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	A-3	A-4		B-5			B-5	B-6	
- ahala	nazaan/nazanan	banazak/banazan	nazaala/nazanala	nintzaan/nintzan	nintaala/nintzanala	nintzaala/nintzanala	nintzaan/nintzan	banintzak/banintzan	
	nazan	banaza	nazala	nintzan	nintzaala	nintzaala	nintzan	banintza	
	nazazun	banazazu	nazazula	nintzazun	nintzazula	nintzazula	nintzazun	banintzazu	
	nazazuen	banazazue	nazazuela	nintzazuen	nintzazuuela	nintzazuuela	nintzazuen	banintzazue	
	nazaten	banazate	nazatela	nintzaten	nintzatela	nintzatela	nintzaten	banintzate	
	A-5			B-8			B-7		
+ ahala	nazakek/nazaken			nintzakean/nintzakenan			nintzakek/nintzaken		
	nazake			nintzakeen			nintzake		
	nazakezu			nintzakezun			nintzakezu		
	nazakezue			nintzakezuen			nintzakezue		
	nazakete			nintzaketen			nintzakete		

II. IRAGANKORRA

1. NOR-NORK (nor; HI)

*EZAN

Aldia Modua	ORAINA				IRAGANA				ALEGIAZKOA				
	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	
- ahala	-Na	ZA	T	-	Nint	ZA	DA	n	-Nint	ZA	T	-	
	-Ha	ZA	K/N	-	Hint	ZA	A/NA	n	-Hint	ZA	K/N	-	
	-de	ZA	-	-	(*)	-	-	n	(*)	-	-	-	
	-Ga	it	ZA	GU	-	Gint	ZA	GU	n	-Gint	ZA	GU	-
	-Za	it	ZA	ZU	-	Zint	ZA	ZU	n	-Zint	ZA	ZU	-
	-Za	it	ZA	te ZUE	-	Zint	ZA te	ZUE	n	-Zint	ZA	te ZUE	-
	-d	it	ZA	TE	-	(*)	TE	n	(*)	-	-	TE	-
+ ahala	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	
	Na	ZA	KE	T	Nint	ZA	KE	DA	n	Nint	ZA	KE	T
	Ha	ZA	KE	K/N	Hint	ZA	KE	A/NA	n	Hint	ZA	KE	K/N
	de	ZA	KE	-	(*)	-	-	en	(*)	KE	-	-	
	Ga	it	ZA	KE	GU	Gint	ZA	KE	GU	Gint	ZA	KE	GU
	Za	it	ZA	KE	ZU	Zint	ZA	KE	ZU	Zint	ZA	KE	ZU
	Za	it	ZA	KE te	ZUE	Zint	ZA KE te	ZUE	n	Zint	ZA	KE te	ZUE
	d	it	ZA	KE	TE	(*)	TE	n	(*)	-	-	TE	-

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA	
	A-3 hazardan	A-4 bahazat	hazadala	B-5 hintzadan	hintzadala	---	B-5 hintzadan	B-6 bahintzat
- ahala	hazan	-----	hazala	-----	haztala	-----	haztan	-----
	hazagun	bahaza	hazaga	hintzagun	haztala	-----	haztagun	-----
	-----	bahazagu	-----	-----	haztagu	-----	-----	-----
	hazaten	-----	hazatela	-----	haztate	-----	haztaten	-----
+ ahala	A-5 hazaket	-----	-----	B-8 hintzakedan	-----	-----	B-7 hazaket	-----
	hazake	-----	-----	-----	hazakeen	-----	hazake	-----
	hazakegu	-----	-----	-----	hazakegun	-----	hazakegu	-----
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	hazakete	-----	-----	-----	hazaketen	-----	hazakete	-----

II. IRAGANKORRA**1. NOR-NORK (nor: HURA)*****EZAN**

Aldia Modua \	ORAINA		IRAGANA			ALEGIAZKOA	
	nor	nork	nork	nor		nork	nor
- ahala	-Na	ZA	T	-	N	ZA	n
	-Ha	ZA	K/N	-	H	ZA	n
	-de	ZA	-	-	ze	-	ZA
	-Ga	it	ZA	GU	-	Gen	ZA
	-Za	it	ZA	ZU	Zen	ZA	n
	-Za	it	ZA	te ZUE	Zen	ZA TE	n
	-d	it	ZA	TE	z	it	ZA TE n
+ ahala	Na	ZA	KE	T	N	ZA KE	en
	Ha	ZA	KE	K/N	H	ZA KE	en
	de	ZA	KE	-	ze	-	ZA KE
	de	ZA	KE	GU	Gen	ZA KE	en
	Za	it	ZA	KE	Zen	ZA KE	en
	Za	it	ZA	KE le ZUE	Zen	ZA KE TE	n
	d	it	ZA	KE TE	z	it	ZA KE TE n

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA	
- ahala	A-3 dezadan	A-4 badezat	dezadala	B-5 uezan	nezala	B-5 nezan	B-6 baneza	
	dezaan/dezanan	badezak/badezan	dezaala/dezanala	hezan	hezala	hezan	baheza	
	dezan	badeza	dezala	zezan	zezala	lezan	baleza	
	dezagun	badezagu	dezagula	genezan	genezala	genezan	bageneza	
	dezazun	badezazu	dezazula	zenezan	zenezala	zenezan	bazeneza	
	dezazuen	badezazue	dezazuela	zenezaten	zenezatela	zenezaten	bazenezate	
	dezaten	badezate	dezatela	zezaten	zezatela	lezaten	balezate	
+ ahala	A-5 dezaket	B-8 nezakeen		B-7 nezake				
	dezakek/dezaken	hezakeen		hezake				
	dezake	zezakeen		lezake				
	dezakegu	genezakeen		genezake				
	dezakezu	zenezakeen		zenezake				
	dezakezue	zenezaketen		zenezakete				
	dezakete	zezaketen		lezakete				

II. IRAGANKORRA

1. NOR-NORK (nor: GU)
***EZAN**

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	
- ahala	-Na	ZA T	-	Nint ZA DA n	-	-Nint ZA T	-	-	
	-Ha	ZA K/N	-	Hint ZA A/NA n	-	-Hint ZA K/N	-	-	
	-de	ZA -	-	(*) -	-	(*) -	-	-	
	-Ga it	ZA GU	-	Gint ZA GU n	-	-Gint ZA GU -	-	-	
	-Za it	ZA ZU	-	Zint ZA ZU n	-	-Zint ZA ZU -	-	-	
	-Za it	ZA te ZUE	-	Zint ZA te ZUE n	-	-Zint ZA te ZUE -	-	-	
	-d it	ZA TE	-	(*) TE n	-	(*) TE -	-	-	
+ ahala	Na	ZA KE T	-	Nint ZA KE DA n	-	Nint ZA KE T	-	-	
	Ha	ZA KE K/N	-	Hint ZA KE A/NA n	-	Hint ZA KE K/N	-	-	
	de	ZA KE -	-	(*) -	-en	(*) -	-	-	
	Ga it	ZA KE GU	-	Gint ZA KE GU n	-	Gint ZA KE GU -	-	-	
	Za it	ZA KE ZU	-	Zint ZA KE ZU n	-	Zint ZA KE ZU -	-	-	
	Za it	ZA KE te ZUE	-	Zint ZA KE te ZUE n	-	Zint ZA KE te ZUE -	-	-	
	d it	ZA KE TE	-	(*) TE n	-	(*) TE -	-	-	

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	A-3	A-4	B-5		B-5	B-6			
- ahala	gaitzaan/gaitzanan	bagaitzak/bagaitzan	gaitzaan/gaitzananal	gintzaan/gintzanan	gintzaala/gintzanala	gintzaan/gintzanan	gintzaan/gintzanan	bagintzak/bagintzan	
	gaitzan	bagaitza	gaitzala	gintzan	gintzala	gintzan	gintzan	bagintza	
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
+ ahala	gaitzazun	bagaitzazu	gaitzazula	gintzazun	gintzazula	gintzazun	gintzazun	bagintzazu	
	gaitzazuen	bagaitzazue	gaitzazuela	gintzazuen	gintzazuela	gintzazuen	gintzazuen	bagintzazue	
	gaitzaten	bagaitzate	gaitzatela	gintzaten	gintzatela	gintzaten	gintzaten	bagintzate	
	A-5		B-8		B-7				
	gaitzakek/gaitzaken		gintzakean/gintzakenan		gintzakek/gintzaken				
	gaitzake		gintzakeen		gintzake				
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
	gaitzakezu		gintzakezun		gintzakezu				
	gaitzakezue		gintzakezuen		gintzakezue				
	gaitzakete		gintzaketen		gintzakete				

II. IRAGANKORRA

1. NOR-NORK (nor; ZU)

*EZAN

Aldia Modua	ORAINA				IRAGANA				ALEGIAZKOA				
	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	
- ahala	-Na	ZA	T	-	Nint	ZA	DA	n	-Nint	ZA	T	-	
	-Ha	ZA	K/N	-	Hint	ZA	A/NA	n	-Hint	ZA	K/N	-	
	-de	ZA	-	-	(*)	-	-	n	(*)	ZA	-	-	
	-Ga	it	ZA	GU	-	Gint	ZA	GU	n	-Gint	ZA	-	
	-za	it	ZA	ZU	-	Zint	ZA	ZU	n	-Zint	ZA	-	
	-za	it	ZA	te ZUE	-	Zint	ZA te	ZUE	n	-Zint	ZA le	ZUE	
	-d	it	ZA	TE	-	(*)	TE	n	(*)	ZA	TE	-	
+ ahala	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	
	Na	ZA	KE	T	Nint	ZA	KE	DA	n	Nint	ZA	KE	T
	Ha	ZA	KE	K/N	Hint	ZA	KE	A/NA	n	Hint	ZA	KE	K/N
	de	ZA	KE	-	(*)	ZA	KE	-	en	(*)	ZA	KE	-
	Ga	it	ZA	KE	GU	Gint	ZA	KE	GU	Gint	ZA	KE	GU
	Za	it	ZA	KE	ZU	Zint	ZA	KE	ZU	Zint	ZA	KE	ZU
	Za	it	ZA	KE te	ZUE	Zint	ZA KE le	ZUE	n	Zint	ZA KE te	ZUE	
	d	it	ZA	KE	TE	(*)	ZA	KE	TE	(*)	ZA	KE	TE

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA	
	A-3 zaitzadan	A-4 bazaitzat	zaitzadala	B-5 zintzadan	zintzadala		B-5 zintzadan	B-6 bazintzat
- ahala	zaitzan	bazaitza	zaitzala	zintzan	zintzala		zintzan	bazintza
	zaitzagun	bazaitzagu	zaitzagula	zintzagun	zintzagula		zintzagun	bazintzagu
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	zaitzaten	bazaitzate	zaitzatela	zintzaten	zintzatela		zintzaten	bazintzate
+ ahala	A-5 zaitzaket			B-8 zintzaketedan			B-7 zintzaket	
	-----			-----		-----	-----	
	zaitzake			zintzakeen			zintzake	
	zaitzakegu			zintzakegun			zintzakegu	
	-----			-----		-----	-----	
	zitzakete			zintzaketen			zintzakete	

II. IRAGANKORRA

1. NOR-NORK (nor: ZUEK)

*EZAN

Aldia Modua	ORAINA				IRAGANA				ALEGIAZKOA							
	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork	nor	nork				
- ahala	-Na	ZA	T	-	Nint	ZA	DA	n	-Nint	ZA	T	-				
	-Ha	ZA	K/N	-	Hint	ZA	A/NA	n	-Hint	ZA	K/N	-				
	-de	ZA	-	-	(*)	-	-	n	(*)	-	-	-				
	-Ga	it	ZA	GU	-	Gint	ZA	GU	n	-Gint	ZA	GU	-			
	-Za	it	ZA	ZU	-	Zint	ZA	ZU	n	-Zint	ZA	ZU	-			
	-Za	it	ZA	te	ZUE	Zint	ZA	te	ZUE	-Zint	ZA	te	ZUE			
	-d	it	ZA	TE	-	(*)	TE	n	(*)	TE	-	-	-			
+ ahala	Na	ZA	KE	T	Nint	ZA	KE	DA	n	Nint	ZA	KE	T			
	Ha	ZA	KE	K/N	Hint	ZA	KE	A/NA	n	Hint	ZA	KE	K/N			
	de	ZA	KE	-	(*)	-	-	n	(*)	-	-	-				
	Ga	it	ZA	KE	GU	Gint	ZA	KE	GU	n	Gint	ZA	KE	GU		
	Za	it	ZA	KE	ZU	Zint	ZA	KE	ZU	n	Zint	ZA	KE	ZU		
	Za	it	ZA	KE	te	ZUE	ZA	KE	te	ZUE	n	Zint	ZA	KE	te	ZUE
	d	it	ZA	KE	TE	(*)	TE	n	(*)	TE	-	-	-			

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	A-3 zaitzatedan	A-4 bazaitzatet	zaitzatedala	B-5 zintzatedan	zintzatedala		B-5 zintzatedan	B-6 bazintzatet	
	zaitzaten	bazaitzate	zaitzatela	zintzaten	zintzatela		zintzaten	zintzate	
	zaitzategun	bazaitzategu	zaitzategula	zintzategun	zintzategula		zintzategun	bazintzategu	
	-----	-----	-----	-----	-----		-----	-----	
	zaitzate(te)n	bazaitzate(te)	zaitzate(te)la	zintzate(te)n	zintzate(te)la		zintzate(te)n	bazintzate(te)	
	-----	-----	-----	-----	-----		-----	-----	
	A-5 zaitzaketet			B-8 zintzaketedan			B-7 zintzaketet		
+ ahala	zaitzakete			zintzaketen			zintzakete		
	zaitzaketegu			zintzaketegun			zintzaketegu		
	-----	-----	-----	-----	-----		-----	-----	
	zaitzakete(te)			zintzakete(te)n			zintzakete(te)		

II. IRAGANKORRA

1. NOR-NORK (nor: HAIEK)
*EZAN

Aldia Modua \	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA			
	nor	nork	nork	nor		nork	nor			
- ahala	-Na	ZA	T	-	N	ZA	n	- N	ZA	
	-Ha	ZA	K/N	-	H	ZA	n	- H	ZA	
	-de	ZA	-	-	ze	- ZA	n	- le	- ZA	
	-Ga	it	ZA	GU	Gen	ZA	n	- Gen	ZA	
	-Za	it	ZA	ZU	Zen	ZA	n	- Zen	ZA	
	-Za	it	ZA	te ZUE	Zen	ZA TE	n	- Zen	ZA TE	
	-d	it	ZA	TE	z	it ZA TE	n	- i	it ZA TE	
+ ahala	Na	ZA	KE	T	N	ZA KE	en	N	ZA KE	
	Ha	ZA	KE	K/N	H	ZA KE	en	H	ZA KE	
	de	ZA	KE	-	ze	- ZA KE	en	le	- ZA KE	
	Ga	it	ZA	KE	GU	Gen	ZA KE	en	Gen	ZA KE
	Za	it	ZA	KE	ZU	Zen	ZA KE	en	Zen	ZA KE
	Za	it	ZA	KE te	ZUE	Zen	ZA KE TE n	Zen	ZA KE TE	
	d	it	ZA	KE	TE	z	it ZA KE TE n	i	it ZA KE TE	

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	A-3 ditzadan ditzaan/ditzanan	A-4 baditzat baditzak/baditzan	ditzadala ditzala/ditzanala	B-5 nitzan	nitzala	nitzala	B-5 nitzan	B-6 banitza	
	ditzan	baditza	ditzala	hitzan	hitzala	hitzala	hitzan	hitzan	
	ditzagun	baditzagu	ditzagula	zitzan	zitzala	zitzala	zitzan	zitzan	
	ditzazun	baditzazu	ditzazula	genitzan	genitzala	genitzala	genitzan	genitzan	
	ditzazuen	baditzazue	ditzazuela	zenitzan	zenitzala	zenitzala	zenitzan	zenitzan	
	ditzaten	baditzate	ditzatela	zenitzaten	zenitzatela	zenitzatela	zenitzaten	zenitzaten	
				zitzaten	zitzatela	zitzatela	zitzaten	zitzaten	
+ ahala	A-5 ditzaket ditzakek/ditzaken			B-8 nitzakeen	nitzake	nitzake	B-7 nitzake	B-6 bahitza	
	ditzake			hitzakeen	hitzake	hitzake	hitzake	balitza	
	ditzakegu			zitzakeen	zitzake	zitzake	zitzake	bagenitza	
	ditzakezu			genitzakeen	genitzala	genitzala	genitzan	bazenitza	
	ditzakezue			zenitzakeen	zenitzala	zenitzala	zenitzan	bazeniztate	
	ditzakete			zenitzaketen	zenitzatela	zenitzatela	zenitzakete	balitzate	
				zitzaketen	zitzatela	zitzatela	zitzakete		

II. IRAGANKORRA

1. NOR-NORK

*EZAN

AGINTERA (4)

NI		HI		HURA		GU		ZU		ZUEK		HAIEK	
nor	nork												
Na ZA T	-												
Ha ZA K/N	-												
de ZA -	-	de ZA -	-	(de) ZA - (5)	-	de ZA -	-	de ZA -	-	de ZA -	-	(de) ZA - (5)	-
Ga it ZA GU	-	Ga il ZA GU	-	Ga it ZA GU	-	Ga it ZA GU	-	Ga it ZA GU	-	Ga il ZA GU	-	Ga it ZA GU	-
Za it ZA ZU	-	Za il ZA ZU	-	Za it ZA ZU	-	Za it ZA ZU	-	Za it ZA ZU	-	Za il ZA ZU	-	Za it ZA ZU	-
Za it ZA te ZUE	-	Za il ZA te ZUE	-	Za it ZA le ZUE	-								
d it ZA TE	-	d il ZA TE	-	(d) it ZA TE(5)	-	d it ZA TE	-	d it ZA TE	-	d il ZA TE	-	(d) it ZA TE(5)	-

NI	HI	HURA	GU	ZU	ZUEK	HAIEK
c	c	c (6)	c	c	c	c (6)
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
nazak/hazan (naza-)	(hazat-)	ezak/ezan beza	gaitzak/gaitzan (gaitza-)	(zaitzat-)	(zaitzatet-)	itzak/itzan bitza
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
nazazu	(haza-)	ezazu	gaitzazu	(zaitza-)	(zaitzate-)	itzazu
nazazue (nazate-)	(hazagu-)	ezazue	gaitzazue	(zaitzag-)	(zaitzategu-)	itzazue
-----	-----	bezate	(gaitzate-)	(zaitzate-)	(zaitzate(te)-)	bitzate

(4) Beste honako adizkiok ere (-za- ez baizik -u- erro dutenok) ontzat eman ditugu. Iku, *euk*, *eun*, *beu*, *euzu*, *euzue*, *beute*. Eta *ituk, *itun, *biu*, *ituzu, *ituzue, *bituzte.

(5) NORK hirugarren pertsona denean, d-ren ordez *B*- agertuko da adizkiaren buruan. Hots, NORK eta NOR, biak, hirugarren pertsonakoak direnean agertuko da hasiera-ko *B*- hori: *eros beza* (hark etxea, adibidez).

(6) NORK lehen pertsonakoa denean (nik edo guk), (*dezat-*), (*dezagu-*), (*ditzat-*), (*ditzagu-*) behar zukeen, taula osoarekin adostasuna gordetzeko. Hots: (*hazat-*), (*zaitzat-*), (*zaitzatet-*)-ekin parekotasuna beharko genukeen.

II. IRAGANKORRA

2. NOR(ZER)-NORI-NORK

*EDUN

Aldia Modua		ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori	
	T	T	N	i	DA	n	-N	i	T	
	K/N	K/N	H	i	A/NA	n	-H	i	K/N	
	O	-	z	-	O	-	-I	-	O	
	GU	GU	Gen	i	GU	n	-Gen	i	GU	
	ZU	ZU	Zen	i	ZU	n	-Zen	i	ZU	
	ZUE	ZUE	Zen	i	ZUE te	n	-Zen	i	ZUE te	
+ ahala	di	zki	E	TE	z	i	zki	E	te	n
	DA	KE	T	N	i	DA	KE en	N	i	DA
	A/NA	KE	K/N	H	i	A/NA	KE en	H	i	A/NA
	O	KE	-	z	i	O	KE en	I	i	KE
	GU	KE	GU	Gen	i	GU	KE en	Gen	i	GU
	ZU	KE	ZU	Zen	i	ZU	KE en	Zen	i	ZU
	ZUE	KE	ZUE	Zen	i	ZUE	KE ten	Zen	i	ZUE
+ ahala	di	zki	E	KE	TE	z	i	zki	E	KE ten
	DA	KE	T	N	i	DA	KE en	N	i	DA
	A/NA	KE	K/N	H	i	A/NA	KE en	H	i	A/NA
	O	KE	-	z	i	O	KE en	I	i	KE
	GU	KE	GU	Gen	i	GU	KE en	Gen	i	GU
	ZU	KE	ZU	Zen	i	ZU	KE en	Zen	i	ZU
	ZUE	KE	ZUE	Zen	i	ZUE	KE ten	Zen	i	ZUE
- ahala	di	zki	E	KE	TE	z	i	zki	E	KE ten
	DA	KE	T	N	i	DA	KE en	N	i	DA
	A/NA	KE	K/N	H	i	A/NA	KE en	H	i	A/NA
	O	KE	-	z	i	O	KE en	I	i	KE
	GU	KE	GU	Gen	i	GU	KE en	Gen	i	GU
	ZU	KE	ZU	Zen	i	ZU	KE en	Zen	i	ZU
	ZUE	KE	ZUE	Zen	i	ZUE	KE ten	Zen	i	ZUE
+ ahala	di	zki	E	KE	TE	z	i	zki	E	KE ten
	DA	KE	T	N	i	DA	KE en	N	i	DA
	A/NA	KE	K/N	H	i	A/NA	KE en	H	i	A/NA
	O	KE	-	z	i	O	KE en	I	i	KE
	GU	KE	GU	Gen	i	GU	KE en	Gen	i	GU
	ZU	KE	ZU	Zen	i	ZU	KE en	Zen	i	ZU
	ZUE	KE	ZUE	Zen	i	ZUE	KE ten	Zen	i	ZUE
- ahala	di	zki	E	KE	TE	z	i	zki	E	KE ten
	DA	KE	T	N	i	DA	KE en	N	i	DA
	A/NA	KE	K/N	H	i	A/NA	KE en	H	i	A/NA
	O	KE	-	z	i	O	KE en	I	i	KE
	GU	KE	GU	Gen	i	GU	KE en	Gen	i	GU
	ZU	KE	ZU	Zen	i	ZU	KE en	Zen	i	ZU
	ZUE	KE	ZUE	Zen	i	ZUE	KE ten	Zen	i	ZUE
+ ahala	di	zki	E	KE	TE	z	i	zki	E	KE ten
	DA	KE	T	N	i	DA	KE en	N	i	DA
	A/NA	KE	K/N	H	i	A/NA	KE en	H	i	A/NA
	O	KE	-	z	i	O	KE en	I	i	KE
	GU	KE	GU	Gen	i	GU	KE en	Gen	i	GU
	ZU	KE	ZU	Zen	i	ZU	KE en	Zen	i	ZU
	ZUE	KE	ZUE	Zen	i	ZUE	KE ten	Zen	i	ZUE

II. IRAGANKORRA

2. NOR(ZER)-NORI-NORK (nork: NIK)

***EDUN**

Aldia Modua		ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
		nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
- ahala		T	T	N i	DA	n	-N i	T		
	di	A/NA	K/N	H :	A/NA	n	-H :	K/N		
	O	-	-	z :	O	-	-	O		
	GU	GU	Gen	-	GU	n	-Gen	GU		
	ZU	ZU	Zen	-	ZU	n	-Zen	ZU		
	ZUE	ZUE	Zen	-	ZUE	te n	-Zen	ZUE	te	
+ ahala	di	zki	E	TE	zki	E le n	-	zki	E	te
		DA	KE	T	N i	DA KE en	N i	DA	KE	
	di	A/NA	KE	K/N	H :	A/NA KE en	-H :	A/NA	KE	
	O	KE	-	z :	O	KE en	-	O	KE	
	GU	KE	GU	Gen	GU	KE en	Gen	GU	KE	
	ZU	KE	ZU	Zen	ZU	KE en	Zen	ZU	KE	
- ahala	ZUE	KE	ZUE	Zen	ZUE	KE ten	Zen	ZUE	KE te	
	di	zki	E	KE	zki	E KE ten	-	zki	E	KE te
		DA	KE	TE						
	di	A/NA	KE							
	O	KE								
	GU	KE								
+ ahala	ZU	KE	ZU							
	ZUE	KE	ZUE							
	di	zki	E	KE						
		DA	KE	TE						
	di	A/NA	KE							
	O	KE								

Nor: HURA

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA		ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	A-1	B-1	B-4		A-1	B-1	B-4
	diat/dinat	nian/ninan	banik/banin		dizkiat/dizkinat	nizkian/nizkinan	banizkik/banizkin
	diot	nion	banio		dizkiot	nizkion	banizkio
	dizut	nizun	banizu		dizkizut	nizkizun	banizkizu
	dizuet	nizuen	banizue		dizkizuet	nizkizuen	banizkizue
	diet	nien	banie		dizkiet	nizkien	banizkie
+ ahala	A-2	B-3	B-2		A-2	B-3	B-2
	diaket/dinaket	niakeen/ninakeen	niake/ninake		dizkiaket/dizkinaket	nizkiaekeen/nizkinakeen	nizkiaeke/nizkinake
	dioket	niokeen	niroke		dizkioket	nizkiokeen	nizkioke
	dizuket	nizukeen	nizuke		dizkizuket	nizkizukeen	nizkizuke
	dizuket	nizukeen	nizukee		dizkizueket	nizkizueeen	nizkizuee
	dieket	niekeen	nieke		dizkieket	nizkiekeen	nizkieke

II. IRAGANKORRA

2. NOR(ZER)-NORI-NORK (nork: HIK)

*EDUN

		Aldia Modua			ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
		nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori	nork	nor	nori
- ahala	DA	T		N i	DA	n		-N i	T				
	A/NA	K/N		H i	A/NA	n		-H i	K/N				
	O	-		z i	-	O n		-i	-	O			
	GU	GU		Gen i	GU	n		-Gen i	GU				
	ZU	ZU		Zen i	ZU	n		-Zen i	ZU				
	ZUE	ZUE		Zen i	ZUE te	n		-Zen i	ZUE te				
+ ahala	di	zki	E TE	z i	zki	E te n		-i	zki	E te			
	DA	KE T		N i	DA	KE en		N i	DA KE				
	A/NA	KE K/N		H i	A/NA	KE en		H i	A/NA KE				
	O	KE -		z i	-	O KE en		i i	- O KE				
	GU	KE GU		Gen i	GU	KE en		Gen i	GU KE				
	ZU	KE ZU		Zen i	ZU	KE en		Zen i	ZU KE				
- ahala	ZUE	KE ZUE		Zen i	ZUE	KE en		Zen i	ZUE KE te				
	di	zki	E KE TE	z i	zki	E KE en		i i	zki	E KE te			
	DA	KE											
	A/NA	KE											
	O	KE											
	GU	KE											
+ ahala	GU	KE GU											
	ZU	KE ZU											
	ZUE	KE ZUE											
	di	zki	E KE TE										
	DA	KE											
	A/NA	KE											

Nor: HURA

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA		ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	^{A-1} didak/didan	^{B-1} hidan	^{B-4} bahit		^{A-1} dizkidak/dizidan	^{B-1} hizkidan	^{B-4} bahizkit
	diok/dion	hion	bahio		dizkiok/dizkion	hizkion	bahizkio
	diguk/digun	higun	bahigu		dizkiguk/dizkgun	hizkgun	bahizkgu
	diek/dien	hien	bahie		dizkiek/dizkien	hizkien	bahizkie
	diekek/dieken	hidakeen	hidake		dizkidakek/dizkidaken	hizkidakeen	hizkidake
	diok/ dioken	hiokeen	hioke		dizkiok/ dizkioken	hizkioken	hizkiok
+ ahala	diguk/ diguken	higukeen	higuke		dizkiguk/ dizkguken	hizkguken	hizkguke
	diek/ dieken	hieken	hieke		dizkiek/ dizkieken	hizkieken	hizkieke
	diekek/ dieken	hieken	hieke				
	diok/ dioken	hiokeen	hioke				
	diguk/ diguken	higukeen	higuke				
	diek/ dieken	hieken	hieke				

II. IRAGANKORRA

2. NOR(ZER)-NORI-NORK(nork: HARK)
*EDUN

Aldia Modua \	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
- ahala	T	T		N	DA	n	N	T	
	K/N	K/N		H	A/NA	n	H	K/N	
	O	-	z	i	O	n	I	O	
	GU	GU		Gen	GU	n	Gen	GU	
	ZU	ZU		Zen	ZU	n	Zen	ZU	
	ZUE	ZUE		Zen	ZUE te	n	Zen	ZUE te	
+ ahala	di	zki	E	z	zki	E te n	z	zki	E te
	DA	KE	T	N	DA	KE en	N	DA	KE
	A/NA	KE	K/N	H	A/NA	KE en	H	A/NA	KE
	O	KE	-	i	O	KE en	I	O	KE
	GU	KE	GU	Gen	GU	KE en	Gen	GU	KE
	ZU	KE	ZU	Zen	ZU	KE en	Zen	ZU	KE
	ZUE	KE	ZUE	Zen	ZUE	KE ten	Zen	ZUE	KE te
	di	zki	E	z	zki	E	z	zki	E
			KE			KE ten			KE te
			TE						

Nor: HURA

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA		ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	A-1 dit dik/din	B-1 zidan zian/zinan	B-4 balit balic/balin		A-1 dizkit dizkitan	B-1 zizkidan zizkian/zizkinan	B-4 balizkit balizzik/balizkin
	dio	zion	balio		dizkik dizkio	zizkion	balizkio
	digu	zigun	baligu		dizkigu	zizkigun	balizkigu
	dizu	zizun	balizu		dizkizu	zizkizun	balizkizu
	dizue	zizuen	balizue		dizkizue	zizkizuen	balizkizue
	die	zien	balie		dizkie	zizkien	balizkie
+ ahala	A-2 dikake diak/e/dinake	B-3 zidakeen ziakeen/zinakeen	B-2 lidake liake/linake		A-2 dizkidak dizkideke	B-3 zizkidakeen zizkidekeen/zizkinakeen	B-2 lizkidake lizkideke
	dioke	ziokeen	lioke		dizkioke	zizkiokeen	lizkioke
	diguke	ziguween	liguke		dizkiguke	zizkigukeen	lizkiguke
	dizuke	zizukeen	lizuke		dizkizuke	zizkizukeen	lizkizuke
	dizueke	zizueeken	lizueke		dizkizueke	zizkizueken	lizkizueke
	dieke	zieeken	lieke		dizkieke	zizkieken	lizkieke

II. IRAGANKORRA

2. NOR(ZER)-NORI-NORK (nork: GUK)

*EDIN

Nor. HURA

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOAN
- ahala	A-1 diagu/dinagu diagu	B-1 genian/geninan genion	B-4 bagenik/bagenin bagonio
	dizugu	-----	-----
	dizuegu	genizun	bagenizu
	diegu	genizuen	bagenizue
		genien	bagenie
+ ahala	A-2 diakegu/dinakegu diokegu	B-3 geniakeen/geninakeen geniokeen	B-2 -----
	dizukegu	genizukeen	genizuke
	dizuekegu	genizukeen	genizuke
	diekegu	geniekeen	genieke

Nor: HAJEK

ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
A-1	B-1	B-4
dizkiagu/dizkinagu	genizkian/genizkinan	bagenizkik/bagenizkin
dizkiogu	genizkion	bagenizkio
A-2	B-3	B-2
dizkiakegu/dizkinakegu	genizkiakeen/genizkinakeen	genizkiake/genizkinake
dizkiokegu	genizkirokeen	genizkiroke
A-3	B-4	B-3
dizkizugu	genizkizun	bagenizkizu
dizkizuegu	genizkizuen	bagenizkizue
dizkiegu	genizkien	bagenizkie

II. IRAGANKORRA

2. NOR(ZER)-NORI-NORK (nork: ZUK)
***EDUN**

Aldia Modua \	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
				DA	T	N	DA	n	.N
				A/NA	K/N	H	A/NA	n	.H
	di	O	-			z	O	n	-
		GU	GU	Gen			GU	n	Gen
		ZU	ZU	Zen			ZU	n	-Zen
		ZUE	ZUE	Zen			ZUE	te	-Zen
	di	zki	E	TE	z	zki	E	te	.t
									zki
									E te
+ ahala	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
				DA	KE	T	DA	KE en	N
				A/NA	KE	K/N	A/NA	KE en	H
	di	O	KE	-		z	O	KE en	I
		GU	KE	GU	Gen		GU	KE en	Gen
		ZU	KE	ZU	Zen		ZU	KE en	Zen
		ZUE	KE	ZUE	Zen		ZUE	KE ten	Zen
	di	zki	E	KE	TE	z	zki	KE en	.t
									zki
									E KE te

Nor: HURA

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA		ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	A-1 didazu	B-1 zenidan	B-4 bazenit		A-1 dizkidazu	B-1 zenizkidan	B-4 bazenizkit
	diozu	-----	-----		dizkiozu	zenizkion	bazenizkio
	diguzu	zenion	bazenio		dizkguzu	zenizkigun	bazenizkigu
	-----	zenigun	bazenigu		-----	-----	-----
+ ahala	diezu	zenien	bazenie		dizkiezu	zenizkien	bazenizkie
	A-2 didakezu	B-3 zenidakeen	B-2 zenidake		A-2 dizkidakezu	B-3 zenizkideen	B-2 zenizkidak
	diokezu	zeniokeen	zenioke		dizkiokezu	zenizkioeken	zenizkioke
	digukezu	zenigukeen	zeniguke		dizkgukezu	zenizkigukeen	zenizkiguke
	diekezu	zeniekeen	zenieke		dizkiekezu	zenizkieken	zenizkieke

II. IRAGANKORRA

2. NOR(ZER)-NORI-NORK (nork: ZUEK)
***EDUN**

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA			
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori	
- ahala		DA	T	N	i	DA	n	-N	i	DA
		A/NA	K/N	H	i	A/NA	n	-H	i	K/N
	di	O	-	z	-	O	n	-i	-	O
		GU	GU	Gen	i	GU	n	-Gen	i	GU
		ZU	ZU	Zen	i	ZU	n	-Zen	i	ZU
	di	ZUE	ZUE	Zen	i	ZUE	te n	-Zen	i	ZUE te
+ ahala		E	TE	z	i	E	te n	-i	i	zki E te
		DA	KE	T	N	i	DA	KE en	N	DA KE
		A/NA	KE	K/N	H	i	A/NA	KE en	H	A/NA KE
	di	O	KE	-	z	i	O	KE en	I	- O KE
		GU	KE	GU	Gen	i	GU	KE en	Gen	GU KE
		ZU	KE	ZU	Zen	i	ZU	KE en	Zen	ZU KE
		ZUE	KE	ZUE	Zen	i	ZUE	KE ten	Zen	ZUE KE te
	di	zki	E	KE	TE	z	i	zki	E	KE te

Nor: HURA

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA		ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	<i>A-1</i> didazue	<i>B-1</i> zenidaten	<i>B-4</i> bazenidate		<i>A-1</i> dizkidazue	<i>B-1</i> zenizkidaten	<i>B-4</i> bazenizkidate
	----	----	----		----	----	----
	diozue	zenioten	bazeniote		dizkiozue	zenizkioten	bazenizkiote
	diguzue	zeniguten	bazenigute		dizkguzue	zenizkiguten	bazenizkigute
+ ahala	----	----	----		----	----	----
	diezue	zenieten	bazeniete		dizkiezue	zenizkieten	bazenizkiete
	<i>A-2</i> didakezue	<i>B-3</i> zenidaketen	<i>B-2</i> zenidakete		<i>A-2</i> dizkidakezue	<i>B-3</i> zenizkidaketen	<i>B-2</i> zenizkidakete
	----	----	----		----	----	----
	dirokezue	zenioketen	zeniokete		dizkiokezue	zenizkioketen	zenizkiokete
	digukezue	zeniguketen	zenigukete		dizkgukezue	zenizkiguketen	zenizkigukete
	----	----	----		----	----	----
	diekezue	zenieketen	zeniekete		dizkiekezue	zenizkieketen	zenizkiekete

II. IRAGANKORRA

2. NOR(ZER)-NORI-NORK (nork: HAIEK)

***EDUN**

		Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
			nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
- ahala	di	DA	T	N	i	DA	n	-N	i	DA	
		A/NA	K/N	H	i	A/NA	n	-H	i	A/NA	
		O	-	z	i	-	O	-i	i	-	O
		GU	GU	Gen	i	GU	n	-Gen	i	GU	
		ZU	ZU	Zen	i	ZU	n	-Zen	i	ZU	
	di zki	ZUE	ZUE	Zen	i	ZUE te	n	-Zen	i	ZUE te	
		E	TE	z	i	E te	n	-i	i	zki	E te
		DA	KE	T	N	i	DA KE en	N	i	DA	KE
		A/NA	KE	K/N	H	i	A/NA KE en	H	i	A/NA	KE
		O	KE	-	z	i	- O KE en	I	i	-	O KE
+ ahala	di	GU	KE	GU	Gen	i	GU KE en	Gen	i	GU	KE
		ZU	KE	ZU	Zen	i	ZU KE en	Zen	i	ZU	KE
		ZUE	KE	ZUE	Zen	i	ZUE KE ten	Zen	i	ZUE KE te	
		E	KE	TE	z	i	zki	E	KE ten	I	i
		DA	KE	T	N	i	DA KE en	N	i	DA	KE
	di zki	A/NA	KE	K/N	H	i	A/NA KE en	H	i	A/NA	KE
		O	KE	-	z	i	- O KE en	I	i	-	O KE
		GU	KE	GU	Gen	i	GU KE en	Gen	i	GU	KE
		ZU	KE	ZU	Zen	i	ZU KE en	Zen	i	ZU	KE
		ZUE	KE	ZUE	Zen	i	ZUE KE ten	Zen	i	ZUE KE te	

Nor: HURA

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA		ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA
- ahala	di	B-1 didate diate/dinate	B-1 zidaten ziaten/zinaten	B-4 balidate baliate/balinate	di	A-1 dizkidate dizkiate/dizkinate	B-1 zizkidaten zizkiaten/zizkinaten
		dioite	zioten	baliote		dizkioite	zizkioten
		digute	ziguten	baligute		dizkigute	zizkiguten
		dizute	zizuten	balizute		dizkizute	zizkizuten
		diete	zieten	balizete		dizkiete	zizkieten
	di zki	A-2 didakete diakete/dinakete	B-3 zidaketen ziaketen/zinaketen	B-2 lidakete liakete/linakete	di zki	A-2 dizkidakete dizkiakete/dizkinakete	B-2 lizkidakete lizkiakete/lizkinakete
		diokete	zioketen	liokete		dizkiokete	lizkiokete
		digukete	ziguketen	ligukete		dizkigukete	lizkigukete
		dizukete	zizuketen	lizukete		dizkizukete	lizkizukete
		dizuekete	zizueketen	lizuekete		dizkizuekete	lizkizuekete
		diekete	zieketen	liekete		dizkiekete	lizkiekete
+ ahala	di	A-2 didakete diakete/dinakete	B-3 zidaketen ziaketen/zinaketen	B-2 lidakete liakete/linakete	di	A-2 dizkidakete dizkiakete/dizkinakete	B-2 lizkidakete lizkiakete/lizkinakete
		diokete	zioketen	liokete		dizkiokete	lizkiokete
		digukete	ziguketen	ligukete		dizkigukete	lizkigukete
		dizukete	zizuketen	lizukete		dizkizukete	lizkizukete
		dizuekete	zizueketen	lizuekete		dizkizuekete	lizkizuekete
	di zki	A-2 didakete diakete/dinakete	B-3 zidaketen ziaketen/zinaketen	B-2 lidakete liakete/linakete		A-2 dizkidakete dizkiakete/dizkinakete	B-2 lizkidakete lizkiakete/lizkinakete
		diokete	zioketen	liokete		dizkiokete	lizkiokete
		digukete	ziguketen	ligukete		dizkigukete	lizkigukete
		dizukete	zizuketen	lizukete		dizkizukete	lizkizukete
		dizuekete	zizueketen	lizuekete		dizkizuekete	lizkizuekete

II. IRAGANKORRA

2. NOR(ZER)-NORI-NORK (zer: HURA)

***EZAN**

		ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA								
Modua		nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori						
- ahala	-di EZA	T	T	-	N	i	EZA	DA	n	-N	i	EZA	T	-		
		K/N	K/N	-	H	i	EZA	A/NA	n	-H	i	EZA	K/N	-		
		IO	-	-	z	i	EZA	-	IO	-	i	i	EZA	-	IO	-
		GU	GU	-	Gen	i	EZA	GU	n	-Gen	i	EZA	GU	-		
		ZU	ZU	-	Zen	i	EZA	ZU	n	-Zen	i	EZA	ZU	-		
		ZUE	ZUE	-	Zen	i	EZA	ZUE te	n	-Zen	i	EZA	ZUE te	-		
		di EZAzk(i)	IE	TE	-	z	i	EZA	zk(i) IE te n	-l	i	EZA	zk(i) IE te -			
+ ahala	di EZA	T	KE	T	N	i	EZA	DA	KE en	N	i	EZA	DA	KE		
		K/N	KE	K/N	H	i	EZA	A/NA	KE n	H	i	EZA	A/NA	KE		
		IO	KE	-	z	i	EZA	-	IO	KE en	i	i	EZA	-	IO	KE
		GU	KE	GU	Gen	i	EZA	GU	KE en	Gen	i	EZA	GU	KE		
		ZU	KE	ZU	Zen	i	EZA	ZU	KE en	Zen	i	EZA	ZU	KE		
		ZUE	KE	ZUE	Zen	i	EZA	ZUE	KE ten	Zen	i	EZA	ZUE	KE te		
		di EZAzk(i)	IE	KE TE	z	i	EZA	zk(i) IE	KE ten	l	i	EZA	zk(i) IE	KE te		

II. IRAGANKORRA
2. NOR (ZER)-NORI-NORK
 (zer: HURA) (nork: NIK)
***EZAN**

Aldia Modua \	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
- ahala	T T -	N i EZA DA n	-N i EZA T -						
	A/NA K/N -	H i EZA A/NA n	-H i EZA K/N -						
	-di EZA IO -	z i EZA - IO n	-l i EZA - IO -						
	GU GU -	Gen i EZA GU n	-Gen i EZA GU -						
	ZU ZU -	Zen i EZA ZU n	-Zen i EZA ZU -						
	ZUE ZUE -	Zen i EZA ZUE te n	-Zen i EZA ZUE te -						
+ ahala	-di EZA zk(i) IE TE -	z i EZA zk(i) IE te n	-l i EZA zk(i) IE te -						
	nor	nori	nork	nor nori			nork nori		
	DA KE T	N i EZA -	DA KE en	N i EZA	DA KE				
	A/NA KE K/N	H i EZA A/NA KE en	H i EZA A/NA KE						
	IO KE -	z i EZA IO KE en	l i EZA - IO KE						
	GU KE GU	Gen i EZA GU KE en	Gen i EZA GU KE						
- ahala	ZU KE ZU	Zen i EZA ZU KE en	Zen i EZA ZU KE						
	ZUE KE ZUE	Zen i EZA ZUE KE ten	Zen i EZA ZUE KE te						
	di EZA zk(i) IE KE TE	z i EZA zk(i) IE KE ten	l i EZA zk(i) IE KE te						

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	A-3	A-4	B-5		B-5	B-6			
- ahala	diezaadan/diezandanad	badiezaat/badiezananat	diezaadalda/diezandalda	niezaan/niezanana	niezaala/niezanala	niezaan/niezanana	niezaake/niezanake	baniezak/baniezan	
	diezaiodan	badiezaiot	diezaiodala	niezaion	niezaiola	niezaion	niezaake/niezanake	baniezao	
	diezazudan	badiezazut	diezazudala	niezazun	niezazula	niezazun	niezazulu	baniezazu	
+ ahala	diezazuedan	badiezazuet	diezazuedala	niezazuen	niezazuelu	niezazuen	niezazuelu	baniezazue	
	diezaiedan	badiezaiet	diezaiedala	niezaieren	niezaelia	niezaieren	niezaelia	baniezae	
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
- ahala	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
	diezaaket/diezakanet	-----	-----	niezaakeen/niezanakeen	niezaakeen/niezanake	niezaake	niezaake/niezanake	-----	
	diezaioket	-----	-----	niezaiokeen	niezaiokeen	niezaioke	niezaioke	-----	
+ ahala	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
	diezazuket	-----	-----	niezazukeen	niezazukeen	niezazuke	niezazuke	-----	
	diezazueket	-----	-----	niezazueken	niezazueken	niezazueke	niezazueke	-----	
- ahala	diezaieket	-----	-----	niezaieken	niezaieken	niezaieke	niezaieke	-----	

II. IRAGANKORRA

2. NOR (ZER)-NORI-NORK

(zer: HURA) (nor: HIK)

***EZAN**

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
- ahala	DA	T	-	N	i	EZA	DA	n	-
	A/NA	K/N	-	H	i	EZA	A/NA	n	-
	-di EZA	IO	-	z	i	EZA	-	IO	n
	GU	GU	-	Gen	i	EZA	GU	n	-
	ZU	ZU	-	Zen	i	EZA	ZU	n	-
	ZUE	ZUE	-	Zen	i	EZA	ZUE	te	-
	-di EZA zk(i)	IE	TE	z	i	EZA zk(i)	IE	te	n
+ ahala	DA	KE	T	N	i	EZA	DA	KE	-
	A/NA	KE	K/N	H	i	EZA	A/NA	KE	-
	di EZA	IO	KE	z	i	EZA	-	IO	KE
	GU	KE	GU	Gen	i	EZA	GU	KE	-
	ZU	KE	ZU	Zen	i	EZA	ZU	KE	-
	ZUE	KE	ZUE	Zen	i	EZA	ZUE	KE	te
	di EZA zk(i)	IE	KE	z	i	EZA zk(i)	IE	KE	te

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	A-3 diezadaan/diezadan	A-4 badiezadak/badiezadan	diezadaala/diezadanala	B-5 hiezadan	hiezadala	B-5 hiezadan	B-6 bahiezat		
- ahala	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----		
	diezaioan/diezaionan	badiezaik/badiezaiion	diezaiala/diezaionala	hiezaison	hiezaiola	hiezaison	-----		
	diezaguan/diezagunan	badiezaguk/badiezagun	diezaguala/diezagunala	hiezagun	hiezagula	hiezagun	-----		
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----		
	diezaiean/diezaienan	badiezaiek/badiezaien	diezaiala/diezainala	hiezaien	hiezaiela	hiezaien	-----		
+ ahala	A-5 diezadakek/diezadaken	-----	-----	B-8 hiezadakeen	-----	B-7 hiezadake	-----		
	-----	-----	-----	hiezaiokeen	-----	hiezaioke	-----		
	diezaioket/diezaiken	-----	-----	hiezaguukeen	-----	hiezaguuke	-----		
	diezaguket/diezaguken	-----	-----	-----	-----	-----	-----		
	-----	-----	-----	hiezaikeen	-----	hiezaike	-----		
	diezaiekek/diezaiken	-----	-----	-----	-----	-----	-----		

II. IRAGANKORRA

2. NOR (ZER)-NORI-NORK

(zer: HURA) (nork: HARK)

*EZAN

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
- ahala	T	T -	N i EZA DA n	-N i EZA T -					
	K/N	K/N -	H i EZA A/NA n	-H i EZA K/N -					
	IO	-	z i EZA - IO	-I i EZA - IO					
	GU	GU -	Gen i EZA GU	-Gen i EZA GU					
	ZU	ZU -	Zen i EZA ZU	-Zen i EZA ZU					
-di EZA zk(i) IE TE	ZUE	ZUE -	Zen i EZA ZUE te n	-Zen i EZA ZUE te -					
			z i EZA zk(i) IE te n	-I i EZA zk(i) IE te -					
+ ahala	DA KE T		DA KE en	N i EZA DA KE					
	A/NA KE K/N		H i EZA A/NA KE en	H i EZA A/NA KE					
	IO KE -		z i EZA - IO KE en	I i EZA - IO KE					
	GU KE GU		Gen i EZA GU KE en	Gen i EZA GU KE					
	ZU KE ZU		Zen i EZA ZU KE en	Zen i EZA ZU KE					
di EZA zk(i) IE KE TE	ZUE KE ZUE		Zen i EZA ZUE KE ten	Zen i EZA ZUE KE ie					
			z i EZA zk(i) IE KE ten	I i EZA zk(i) IE KE ie					

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	A-3 diezadan diezaan/diezanan diezaion diezagun diezazun diezazuuen diezaeten	A-4 badiezat badiezaik/badiezan badiezaio badiezagu badiezazu badiezazue badiezaie	diezadala diezaala/diezanal diezaiola diezagula diezazula diezazuel diezaela	B-5 ziezadan ziezaan/ziezan ziezaion ziezagun ziezazun ziezazuen ziezaien	ziezadala ziezaala/ziezanala ziezaola ziezagula ziezazula ziezazuela ziezaelia	B-5 liezadan liezaan/liezan liezaion liezagun liezazun liezazuen liezaien	B-6 baliezat baliezaik/baliezan baliezaio baliezagu baliezazu baliezazue baliezaie		
- ahala									
+ ahala	A-5 diezadake diezaake/diezanake diezaioke diezaguke diezazuke diezazueke diezaieke			B-8 ziezadakeen ziezaakeen/ziezanakeen ziezaiokeen ziezagukeen ziezazukeen ziezazuekeen ziezaiekeen			B-7 liezadake liezaake/liezanake liezaioke liezaguke liezazuke liezazueke liezaieke		

II. IRAGANKORRA

2. NOR (ZER)-NORI-NORK (zer: HURA) (nork: GUK) *EZAN

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
	T	T	-	N i EZA	DA	n	-N i EZA	T	-
	A/NA	K/N	-	H i EZA	A/NA	n	-H i EZA	K/N	-
	-di EZA	IO	-	z i EZA	-	IO n	-i EZA	-	IO -
	GU	GU	-	Gen i EZA	GU	n	-Gen i EZA	GU	-
	ZU	ZU	-	Zen i EZA	ZU	n	-Zen i EZA	ZU	-
	ZUE	ZUE-	-	Zen i EZA	ZUE	le n	-Zen i EZA	ZUE te	-
+ ahala	-di EZA zk(i)	IE	TE -	z i EZA zk(i)	IE	fe n	-i EZA zk(i)	IE	te -
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
	T KE T			N i EZA	DA	KE en	N i EZA	DA	KE
	A/NA KE	K/N		H i EZA	A/NA	KE en	H i EZA	A/NA KE	
	io	KE -		z i EZA	-	IO KE en	i EZA	-	IO KE
	GU	KE GU		Gen i EZA	GU	KE en	Gen i EZA	GU	KE
	ZU	KE ZU		Zen i EZA	ZU	KE en	Zen i EZA	ZU	KE
di EZA	ZUE	KE ZUE		Zen i EZA	ZUE	KE ten	Zen i EZA	ZUE KE	te
	di EZA zk(i)	IE	KE TE	z i EZA zk(i)	IE	KE ten	i EZA zk(i)	IE	KE te

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA	
	A-3	A-4	----	B-5	----	----	B-5	B-6
- ahala	diezaagun/diezanagun	badiezaagu/badiezaganagu	diezaagula/diezaganagula	geniezaan/geniezanaran	geniezaala/geniezanala	----	geniezaan/geniezanaran	bageniezak/bageniezan
	diezaigun	badiezaigou	diezaigula	geniezaion	geniezaiala	----	geniezaion	bageniezaio
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	diezazugun	badiezazugu	diezazugula	geniezazun	geniezazula	----	geniezazun	bageniezazu
	diezazuegun	badiezazuegu	diezazuegula	geniezazuen	geniezazuelua	----	geniezazuen	bageniezazue
	diezaiegun	badieziegu	diezaiegula	geniezaien	geniezaielda	----	geniezaien	bageniczaic
+ ahala	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	A-5	-----	-----	B-8	-----	-----	B-7	-----
	diezaakegu/diezanakegu	-----	-----	geniezaakeen/geniezanakeen	-----	-----	geniezaake/geniezanake	-----
	diezaiokegu	-----	-----	geniezaiokeen	-----	-----	geniezaioke	-----
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	diezazukegu	-----	-----	geniezazukeen	-----	-----	geniezazuke	-----
	diezazuekegu	-----	-----	geniezazuekeen	-----	-----	geniezazueke	-----
	diezaiekgu	-----	-----	geniezaiekeen	-----	-----	geniezaieke	-----

II. IRAGANKORRA

2. NOR (ZER)-NORI-NORK

(zer: HURA) (nork: ZUK)

***EZAN**

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA												
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori										
- ahala	DA	T	-	N	i	EZA	DA	n	-N	i	EZA	T	-						
	K/N	K/N	-	H	i	EZA	A/NA	n	-H	i	EZA	K/N	-						
	-di	EZA	iO	-	-	z	i	EZA	-	io	n	-i	i	EZA	-	io	-		
	GU	GU	-	Gen	i	EZA	GU	n	-Gen	i	EZA	GU	-						
	ZU	ZU	-	Zen	i	EZA	ZU	n	-Zen	i	EZA	ZU	-						
	ZUE	ZUE	-	Zen	i	EZA	ZUE	te	-Zen	i	EZA	ZUE	te						
+ ahala	-di	EZA	zk(i)	IE	TE	-	z	i	EZA	zk(i)	IE	te	n	-i	i	EZA	zk(i)	IE	te
	DA	KE	T	N	i	EZA	DA	KE	en	N	i	EZA	DA	KE					
	K/N	KE	K/N	H	i	EZA	A/NA	KE	en	H	i	EZA	A/NA	KE					
	iO	KE	-	z	i	EZA	-	IO	KE	en	I	i	EZA	-	io	KE			
	GU	KE	GU	Gen	i	EZA	GU	KE	en	Gen	i	EZA	GU	KE					
	ZU	KE	ZU	Zen	i	EZA	ZU	KE	en	Zen	i	EZA	ZU	KE					
- ahala	ZUE	KE	ZUE	Zen	i	EZA	ZUE	KE	ten	Zen	i	EZA	ZUE	KE					
	di	EZA	zk(i)	IE	KE	TE	z	i	EZA	zk(i)	IE	KE	ten	I	i	EZA	zk(i)	IE	KE

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	^{A-3} diezadazun	^{A-4} badiezadazu	^{A-5} diezadazula	^{B-5} zeniezadan		^{B-5} zeniezadala	^{B-5} zeniezadan	^{B-6} baizeniezat	
	diezaiozun	badiezaiozu	diezaozula	zeniezaison		zeniezaiola	zeniezaison	baizeniezao	
	diezaguzun	badiezaguzu	diezaguzula	zeniezagun		zeniezagula	zeniezagun	baizeniezagu	
	-----	-----	-----	-----		-----	-----	-----	
+ ahala	diezajezun	badiezaiezuz	diezaiezula	zeniezaien		zeniezaiela	zeniezaien	baizeniezaic	
	^{A-5} diezadakezu			^{B-8} zeniezadakeen			^{B-7} zeniezadake		
	diezaiokezu			-----			-----		
	diezagukezu			zeniezaiokeen		zeniezaiola	zeniezaioke		
	-----			zeniezagukeen		zeniezagula	zeniezaguke		
	diezaiekezu			-----		-----	-----		
				zenieziaekeen			zenieziaeke		

II. IRAGANKORRA

2. NOR (ZER)-NORI-NORK

(zer: HURA) (nork: ZUEK)
*EZAN

Aldia Modua \	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
- ahala				N i EZA	DA	n	N i EZA	DA	-
				H i EZA	A/NA	n	H i EZA	A/NA	-
	-di EZA	IO	-	z i EZA	-	IO	I i EZA	-	IO
		GU	GU	Gen i EZA	GU	n	-Gen i EZA	GU	-
		ZU	ZU	Zen i EZA	ZU	n	-Zen i EZA	ZU	-
		ZUE	ZUE	Zen i EZA	ZUE	te n	-Zen i EZA	ZUE	te -
	-di EZA zk(i)	IE	TE	z i EZA zk(i)	IE	te n	I i EZA zk(i)	IE	te -
+ ahala				DA KE T	N i EZA	DA KE en	N i EZA	DA KE	
				K/N KE K/N	H i EZA	A/NA KE en	H i EZA	A/NA KE	
	di EZA	IO KE	-	z i EZA	-	IO KE en	I i EZA	-	IO KE
		GU KE GU		Gen i EZA	GU	KE en	Gen i EZA	GU	KE
		ZU KE ZU		Zen i EZA	ZU	KE en	Zen i EZA	ZU	KE
		ZUE KE ZUE		Zen i EZA	ZUE	KE ten	Zen i EZA	ZUE	KE te
	di EZA zk(i)	IE KE TE		z i EZA zk(i)	IE	KE ten	I i EZA zk(i)	IE	KE te

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	A-3 diezadazuen	A-4 badiezadazue	A-5 diezadazuela	B-5 zeniezadaten	B-5 zeniezadatela	B-5 zeniezadaten	B-6 bazeniezedate		
- ahala	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----		
	diezaiozuen	badiezaozue	diezaiozuela	zeniezaioten	zeniezaiotel	zeniezaioten	bazeniezaiote		
	diezaguzuen	badiezguzue	diezaguzucla	zeniezaguten	zeniezagutela	zeniezaguten	bazeniezagute		
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----		
	diezaiezuen	badiezaiezue	diezaiezuela	zeniezaieten	zeniezaietela	zeniezaieten	bazeniezaiete		
+ ahala				B-8 zeniezadaketen		B-7 zeniezadakete			
	A-5 diezadakezue			-----		-----			
	diezaiokezue			zeniezaioketen		zeniezaiokete			
	diezagukezue			zeniezaguketen		zeniezagukete			
	-----			-----		-----			
	diezaiekezue			zeniezaiieketen		zeniezaiiekete			

II. IRAGANKORRA

2. NOR (ZER)-NORI-NORK

(zer: HURA) (nork: HAIEK)
***EZAN**

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA											
- ahala	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori									
	DA	T	-	N	i	EZA	DA	n	-N	i	EZA	DA	-					
	A/NA	K/N	-	H	i	EZA	A/NA	n	-H	i	EZA	A/NA	-					
	-di	EZA	io	-	-	z	i	EZA	-	io	n	-i	i	EZA	-	IO	-	
	GU	GU	-	Gen	i	EZA	GU	n	-Gen	i	EZA	GU	-					
	ZU	ZU	-	Zen	i	EZA	ZU	n	-Zen	i	EZA	ZU	-					
	ZUE	ZUE	-	Zen	i	EZA	ZUE	te	-Zen	i	EZA	ZUE	te					
+ ahala	-di	EZA	zk(i) IE	TE	-	z	i	EZA	zk(i)	IE	te	n	-i	i	EZA	zk(i)	IE	te
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori									
	DA	KE T	-	N	i	EZA	DA	KE en	N	i	EZA	DA	KE	-				
	A/NAKE	K/N	-	H	i	EZA	A/NA	KE en	H	i	EZA	A/NA	KE	-				
	IO	KE	-	z	i	EZA	-	IO	KE en	I	i	EZA	-	IO	KE	-		
	GU	KE GU	-	Gen	i	EZA	GU	KE en	Gen	i	EZA	GU	KE	-				
	ZU	KE ZU	-	Zen	i	EZA	ZU	KE en	Zen	i	EZA	ZU	KE	-				
di EZA	ZUE	KE ZUE	-	Zen	i	EZA	ZUE	KE ten	Zen	i	EZA	ZUE	KE te	-				
	di EZA	zk(i) IE	KE TE	z	i	EZA	zk(i)	IE	KE ten	I	i	EZA	zk(i)	IE	KE te	-		

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	A-3 diezadaten diezaaten/diezananaten diezaioten diezaguten diezazuten diezazueten diezaieten	A-4 badiezadate badiezate/badiezananate badiezaioite badiezagute badiezazute badiezazuetete badiezaiete	diezadatela diezaatela/diezananatela diezaiotela diezagutela diezazutela diezazueta diezaietela	B-5 ziezadaten ziezaaten/ziezananaten ziezaioten ziezaguten ziezazuten ziezazueten ziezaieten	ziezadatela ziezaatela/ziezananatela ziezaiotela ziezagutela ziezazutela ziezazueta ziezaietela	B-5 liezadaten liezaaten/liezananaten liezaioten liezaguten liezazuten liezazueten liezaieten	B-6 baliezadate baliezazeat/baliezananate baliezaiote baliezagute baliezazute baliezazuete baliezaiete		
+ ahala	A-5 diezadakete diezaakete/diezananakete diezaiokete diezagukete diezazukete diezazuekete diezaiekete			B-8 ziezadaketen ziezaaketen/ziezananaketen ziezaioketen ziezaguketen ziezazuketen ziezazueketen ziezaieketen		B-7 liezadakete liezaakete/liezananakete liezaiokete liezagukete liezazukete liezazuekete liezaiekete			

II. IRAGANKORRA

2. NOR-NORI-NORK

zer: 3. pertsona
*EZAN

AGINTERA (7)

HIK			HARK			ZUK			ZUEK			HAIEK					
	nor	nori	nor	nor	nork		nor	nori	nork		nor	nori	nork		nor	nori	nork
i EZA	DA	T		T	T	i EZA	DA	T	K/N	i EZA	DA	T	K/N	i EZA	DA	T	K/N
	K/N	K/N	b i EZA	K/N	K/N		IO	-			IO	-			IO	-	
	IO	-	b i EZA	IO	-	i EZA	GU	GU			GU	GU			GU	GU	
	GU	GU		GU	GU		ZU	ZU			ZU	ZU			ZU	ZU	
	ZU	ZU		ZU	ZU		ZUE	ZUE			ZUE	ZUE			ZUE	ZUE	
i EZA	ZUE	ZUE	b i EZA	ZUE	ZUE	i EZA	ZUE	ZUE	ZUE	i EZA	ZUE	ZUE	ZUE	i EZA	ZUE	ZUE	ZUE
	k(i) IE	TE		b i EZA	zk(i) IE		zk(i) IE	TE			zk(i) IE	TE			zk(i) IE	TE	

HIK			HARK			ZUK			ZUEK			HAIEK					
	c			c			c				c				c		
iezadak/iezadan	iezadak/iezadan		biezat	biezat		iezadazu	iezadazu		iezadazue	iezadazue		iezadate	iezadate		biezadate	biezadate	
-----	-----		biezak/biezan	biezak/biezan		-----	-----		-----	-----		biezaate/biezanate	biezaate/biezanate		biezaate/biezanate	biezaate/biezanate	
iezaik/iezaion	iezaik/iezaion		biezaio	biezaio		iezaozu	iezaozu		iezaiozue	iezaiozue		biezaiote	biezaiote		biezaiote	biezaiote	
iezaguk/iezagun	iezaguk/iezagun		biezagu	biezagu		iezagu	iezagu		iezaguzue	iezaguzue		biezagute	biezagute		biezagute	biezagute	
-----	-----		biezazu	biezazu		-----	-----		-----	-----		biezazute	biezazute		biezazute	biezazute	
-----	-----		biezzazue	biezzazue		-----	-----		-----	-----		biezzazuet	biezzazuet		biezzazuet	biezzazuet	
iezaiek/iezaien	iezaiek/iezaien		biezaie	biezaie		iezaieu	iezaieu		iezaiezue	iezaiezue		biezaiete	biezaiete		biezaiete	biezaiete	
c	iezazkidak/iezazkidan		c	iezazkit		c	iezazkidazu		c	iezazkidazue		c	iezazkidate		c	iezazkidate	
-----	-----		biezazkik	biezazkik		-----	-----		-----	-----		biezazkiate/biezazkinate	biezazkiate/biezazkinate		biezazkiate/biezazkinate	biezazkiate/biezazkinate	
iezaikkok/iezaikkion	iezaikkok/iezaikkion		biezazkio	biezazkio		iezazkiozu	iezazkiozu		iezazkiozue	iezazkiozue		biezazkiote	biezazkiote		biezazkiote	biezazkiote	
iezazkiguk/iezazkigun	iezazkiguk/iezazkigun		biezazkigu	biezazkigu		iezazkiguzu	iezazkiguzu		iezazkiguzue	iezazkiguzue		biezazkigute	biezazkigute		biezazkigute	biezazkigute	
-----	-----		biezazkizu	biezazkizu		-----	-----		-----	-----		biezazkizute	biezazkizute		biezazkizute	biezazkizute	
-----	-----		biezazkizue	biezazkizue		-----	-----		-----	-----		biezazkizuet	biezazkizuet		biezazkizuet	biezazkizuet	
iezaikkiek/iezaikkien	iezaikkiek/iezaikkien		biezazkie	biezazkie		iezazkiezu	iezazkiezu		iezazkiezue	iezazkiezue		biezazkiete	biezazkiete		biezazkiete	biezazkiete	

(7) Hemen ere NORK lehen pertsonako denean, *-en/-ela* atzikzia duten adizkiek agertu beharko zuketen, beste tauletan bezala parentesi artean (*diezaio-*), (*diezaieu-*), etab. baina hauek 668. orrialdean jasoak dauden adizkiak besterik ez dira.

II. IRAGANKORRA**2. NOR (ZER)-NORI-NORK**

(zer: HAIK) (nork: NIK)

***EZAN**

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
- ahala	T T - A/NA K/N - -di EZA IO - - GU GU - ZU ZU - ZUE ZUE- -di EZA zk(i) IE TE -	N i EZA DA n H i EZA A/NA n z i EZA - IO n Gen i EZA GU n Zen i EZA ZU n Zen i EZA ZUE te n z i EZA zk(i) IE te n	-N i EZA T - -H i EZA K/N - -i EZA - IO - -Gen i EZA GU - -Zen i EZA ZU - -Zen i EZA ZUE te - -i EZA zk(i) IE te -						
+ ahala	DA KE T A/NA KE K/N di EZA IO KE - GU KE GU ZU KE ZU ZUE KE ZUE di EZA zk(i) IE KE TE	N i EZA DA KE en H i EZA A/NA KE en z i EZA - IO KE en Gen i EZA GU KE en Zen i EZA ZU KE en Zen i EZA ZUE KE ten z i EZA zk(i) IE KE ten	N i EZA DA KE H i EZA A/NA KE i i EZA - IO KE Gen i EZA GU KE Zen i EZA ZU KE Zen i EZA ZUE KE te i i EZA zk(i) IE KE te						

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	A-3	A-4	B-5	B-5	B-6	B-7			
- ahala	diezazkiadan/diezazkinadan diezazkiordan	badiezazkiat/badiezazki- nat badiezazkiot	diezazkiadalada/diezazkinadalada diezazkiodalada	niezazkian/niezazkinan niezazkion	niezazkiala/niezazkinala niezazkiola	niezazkian/niezazkinan niezazkion	baniezazkik/baniczaz- kin baniezazkio		
	diezazkizudan diezazkizuedan diezazkieidan	----- badiezazkizut badiezazkizuet badiezazkiet	diezazkizudala diezazkizuedala diezazkiedala	niezazkizun niezazkizuen niezazkien	niezazkizula niezazkizuela niezazkicela	niezazkizun niezazkizuen niezazkien	----- baniezazkizu baniezazkizue baniezazkizke		
+ ahala	----- diezazkiaket/diezazkinaket diezazkioket	----- niezazkiaeke/niezazkiaekeen niezazkioken	----- niezazkizukeen niezazkizueken niezazkieken	----- niezazkizuke niezazkizueke	niezazkiaeke/niezazkiae- ke niezazkioke	----- niezazkizuke niezazkizueke	-----		
	diezazkizuket diezazkizueket diezazkieket	----- ----- -----	----- ----- -----	----- ----- -----	----- ----- -----	----- ----- -----	-----		

II. IRAGANKORRA

2. NOR (ZER)-NORI-NORK

(zer: HAIK) (nork: HIK)

***EZAN**

Aldia Modua \	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA									
	nor	nori	nork	nor	nori	nork	nor	nori								
- ahala	DA	T	-	N	I	EZA	DA	n	-N	I	EZA	T	-			
	K/N	K/N	-	H	I	EZA	A/NA	n	-H	I	EZA	K/N	-			
	-di EZA	IO	-	z	I	EZA	-	IO	-	I	I	EZA	IO	-		
	GU	GU	-	Gen	I	EZA	GU	n	-Gen	I	EZA	GU	-			
	ZU	ZU	-	Zen	I	EZA	ZU	n	-Zen	I	EZA	ZU	-			
	ZUE	ZUE	-	Zen	I	EZA	ZUE	te n	-Zen	I	EZA	ZUE te	-			
+ ahala	-di EZA zk(i)	iE	TE	-	z	I	EZA	zk(i) iE	te n	-I	I	EZA	zk(i) iE	te		
	DA	KE	T	N	I	EZA	DA	KE en	N	I	EZA	DA	KE			
	A/NA KE	K/N	-	H	I	EZA	A/NA	KE en	H	I	EZA	A/NA	KE			
	IO	KE	-	z	I	EZA	-	IO	KE en	I	I	EZA	IO	KE		
	GU	KE	GU	Gen	I	EZA	GU	KE en	Gen	I	EZA	GU	KE			
	ZU	KE	ZU	Zen	I	EZA	ZU	KE en	Zen	I	EZA	ZU	KE			
- ahala	ZUE	KE	ZUE	Zen	I	EZA	ZUE	KE ten	Zen	I	EZA	ZUE	KE te			
	-di EZA	zk(i)	iE	KE	TE	-	z	I	EZA	zk(i) iE	KE ten	I	I	EZA	zk(i) iE	KE te
	diezazkidaan/diezazkidanan	badiezazkidak/badiezazkidan	diezazkidaala/diezazkidanala	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA						
	diezazkioan/diezazkionan	badiezazkiok/badiezazkion	diezazkioala/diezazkionala	A-3	A-4	B-5	B-5	B-5	B-5	B-6	B-6	B-6				
	diezazkiguan/diezazkigun	badiezazkiguk/badiezazkigun	diezazkiguala/diezazkigunala	-----	-----	hiezazkidan	hiezazkidaa	hiezazkidan	hiezazkidan	hiezazkik	hiezazkik	hiezazkik				
	diezazkieran/diezazkienan	badiezazkiek/badiezazkien	diezazkieala/diezazkienda	-----	-----	hiezazkion	hiezazkiola	hiezazkion	hiezazkion	hiezazkio	hiezazkio	hiezazkig				
+ ahala	diezazkidaket/diezazkidaken	-----	-----	A-5	-----	hiezazkigun	hiezazkigula	hiezazkigun	hiezazkigun	hiezazkig	hiezazkig	hiezazkig				
	diezazkiokek/diezazkioken	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----				
	diezazkigukek/diezazkigukuen	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----				
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----				
	diezazkiek/diezazkieken	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----				
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----				

	ORAINA		IRAGANA		ALEGIAZKOA
- ahala	A-3 diezazkidaan/diezazkidanan	A-4 badiezazkidak/badiezazkidan	B-5 hiezazkidan	B-5 hiezazkidaa	B-5 hiezazkidan
	diezazkioan/diezazkionan	badiezazkiok/badiezazkion	A-4 diezazkioala/diezazkionala	B-5 hiezazkidaa	B-6 hiezazkik
	diezazkiguan/diezazkigun	badiezazkiguk/badiezazkigun	B-5 hiezazkion	B-5 hiezazkiola	B-5 hiezazkik
	diezazkieran/diezazkienan	badiezazkiek/badiezazkien	B-5 hiezazkigun	B-5 hiezazkigula	B-6 hiezazkik
+ ahala	A-5 diezazkidaket/diezazkidaken	-----	B-8 hiezazkideeken	B-7 hiezazkidaake	-----
	diezazkiokek/diezazkioken	-----	-----	-----	-----
	diezazkigukek/diezazkigukuen	-----	-----	-----	-----
	-----	-----	-----	-----	-----
	diezazkiek/diezazkieken	-----	-----	-----	-----
	-----	-----	-----	-----	-----

II. IRAGANKORRA

2. NOR (ZER)-NORI-NORK
 (zer: HAIEK) (nork: HARK)
 *EZAN

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
- ahala	T	T	-	N i EZA	DA	n	-N i EZA	T	-
	K/N	K/N	-	H i EZA	A/NA	n	-H i EZA	K/N	-
	IO	-	-	z i EZA	IO	n	-I i EZA	IO	-
	GU	GU	-	Gen i EZA	GU	n	-Gen i EZA	GU	-
	ZU	ZU	-	Zen i EZA	ZU	n	-Zen i EZA	ZU	-
	ZUE	ZUE	-	Zen i EZA	ZUE te	n	-Zen i EZA	ZUE le	-
	-di EZA zk(i)	IE	TE	z i EZA zk(i)	IE	le n	-l i EZA zk(i)	IE	te -
+ ahala	DA	KE	T	N i EZA	DA	KE en	N i EZA	DA	KE
	A/NA	KE	K/N	H i EZA	A/NA	KE en	H i EZA	A/NA	KE
	IO	KE	-	z i EZA	IO	KE en	I i EZA	IO	KE
	GU	KE	GU	Gen i EZA	GU	KE en	Gen i EZA	GU	KE
	ZU	KE	ZU	Zen i EZA	ZU	KE en	Zen i EZA	ZU	KE
	ZUE	KE	ZUE	Zen i EZA	ZUE	KE ten	Zen i EZA	ZUE	KE te
	di EZA zk(i)	IE	KE	z i EZA zk(i)	IE	KE ten	I i EZA zk(i)	IE	KE te

	ORAINA	IRAGANA	ALEGIAZKOA				
- ahala	A-3 diezakidan diezakian/diezakinan diezakion diezakigun diezakigun diezakizun diezakizun diezakien	A-4 badiezazkit badiezazkit/badiezazkin badiezazio badiezazkig badiezazkiz badiezazkizue badiezazkie	B-5 diezakidala diezakiala/diezakinala diezakiola diezakigula diezakizula diezakizuela dieczakiela	B-5 ziezakidan ziezakian/ziezazkinan ziezakion ziezakigun ziezakizun ziezakizuel ziezakiela	B-5 liezakidan liezakian/liezazkinan liezazktion liezazkigun liezazkizun liezazkizuel liezazkiela	B-6 baliezazkit baliezazkik/baliezazkin baliezazio baliezazkig baliezazkiz baliezazkizue baliezazkie	
	A-5 diezakidake diezakiakie/diezazkinake diezazkioke diezazkiguke diezazkizuke diezazkizueke diezazkicieke		B-6 ziezakidakeen ziezakiakieen/ziezazkinakeen ziezazkiokeen ziezazkigukeen ziezazkizukeen ziezazkizueken ziezazkicieken		B-7 liezakidake liezakiakie/liezazkinake liezazkioke liezazkiguke liezazkizuke liezazkizueke liezazkicieke		
+ ahala							

II. IRAGANKORRA**2. NOR (ZER)-NORI-NORK**

(zer: HAIEK) (nork: GUK))

***EZAN**

Aldia Modua \	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA				
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori		
- ahala	T	T	-	N i EZA	DA	n	-N i EZA	T	-		
	A/NA	K/N	-	H i EZA	A/NA	n	-H i EZA	K/N	-		
	-di	EZA	IO	-	z i EZA	-	io	n	-i EZA	IO	-
			GU	GU	Gen i EZA	GU	n	-Gen i EZA	GU	-	
			ZU	ZU	Zen i EZA	ZU	n	-Zen i EZA	ZU	-	
			ZUE	ZUE	Zen i EZA	ZUE	le n	-Zen i EZA	ZUE	le -	
+ ahala	-di	EZA zk(i)	iE	TE	z i EZA zk(i)	iE	te n	-i EZA zk(i)	iE	te -	
	T	KE	T	N i EZA	DA	KE en	N i EZA	DA	KE		
	A/NA	KE	K/N	H i EZA	A/NA	KE en	H i EZA	A/NA	KE		
	di	EZA	IO	z i EZA	-	IO	KE en	i EZA	-	IO	KE
			GU	KE	GU	Gen i EZA	GU	KE	Gen i EZA	GU	KE
- ahala			ZU	KE	ZU	Zen i EZA	ZU	KE en	Zen i EZA	ZU	KE
			ZUE	KE	ZUE	Zen i EZA	ZUE	KE ten	Zen i EZA	ZUE	KE te
			di	EZA	zk(i)	z i EZA zk(i)	IE	KE ten	i EZA zk(i)	IE	KE te
+ ahala											

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	A-3	A-4	B-5		B-5	B-6		B-6	
- ahala	diezazkiagun/diezazkinagun	badiezazkiagu/badiezazkinagu	geniezzakian/geniezzakinan	geniezzakiala/geniezzakinala	geniezzakian/geniezzakinan	geniezzakkik/bageniezzakin			
	diezazkiogun	badiezazkiogu	geniezzaktion	geniezzakiola	geniezzaktion	bageniezzakkio			
			-----	-----	-----				
+ ahala	diezazkizugun	badiezazkizugu	geniezzakizun	geniezzakizula	geniezzakizun	bageniezzakizu			
	diezazkizuegun	badiezazkizuegu	geniezzakizuen	geniezzakizuelu	geniezzakizuen	bageniezzakizue			
	diezazkiegun	badiezazkiegu	geniezzakien	geniezzakielu	geniezzakien	bageniezzakie			
- ahala	A-5		B-8		B-7				
	diezazkiaekegu/diezazkinakegu		geniezzakiaekegen/geniezzakinakeen		geniezzakiake/geniezzakinake				
	diezazkiogeku		geniezzakiokteen		geniezzakiokke				
+ ahala	diezazkizukegu		geniezzakizukeen		geniezzakizuke				
	diezazkizuekegu		geniezzakizuekeen		geniezzakizueke				
	diezazkickegu		geniezzakiciekeen		geniezzakicieke				

II. IRAGANKORRA

2. NOR (ZER)-NORI-NORK

(zer: HAIK) (nork: ZUK)

*EZAN

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA				
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori		
- ahala	DA	T	-	N	EZA	DA	n	-N	EZA	T	-
	K/N	K/N	-	H	EZA	A/NA	n	-H	EZA	K/N	-
	-di	EZA	IO	-	z	EZA	IO	-	EZA	IO	-
	GU	GU	-	Gen	EZA	GU	n	-Gen	EZA	GU	-
	ZU	ZU	-	Zen	EZA	ZU	n	-Zen	EZA	ZU	-
	ZUE	ZUE	-	Zen	EZA	ZUE te	n	-Zen	EZA	ZUE te	-
	-di	EZA	zk(i)	IE	TE	-	z	EZA	zk(i)	IE	te
+ ahala	DA	KE T		N	EZA	DA	KE en	N	EZA	DA	KE
	K/N	KE K/N		H	EZA	A/NA	KE en	H	EZA	A/NA	KE
	IO	KE	-	z	EZA	IO	KE en	I	EZA	IO	KE
	GU	KE GU		Gen	EZA	GU	KE en	Gen	EZA	GU	KE
	ZU	KE ZU		Zen	EZA	ZU	KE en	Zen	EZA	ZU	KE
	ZUE	KE ZUE		Zen	EZA	ZUE	KE ten	Zen	EZA	ZUE	KE te
	di	EZA	zk(i)	IE	KE TE	-	z	EZA	zk(i)	IE	KE te

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	A-3 diezazkidazun	A-4 badiezazkidazu	diezazkidazula	B-5 zeniezazkidan	zeniezazkidala		B-5 zeniezazkidan	B-6 bazeiezazkit	
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	diezazkiozun	badiezazkiozu	diezazkiozula	zeniezazkion	zeniezazkiola		zeniezazkion	bazeiezazkio	
	diezazkiguzun	badiezazkiguzu	diezazkiguzula	zeniezazkigun	zeniezazkigula		zeniezazkigun	bazeiezazkigu	
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	diezazkiezun	badiezazkiezu	diezazkiezula	zeniezazzien	zeniezazkiela		zeniezazkien	bazeiezazkie	
+ ahala	A-5 diezazkidakezu	A-4 badiezazkidazu	diezazkidazula	B-8 zeniezazkidakeen			B-7 zeniezazkidake		
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	diezazkiokezu	badiezazkiozu	diezazkiozula	zeniezazkioeken			zeniezazkioke		
	diezazkigukezu	badiezazkiguzu	diezazkiguzula	zeniezazkigukeen			zeniezazkiguke		
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
	diezazkiekezu	badiezazkiezu	diezazkiezula	zeniezazkiekeen			zeniezazkieke		

II. IRAGANKORRA

2. NOR (ZER)-NORI-NORK

(zer: HAIEK) (nork: ZUEK)

*EZAN

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	nor	nori	nork	nork		nor nori	nork		nor nori
	DA	T	-	N	i	EZA	DA	n	-
	K/N	K/N	-	H	i	EZA	A/NA	n	-H
	-di	EZA	IO	-	z	i	EZA	-	-i
	GU	GU	-	Gen	i	EZA	GU	n	-Gen
	ZU	ZU	-	Zen	i	EZA	ZU	n	-Zen
	ZUE	ZUE	-	Zen	i	EZA	ZUE te	n	-Zen
+ ahala	nor	nori	nork	nork		nor nori	nork		nor nori
	DA	KE T	-	N	i	EZA	DA	KE	N
	K/N	KE K/N	-	H	i	EZA	A/NA KE	-	H
	IO	KE -	-	z	i	EZA	-	IO KE	-i
	GU	KE GU	-	Gen	i	EZA	GU	KE	Gen
	ZU	KE ZU	-	Zen	i	EZA	ZU	KE	Zen
	ZUE	KE ZUE	-	Zen	i	EZA	ZUE KE ten	te	Zen
	di EZA	zk(i)	IE	KE	TE	-	z	i	EZA zk(i) IE
	di EZA	zk(i)	IE	KE	TE	-	z	i	EZA zk(i) IE

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA	
	A-3 diezazkidazuen ----- diezakiozuen diezakiguzuen ----- diezazkiezuen	A-4 badiezazzkidazue ----- badiezazzkiozue badiezazzkiguzue ----- badiezazzkiezue	diezazkidazuela ----- diezazki(v)uela diezazkiguzuela ----- diezazkiezuela	B-5 zeniezazkidaten ----- zeniezazkioten zeniezazkigutuen ----- zeniezazkieten	zeniezazkideala ----- zeniezazkiotela zeniezazkigutela ----- zeniezazkietela	B-5 zeniezazkidaten ----- zeniezazkioten zeniezazkigutuen ----- zeniezazkieten	B-6 bazeniezazzkideate ----- bazeniezazzkiote bazeniezazzkigute ----- bazeniezazzkiete	
- ahala								
+ ahala	A-5 diezazkidakezue ----- diezakiokezue diezakigukezue ----- diezazkiekezue			B-8 zeniezazkidaketen ----- zeniezazkioteten zeniezazkiguketen ----- zeniezazkieketen			B-7 zeniezazkidakete ----- zeniezazkiokete zeniezazkigukete ----- zeniezazkiekete	

II. IRAGANKORRA

2. NOR (ZER)-NORI-NORK

(zer: HAIEK) (nork: HAIEK)

*EZAN

Aldia Modua	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
	nor	nori	nork	nork	nor	nori	nork	nor	nori
- ahala				DA T -	N i EZA	DA n	-N i EZA	DA	-
				A/NA K/N -	H i EZA	A/NA n	-H i EZA	A/NA	-
	-di EZA	IO -	z	GU GU -	Gen i EZA	GU n	-I i EZA -	IO	-
				ZU ZU -	Zen i EZA	ZU n	-Gen i EZA	GU	-
				ZUE ZUE -	Zen i EZA	ZUE le n	-Zen i EZA	ZU	-
				-di EZA zk(i) iE TE -	z i EZA zk(i) iE	te n	-Zen i EZA ZUE te	-	-
+ ahala				DA KE T	N i EZA	DA KE en	N i EZA	DA KE	-
				A/NA KE K/N	H i EZA	A/NA KE en	H i EZA	A/NA KE	-
	di EZA	IO KE -	z	GU KE GU	Gen i EZA	GU KE en	I i EZA -	IO KE	-
				ZU KE ZU	Zen i EZA	ZU KE en	Gen i EZA	GU KE	-
				ZUE KE ZUE	Zen i EZA	ZUE KEten	Zen i EZA	ZU KE	-
				di EZA zk(i) iE KE TE	z i EZA zk(i) iE	KE ten	Zen i EZA ZUE KE te	-	-
							I i EZA zk(i) iE	KE te	-

	ORAINA			IRAGANA			ALEGIAZKOA		
- ahala	A-3 diezazkidaten diezazkiaten/diezazkinaten diezazkioten diezazkiguten diezazkizueten diezazkieten	A-4 badiezazkideate badiezazkiate/badiezazkinate badiezazkiote badiezazkigute badiezazkizute badiezazkiete	diezazkida/la diezazkiatela/diezazkinatela diezazkiotela diezazkigutela diezazkizutela diezazkietela	B-5 ziezazkidaten ziezazkiaten/ziezazkinaten ziezazkiotela ziezazkiguten ziezazkizutena ziezazkieten	ziezazkidatela ziezazkiatela/ziezazkinatela ziezazkiotela ziezazkigutela ziezazkizutela ziezazkietela	B-5 liezazkidaten liezazkiaten/liezazkinaten liezazkiotela liezazkiguten liezazkizutena liezazkieten	B-6 baliezazkideate baliezazkiate/baliezazkinate baliezazkiote baliezazkigute baliezazkizute baliezazkiete		
+ ahala	A-5 diezazkidakete diezazkiakete/diezazkinakete diezazkiokete diezazkigukete diezazkizukete diezazkizuekete diezazkikete			B-8 ziezazkidaketen ziezazkiaketen/ziezazkinaketen ziezazkioketen ziezazkiguketen ziezazkizuketen ziezazkiketen		B-7 liezazkidakete liezazkiakete/liezazkinakete liezazkiokete liezazkigukete liezazkizukete liezazkikete			

Besteok ere, paradigmak osorik betetzen ibili gabe eta eredu bezala, aipatu genituen. Edozeinek antzeman diezaikeenez, NOR-NORI-NORK adizkiak dira, NOR hirugarren pertsona ez baizik besteren bat denekoak:

- Zuk ni hari eraman NAIKOZU (↔ nauzu); NAIKOKEZU etab.
Zuk gu hari eraman GAITIOZU (↔ gaituzu); GAITIOKEZU etab.
Zuk ni hari eraman NINDIOZUN (↔ ninduzun); NINDIOKEZUN etab.
Zuk gu hari eraman GINTIOZUN (↔ gintuzun); GINTIOKEZUN etab.
Zuk ni hari eraman NIAZAOZUN etorri naiz (↔ nazazun).
Zuk gu hari eraman GIAITZAIOZUN etorri gara (↔ gaitzazun).
Zuk ni hari eraman NIENTZAIOZUN etorri nintzen (↔ nintzazun).
Zuk gu hari eraman GIENTZAIOZUN etorri ginen (↔ gintzazun).
Zuk ni hari eraman NIAZAIKEZU (↔ nazakezu).
Zuk gu hari eraman GIAITZAIOKEZU (↔ gaitzakezu).
Zuk ni hari eraman NIENTZAIOKEZU (↔ nintzakezu).
Zuk gu hari eraman GIENTZAIOKEZU (↔ gintzakezu).
Zuk ni hari eraman NIENTZAIOKEZUN (↔ nintzakezun).
Zuk gu hari eraman GIENTZAIOKEZUN (↔ gintzakezun).

(Euskaltzaindiak, Bilbon, 1997ko azaroaren 28an onartua)

HIZTEGI BATUA*irudialdatu - jorratzaile*

irudialdatu, irudialda, irudialdatzen
irudiarazi, irudiaraz, irudiarazten
iruditidun
irudigile
irudigintza
irudikatu, irudika, irudikatzen
irudikeria
irudiko 1: *bere irudiko egin zuen gizona*; 2 genitiboarekin, ‘ustez’: *gehienen irudiko*
irudikor
irudikortasun
irudikortu, irudikor(tu), irudikortzen
irudimen
irudimentsu
irudipen
iruditu, irudi(tu), iruditzen, *zaio ad*
irudiztatua, irudizta, irudiztatzen, *du ad ‘irudiz hornitu’*
irule
irun, irun, iruten
irunaldi
irundegi
iruntz Bizk h. ihintz
iruntzi = ifrentzu
 iruntzitara = ifrentzuz: *iruntzitara jantzia duzu elastikoa*
iruzkin
 iruzkina egim: *testu horri iruzkina egin diot*
iruzkindu, iruzkin(du), iruzkintzen
iruzkingile ‘testu(-)iruzkinak egiten dituena’
iruzur
 iruzur egin
iruzurgile
iruzurkeria
iruzurti
isats
isatsdun
isatsgabe
iseka
 iseka egin
isekari

isekatu, iseka(tu), isekatzen

isil

isil-isilik

isil-isila

isil-gorde

isil-gordeka

isil-hizketa

isil-misil

isil-misilkak

isil-misilean

isil-poltsa

isilaldi

isilarazi, isilaraz, isilarazten

isildu, isil(du), isiltzen

isilean

isileko

isilik

isilka

isilkako

isilpe

isilpeko

isiltasun

isilune

isiotu, isio, isiotzen, *Bizk batez ere '(argia, sua) piztu'*

isipu

isipu-belar: *Hyssopus officinalis*

isipula Herr

iskanbila

iskanbilatsu

iskilinba

iskilu

iskiludun

isla 1 h. uharte

isla 2

islara: *Jainkoaren edertasuna islara ikusten dugu*

islada* e. **isla**

isladatu* e. **islatu**

isladatze* e. **islatze**

islatu, isla(tu), islatzen

islatze

iso

isoglosa

isologailu 1 Fis. erabileremuan; 2 besteetan hobestekoak dira *bakar-, bakan-* oinarrien gain eratua

isolamendu 1 Fis. erabileremuan; 2 besteetan hobestekoak dira *bakar-, bakan-* oinarrien gain eratua

isolatu 1 Fis. erabileremuan; 2 besteetan hobestekoak dira *bakartu, bakandu* bezalakoak

isolatzale 1 Fis. erabileremuan; 2 besteetan hobestekoak dira *bakar-, bakan-* oinarrien gain eratua

isomorfismo

isomorfo

isoszele

isozele* e. **isoszele**

ispilu

istant

istibor* e. **istrabor**

istil
istiltsu
istilu
istinga
istingadi
istingor: *Gallinago gallinago*
istorio
istrigor
istripu
isun
isuna ezarri
isuraldatu, isuralda, isuraldatzen: *odol kutsatua isuraldatu diote*
isuraldatze
isurarazi, isuraraz, isurarazten
isurbera
isurbide
isuri, isur, isurtzen, 1 ad 2 iz
isurialde
isurkari = likido
isurketa
isurki
isurkor
isurle: *gizon gaizto odol-isurlea*
isurpen
isurtze
isuski *Bizk erratz*
itaizur* e. **itaxur** (*Ipar-Naf*), **itogin** (*Bizk*)
itaxur* e. **itaxur** (*Ipar-Naf*), **itogin** (*Bizk*)
itaun
itaundu, itaun(du), itauntzen
itaunka
itaunketa
itaurrean
itaurreko
itaurlari *Bizk* ‘itaurrekoa’
itaxur (*Ipar-Naf*) = **itogin**
itegi ‘ukuilua, korta’
iteuli: *Tabanus bovinus*
ito, itotzen
itoaldi
itoarazi, itoaraz, itoarazten
itobehar
itogarri
itogin = **itaxur**
itoi* e. **itaxur** (*Ipar-Naf*), **itogin** (*Bizk*)
itoka
 ito-itoka
itokarrean
itolarri
itomen
itote* e. **itaxur** (*Ipar-Naf*), **itogin** (*Bizk*)

itsas aingira: *Conger conger*
 itsas arrano: *Haliaeetus albicilla*
 itsas bazter* e. itsasbazter
 itsas gaztaina = Indi gaztaina
 itsas handi
 itsas hegi
 itsas izar: *Asteroidea*
 itsas kabra
 itsas labar
 itsas korronte* e. itsaslaster
 itsas lamia
 itsas lehoi: *Otaria sp.* + *zalophus sp.*
 itsas lore: *Coelenterata*
 itsas otso: *Echinoidea*
 itsas txakur: *Phocidae*
 itsas zabal
 itsas zaldi
 itsas-laster* e. itsaslaster
 itsas-zain* e. itsaso-zain
 itsasadar
 itsasalde
 itsasaldi
 itsasandi* e. itsas handi
 itsasargi
 itsasarre
 itsasbazter
 itsasbehera
 itsasbide
 itsasegi* e. itsas hegi
 itsasertz
 itsasgizon
 itsasgora
 itsasizar* e. itsas izar
 itsasilkara
 itsasketa = nabigazio: *itsasketan ohituak diren gizonak*
 itsaski 1 'sagailoa, itsaso nahasia'; 2 'mariskoa, itsas fruitua'
 itsaskirri
 itsaskor
 itsaslapur
 itsaslapurreta
 itsaslaster
 itsaslore* e. itsas lore
 itsasmutil
 itsaso
 itsasozain
 itsasontzi
 itsasontziratu
 itsasoratu, itsasora(tu), itsasoratzen
 itsasorratz
 itsaspe
 itsaspekari
 itsaspeko
 itsasperatu, itsaspera(tu), itsasperatzen

- itsastar**
- itsasturi** *Ipar* ‘marinela’
- itsasuntzi*** e. **itsasontzi**
- itsatsi**, **itsats**, **itsasten**
- itsu**
- itsu-itsuan**
 - itsu-gidari** *Ipar* ‘itsuaurreko’
 - itsuaurreko**
 - itsura** adlag: *itsura jarraiki zitzaison jakin gabe nora*
- itsugarri**
- itsuka**
- itsukeria**
- itsuki**
- itsulapiko** = **elzetsu**
- itsumandoka**
- itsumen**
- itsumustu** iz ‘ustekabea’
- itsumustuan**
 - itsumustuka**
- itsutil**
- itsurik**
- itsusarazi**, **itsusaraz**, **itsusarazten**
- itsusgarri**
- itsusi**
- itsuskeria**
- itsuski**
- itsustasun**
- itsustu**, **itsus**, **itsusten**
- itsutasun**
- itsutu**, **itsu(tu)**, **itsutzen**
- itsutuki**
- itun 1** iz
- itun 2** izond *Jas* ‘tristea, goibela’
- itundu**, **itun(du)**, **ituntzen**, *da/du* ad, l’**ituna egin, hitzartu**; 2 ‘tristetu, goibeldu’
- ituntasun**
- iturbegi**
- iturburu**
- iturgin**
- iturgintza**
- iturri**
- iturri-bel.k.r:** *Nasturtium officinale*
- itxaro** *izan du*, ad 1: *onera:uko dela itxaro dut*; 2: *itxaro zuten Jesu Kristoren etorrera*
- itxarobide**
- itxaron**, **itxaroten**, **itxarongo**, **dio** ad (objektu bividuna denean), **du** ad (gainerakoetan): *Mireni itxaron diogu luzaz; itxaroten dut hilien piztuera*
- itxaronaldi**
- itxaronarazi**, **itxaronaraz**, **itxaronarazten**
- itxarongela**
- itxaropen**
- itxaropentsu**
- ixti**, **ixten**
- itxialdi**
- itxiarazi**, **itxiaraz**, **itxiarazten**

itxiera
itxigailu
itxindi Ipar ‘ilintia’
itxitura ‘eremu itxia; eremua ixten duen hesia’
itxoin h. itxaron
itxulastu, itxulas, itxulasten, *du* ad ‘irabiatu, nahasi’
itxura
 itxura(k) egin
 itxura denez
itxuragabe
 itxuragabeko
itxuragabekeria
itxuragabeki
itxuragabetu, itxuragabe(tu), itxuragabetzen
itxurakeria
itxurako: *arrautza-itxurako perretxikoa; tonto-itxurako pertsona*
itxuraldaketa
itxuraldatu, itxuralda, itxuraldatzen
itxuraldatzetze
itxuran: *jaitzi zen zerutik uso baten itxuran; itxuran bizi da*
itxurapen
itxurati
itxuratu, itxura(tu), itxuratzen
itxuratzarki
itxuratzartu, itxuratxar(tu), itxuratxartzen
itxuraz: *gauzak itxuraz egin; itxuraz, oso pozik daude*
itxurezale
itxuragabekeria
itxurazko 1 ‘egiazkoa ez dena’: *itxurazko damua*; 2 ‘itxura onekoa’: *emakume itxurazko eta maitagarria*
itxuroso Herr ‘itxura onekoa, behar den bezalakoa’
itzain
itzaingo Ipar
itzaintza
itzal
itzalaldi
itzalarazi, itzalaraz, itzalarazten
itzalezin
itzaleztatu, itzalezta, itzaleztatzen
itzalgaitz
itzalgaizka Liter.
itzalgarri
itzalgune
itzali, itzal(i), itzaltzen
itzalkor
itzalpe
itzalpetu, itzalpe(tu), itzalpetzen
itzaltasun
itzaltsu
itzarri, itzar, itzartzen (gaur izond eta ad)
itzarrik Bizk
itzartu, itzar, itzartzen (bakarrik ad)
itzatu* e. **iltzatu**

itze Ipar h. iltze
itzel 'ikaragarria, oso handia'
itzelezko
itzul-amilka
itzul-lan
itzulaldi
itzularazi, itzularaz, itzularazten: *etxera itzularazi du; testua frantsesera itzularazi digute*
itzulbide
itzulbira
itzulera
itzulerraz
itzulezin
itzulgai
itzuli, itzul, itzultzen, 1 da ad; 2 du ad; 3 iz
itzuli-mitzuli
itzulika
itzulikatu, itzulika(tu), itzulikatzen, 'irauli, biratu'
itzulinguru
itzulipurdi
 itzulipurdika
itzulketa
itzulpen
itzultzaire
itzultze
itzurbide
itzuri, itzur, itzurtzen, da/zaio ad
 itzuri ibili
 itzuri joan
itzurarazi, itzuraraz, itzurarazten
itzurkor
ixi Bizk 'ixo'
ixo
ixtante* e. istant
ixti* e. istil
izadi
izaera
izai h. izei
izain: *Hirudo medicinalis*
izakera* e. izaera
izaki
izan 1, iz: *izena eta izana*
izan 2, izan, izaten
 izan ere lok.
 izan ezik
izanarazi, izanaraz, izanarazten
izandun
izar
 izar egon: *zerua izar dago*
 izar-belar: *Stellaria holostea*
 izar-multzo = konstelazio
 izar-laino = nebulosa
izara = maindire, mihise
izari 'neurria, tamaina'

izarigabe
izarío
izarniarazi, izarniaraz, izarniarazten ‘distirarazi’
izarniatu, izarnia, izarniatzen, *Ipar, du ad* ‘distiratu’
izarratu, izarra, izarratzen
izartegi
izartsu
izartu 1, izar(tu), izartzen, ‘neurtu’
izartu 2, izar(tu), izartzen, ‘izarrez bete’
izartxo
izatasun
izate
izatedun
izatekide
izatez
izeba
izel: *Abies sp.* + *Pseudotsuga sp.* + *Picea sp.*
izeki, izekitzen, *da/du ad* ‘su hartu, sua pitzu’
izeko Bizk ‘izeba’
izen 1: *Xabier du izena; 2: haren izen ona zikindu*
 -ren izenean
izenburu
izendapen
izendatu, izenda, izendatzen, *du ad*: *Euskaltzaindiak horretarako izendatu nuelako; ez dugu izendatu-ko nor den; euskaldunok “euli” izendatzen dugun intsektua; langileen soldataren neurria izendatze-ko; egun izendatua*
izendatuki
izendatzale
izendatzetze
izendegi
izendun
izengabe
 izengabeko
izengoiti
izenkide
izenlagun
izenoondo
izenordain Gram.: *persona izenordainak*
izenorde 1 ‘ezizena’; 2* e. **izenordain**
izenpe
izenpearazi, izenpearaz, izenpearazten
izenpetu, izenpe(tu), izenpetzen
izenpetzaile
izerbera
izerdi
 izerdi(-)zapi: *aurpegia izerdi-zapi batekin estali zioten hiloztari*
 izerdi(-)guruin
 izerditan
 - izerdi(-)bitsetan *Bizk*
 izerdi(-)lapetan *Bizk*
 izerdi(-)patsetan
 izerdi(-)uharretan *Bizk*
izerdialdi

izerdiarazi, izerdiaraz, izerdiarazten
 izerdikor
 izerditsu
 izerditu, izerdi(tu), izerditzen
 izerkari: *aurpegia izerkari batez estalita ehortzi zuten*
 izi *Ipar* h. izu
 izialdura *Ipar* 'izua'
 izipera *Ipar* 'izutia'
 izkilu* e. iskilu
 izkina
 izkira: *Subord. Natantia*
 izkiriatu, izkiria, izkiriatzan, *Ipar* 'idatzi'
 izkirimiri
 izkribu
 izkribuz
 izkribuzko
 izkutu* e. ezkutu
 izokin: *Salmo sp.*
 izorra Zah. izond 'haurdun'
 izorra izan, egon, Zah. 'haurdun izan'
 izorratu, izorra, izorratzan, 1 zah. 'haurdun gertatu'; 2 arrunt. 'kalte egin, hondatu'
 izotz
 izotza egin
 izotzaldi
 izotzil *Naf* h. urtarriil
 izozkailu
 lzozki
 izozkidenda* e. izozki(-)denda
 izozkigile
 izozkitegi
 izozmendi: *izozmendi batek hondoratu zuen Titanic itsasontzia*
 izozte
 izoztegi
 izoztu, izotz/izoztu, izozten
 izpar g. er. h. albiste, berri
 izparringi g. er. h. egunkari
 izpi
 izpirik
 izpik 1 adlag. 'zatika'; 2 iz. 'izpi txikia'
 izpil
 izpildun
 izpiliku: *Lavandula officinalis*
 izpiltsu
 izpiñio
 izpiritu *Ipar* edo Jas. h. espiritu
 izpitstu
 izpitxo
 iztai 'izterra eta sabela elkartzen diren (sakon)gunea'
 iztarte 'hankartea'
 izter
 izter-lehengusu
 izterbegi *Ipar*, g. er. 'arerioa, etsaia'
 iztupa

izu

izu-laborri

izualdi

izugarri

izugarrikeria

izugarrizko

izukaitz

izukari

izukor

izur

izurde: *Delphinus delphis*

izurri

izurrite

izurritsu

izurritu, izurri(tu), izurritzen

izurtso = zimurtso

izurtu, izur(tu), izurtzen

izutasun

izuti

izutu, izu(tu), izutzen

izutzale

* * *

J

ja Ipar ‘dagoeneko, ordurako’

jabai Ipar

jabalaldi Ipar

jabalarazi, jabalaraz, jabalarazten, Ipar

jabaldu, jabal(du), jabaltzen, Ipar da/du ad

jabaldura Ipar

jabalgarri Ipar

jabaltasun Ipar

jabe

jaun eta jabe

jabe egin

jabedun

jabegabe

jabegai

jabegaitasun

jabego = jabetasun, jabetza

jabekeide

jabekidetasun

jabekuntza

jabetasun = jabego, jabetza

jabetu, jabe(tu), jabetzen

jabetza = jabego, jabetasun

jada ‘jadanik’

jadanik

jadetsi, jadets, jadesten, Bizk ‘erdietsi, lortu’

jagi, jagiten, Bizk, ‘jaiki’

jagoitik Ipar zah. ‘aurrerantzean, gaurdanik’

jagole

jagon, jagoten, Bizk

jaguar: *Panthera (jaguarius) onca*

jai
 jai egin
 jai eman
 jai hartu
 jaialdi
 jaidura ‘joera’
 jaieguna
 jaiera
 jaiero
 jaiki, jaikitzen
 jaikialdi
 jaikiarazi, jaikiaraz, jaikiarazten
 jaikiera
Jainko
 Jainkoaren
 Jainkogabe
 Jainkosa
 Jainkotasun
 Jainkotiar
 Jainkotu, Jainko(tu), Jainkotzen, *da/du* ad
 Jainkozale
 Jainkozaletasun
 Jainkozko
 jaio, jaiotzen
 jaioarazi, jaioaraz, jaioarazten
 jaioberri
 Jainoberritu, Jainoberri(tu), Jainoberritzen
 jaioera ‘jaiotza’
 Jainoleku
 Jainoteguna
 Jainoterri
 Jainotetxe
 Jainotordu
 Jainotza
 Jainotze *Ipar eta Naf h.* Jainotza
 Jainotzez
 Jaitsaldi
 Jaitsarazi, Jaitsaraz, Jaitsarazten
 Jaitsi, Jaits, Jaisten
 Jaitsiera
 Jaka
 Jaki
 Jakile
 Jakin, Jakiten
 Jakina: *beste asko ere, jakina, mintzatuak dira auzi horrezaz*
 Jakinaren gainean
 Jakinean
 Jakin-min
 Jakinarazi, Jakinaraz, Jakinarazten
 Jakinarazpen
 Jakinbide
 Jakinduria
 Jakingai

jakingarri
jakingura
jakintasun
jakintsu
jakintza
jakitate
jakite
jakitun
jakituria *Bizk* batez ere
jakobino
jale
jalgi, jalgitzen, *Ipar da ad* ‘atera, irten’
jalgialdi
jalgiarazi, jalgiaraz, jalgiarazten
jalgitze
jalki, jalkitzen, *da ad* ‘isurkari batean dilindan dauden zatikiak hondoratu’
jalkin
jan 1 iz
jan 2, jaten, ad

- jan-arin(ean)**
- jan berri**
- jan-urri**
- jan-zahar**

janaldi
janarazi, janaraz, janarazten, *dio ad*
janari
janaridenda* e. **janari(-)denda**
janaritegi ‘janariak gordetzeako tokia’
janaritu, janari(tu), janaritzen: *zeure herria aingeruen ogiaz janaritu zenuen*
janbo
jandarma* e. **jendarme**
jangai iz ‘janaria, jatekoa’
jangaitz
jangale
jangara
janiza *Ipar* ‘gose handia, grina makurra’
jankatu, janka, jankatzen, *Ipar du ad* ‘hortzikatu’
janleku
jansenismo
jansenista
jantegi
jantoki
jantxakur
jantzarázi *du/dio ad*
jantzi 1 iz
jantzi 2, jantz, janzten, da/du ad
jantzigintza
janzkera
janzki
janzteko

jaramon**jaramon egin dio ad****jaraunsti, jaraunts, jaraunsten, du ad****jaraunsle****jardin* e. lorategi****jarduera****jardun 1, jarduten, da/du ad: lanean jardun da / du egun osoa****jardun 2 iz 'hizketa, solasa'****jardunaldi****jardunarazi, jardunaraz, jardunarazten, du/dio ad****jardunbide****jardungai****jare izond.****jaregin, jaregiten, dio ad nor-gabea 'askatu, libratu': neuk esatean, jaregin usoei****jargia Zub batez ere 'jarlekua'****jargoi 'tronua'****jariagai****jariakin****jariarazi****jariatu, jaria, jariatzen, zaio ad: ur bizikzo ibaiak jariatuko zaizkio sabeiak; (Biol.) du ad: malko-gurui-nek malkoak jariatzen dituzte****jario 1 iz.****jario 2, jarioko, ad****galtza(-)jario****hitz(-)jario****gezur(-)jario****jarioka****jarioan****jarki, jarkitzen, zaio ad****jarleku****jarrai 1 adlag: norbaiti / norbaiten jarrai ibili****jarrai 2 izond.* e. jarraitu, jarraiki: herzkuntza jarraia* e. hezkuntza jarraitua / jarraikia****jarraian: elkarren jarraian zetozenean****jarraiarazi, jarraiaraz, jarraiarazten, dio ad****jarraibide****jarraika****jarraiki 1 izond: lan jerraikia****jarraiki 2, jarraikitzen, da/zaio ad****jarraikitasun Ipar****jarraikitzaile****jarraipen****jarraitu 1 izond: errotaren hots jarraitua****jarraitu 2 jarrai(tu), jarraitzen, du/dio ad: lanean jarraitu du; Jesusi jarraitu dio****jarraituki****jarrai(tu)tasun 'jarraitua denaren nolakotasuna'****jarraitzaile****jarrarazi, jarraraz, jarrarazten, du/dio ad****jarrera****jarri, jar, jartzen****jarrialdi****jartoki h. jariekua****jartzaille****jas Bzik: dantzan jasa dauka horrek**

jaseko: *jaseko mutila*
jasa: *kanpoan jasa itsua ari du; kazkabarrak gogor astintzen ditu artaburuak*
jasaila
jasan, *jasaten, du ad*
jasanarazi, *jasanaraz, jasanarazten, dio ad*
jasanezin
jasangaitz
jasangarri
jasankor
jasankortasun
jasmin: *Jasminum sp.*
jaso, *jasotzen*
jasoaldi
jasoarazi, *jasoaraz, jasoarazten*
Jasokunde
jasotasun
jasotzaile
jasotze
jaspe
jateko
jaten iz (batez ere abereena adierazteko erabiltzen da)
jatetxe
jator
jatordu
jatorkeria
jatorki
jatorri
 jatorriz
jatorrizko
jatortasun
jats Ipar = erratz
jatsi* e. jaitsi
jatun
jaugin Ipar 'joera'
jaulki, *jaulkitzen, 1'(ahotik) irten, (ahotik) bota'; 2 (Finantz.): *eusko bonoak jaulki*
jaulkiarazi, *jaulkiaraz, jaulkiarazten*
jaulkipen (Finantz.)
jaulkitze
jaun
 jaun eta jabe
 Jauna nartu
jaunartzale
jaunartzze
jaundu, *jaun(du), jauntzen, da/du ad*
jauneria Ipar
Jaungoiko h. Jainko
jauntasun
jauntxo
jauntxokeria
jauntzi, *jauntz, jaunzten, Ipar h. jantzi*
jaunxkila
jauregi
jauregitar*

jaurerri
jauretsi, jaurets, jauresten
jauretxe
jaurgo
jaurlaritza (Euskal Autonomia Erkidegoko gobernu izendatzeko)
jaurti, jaurtitzen
jaurtigai
jaurtigailu
jaurtika
jaurtiketa
jaurtiki, jaurtikitzetan h. jaurti
jaurtikigai* e. jaurtigai
jaurtitzale
jausarazi, jausaraz, jausarazten, du ad
jausi, jaus, jausten, batez ere *Bizk*
jauzitasun
jauzkor
jauspen *Ipar* 1 ‘jaustea’; 2 ‘begirunea’
jautsapen *Jas. Erronkako imperioaren jautsapena*
jautsi, jauts, jausten, *L-BN* h. *jaitsi*
jauzarazi, jauzaraz, jauzarazten, du ad
jauzi 1 iz
 jauzi egin
 jauzi eragin
 jauzian
jauzi 2, jauz, jauzten, da ad
jauzika
jauzilarri: *lasterkari eta jauzilarri txapeldunak*
jauzkari: *orein jauzkaria*
jauzte
 jauzteka
jaz* e. iaz
jazarbide
jazarkunde *Ipar* h. *jazarpen*
jazarle
jazarpen
jazzaraldi
jazarri, jazar, jazartzen, *zaio/dio* ad
jazinto* e. hiazinto
jazki* e. janzki
jazmin* e. jasmin
jazo, jazotzen
jazoera
jazz
jei* e. jai
jeiki* e. jaiki
jeinu *Ipar* ‘antzea, trebetasuna’
jeitsi* e. jaitsi
jela *Gip*
jelatu, jela(tu), jelatzen, *Gip*
jelkide
jelosia ‘jeloskortasuna’
jeloskor

jeloskortasun
jeloskortu, jeloskor(tu), jeloskortzen
jeloskortze
jelostu, jelos(tu), jelosten *Ipar.* 'bekaitzu'
jeltzale
jeltzaletasun
jeltzaletu, jeltzale(tu), jeltzaletzen
jendaila
jendaki *Pei.*
jendalde
jendarme
jendarte
 jendartean
 jendartekotzat
jendaurre
 jendaurrean
 jendaurreko
jende
jendeketa *Ipar* h. **jendetza**
jendeki* e. **jendaki**
jendekin 'jendartea atsegin zaiona'
jendetasun
jendetzu
jendetza
jendeztatua, jendezta, jendeztatzen, *du* ad: 72 *leinuek jendeztatu zuten mundua*
jeneral
jeneralta
jenio 1 *Heg.:* *jenio txarra du*; 2: *Einstein jenio bat zen*
jentil
jentiltasun
jertse
jesan, **jesa(i)ten**, *Zub du* ad 'maileguz hartu'
jesapen
jesarleku *Bizk*
jesarri, **jesar**, **jesartzen**, *da/du* ad *Bizk*
jesuita
jesulagun
jetzi, **jezten**
jetzialdi
jin, **jiten**, *Ipar*
jinarazi, **jinaraz**, **jinarazten**, *Ipar*
jipoi
jipoialdi
jipoitua, **jipoi(tu)**, **jipoitzen**
jira
 jiraka
jirabira
 jirabiran
 jirabiraka
jirabiratu, **jirabira(tu)**, **jirabiratzen**
jirafa: *Giraffa camelopardalis*
jiratu, **jira(tu)**, **jiratzen**
jite 1 'izaera'; 2* e. **eite**

jo, jotzen
 gora jo
 -tzat jo: *egokitzat jo*
 jo eta jo
 jo eta ke
 jo eta su
joaki adlag, batez ere *Ipar: beti joaki eta joaki, eta sekula joaten ez*
jealdi
joaldun: *Iturengo joaldunak*
 joan, joaten
 joan-etorri
 joan-jin *Ipar*
 joanaldi
 joanarazi, joanaraz, joanarazten, *du ad*
 joanera
 joarazi, joaraz, joarazten
 joare
 joaredun* e. **joaldun**
 joera
 jogailu
 joia h. bitxi.
joile *Ipar* h. **jotzaile**
 joka
 jokabide
 jokaera
 jokalari
 jokaldi
 jokalege
 jokaleku
 jokamolde
 jokarazi, jokaraz, jokarazten, *dio ad*
 jokatu, joka, jokatzen; 1 *du ad: dirua jokatu du*; 2 *da/du ad: era lotsagarrian jokatu dugu / gara*
 joko
 jolas
 jolasean {ibili, ari izan...}
 jolas egin
 jolas(-)ordu
 jolas(-)parke
 jolasaldi
 jolastegarri
 jolaskeria
 jolasketa
 jolasleku
 jolasti
 jolastoki
 jolastu, jolas(tu), jo'lasten, *da ad*
jole h. **jotzaile**
 jomuga
 jopu
 joputasun
 joputza
 joran
 jorantsu

jori
joritasun
joritu, jori(tu), joritzen, *da/du ad*
joritzaire
jornal *Herr* 'soldatua'
jorra 'jorratzeko aitzur txikia'
 jorran
jorrail
 jorrail-dantza
jorrail h. apiril
jorraldi
jorratu, jorra(tu), jorratzen, *du ad: artoa jorratu; gai bat jorratu; pertsona bat jorratu*
jorratzaire

(Euskaltzaindiak, Bilbon, 1997ko abenduaren 19an onartua)

**ANTOINE D'ABBADIE: NAZIOARTEKO BILTZARRA.
EUSKO IKASKUNTZA - R.A.L.V. / EUSKALTZAINdia:
ONDORIOAK**

Hendaia, 1997-IX-27

ANTOINE D'ABBADIE-REN BILTZARRA: *ONDORIOAK* (*)

Euskaltzaindiak eta Eusko Ikaskuntzak, Patri Urkizuk paratuta, argitaratu dituzten 3 liburuei esker, Anton Abbadiakoaren lana ezagutzeko aukera eskaini diote euskalgintzan diharduen nornahiri. Bereziki, *Anton Abbadiaren Koplarien guduak (1851-1897)*, *Bertso eta aireen bilduma* da ezagutza horren lekukorik bikainena.

Lau egunotan Biltzar honetan aurkeztu diren hitzaldi eta txostenetan garatu dira Anton Abbadiaren Euskal Jai-Lore Jokoen alderdi ezagun eta ezezagun anitz. Astronomia, Geologia, Historia, Zuzenbidea, Hizkuntzalaritza, Literatura eta beste zenbait zientzia eta alorretako ikerketa aberastuz. Antolatzaile biok espero dute Herri Erakunde edo bestetatik Biltzar-akta horiek argitaratzeko batesa. A. Abbadia eta bere garaia askoz hobeki ezagutuko du euskaldun orok lan horiek kaleratzean.

Beste hiriburuetan bezala, behar beharrezkotzat jotzen da Baionan ere artxibo orokor bat sortzea, zeinetan bil baitaitezke egun Académie des Sciences-ek, besteak beste, dituen Anton Abbadiaren lan baliosak, hemen bakarrik pro-betxugarri bihur daitezkeenak. Gauza bera herrietako elkartetako eta zenbait artxibo familiari dagokienez ere.

(*) Euskaltzaindiaren XIV. Biltzarra.

CONCLUSIONES DEL CONGRESO ANTOINE D'ABBADIE

Euskaltzaindia y Eusko Ikaskuntza gracias sobre todo a la aportación de la publicación de los tres libros que en torno a A. Abbadie ha coordinado el profesor Patri Urkizu, han puesto a disposición de los investigadores la información más completa sobre Antoine d'Abbadie. Se puede destacar el volumen 3, *Anton Abbadieren Koplarien guduak (1851-1897)*, *Bertso eta aireen bilduna*, que recoge la mayor parte de los trabajos literarios presentados en los Juegos Florales.

Las ponencias y comunicaciones que lo largo de los cuatro días se han desarrollado en el Congreso, han ayudado a conocer mucho mejor el contenido de las Fiestas Eúskaras-Juegos Florales y han sacado a la luz muchos aspectos hasta ahora desconocidos, además de las aportaciones enriquecedoras en los campos de la astronomía, la geología, el derecho, la lingüística, la literatura y otras disciplinas.

Las dos Instituciones organizadoras esperan el patrocinio de las Administraciones Públicas o de otras entidades para la publicación de las Actas del Congreso, imprescindibles para un mejor conocimiento por parte de los vascos de la figura de Antoine d'Abbadie y de su época.

Al igual que existe en otras capitales, se considera del todo necesaria la creación en Bayona, de un Archivo General que recoja el valioso fondo documental, gran parte del cual se encuentra en este momento en poder de L'Académie des Sciences y que sería mucho más provechoso situarlo aquí. Lo mismo se puede decir de los archivos locales, de entidades e incluso de archivos familiares.

CONCLUSIONS DU CONGRES ANTOINE D'ABBADIE

Grâce aux trois livres sur Antoine d'Abbadie dont le professeur Patri Urkizu a coordonné l'édition à l'occasion du Congrès International Antoine d'Abbadie, Euskaltzaindia/Académie de la Langue Basque et Eusko Ikaskuntza/Société d'Etudes Basques ont mis à la disposition des chercheurs qui s'y sont intéressés les travaux d'Antoine d'Abbadie.

Les conférences et communications qui ont été présentées pendant ces quatre jours ont permis de connaître les facettes les plus connues d'Antoine d'Abbadie et les Fêtes Euskeriennes - Jeux Floraux ainsi que les moins connues. De même, ce Congrès a enrichi les enquêtes en cours à propos de la littérature, la linguistique, le droit, l'histoire, la géologie, l'astronomie et d'autres sciences. Par la suite, les deux organisateurs souhaitent avoir de la part des pouvoirs publics ou d'autres entités le soutien qu'il leur faut pour publier les actes du Congrès.

Il nous paraît indispensable qu'à Bayonne ainsi que dans les autres capitales du Pays Basque soit créé un centre- d'archives où l'on pourrait regrouper les apports inestimables d'Antoine d'Abbadie -actuellement en possession de l'Académie des Sciences, de certaines associations ainsi que de la famille-, afin qu'ils deviennent accessibles à la recherche.

GUTUNAK

NAFARROAN FM IRRATI LIZENTZIA BERRIAK

Bilbon, 1997.eko azaroaren 3an

Miguel Sanz Jaun Txit Gorena,
Nafarroako Gobernuaren Lehendakaria

Jaun agurgarria:

Euskaltzaindiak, 1997.eko urriaren 31n, egoitza honetan izandako hileroko bilkuran, Nafarroan FM irratia lizentzia berriak banatu behar direla-eta, Jagon Sailak hala eskatuta, Nafarroako Ordezkaritzak egindako proposamena onartu du. Aldi berean, proposamen testua Jaun Txit Goren horri igortzea erabaki du.

1. Euskaltzaindia lau Foru Diputazioen babespean —Nafarroakoa barne—, sortu zen 1918an eta, bertzeak bertze, honako hauek dira bere helburuak (otsailaren 26ko 573/1976 Erret Dekretuko lehenengo artikulan bilduak daudenak):

— Hizkuntzaren eskubideak zaintza.

— Hizkuntzak gizarte maila guzietan adierazpen gaitasuna izan dezan lan egitea.

— Euskararen erabilera sustatzea.

2. Bertzalde, abenduaren 15eko 18/1986 Euskararen Foru Legeak euskara nafar guzien ondare kulturala eta nortasunaren ezaugarria izateaz gainera, gizartearen elkarkidetasun eta komunikaziorako tresna ere badela dio, eta bere 27.1. artikuluak zera agintzen du: “Administrazio Publikoek bultzatzeko dute euskararen mailaz mailako presentzia komunikabide sozial publiko eta pribatuetan”, eta “komunikabideek euskara gero eta gehiago eta ohiko moduan erabil dezaten, Nafarroako Gobernuak ekonomi eta material lagunza-planak gauzatuko ditu”.

3. Nafarroako Gobernuak, 18/1986 Foru Legea indarrean sartu ondoren, egin zuen frekuentzien banaketan, bidegabeko erabaki ulertezin baten bidez, esleipenetik kanpo utzi zituen euskaraz ari ziren irratia.

4. Orain, berriki, jakin izan da Erret Dekretu baten bidez Nafarroako Erkidegoari bertze zortzi lizentzia eman zaizkiola, eta horien banaketarako deia eta esleipenaren oinarriak Nafarroako Gobernuak ezarri beharko dituela.

Berri on hau dela eta, Euskaltzaindiak zure Zuzendaritzapeko Gobernuari eskuatua nahi dio, 573/1976 Erret Dekretua eta 18/1986 Foru Legea betez eta Nafarroak egun duen hizkuntza egoera kontuan hartuz, bitarteko egokiak jar ditzala frekuentzia berrien esleipena, gure gizartearen kopuru haundi baten hizkuntza eskubideen kaltean suerta ez dadin, eta Erkidego osoko beharrak bete ditzan. Izan ere, Iruñerrikoenak, gaur egun Nafarroako euskal hiztun gehienak hor bizi direlako eta, ondorioz, bertan euskarazko irratia beharrezko dutelako; eta euskal eremukoenak, eskualde horrek zerbitzu egokiz horniturik egon behar duelako.

Erakunde honen Zuzendaritzak, joan den otsailean zuri egindako bisita ofizialean, zure ahotik entzun ahal izan zuen nafarren hizkuntza eta Nafarroan ofizialkide den euskararen aldeko jarrera eta laguntza ematen segitzeko borondatea zenuela. Euskaltzaindak, zure hitzak errealtitate bihurtzeko ahaleginak eginen dituzula espero du azaldutako gai garrantzitsu honetan.

Bide batez begirunerik leialena adierazten dizu.

*Jean Haritschelhar,
euskaltzainburua*

* * *

LICENCIAS DE RADIO FM A ADJUDICAR EN NAVARRA

Excmo. Sr. D. Miguel Sanz Sesma,
Presidente del Gobierno de Navarra

Distinguido Sr.:

La Real Academia de la Lengua Vasca/Euskaltzaindia, en su sesión plenaria, celebrada en esta sede el pasado día 31 de octubre de 1997, aprobó la propuesta planteada por su Sección Tutelar y realizada por la Delegación en Navarra, acerca del tema referente a las nuevas licencias de radio FM a adjudicar en Navarra. Acordó, asimismo, dirigirle a S.E. el texto de la misma que es el siguiente:

1. Entre los fines de esta Real Academia —creada en 1918 bajo los auspicios de las cuatro Diputaciones Forales, incluida la de Navarra—, plasmados en el artículo primero del Real Decreto 573/1976 de 26 de febrero se incluyen, entre otros, los siguientes:

— Velar por los derechos de la lengua.

— Trabajar en la capacitación de la lengua, a fin de que ésta pueda ser medio de expresión de la comunidad a todos los niveles.

— Promover el uso de la lengua.

2. Por otra parte, la Ley Foral del Vascuence 18/1986 de 15 de diciembre, define al euskera como elemento de identificación y patrimonio cultural de todos los navarros, así como elemento de convivencia y vehículo de comunicación en la vida social, y en su artículo 27.1. establece que “las Administraciones Públicas promoverán la progresiva presencia del vascuence en los medios de comunicación social públicos y privados”, correspondiendo al Gobierno de Navarra la “elaboración de planes de apoyo económico y material para que los medios de comunicación empleen el vascuence de forma habitual y progresiva”.

3. En adjudicación de frecuencias realizada por el Gobierno de Navarra, con posterioridad a la entrada en vigor de la citada ley 18/1986, se dejó incomprensible e injustamente fuera de las adjudicatarias las emisoras de radio en euskera.

4. Se ha tenido conocimiento de que, a través de un reciente Real Decreto, se le han concedido a la Comunidad Foral ocho nuevas licencias, para cuyo concurso y adjudicación deberán establecerse las correspondientes bases por parte del Gobierno Foral.

Ante esta buena noticia, la Real Academia de la Lengua Vasca/Euskaltzaindia quiere aprovechar la ocasión para solicitar al Gobierno de su Presidencia que, en cumplimiento del Real Decreto 573/1976 y de la Ley Foral 18/1986, así como en atención a la realidad lingüística actual de Navarra, arbitre los mecanismos adecuados para que la adjudicación de las nuevas frecuencias no lesione los derechos lingüísticos de una parte importante de la población navarra y, en consecuencia, cubra sus necesidades en todo el ámbito de la Comunidad, con especial atención, por una parte, al área metropolitana de Pamplona —donde reside el mayor número de habitantes vascófonos de la Navarra actual—, de forma que la misma pueda contar, al menos, con una radio en euskera y, por otra, a toda la territorialidad de la zona vascófona, para que en ella se implante el suficiente y adecuado servicio.

Esta Real Academia confía que la actitud en favor de la *lingua navarrorum*, cooficial de la Comunidad Foral, que S.E. mostró en la visita oficial otorgada a la Junta de Gobierno de esta Institución en el mes de febrero del año en curso, se manifieste en la realidad.

Aprovecha la ocasión para testimoniarle su consideración más distinguida.

Jean Haritschelhar,
Presidente

**BANCO BILBAO VIZCAYA,
REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA/
EUSKALTZAINDIA: *Hitzarmena***

Bilbo, 1997-IX-17

ELKAR LANERAKO HITZARMENA

Bilbon, 1997ko irailaren 17an

BILDURIK

Alde batetik, **José Angel Sánchez Asiain** jauna, adinez nagusia eta lanbide-helbidea Bilbon, Gran Vía 12, 2. solairuan duena eta 14.349.698 NAN zenbakia duena.

Bestetik, **Jean Haritschelhar Duhalde** jauna, adinez nagusia, 13348 / 89 NAN zenbakiduna, eta lanbide-helbidea Bilbon, Plaza Barria 15ean duena.

PARTE HARTZEN DUTE

Lehenak, helbidea Bilboko S. Nicolas Plaza, 4an duen Banco Bilbao Vizcaya Fundazioko buru denez eta haren izenean eta ordezko bezala. 1988. urteko urriaren 19an egindako eskrituraren baimenarekin sortua Madrileko Carlos Huidobro Gascon Notario jaunaren aurrean, alegia, 2.948 zenbakidun protokoloaren arabera, eta Erakunde Kultural Pribatuetako Erregistroan 228 zenbakia duena, eta IFZa G-78.668.555 (aurrerantzean FUNDAZIOA).

Bigarrenak, hots, Jean Haritschelhar jaunak Euskaltzaindiaren izenean eta hura ordezkatutik, euskaltzainburua baita, helbidea Bilbon, Plaza Barria, 15 eta IFZa G-48091961 izanik (aurrerantzean EUSKALTZAININDIA).

HAU AZALTZEN DUTE

1. FUNDAZIOAK helburu behinena, kultura ekintzak bultzatzea, programatzea, garatzea eta burutzea duela.
2. FUNDAZIOAk, euskara batuaren oinarrietariko bat den “HIZTEGI BATUA” deritzan egitasmoan partaide izateko asmoa adierazi diola EUSKALTZAINDIARI.
3. Euskaltzaindiak, bere aldetik, FUNDAZIOAk eskainitako partaidetza onartzen eta eskertzen du. Jokabide hau eredugarritzat jotzen du Euskaltzaindiak, erret akademiei bultzatzea dagokien lan zientifiko, intelektual eta iker-tzaileari gizarte erakundeek babesla eta laguntza emateko orduan.

Honen guztiarengatik, hitzartzen duten alde biok, elkarri beharrezkoa den gaitasun legala onartuz, jarraiko agiria moldatzean

BAT DATOZ

eta elkarlanerako *hitzarmena* egiten dute

BALDINTZA

hauen arabera:

Lehena (Helburua)

Aipatu lankidetza HIZTEGI BATUA burutzeko laguntza ematea da. Hiztegi horren edukia, honi eranskin moduan atxikitako idazkian aurkezten da, alde biek sinatua eta, ondorio guztiatarako, hitzarmen honen partetzat hartzen da.

Bigarrena (Iraupena)

Lankidetza hitzarmen honek HIRU URTEKO iraupena izanen du, 1999ko abenduaren 31n amaituz.

Hirugarrena (Lankidetzaren zenbatekoa)

FUNDAZIOAk EUSKALTZAINDIARI, elkarlanerako laguntza moduan 8.500.000 (ZORTZI MILIOI ETA BOSTEHUN MILA PEZETA) emango dio urtero. Aipatu diru-kopuruan sartuak daude hitzarmen honetatik erator daitezkeen zerga eta kenketa guztiak, baita Balio Erantsiaren Zerga (B.E.Z) barne.

Laugarrena (Ordainketa era)

Ordainketa nola eta urtean zehar zenbat zatitan egingo den, hitzarmen honetako bosgarren klausulan aipatzen den Jarraipen batzordeak erabakiko du, beti ere egitasmoenaren diru-beharrianen arabera.

Ordainketak, Euskaltzaindiak adierazitako banku-kontuan transferentzia eginez burutuko dira, dagokion faktura aurkeztu eta gero.

Bosgarrena (Jarraipen batzordea)

FUNDAZIOAren eta EUSKALTZAINDIAREN arteko lankidetza koordinatu eta administratzeko, Jarraipen batzordea sortuko da. Batzorde honek egitasmoen unean uneko egoeraren berri jasoko du eta baita diru-beharrena ere.

Seigarrena (Fundazioak argitaratzea)

FUNDAZIOAk Hiztegia argitaratu ahal izango du, bere aldeko egile-es-kubiderik gabe, baina ale-kopuruan, argitaraldi-kopuruan, argitalpen-motan edo beste edozertan mugarik gabe. Edozein modutan ere, argitaratzeko FUNDAZIOAk duen eskubidea hautazkoa da, eta elkarlana amaitu ondoren argitalpena nola egin aztertuko da. Era berean, argitalpena egiten bada FUNDAZIOAren esku egongo da honen logotipoa ezartzea, bai azalean eta baita kontra-azalean ere, eta EUSKALTZAINDIAREN logotipoaren neurrikoa.

Zazpigarrena (Lan jiterik eza)

Alde biok zera adierazten dute eta, libreki zera azaltzen, alegia, agiri honetan ezarritako harremanak ez duela Hiztegi Batuaren egileekiko FUNDAZIOAREN inolako loturarik; hots, FUNDAZIOAk ez die soldatarik ordainduko hemen hitzartzen diren ekintzak aurrera eroateko EUSKALTZAINDIAK onartzen dituen langileei, ezta beste inolako ordainketarik egingo ere.

Zortzigarrena (Ez betetzea)

FUNDAZIOAk eta EUSKALTZAINDIAK hitzarmen hau salatu ahal izango dute beste aldeak bertan adierazitako eginkizunak betetzen ez baditu.

Bederatzigarrena (Zergak)

Hitzarmen honetatik eratortzen diren zergak, edozelakoak direla ere, EUSKALTZAINDIAREN kontura joango dira, honek jasoko dituen diru-kopuruak gordinak izango direlarik.

Hamargarrena (Arbitraia)

Bi aldeen borondatea espreski epaitegietara jotzeari uko egitea da, eta hitzarmen hau dela eta elkarren artean sor daitekeen edozein arazo arbitraira joaz konpontzea.

Arbitraia berdintasunean ebatziko da, eta hori gauzatzea Bizkaiko Abogatuen Elkarteko Dekanoak izendatutako arbitroaren esku uzten da.

Edozein modutan ere, Bilboko Epaitegiak eta Epaimahaiak izango dira gai.

Orain arte adierazi denarekiko adostasunaren lekuko, bi aldeek hitzarmen hau ale bikoitzean sinatzen dute, hasieran jakinarazitako toki eta egunean.

EUSKALTZAINDIA
(ahalez)

Jean Haritschelhar Duhalde jauna

BBV FUNDAZIOA
(ahalez)

José Angel Sánchez Asiaín jauna

**BANCO BILBAO VIZCAYA
R.A.L.V. / EUSKALTZAINDIA: *Convenio***

Bilbao, 17-IX-1997

CONVENIO DE COLABORACION

En Bilbao, a 17 de septiembre de 1997

REUNIDOS

De una parte **D. José Angel Sánchez Asiaín**, mayor de edad, con domicilio profesional en Bilbao, Gran Vía 12, 2.^a planta, provisto de D.N.I. n.^º 14.349.698.

Y de otra parte **D. Jean Haritschelhar Duhalde**, mayor de edad, con D.N.I. n.^º 13.348/89, y domicilio profesional en Bilbao, Plaza Nueva, 15.

INTERVIENEN

El primero en nombre y representación, y en su calidad de Presidente de la Fundación Banco Bilbao Vizcaya, con domicilio en Bilbao, Plaza de San Nicolás, n.^º 4, constituida en virtud de escritura autorizada el día 19 de octubre de 1988 ante el Notario de Madrid, D. Carlos Huidobro Gascón, con el número 2.948 de protocolo, e inscrita en el Registro de Entidades Culturales Privadas con el número 228, N.I.F. númer. G-78.668.555 (en adelante LA FUNDACION).

El Sr. Haritschelhar en nombre y representación de la Real Academia de la Lengua Vasca “Euskaltzaindia”, de la que es Presidente, con domicilio en Bilbao, Plaza Nueva, 15 y N.I.F. G-48091961 (en adelante EUSKALTZAINDIA).

EXPONEN

1. Que la FUNDACION tiene por objeto genérico la promoción, programación, desarrollo, y ejecución de actividades de índole cultural.

2. Que LA FUNDACION ha expresado a EUSKALTZAINDIA su deseo de colaborar en el Proyecto de “DICCIONARIO UNIFICADO”, que esta última está llevando a cabo y que constituye una de las bases fundamentales del euskara standard o unificado.

3. Que, por su parte, EUSKALTZAINDIA acepta y agradece a LA FUNDACION su colaboración, considerándola ejemplar del cometido que, en nues-

etros días, corresponde desarrollar a las instituciones sociales que impulsan, amparan y protegen el desarrollo científico, intelectual e investigador que a las Reales Academias compete.

Por todo lo cual, ambas partes contratantes, reconociéndose mutuamente la capacidad legal necesaria para formalizar el presente documento.

CONVIENEN

Celebrar el presente convenio de colaboración con arreglo a las siguientes

CLAUSULAS

Primera (Objeto)

El objeto de la colaboración es la elaboración del “DICCIONARIO UNIFICADO”, cuyo contenido se recoge en la memoria presentada que, firmada por ambas partes, se incorpora como anexo y, se considera, a todos los efectos, como parte integrante de este convenio.

Segunda (Duración)

El presente convenio de colaboración tendrá una duración de TRES AÑOS, terminando el 31 de diciembre de 1999.

Tercera (Importe de la colaboración)

El importe de la colaboración que LA FUNDACION se obliga a pagar a EUSKALTZAINdia se fija en 8.500.000 (OCHO MILLONES QUINIENTAS MIL) PESETAS ANUALES. En la cantidad mencionada van incluidos todos los impuestos y retenciones que pudieran derivarse de este convenio, incluso el Impuesto sobre el Valor Añadido (I.V.A.).

Cuarta (Forma de pago)

La fórmula de pago y su periodicidad dentro de cada año, será establecida por la Comisión de seguimiento a que se refiere la cláusula quinta del presente convenio, siempre en función de las necesidades financieras del Proyecto.

Los pagos se realizarán mediante transferencia en la cuenta bancaria designada por EUSKALTZAINdia contra la presentación de la correspondiente factura.

Quinta (Comisión de seguimiento)

Para coordinar y administrar la colaboración entre la FUNDACION y EUSKALTZAINdia, se constituirá una Comisión de seguimiento. Esta Comisión recibirá puntual cuenta de la situación en que se encuentra el Proyecto y de las necesidades financieras que vaya generando.

Sexta (Publicación por la Fundación)

LA FUNDACION podrá publicar la Obra, sin que se generen derechos de autor en favor de los mismos por concepto alguno y sin limitación de número de ejemplares, número de ediciones, forma de reproducción, ni ninguna otra. En todo caso, este derecho de publicación por parte de LA FUNDACION es opcional y, una vez terminada la colaboración, se estudiará la forma y modo de llevar a cabo la edición. Igualmente será opcional para LA FUNDACION, en caso de publicación, el incorporar su Logotipo, tanto en la portada como en la contraportada y con un tamaño igual al Logotipo de EUSKALTZAINdia.

Séptima (Ausencia de carácter laboral)

Ambas partes expresan, y libremente hacen constar, que la relación establecida en el presente documento no implica vinculación laboral alguna de los Autores de la Obra con LA FUNDACION, la cual tampoco responderá ni vendrá obligada a pagar sueldo o salario, ni a satisfacer indemnización alguna, por cualquier concepto, a la persona o personas que EUSKALTZAINdia pueda emplear para el desarrollo de las actividades aquí pactadas.

Octava (Incumplimiento)

Tanto LA FUNDACION como EUSKALTZAINdia podrán resolver el presente convenio cuando la otra parte contratante incumpla cualquiera de las obligaciones contraídas en el mismo.

Novena (Impuestos)

Todos los impuestos y cargas fiscales en general, cualquiera que sea su naturaleza, que se deriven de la ejecución del presente convenio, serán a cargo de EUSKALTZAINdia, siendo todas las cantidades a percibir por EUSKALTZAINdia brutas.

Décima (Arbitraje)

Es voluntad de las partes renunciar expresamente al fuero judicial, y someter a arbitraje toda controversia, cuestión o incidencia que entre ellas pudiera surgir, en relación con este *convenio*.

El arbitraje resolverá la diferencia en equidad y su administración se encienda al árbitro designado por el Decano del Colegio de Abogados de Vizcaya.

Serán competentes, en todo caso, los Juzgados y Tribunales de Bilbao.

Y en prueba de conformidad con cuanto antecede, las partes intervintes firman el presente convenio por duplicado, en el lugar y fecha al principio indicados.

EUSKALTZAINDIA
(p.p.)

Sr. D. Jean Haritschelhar Duhalde

FUNDACION BBV
(p.p.)

Sr. D. José Angel Sánchez Asiain

**EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA/
UNIVERSIDAD DEL PAÍS VASCO - EUSKALTZAININDIA/
REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA:**

HITZARMENA/CONVENIO

Euskal Herriko Unibertsitateko errektorea den Pello Salaburu Etxeberria jaunak eta Euskaltzaindiko burua den Jean Haritschelhar jaunak, Bilbon bildurik 1997ko abenduaren 12an, honako hau erabakitzentzue.

Euskaltzaindiak eta EHUK elkarrekin sinaturik duten hitzarmenean interesarritzat jotzen da zenbait lan aurrera ateratzea, baliagarriak izan daitezkeelako bai EHUKo ikasleentzat bai Euskaltzaindiko batzordeetan lan egiten duten batzordekideentzat ere. Lan horiek hirugarren eta seigarren artikuluetan zehazten dira batez ere. Lan hauetarako 6.000.000.-ptako diru kopurua jarriko du EHUK eta Euskaltzaindiak jartzen dituen baliabideak beste horrenbestean baloratzentzue. Hala egitea erabaki zuen erakunde bien jarraipen batzordeak bere azkeneko bilkuraren, 1997ko ekainaren 26an.

Honako hauek dira diru honekin bideratzen diren lanak:

- R. Lafon hizkuntzalari eta euskaltzale ospetsuaren artikuluen argitaratze-lanak aurreikusiak baino handiagoak izan direnez eta gai-aurkibidea etab. eranstea erabaki denez, kostua ere uste baino gehiago igo da. Hortaz, behar den dirutza ezarriko da tarde hori estaltzeko: 2.000.000 pta.
- A. Abbadie-ren omenezko iraileko Biltzarra. EHU partaide denez, laguntza emango da honetarako: 2.000.000 pta.
- Biltzar horretako aktak argitaratzeak dakartzan gastuen zati bat ordainduko da. Honetarako 2.000.000 pezeta jartzen dira.

Dokumentu hau sinatzen denean ordainduko dio EHUK Euskaltzaindiari 6.000.000 pezetako kopuru hori, aldi bakarrean.

Eta hau sinatzen da Leioan eta Bilbon, 1997ko abenduaren 12an.

Pello Salaburu Etxeberria jauna,
Euskal Herriko Unibertsitateko
errektorea

Jean Haritschelhar jauna,
eusklatzainburua

BARNE TXOSTENAK

AZKUE BIBLIOTEKAREN KATALOGOA (ABK): EUSKAL-TZAINDIAREN PROIEKTU ESTRATEGIKOETARIKO BAT

Euskaltzaindian irakurria 97ko azaroaren 28an.

*Txostengilea: Pruden Garzia Isasti,
Azkue Bibliotekako zuzendaria*

1. SARRERA

1.1. Zer den katalogoa

Katalogoa biblioteka baten zaintzen den ondarearen deskribapen zehatza da, bibliotekonomiako arauen arabera egindakoa. Esan daiteke biblioteka baten funtzionamendu eta erabilera normalerako ezinbesteko baldintza minimoa dela. Hori gabe zentzugabea da bestelako aurrerapauso edo proiekturik lantzea.

Katalogo on bat egitea lan luzea eta neketsua da, urtetakoa. Era berean, bere eguneratzea edozein bibliotekaren lehentasun nagusia izan ohi da, katalogoak ematen baitu biblioteka baten funtzionamenduaren kalitatearen benetako neurria. Hori dela eta, ezinbestekoa da katalogazio prozesuari beharrezko denbora eta baliabideak eskeintzea.

Katalogazioari dagokionez, azken urteotan Azkue Bibliotekak bi erronkari erantzun behar izan die: alde batetik, informatikaren sarrerak erabateko iraultza ekarri du bibliotekonomiaren esparrura, urte gutxitan paperezko katalogo tradizionalak erabat baliogabetuz, eta bestetik, bibliotekonomiako arauetik jarraiki katalogoa zentru katalogatzalearen hizkuntzan egin behar denez, Euskaltzaindiak bere bibliotekaren katalogo berria euskaraz egitea erabaki zuen, horrela bere buruari zeregin gaitz bat ezarritz.

1.2. Zertan den katalogoa une honetan

Euskaltzaindiak 1995ean hitzarmen bat sinatu zuen enpresa batekin Azkue Bibliotekaren ondarearen katalogazioa bideratzeko. Urte berean asmo hau Herri Agintekin sinatutako hitzarmenean jaso zen. Beraz, ABSYS izeneko katalogazio-programa erosi zuen (Espainiako Kultur Ministeritzaren aholkuari segituz) eta lau katalogatzale jarri zituen lanean.

Baldintza horietan lana 1995eko ekainean hasi zen eta orain arte aurreikusitako epeak bete dira.

2. KATALOGOAREN HELBURUAK ETA ARAZO NAGUSIAK

2.1. Bi helburu

Gure katalogoak bi helburu nagusi ditu: lehena, Azkue Bibliotekaren katalogoa izatea, eta bigarrena, erreferentziazko katalogo bat izatea euskaraz (edo elebitan) katalogatu nahi duten bibliotekentzat.

Lehen helburuak ez du azalpen luzeen beharrik. Gorago esana dugu zer den katalogo bat eta zergatik duen erabateko lehentasuna edozein bibliotekatan. Edonola ere azpimarratzeko da gure helburua katalogo eredugarri bat egitea dela, bai teknikoki bai hizkuntza aldetik, Euskaltzaindiari ez baitzaio zilegi gutxiagorekin konformatzea. Eta teknikoki katalogo on bat egitea, edozein hizkuntzatan delarik ere, lan luze eta nekosoa da.

Bigarren helburuari dagokionez euskararen alorrean Euskaltzaindiak daukan erantzunkizuna eta itzala azpimarratu beharra dago. Azkue Bibliotekaren katalogoa publikoa egiten den unetik, alegia, bukatutzat jotzen denetik, nahi taez erreferentziazko bihurtuko da euskaraz edo elebitan katalogatu nahi duten edozeinentzat. Alperrikakoa da faktu honi itzuri nahi izatea.

2.2. Erreferentziazko katalogoa

Planteamendu honi bi objektio nagusi egin ahal zaizkio. Bata, ez dela Euskaltzaindiaren eginkizuna euskal katalogazioa bultzatzea, lekuan lekuko Herri Agintearra baizik. Bigarrena, Euskaltzaindiak esana duela terminologia teknikoaren alorrean ez duela erabakirik hartuko, eta beraz arriskutsua dela Azkue Bibliotekaren katalogoa Euskaltzaindiaren erabakitzat aurkeztea.

Kasu bietan objektioak baino erronak direla esango genuke. Gorago esana dugunez, Euskaltzaindiak euskarazko katalogo bat egitea erabakitzten duen unetik, eginkizun gaitz bat ezartzen dio bere buruari, eta aurre egin behar die horrek dakartzan ondorio guztiei, gustokoak ez baditu ere.

Beraz, Euskaltzaindiak ez du Herri Agintearren lana ordezkatu behar, baina bai horiei euskararen arazoak azaldu eta konponbidea erakutsi; era berean, Euskaltzaindiak ezin du epe labur batean katalogo batean paratzen diren problema linguistiko eta terminologiko guztientzat behin betiko konponbidea eman, baina batzuk proposatu behar ditu eta horientzat nolabaiteko estatusa ezarri, behin-behinekoa izanik ere.

Zeintzuk dira, bada, delako arazo linguistiko horiek? Funtsean bi motakoak dira: terminologikoak eta autoritateei dagozkienak.

2.3. Arazo terminologikoak

Katalogoaren sarrera bibliografiko bakoitza zenbait eremutan banatzen da. Bibliotekonomiako arauen arabera horietako batzuk iturri bibliografikoan be-

zala agertu behar dira, baina beste batzuk, berriz, zentru katalogatzailearen hizkuntzan, gure kasuan, euskaraz.

Euskarazko termino horiek funtsean bi eratakoak dira: bibliotekonomiako terminologia eta bestelako terminoak. Lehenengoak “orria” “tomoa” edo “liburukia” bezalako terminoak dira; bigarrenak era guztietakoak dira, baina batez ere liburuaren gaia deskribatzen duten hitzak edo esaerak: “Euskara — Hiztegiak”, “Euskal Herria — Historia — 0476-1523 (Erdi Aroa)” edo “Arte grekoak” bezalakoak.

Kasu bietan katalogogileak erabaki behar ditu bi gauza desberdin: alde batetik hitz horien euskal forma zuzena (ortografia, erabilera, etab.); bestetik, hitz horien esanahi zehatza (gaztelaniazko eta frantsesezko parekidea edota eduki teknikoa). Hortaz gain, hitz horiek ez dira banaka eta modu isolatuan erabilizten, baizik eta katalogo baten barruan. Hori dela eta, ez da aski banan-banan zuzenak izatea, katalogoaren homogeneotasuna eta trinkotasuna errespetatzea baizik, bere barne harreman guztiak kontutan hartuz. Alde horretatik, bereziki azpimarratzeko da biblioteka baten katalogoa, hizkuntza naturaletik ahal denik eta gertuen egotea gomendatzen bada ere, berez dokumentazio-hizkuntza batean egina dela. Esan nahi da, hizkuntza berezi batean, ez-naturala, alegia.

2.4. Autoritateen arazoak

Autoritateak katalogo bateko sarrera-hitz nagusiak dira; fitxa bibliografikoaren idazpuruan ipintzen dira eta forma zuzen bakarra daukate katalogo horretan. Katalogogileak erabakitzentzu du zein den forma onartu bakarra eta lotzen du forma ukatu guziekin.

Adibidez, jakina da Koldo Mitxelenak bere bizitzan zehar modu desberdinetan sinatu zituela bere lanak, batzutan “Koldo”, bestetan “Luis”, batzutan “Mitxelena”, bestetan “Michelena”. Katalogogilearen lana da katalogo horretako forma zuzen bakarra erabakitzea, eta forma ukatuak zerrendatzea eta zuzenari lotzea (ukatuak direla azalduz). Demagun “Mitxelena, Koldo” aukeratzentzu dugula; horrek esan nahi du gure katalogoan Mitxelenaren lan guztiak idazpuru horren azpian aurkituko ditugula, eta “Michelena” eskatzen badugu ordenagailuak adieraziko digula forma zuzena “Mitxelena, Koldo” dela, eta horren arabera egin behar dugula gure bilaketa.

Baina erabaki bakan honen ondorioak itxura batera ematen duena baino askoz ere zabalagoak dira. Kasu bat jartzearren, zergatik deitura bakarra eta ez biak? Ezen eta erabaki behar dugu zein kasutan onartuko dugun deitura bakarra eta zeinetan bi. Adibidez, aski ezaguna da Mitxelenaren bigarren deitura “Elissalt” dela, gutxiago Resurrección María (de) Azkuerena “Aberasturi” dela, baina oso jende gutxik daki Pierre Lhanderen bigarren deitura (eta orobat Iparraldeko jende ospetsu askorena). Arrazoia begibistakoa da: hegoaldeko euskaldunen artean bigarren deitura erabiltzea oso arrunta da, baina aski arraroa

iparraldekoen artean. Zein irizpide segituko du gure katalogoak? Guztientzat berbera? Kasuaren araberakoa? Tarteko zerbait?

Beste kasu bat jarriko dugu. Mitxelenaren kasuan garbi dago berak bere deitura bi modutara idazten zuela, tenorearen arabera, eta hortaz ez da zaila guretzat bietako bat hobestea. Bainaz ez da horrela gertatzen beste pertsona ospetsu askorekin, adibidez Julio Urkixo edo Arturo Kanpion; lehenak “Urquijo” erabiltzen zuen maizenik, baina inoiz edo beste “Urkixo” ere (“Urkijo”, berriz, inoiz ez neuk dakidala); bigarrenak, berriz, inoiz ez zuen “Kanpion” erabili, “Campion” baizik. Bestalde, gauza jakina da Hegoladeko euskaldunen artean orohar joera haundia dagoela deituraren ortografia euskaren egungo arauetara aldatzeko; aldiz, Iparraldekoen artean joera nagusia betiko ortografiari eustea da. Garbi izanik hala ere era guztietako kasuak daudela Ipar zein Hegoan. Zein irizpide erabili?.

Azken kasu bat. Jakina da Mitxelenak “Koldo” zein “Luis” ponte-izenak erabiltzen zituela, eta ondorioz ez da zaila euskal forma hobestea. Bainaz Azkueren kasuan ez da horrela gertatzen: berak bere deituraren ortografia espreski euskaldundu arren, ez zuen beste horrenbestekorik egin bere ponte-izenarekin “(Resurrección Marfa (de)” beti). Beraz?

Agian ez dago modurik irizpide amankomun batzuk finkatzeko eta kasu bakoitzaz banan-banan erabaki behar da. Litekeena da. Edonola ere arazo honi denbora eta ikerketa dexente dedikatu behar zaio ondorio batera iritsi aurretik. Eta edozein kasutan, zuzenketa ugari egin beharko dira katalogoa publiko bishurtu aurretik.

Honainotxe deiturek eta ponte-izenek sor dezaketen arazo batzuen deskribapena. Bainaz argi dago antzerako problemak kausituko ditugula leku-izenekin, erakunde-izenekin, ordena erlijiosoaren izenekin, eta abar. Ez dugu adibiderik jarriko txosten larregi ez luzatu alde.

3. KATALOGAZIO PROZESUAREN DESKRIBAPENA

3.1. Bi arazo mota, lau zirkuitu

Ikusi dugu, beraz, edozein biblioteka espezializatuk dituen ohiko arazo bibliotekonomikoez gain, Euskaltzaindiarenak arazo berezi batzuk dituela hizkuntza dela eta. Lehenengoei buruz mundu zabalean hainbat eredu eta konponbide badago ere, bigarrenei dagokienez azpimarratu behar da ez dagoela inon euskaraz egindako katalogorik eta, noski, ez dago inon euskaraz katalogatzeko araurik. Zenbait lekutan katalogo elebidunak egiteko saioak egin dira (Bizkaiko eta Gipuzkoako Aldundien biblioteketan batez ere) eta une honetan beste hiruzpalau bibliotekak euskaraz katalogatzea erabaki dute (HABEko, Bertsolari Elkarteko, SHEE-IVEFeko, etab.). Guztietan zaitasun oso haun-

diak aurkitu dituzte, eta orain arte lortu diren emaitzak ez dira, inolaz ere, asegarri.

Bi arazo mota horiei aurre egiteko Azkue Bibliotekan katalogazio prozesuak lau zirkuitu egiten ditu.

3.2. Bibliotekaren zirkuitua

Hau da liburuak segitzen duen lehenengo zirkuitua. Prozesu guztia katalogazio-buruaren ardurapean dago (Kristina Arana). Katalogatzaleek liburua katalogazio-gelara jeisten dute eta katalogatu, euskaraz, noski. Horretarako aurrez erabaki diren tresnak (datubaseak, arauak, sarrera-hitzen zerrendak) era-biltzen dituzte, eta zalantzak apuntatzen dituzte. Azpimarratu beharra dago tresna guzti hauek erdaraz baino ez daudela eta, ondorioz, argitu beharreko zalantza ugari sortzen dela. Katalogazio-buruak sarrera guztiak gainbegiratzen ditu, eta bere oharrekin lehenengo zuzenketak egiten dira. Zalantzak bibliotekako zuzendariarekin ebaizen ditu. Ondoren liburuei kokapen-txartela eta marra-kodea jarri, eta berriz ere dagozkien geletara igotzen dira.

Zirkuitu honetan batez ere bibliotekonomia arazoak ebaizen dira. Ebatzi gabe gelditzen diren zalantzak (linguistikoak eta bestelakoak) hurrengo zirkuitura pasatzen dira. Katalogazio-buruaren lana da prozesu guztia antolatzea eta sarrera guztiak gainbegiratzea hutsak zuzentzeko eta katalogoaren homogeneotasuna eta trinkotasuna ziurtatzeko.

3.3. Batzordearen zirkuitua

Zirkuitu honen arduraduna bibliotekako zuzendaria da (Pruden Garzia). Katalogazio-buruak paratzen dizkion zalantza guztiak bideratzen ditu. Batzuk bere kabuz ebaizen ditu eta, ondoren, bigarren zuzenketak egiten dira. Besteak Biblioteka Batzordera bideratzen ditu.

Zirkuitu honetan batez ere arazo linguistikoak ebaizen dira. Horretarako zuzendariak, arazoak identifikatu ondoren, horien gaineko informazio guztia bildu, beharrezkoa bada ikerketak eta kontsultak egin, eta proposamen zehatzak aurkezten dizkio Biblioteka Batzordeari. Batzordeak zuzendariaren informazioa eta proposamenak jaso eta eztabaidatzen ditu, erabaki arte. Zuzendaria Batzordearen idazkaria denez, erabakiak betetzeaz arduratzen da. Ondorioz katalogatzaleek hirugarren zuzenketak egiten dituzte.

Arazo linguistikoak era askotakoak izan daitezke. Batzutan, termino baten aukeraketa hutsa baino ez da, baina beste batzutan termino-multzo haundiak erabaki behar dira. Era berean, batzutan erdarazko hitzen itzulpen/egokitzapena da arazoa, eta beste batzutan, berriz, euskal hitz baten forma zuzena zein den ebaiztea. Bestalde, batzutan zuzenketa solteak egin behar dira, baina beste batzutan orain hartutako erabaki batek eragin zuzena dauka aurreko sarrera guztietan, ondorioz denak zuzendu behar direlarik.

Bi zirkuitu horiek osatzen dute Azkue Bibliotekaren barruko ibilbidea. Katalogoaren lehenengo helburua betetzeko (alegia, bibliotekaren katalogo hutsa izatea) aski litzateke deskribaturiko bi zirkuituekin. Bainan bigarren helburua betetzeko (alegia, erreferentziazko katalogoa izatea) oso motz geratzen da. Hori dela eta, beste bi zirkuitu deskribatuko ditugu.

3.4. Euskaltzaindiaren zirkuitua

Gure katalogoen beharrek ezinbestean bultzatzen gaituzte Euskaltzaindiko beste batzorde batzuekin koordinatzera. Bainan biblioteka barruko ibilbidea ondo zehaztuta badago ere, haren harremanak gainetiko batzordeekin oraingoz ez dira zehaztu, jarraiak izan diren arren. Zuzendari berria lanean hasi zenetik saiatu da informazioa biltzen eta, ondorioz, honako proposamenak jaulkitzen ditu.

Bereziki hauexekin koordinatu beharko genuke: Onomastika batzordea, Hiztegi Batuko lantaldea eta Literatura Ikerketa azpibatzordea.

Onomastika batzordeari dagokionez, bistan da katalogoarentzat ezinbestekoak diren gai asko bertan erabakitzen direla. Era berean, garbi esan behar da Onomastika batzordearen erabaki guztiak ezin direla automatikoki katalogoari aplikatu. Adibidez, idazle klasiko latinoen izenen ortografia erabakitzen delarik, Biblioteka batzordeak erabaki dezake bere katalogoan, kontuan harturik nazioarte mailan era honetako katalogotan dauden usadioak, idazlearen forma latina erabiliko dela, kasu nominatiboan. Erabaki hau ez dago Onomastikakoari kontrajarrita, aplikazio konkretu baten zehaztapena baizik ez delarik. Beste adibide bat: Onomastika batzordeak erabakitzen duelarik “Baroja” deituraren euskal ortografia zuzena “Baroxa” dela, horrek ez dakar halabeherrez katalogoko autoritateetan “Baroxa” baino ez onartzea (kasuz kasu aztertu beharko da). Eta abar.

Hiztegi Batuko lantaldeak, bestalde, hiztegi arauemailea egiten diharduelarik, ezinbesteko lagunza eskeiniko dio Biblioteka batzordeari terminologia finkatzeko orduan. Bainan, jakina denez, hitzaren forma zuzena baino ez du erabakiko, ez hitzaren esanahi teknikoa edo erdarazko parekideak. Azken hau Azkue Biblioteka batzordeari dagokio.

Bukatzeko, Literatura Ikerketa azpibatzordeak, hiztegi bat egiten ari delarik, lagunza haundia eman dezake zenbait alorretako terminologia finkatzeko orduan.

Ororen buru koordinazio formula on batera iristea da helburua, prozedurak finkatzea luzea izango bada ere. Printzipioz, hauxe da gure proposamena:

a) Onomastika batzordeari dagokionez, adostu beharko genuke bi edo hiru urteri begira katalogoarentzat garrantzitsuak izan daitezkeen hainbat gai erabakitzea, egutegi bat finkatuz. Hortik kanpo geratuko liratekeen gaiak Bi-

blioteka batzordeak erabakiko lituzke. Era berean, bi batzordeen arteko komunikazio etengabea ziurtatu beharko litzateke Biblioteka batzordean hartzen diren erabaki guztien berri zehatz eta azkarra izan dezaten.

b) Hiztegi Batuko lantaldeak sistematikoki gainbegiratuko luke Biblioteca batzordean erabakitako terminoen zerrenda, eta oharrak eginaz itzuliko lioke, bien artean adostutako egutegi baten arabera.

c) Biblioteka batzordeak kontutan hartuko luke Literatura Ikerketa azpi-batzordea bere hiztegia egiteko finkatzen ari den terminologia, eta bien arteko komunikazio sistematikoa ziurtatuko luke.

Kasu guzietan Bibliotekako zuzendariaren gain egongo da informazio-fluxu guzti hauek bideratzea eta koordinatzea. Katalogoaren gaineko erabakiak, aldiz, Biblioteka batzordeak hartuko ditu, OEH edo EHHArekin (zein bere batzordean) egiten den bezala.

3.5. Euskaltzaindiaz kanpoko zirkuitua

Euskaltzaindian usadio arrunta da ohiko egituraz kanpoko adituen aholkua eta iritzia eskatzea. Katalogoari dagokionez, zuzendariaren gain egongo da lan hau egitea, horretarako bi bide erabiliko dituelarik:

a) Arazo zehatzetarako kanpoko adituen iritzia eskatuko du. Adibidez, zuzenbideko terminologia finkatu behar delarik, horretan adituak direnen aholkua eta oharrak eskatuko ditu, bere txostena Biblioteka batzordera pasatu aurretik.

b) Arazo orokorretarako, inor baztertu gabe, Joana Albret Bibliotekonomia Mintegia da une honetan Euskal Herrian dagoen plataformarik egokiena.

Mintegi horri dagokionez esan behar da une honetan hamabost bat bibliotekarik parte hartzen dutela bere lanetan. Aurkezpen ofiziala 1997ko Durangoko Liburu eta Disko Azokan egin zen, eta pentsatzeko da zabalduz eta indartuz joango dela. Hizkuntza arazoak ez ezik, euskal ikuspuntu baterik bibliotekak antolatu (eta bereziki, katalogoak egin) nahi izateak etengabe sortarazten dituen arazoak aztertuko ditu, alegia, arazo terminologikoekin batera, euskal katalogoaren definizioa eta ezaugarriak, euskal katalogazio arauen proiektua, euskal bibliografia, etab...

4. KATALOGOAREN ESTATUSA EUSKALTZAINDIAN

Azkue Bibliotekaren Katalogoaren (ABK) erantzunkizuna, zalantza barik, Azkue Biblioteka batzordearena da. Berau da katalogoaren gaineko erabaki guztien arduraduna. Baino gorago aipatu diren arazo linguistikoak konpontzeko Biblioteka batzordeak Euskaltzaindiaren beste batzorde batzuen lagunza behar

du. Eta honek, halabeharrez, eragin zuzena dauka Euskaltzaindiaren egitura osoan, batzorde horiek bere lan-egitaraua baitute, Biblioteka batzordearen pre-mietatik at.

Bestalde, ez da inoiz ahaztu behar Euskaltzaindiak duen itzalaren ondorioz, ABK bihurtuko dela, de facto, erreferentiazko katalogo bat, alegia, eragin haundia izango duela Euskal Herriko biblioteka guztietan, bereziki euskaraz edo elebitan katalogatzen hasi nahi duten neurrian.

Gure uste apalean, ondorioa begibistakoa da: Euskaltzaindiak pentsatu behar du katalogo hau egitea bere zeregin estrategikoen artean dagoela, *Euskera agerkaria, Orotariko euskal hiztegia, Hiztegi batua, Euskal Herriko hizkuntz atlasa* edo *Hizkuntz arauak* bezalako proiektuen maila beraean.

Faktu horretaz jabeturik, gorago aipatu denaren ildotik, poliki-poliki joan beharko da zehazten zeintzuk izango diren Biblioteka batzordea eta gainetiko batzordeen arteko harremanak, zeinek zer erabakiko duen, noiz, nola, zertarako, nolakoa izango den erabaki horren aplikazioa eta zein estatus eta ondorio izango duen. Era beraean, zehaztu beharko da nola koordinatuko diren batzordeak lan hau aurrera eramateko.

Guzti honekin bat, argi eta garbi adierazi behar dira bi gauza: alde batetik, ABKren gaineko erabakiak berari baino ez dagozkiola eta ezin direla beste arlo batzutara zabaldu, are eta gutxiago automatikoki; eta bestetik, Euskaltzaindiaren edo bere batzordeen erabakiak ezin direla automatikoki aplikatu ABKn, alegia, era honetako katalogo baten izaera, ezaugarriak eta helburuak kontuan hartu gabe.

5. ONDORIOAK

- a) Katalogoa burutzeak erabateko lehentasuna du Euskaltzaindiaren bibliotekan, beste edozeinetan eduki ohi duen legez.
- b) Katalogoari buruzko funtsezko erabakiak 1995ean hartu ziren. Txosten honetan orduan martxan jarritako prozesuaren deskribapena eta hartutako erabakien ondorio batzuen zehaztapena besterik ez da jorratzen.
- c) Euskaltzaindiak onartu behar du katalogo hau egitea bere zeregin estrategikoen artean dagoela, *Euskera agerkaria, OEH, EHHA* edo *Hizkuntz Arauak* bezalako proiektuen maila beraean. Beste hitz batzuekin esanda: Euskaltzaindiarena ez da izango soilik Azkue Bibliotekaren katalogoa, baizik eta euskaraz edota elebitan katalogatu nahi duen edozein bibliotekatarako erreferentiazko katalogo nagusia. Horrek erantzunkizun haundia dakar guretzat.

1998. URTERAKO EUSKALTZAINDIAREN BATZAR EGUTEGIA

Bilbon, 1997.eko abenduaren 19an

J.L. Lizundia, idazkariorde-kudeatzailea

Barne Erregelen arabera, azaroa bukatu baino lehen hurrengo urteko batzar egutegi proposamena Zuzendaritzara aurkeztea dagokit. Hori egin nuen azaroaren 27an eta berak onartu. Ohi bezala, horretarako euskal bibliografiari begirada zabal bat eman nion.

Datorren urterako lehen mailako ospakizun bi ikusten ditut: Joseph Francisco Aizkibel eta Juan Antonio Añibarro. **1997 Abbadie urtea** izendatu genuen bezalaxe, heldu dena **Aizkibel-Añibarro urtea** dei daiteke. Horrez gain, Euskaltzaindiarentzako Antonio Maria Labaien euskaltzainaren mendeurrenarena ere gomutagarri da. Bestalde, otsailean egitekoa du Andres Urrutia Badiola euskaltzainak bere sarrera hitzaldia.

Duela denbora bat batzordeburu eta idazkariei idatzi nien eskatuz ia beraietatik zeintzuk jardunaldiren bat egiteko asmoa zuten, horrela izanik, ospakizunekin txertatzeko, Euskaltzaindiak duela urte asko, baina bereziki, azken 25 urteetan duen bidea eginez, alegia, zazpi euskal herrialdeetara hurbiltzea, bertako euskalari edo seme famatuengarri karietara. Erantzuna izan dugu, hain zuzen ere Gramatika, Herri Literatura eta Ahoskerakoak asmoa baitaukate heldu den urtean beraien jardunaldiak antolatzeko.

Donostiako Gotzaindegiko Historia Agiritegia deritzanetik bidalitako bateo agiriak dio **Joseph Francisco de Aizquibel** 1798.eko martxoaren 9an jaio zela, Azkoitiko hirian. Urolaldeko seme ospetsu honek bibliografia ugari du eta bere lanak, bai hiztegigintzan, Akademia baten beharrizenetan eta abarretan jakinak dira. Azkoitiko Kultura batzordeburu den Juan Bautista Mendizabalekin izana naiz eta nola bere sorteguna astelehenez eta hilaren hasieran den, azken ostiralean mendeurrenari hasiera eman dakiokela pentsatu dugu, Udalak eta Euskaltzaindiak biak batera. Guk, hileroko osoko bilkura, Donostian egitea tokatzen dena, Azkoitian egin genezake eta mendeurrenari hasiera eman. Beraien asmoa, non-bait, Aizkibelen zenbait lan argitaragabeak eskuratzea eta argitaratzeari da. Baita urtean zehar zenbait erakunde batzuen partaidetzaz eta laguntzaz beste zenbait ekintza burutzea ere. Euskaltzaindia izan da Azkoitian, 1982an, Bizenta Mogelen mendeurrenean, I. Ahoskeraren Jardunaldiak antolatuz eta iaz, Aita Jose Inazio Ara-

nanean. Mendeurrenari hasierako txanpa emateko, Euskaltzaindiaren aldetik txostenak nori agindu pentsatzen hasiak gara. Jose Maria Satrustegi izan daiteke bat, zeren eta bibliografia ikus dezakegu bera izan dela, gaurko ikerleen artean, Aizkibelen zenbait alderdi ongi landu duenetarikoa.

* * *

A. Juan Antonio Añibarro da, esan bezala, bigarren euskalari entzute-tsuaren ospakizuna, hain zuzen ere, abenduaren 5ean betetzen baitira, Arratiako urian, Areataza/Billaron, 250 urte jaio zela. Batek baino gehiagok aztertu dituzte Añibarroren bizitza eta lanak, gehien, dudarik gabe, A. Luis Villasante euskaltzainburu ohiak. Haren lanak bi eratan banatzen ditu Villasantek, bizi zela argitaratutakoak: 1. *Cristau dotriña... Nafarroaco euscaran*, Iruñean datarik gabe argitaratu; 2. *Cantos de las Santas Misiones*, Donostia, 1803; 3. *Escu liburua, eta berean eguneango cristañau cereguiñak*, Tolosa, 1802; hirugarren hau bizkaieraren liburu klasikoetariko bat da eta Mogel, Astarloa eta Fray Bartolome baino lehenagokoa, hain zuzen; 4. *Lora-Sorta Espirituāla eta Propositu Santuac vicitza barri bat eguiteco*, Tolosa, 1803. Gero agertu zirenak beste hauek dira: 5. *Curutze Santearen, Aita Gure ta Ave Marien ganeco Eracusal-diac*, Durango, 1879; 6. *Gueroco guero Axularren liburua lapurteratik bizkaierara itzulia*; 7. *Catálogo de los pueblos vascongados de Vizcaya, Guipúzcoa y Navarra*, Hego Euskal Herrian euskara non egiten zen frogatzeko, obra jakingarra; 8. *Voces Bascongadas Diferenciales de Bizcaya, Guipúzcoa y Navarra*, Bilbo, 1963; 9. *Gramática Bascongada para el uso y alivio de Párrocos y Predicadores Bizcaynos, Guipuzcoanos y Navarros*, 1969 Donostian argitaratua, ASJU aldizkarian, hau ere interesgarria. Argitaratu gabeak, Villasantek dioenez, 10. *Misionari Euscalduna, Cristiñau doctrina ta sermoiak Bizcaierrietan iracasten*; 11. *Nequea Arinduric*; 12. *Lau Evangelioac batera alcarratik*; 13. *Artzai Adibideac*; 14. Beste gai batzuk solte eta zirriborroan omen daudenak. Euskaltzainburu ohiaren ustez, bizkaierarako egile klasikorik garrantzitsuenetarikoa dela uste du arratiar euskalari hau. Zinetan merezi du Euskaltzaindia hara hurbiltzea eta batzordearen proposamenez, bertan programatuko ditugu Gramatika Jardunaldiak, maiatzaren azkenetan.

* * *

Euskaltzaindiak bere bigarren Biltzar edo **Euskalegunak** deitzen zirenak, 1923an egiten zituen. Izanak gara Andres Iñigo Nafarroako gure ordezkaria eta biok bertako agintariekin. Prest daude babesia emateko eta tokiak uzteko. Lourdes Oñaederra Ahoskera lantaldearen arduradunarekin mintzatu gara eta IV. Ahoskera Jardunaldiak antola daitezke. Baita ere Miren Azkarate Jagon sail-buruak esan zidanez, posibletzat jotzen du, egun batez, Jagon Topaketa bat Nafarroan egitea.

* * *

Laugarren ospakizuna, **Antonio María Labaien** euskaltzainarena da, 1898.eko abenduaren 1ean, jaio baitzen, Donostian. Haren lanak ez ditut he- men azalduko, 1995.eko *Euskeran* hilberri txostenean, eman baitziren. Horre- gatik onartu dute, Herri Literatura azpibatzordekoek beraien **IV. Jardunaldiak**, azaroaren 27 eta 28an egitea, hain zuzen ere, Labaienen omenez, herri antzerkia gaiarekin.



EUSEBIO LOPEZ, EDITOR-SOLANA B.TOLOSA :

Euskaltzainburuak 1989tik harrezkero emandako ildoari jarraituz, alegia, 4-4-3 delakoa, ez dugu dakigula ospakizunik, ez Araban, ez Iparraldean. Ara- bakoaz, euskaltzainburuordea "Sancho el Sabio" Bibliotekako zuzendariarekin hitz egin du eta han bertan bil gaitezke, euskaltzain gehienentzat ikusgarria izango baita. Iparraldean, euskaltzainburuaren iritziz, Baionan egitea litzateke egokiena.

Guzti honegatik bada, 1998rako batzar egutegi hau aurkezten da Zuzen- daritzan onartu ondoren.

1998rako batzar egutegiaren laburpena

- **Urtarrilaren 30ean**, azken ostiralez, hileroko bilkura arrunta, Donostian, Gipuzkoako Diputazioan.
- **Otsailaren 27an**, azken ostiralez, Andres Urrutia Badiola euskaltzainaren sarrera-hitzaldia eta hileroko bilkura arrunta, Bilbon, egoitzan.
- **Martxoaren 27an**, azken ostiralez, Joseph Francisco Aizkibelen II. mendeurrenari hasiera ematea eta hileroko osoko bilkura, Azkoitiko udaletxean.
- **Apirilaren 24an**, azken ostiralez, hileroko bilkura arrunta, egoitzan, Bilbon, egoitzan.
- **Maiatzaren 29 eta 30ean**, azken ostiral-larunbatez, Gramatika Jardunaldiak, Juan Antonio Añibarren 250. urteurrenaren ospakizuna eta hileroko bilkura arrunta, Areatzako Udaletxean.
- **Ekainaren 26an**, azken ostiralez, hileroko bilkura arrunta, Gasteizen edo Donostian.
- **Uztailaren 24an**, azken aurreko ostiralez, hileroko bilkura arrunta, Baionan.
- **Irailen 25 eta 26an**, azken ostiral-larunbatez, II. Euskal Egunen 75. urteurreneko ospakizuna, IV. Ahoskera Jardunaldiak eta hileroko osoko bilkura, Donezteben.
- **Urriaren 30ean**, azken ostiralez, hileroko bilkura arrunta, Donostian edo Gasteizen.
- **Azaroaren 27 eta 28an**, azken ostiral-larunbatez, IV. Herri Literatura Jardunaldiak, Antonio Maria Labaienen mendeurreneta eta hileroko bilkura arrunta, Tolosako ‘Antonio Maria Labaien’ kultur etxearen.
- **Abenduaren 18an**, azken aurreko ostiralez, hileroko bilkura arrunta, Bilbon, egoitzan.

BATZAR AGIRIAK

Hendaian, 1997ko irailaren 26an

J. Haritschelhar, euskaltzainburua
E. Knörr, buruordea,
P. Goenaga, idazkaria,
J. A. Arana, diruzaina,
P. Altuna,
P. Charriton,
J. L. Davant,
X. Diharce,
X. Kintana,
E. Larre,
J. M. Lekuona,
B. Oihartzabal,
P. Ondarra,
Tx. Peillen,
J. San Martin,
I. Sarasola,
J. M. Satrustegi
eta A. Urrutia
euskaltzainak,
eta
J. L. Lizundia, idazkiorde-kudeatzailea,
J.J. Zearreta, ekonomi eragilea,
A. Eguzkitza eta
Gidor Bilbao, Exonomastika azpibatzor-
dekideak.

Hendaiaoko udaletxean, 1997ko irailaren 26an, goizeko hamarrak eta bostean, eman zaio hasiera Euskaltzaindiaren hileroko batzarrari. Bildu direnen izenak ezkerraldeko zutabeen jasotzen direnak dira. Ezin etorria adierazi dute, berriz, M. Azkaratek, F. Krutwig-ek, P. Salaburuk eta L. Villasantek.

Aurreko agiria onartzea

Uztailoko bilkuraren agiriari inork ez dio oharrik egin. Horrenbestez, ontzat eman da.

1. Hizkuntza arauak.

1.1. Exonomastika: Latin eta greziar persioña-izen klasikoak zerrenda onartzea. Euskaltzainburuak A. Eguzkitza eta G. Bilbao jaunei eman die hitza ekarri duten txostenaren azalpena egin dezaten. Eguzkitza jaunak esan du Euskaltzaindia-gandik aurreko bileran jasotako agindua betez, I. Sarasolarekin eta E. Knörrekin bildu direla eta bilera horren ondorio dela orain mahai gainean dugun txostena.

Euskaltzaindiagandik hartutako agindua zen Elhuyar elkartea eskaini zituen formetara hurbiltzea. Oraingo zerrendan hori egiten saiatu dira, beti ere euskal tradizioa, tradiziorik izan denean, kontuan izanik. Aurkeztutako txostenean izen klasiko horien egokitzapena egiteko irizpideak ematen dira alde batetik, eta izenen zerrenda bat bestetik. Bidea zabalik uzten da nolanahi ere, goi-mailako erabilera, latinezko eta grecozko nominatiboa bere horretan hartzeko.

Txostenaren aurkezleek esan dute izen mitologikoak ere sartu dituizela beren zerrendan. Hauek aparteko zerrenda batean jasoak datozen, baina Onomastika batzordeak aztertu ez dituenez, beste bilera batean onartzeko bezala eskaintzen dira.

J. A. Aranak *Eszípion* izena falta dela aipatu du. Sartuko dutela esan zaio.

Tx. Peillenek bere ezadostasuna erakutsi du txostenarekin. Spainolkeria omen dario. Ezezagunak edo gutxi ezagunak direnetan jatorrizko forma zergatik ez den errespetatu galdegin du. Sarasola jaunak erantzun dio uztaileko bileran onartu zela horrela egitea. Batzordeak, eman zitzaitzaion agindua betetzea besterik ez duela egin eta orain ezin zaiela, ostera, beste zerbait agindu. Bestalde, jatorrizko formari hurbiletit jarraitu nahi izanez gero, edozeinek duela bide hori zabalik, bi aukera ematen baititu txostenak: forma egokitua eta forma jasoa. X. Kintanak ere bere harridura agertu du. Euskaltzaindiak *q*, *v* eta *c* grafiak onartuak dituela izen arrotzetalako baina orain izen klasiko hauetarako beste bide bat eskaintzen duela Euskaltzaindiak.

Charritonek galdegituen du ea zenbateraino jarraitu dion txostenak Elhuyarren lanari. Bilbao jaunak erantzuten dio esanaz lan haren espiritua eta mamia oso-osorik hartu dela. Formulazioa ez zen hain egokia eta, horrela, zuzendu egin dela zenbait puntutan.

Bestalde, ohartarazi da euskaraz maiztasunaren irizpideak gauza gutxitarako balio digula kasu honetan, izenik gehienak autore jakin batzuenak baitira.

Azkenik, eztabaidari amaiera emateko eta proposamenen bat aurrera ateratzea zenez kontua, txostenean jasotzen diren irizpideak banan-banan eztabaidatzea eta bozkatzea proposatzen da. Horrenbestez, batzordeak aurkeztutako txostena hartu eta han jasotzen diren irizpideak bozkatu dira. 2.1. eta 2.6. zenbakian jasotzen diren irizpideak batera doaz egiazki eta hala bozkatzea eskatzen da. Gehienetan zeharreko kasua proposatzen da iturri gisa. Honako hau izan da bozketaren emaitza: 15 boto alde eta 2, zuri.

Ondoren, 2.2.-ko irizpidea (*v* grafema eta hasierako *R*- errespetatzeari dagokiona) bozkatu da. Hemen ere hamabost boto izan dira proposamenaren alde.

2.3.-ko irizpide-proposamena bitan zatitu da bozketari begira. Batetik, *-tius/-tia > -(t)zio/-tzia*, eta bestetik, ea *n*, *l*, *r* kontsonanteen ondoren frikaria (*zio/zia*) behar den ala afrikatua (*-tzio/-tzia*). Frikari/afrikatu arazo hau dela eta, gainera, 2.3. puntuaren jasotzea eskatu da *s > ts* bilakaerari dagokiona. Lehenbizikoaren bozketak 17 boto eman ditu batzordearen proposamenaren alde. Frikari/afrikatu delako hautuaz, berriaz, 10 boto izan dira alde, 5, kontra eta 2, zuri. Beraz, batzordearen proposamena ontzat eman da.

2.4.-ko proposamenak (*litterae ramenses* direlakoen balioari dagokionak) ere 15 bodo lortu ditu.

2.5. atalean proposatzen diren grafia egokitzapenak ere bozkatu dira. Hemen ere zatikia joatea erabaki da.

y > i aldaketa egiteak 14 boto lortu ditu bere alde eta 2 evezko.

ae, oe > e aldaketa egiteko proposamenak 16 boto izan ditu alde. Bat ere ez kontra. Gainerakoak, abstentzio.

ca, co, cu > ka, ko, ku aldaketaren alde 14 boto eman dira eta 2, kontra. X. Kintanak puntu honetan evezko bodoa eman duela jasotzeko eskatu du.

ce, ci > ze, zi eta *cae, coe, cy > ze, zi* aldaketa proposamenak 12 boto izan ditu alde eta 2 kontra.

qua > kua egokitzapenak alde, 13 eta kontra, 3. *Qui > ki* eta *que > ke* egitearen alde agertu dira 13 boto eta 2, kontra.

ch, ph, th, rh > k, f, t, r(r) aldaketaren alde 14 euskaltzainek eman dute botoa. Kontra, hiruk.

mm, nn, ll, pp, tt, ss, cc, cch > m, n, l, p, t, s, k, k puntuau, 15 boto izan dira alde, eta 2, kontra.

mp, mb > np, nb. 15 alde eta 2, kontra.

Hitz hasierako *S- > es-* bihurtzearen aldeko botoa eman dute 11 euskaltzainek eta kontra, lauk.

Azkenik, hirugarren puntuari dagokionez, hots, goi-mailako ikerketarako eta maiztasun urriko izenkin latinezko eta grekozko nominatiboa hartzeaz, 16 boto izan dira alde eta bat ere ez kontra. Argi gelditzen da, horrenbestez, jatorrizko formari hurbiletik jarraitzeko eskubidea beti ere hor dela.

Zatikako bozketa hauek egin ondoren bozketa orokorra proposatu da. Mitologia izenak dagokion batzordetik pasatu gabe daudenez, hurrengo bileran bozkatuko dira. Horrenbestez, mitologiazko izenak albora utzita, gainerako zerrrenda eta irizpideak orokorrean bozkatu dira. Honako hau izan da emaitza: bai, 15 boto; gainerakoak abstentzio. Beraz, *Latin eta greziar pertsona-izen klasikoak euskaraz emateko irizpideei buruzko erabaki-proposamena* onartua gelditu da, bozketa zehar egin diren zuzenketekin.

1.2.1. *Hiztegi batuko ihabali - irudi zerrenda onartzea.*

Zerrendaren eztabaidan sartu baino lehen, aurreko bileran zintzilik utzitako zenbait hitz jarri dira mahai gainean. Lehenbizikoa *herskailu/hesgailu* delakoa izan da. Batzordeak *hesgailu* onartzea proposatzen du, salbuespenik ez egitearren. Proposamen honen alde agertu dira euskaltzain guztiak.

Bigarren hitza *iaz/igaz* hautuari dagokio. Batzordeak *iaz* proposatzen du hobetsi beharreko formatzat. Kintanak datuak atlaseko eraitzakin kontrastean jartzea eskatzen du. Sarasolak dio literatur hizkuntza ez dela ahozko hizkuntza. Eta testuetako datuak erdi eta erdi dabiltzala, nahiz eta azken aldian *iaz* ageri den nagusi. Botoetara jo da eta, batzordearen proposamenaren alde 14 euskaltzain agertu dira. Kontra, 3. Beraz, *iaz* forma onartu da.

Azkenik, *iduri* sarreraren azpian *ene iduriko* ere sartzea proposatzen du batzordeak, honako ohar hau duela: *Ipar. 'nire ustez'*.

Eztabaidatu beharreko zerrendari E. Knörrek, X. Kintanak eta A. Urrutiak egin dizkiote oharra. Knörr jaunaren oharra hartu dira lehenbizi aztergai.

Ihaurri hitza falta dela dio oharra. Sartzea onartu du batzordeak eta baita euskaltzainek ere. Gauza bera gertatzen da *ikuska* hitzarekin. *Ikuska* adizlagun dela esango da.

Ike hitza bigarren itzulirako uztea erabaki da.

Ikuzi hitza dela eta, Knörrek galdegiten du ea zergatik jarri behar zaion sarrera honi 'Ipar.' marka, Azkuek dioena kontuan hartuz. Nolanahi ere, botoetara jo da eta batzordeak ezarritako "Ipar." marka hori ezartzearen alde agertu dira 11 euskaltzain eta 6, kontra. Dagoen bezala uztea onartu da, horrenbestez. Nolanahi ere, "urez garbitu" esan nahi duela adieraziko da.

Ilenti formari lehentasuna ematea eskatzen du Knörrek. Datuak bestelakoak direla erantzun zaio eta ez da onartu.

Inbertsio hitzari buruz, ‘Heg.’ marka ezabatuko zaio eta ‘Mat.’ oharra erantsiko.

Inbidea sarreran ‘Herr.’ oharra ezartzea onartu da.

Inda hitza falta dela dio Knörrek. Hitz hau ez omen da ia inon ageri. Nolanahi ere, bigarren itzulirako utzik litzateke.

Indaba-ren ordez *indibaba* eskatzen du ohargileak. Ez da onartu baina ‘Bizk.’ dela erantsiko zaio sarrera horri.

Induljentzia hitzarendako *indulgentzia* idazkera eskatzen du Knörrek. Ez da onartu.

Inesibo bezalako hitzak egokiagoak dira bigarren itzulirako, ez honetarako. Hala erabaki da, ohargileak eskatutakoaren kontra.

Ingurebaki hitzarendako ere sarbidea eskatzen du ohargileak. Ez da onartu.

Ondoren, *ingurugiro* hitzaz sortu da eztabaida. Bainan denbora faltaz, eguerdian Hendaiako udal agintariek harrera egin behar baitiote Euskaltzaindiari, bilera puntu honetan eten behar izan da.

Beraz, hamabi eta erdietan amaitutzat eman da egungo bilkura. Gaur utzitako puntuau hasiko da, hurrengoan, hiztegiko zerrendaren eztabaida.

Euskaltzainburuak
Jean Haritschelhar

Idazkariak
Patxi Goenaga

Bilbon, 1997ko urriaren 31n

J. Haritschelhar, euskaltzainburua
E. Knörr, buruordea,
P. Goenaga, idazkaria,
J. A. Arana, diruzaina,
P. Altuna,
P. Charritton,
J. L. Davant,
X. Diharce,
X. Kintana,
F. Krutwig,
J. M. Lekuona,
B. Oihartzabal,
P. Ondarra,
Tx. Peillen,
P. Salaburu,
J. San Martin,
I. Sarasola,
J. M. Satrustegi,
A. Urrutia
eta L. Villasante
euskaltzainak,
eta
J. L. Lizundia, idazkariorde-kudeatzalea.

Bilbon, Euskal Herriko Unibertsitateko Ingeniari Eskolan, 1997ko urriaren 31n, goizeko hamarretan, eman zaio hasiera Euskaltzaindiaren hileroko batzarrari. Bildu direnen izenak ezkerreko zutabeen jasotzen dira. Ezin etorria adierazi du E. Larre jaunak.

Aurreko agiria onartzea

Uztaleko bilkuraren agiriari J. San Martinek egin dizkio ohartxo batzuk idatziz. Horiek kontuan hartuta, ontzat eman da.

Euskaltzainburuaren hitzak

Euskaltzainburuak M.^a Dolores Agirre andrearen heriotzaren berri eman die euskaltzainei eta honen hilberri txostenetako esku zaiola Mikel Atxaga euskaltzain urgazleari. Txosten hau Donostian egindo den hurrengo osoko bileran irakurriko da.

1. Hizkuntza arauak

1.1. Gramatika: Aditz laguntzaile batuaren berrargitalpena dela eta

P. Goenagak egin du argitalpen berriaren aurkezpena. 1973koa bera dela adierazi du. Oraingo hau Arauen harpidedunei eskainia da. Orduko testua, bere hotzean eta soilean eskaini beharrean, hobeki ulertzearren, zenbait taulaz lagundurik ageri da oraingoan. Horrezaz gainera, zenbait ohar ere erantsi zaizkio sarreran.

Hurrengo bileran onartuko da argitalpen berri honetako testua. Dena dela, euskaltzainei gogorarazi zaie 1973an onartutakoaz ez dela ezer bozkatu behar. Onesteko eskatzen dena hasierako ohar horiek besterik ez dira.

Beti bezala, hilaren 20a arte eman zaie epea euskaltzainei beren oharrak helarazteko.

Ondoren, hiztegi batuko zerrenda eztabaidezten hasi aurretik, eguerdian bilkura irekia egin ahal izateko euskaltzain osoen bilera gaur ohi baino laburragoa izango denez, eskuartekoei ekitea egoki ikusi du Euskaltzainburuak.

2. Eskuartekoak

2.1. Irrati maiztasunen banaketa dela eta Nafarroako gobernuari gutuna

Nafarroan berriz ere irrati baimen berriak banatzeko zorian dira eta hango agintariei zuzendutako gutun bat aurkeztu da, Satrustegi, Ondarra eta Zabaleta euskaltzainen onirritziarekin. Hurrengo asteazkenean biltzen omen da Euskararen Aholku Batzordea eta, horrenbestez, lehenbaitlehen onartzea komeni dela. Proposatu diren aldaketak oso xumeak direnez, dagoen-dagoenean onartu da testua eta astelehenean bertan sartuko da erregistroan.

2.2. Nafarroako toponimia nagusiaren normalizaziorako irizpideak

Urriaren 10ean Euskaltzaindiaren Onomastika batzordeak Erreenterian onartutako “Nafarroako toponimia nagusiaren normalizaziorako irizpideak” izeneko lanaren berri eman da.

1.2.1. Hiztegi batuko ihabali-irudi zerrendaren onarpena amaitzea

Zerrenda honen eztabaidea aurreko bileran hasi zen baina, denbora faltagatik, ezin izan zen amaitu. Hiru euskaltzainek aurkeztu zituzten bere garaian zerrenda honi buruzko oharrak eta ohar hauen azterketari ekin diote, berriz ere, euskaltzainek.

a. Aurreko bileran E. Knörren oharrekin hasi zen Euskaltzaindia, baina ez zuen amaitu. Hauek jarri dira, hortaz, gaur ere lehenbizi mahai gainean.

Ingurugiro hitzari buruz izan da lehenbiziko eztabaidea. Ohargileak hitz horren ordez *ingurune* eskatzen du. Sarasola jaunak dio Europaren zehar kurritzen dutenak *ingurumen* hitzaren moduko ordainak direla. *Ingurumen-en* alde makurtzen da batzordea, ekologia gaietarako bereziki. Horrenbestez, hitz honi sarrera eskainiko zaio, adibide bat erantsiz.

Honako ohar hauek onartzea erabaki da: *importa izan* “Herr.” marka ezartzear; *integrista* eta *integristo* hitzak sartzea; *inurritu* aditzari da eredukoa dela erantsiko zaio; “*irakitu*”, e. *irakin*”; *irakurlego*, 1. irakurletza, 2. * e. irakurleria, irakurleak; *irarri* da goen bezala utzikoa da, adibide egoki bat erantsiz; *irian* hitza sartuko da, Ipar. dela esanez eta ‘*inguruan*’ esan nahi duela adieraziz. *Irríñó* hitza alfabeto ordenan dagokion lekuaren sartuko da.

Bigarren itzulirako utzi dira *inperatibo*, *iod*, *irakutzi* eta *irrigai*.

b. Ondoren, X. Kintanaren oharren azterketa egin da.

Ilbeltz-en sarreran, “h. urtarril” eranstea onartu da. *Iloba*-renean, testua aldatuko da, honela ezarritz: “senidearen semea nahiz alaba”.

Independente sartzeko eskaria ez da egoki ikusi lehen itzuli honetarako behintzat.

Indusmakina hitzaren inguruan sortu da eztabaidea, ondoren. *Induska* uztea onartu da baina *induskatu*, *industu*, *indusmakina* etab. bigarren itzulian argitzekotan geratu dira.

Infernuratu-ren kasuan falta diren *-n*-ak sartzea onartu da. Halaber, *irozo*-ren sarreran *eutsi* jarriko da ageri den *eusti*.-ren ordez. *Irten*-en kasuan geroaldikoa forma (*ir-*

tengo) ematen du zerrendak, baina besteetan horrelakorik egiten ez denez, hemen ere, leku zan dago. Kentzea onartu da.

Inteligentsia sartzea eskatzen du ohargileak. Geroko uztea proposatu eta onartu da. *Iragazi* eta *irarketa* hitzei buruzko oharrak ez dira ontzat eman.

c. Azkenik, A. Urrutiaren oharrak aztertzeari ekin dio Euskaltzaindiak.

Inaurkin-en ondoan, aditza ere sartzea ongi ikusi da: *ihaurre** e. *inaurri*).

Ihes-hodi hitza sartzea onartu da.

Ikasmahai eta *ikastun* ere onartu dira. *Ikasnahi*-ren inguruan eztabaidea sortu da. Izena eta izenondo izan daitekeela esan behar da. Bestalde, *ikasgura* ere sartu beharko litzateke. Hala ere, zalantza sortu da *ikasnahi*, *ikasgura* den ala *ikasinahi*, *ikasigura*. Badaezpada, orain arte onartutako *nahi/gura*-dun hitzetan nola jokatu den ikustekotan geratu da batzordea.

Ilaun/ilaundu-ri eskatzen den adibidea eranstea onartu da. Honako ohar hau erantsiko zaio: “1.izond. *aztarna hutsal eta ilaunak*; 2. iz. ‘errautsa’, *berehala ikatzak ilaunez estaltzen dira*”.

Ile-motots sartzea onartu da.

Ilki hitzarentzat adibideren bat eskatzen du ohargileak. *Atera, irten* esanahia duela esango da.

Industrializazio/industrializatu hitzak sartzeko eskatzen da. *Industrizalizatu* aditza sartzea onartu da, izenka ez.

Bigarren itzulirako uztekotzat jo dira, bestalde: *ihinzagailu/ihinztailu*, *ikaragaitz/ikaragaiztasun*, *ikareria*, *ikus-onetsi/ikus-onespen*, *inbertitzaire/inbertitu*, *inguruabar*, *intseminazio* eta *iraungitasun*. Dena den, *inbertsio* sarrerari Matematiketako hitza dela erantsiko zaio. Hortaz, Heg. barik Mat. dela esango da.

Irabazpide hitzari ere leku egin behar zaiola uste du A. Urrutiak. Hasiera batean ontzat eman da baina *irabazPide* ala *irabazBide* behar duen zalantzan jarri da. Bozketa egin da eta idazkera bakoitzak hamarria boto lortu ditu. Beraz, mahai gainean utzi behar izan da kontua.

Azkenik, *irizpen* hitza sartzea onartu da.

Eta bilera hemen bukatu da, eguerdiko hamabiak eta laurdenetan. Hurrengoan eztabaidatzeko geratu dira, hortaz, zerrendan ‘EZTABAJIDA’ oharra duten hitzak.

Euskaltzainburuak
Jean Haritschelhar

Idazkariak
Patxi Goenaga

Bilbon, 1997ko azaroaren 28an

J. Haritschelhar, euskaltzainburua
E. Knörr, buruordea,
P. Goenaga, idazkaria,
J. A. Arana, diruzaina,
P. Altuna,
M. Azkarate,
P. Charriton,
X. Diharce,
X. Kintana,
F. Krutwig,
E. Larre,
J. M. Lekuona,
B. Oihartzabal,
Tx. Peillen,
P. Salaburu,
J. San Martin,
I. Sarasola,
A. Urrutia
eta L. Villasante
euskaltzainak,
eta
J. L. Lizundia, idazkiorde-kudeatzailea
eta
P. Garzia, biblioteka zuzendaria (2.
gaian)
Euskaltzaindiaren onarpena adizkien formari zegokion. Terminologiaz ez zuen Euskaltzaindiak ezer erabaki eta oraingoan ere gauzak horretan uztea eskatzen da. P. Goenagak arrazoi ematen dio baina ageri den terminologia hau lagungarri izan daitekeela dio. Dena den, terminologia hori behin-behinekeoa dela adieraziko da oharretan. Horrenbestez, argi emango da aditzera Euskaltzaindiaren erabakia ez dela terminologiara hedatzen, adizkien formaz dela, soil-soilik.

Bestalde, aditz laguntzaileen erroak direla eta, laguntzaile gisa bakarrik ager daitzekeen aditzei izarñoa ezarriko zaie. Beraz, *EDUN, *EZAN eta *EDIN bezala aipatuko dira erro horiek.

Beste ohar bat ere egiten du X. Kintanak, hain zuzen, lehenbiziko argitalpenean jasotzen ziren aginterazko adizki trinko zenbait (*biz, bira, bu* eta antzekoak) jasotzekoa. P. Goenagak erantzun dio forma horiek 1973ko argitalpenean jasoak ageri diren bezalaxe emango direla oraingoan ere.

Bilbon, Plaza Barriko egoitzan, 1997ko azaroaren 28an, goizeko hamarrak eta hamarrean eman zaio hasiera Euskaltzain osoen hileroko batzarrari. Bildu direnen izenak ezkerreko zutabeen jasotzen dira. Ezin etorria adierazi du J. L. Davant jaunak.

Aurreko agiria onartzea

Inork oharrik ez dio egin aurreko hileko agiriari eta, horrenbestez, bere horretan onartu da.

1. Hizkuntza arauak

1.1.1. Gramatika: aditz laguntzailearen berrargitalpen berria

Aditz laguntzailearen berrargitalpen berria dela eta, 1973ko argitalpenari erantsi zaizkion oharrak onartzea proposatzen zaio Euskaltzaindiari. Ohar hauei buruz zenbait zuzenketa proposatu ditu Xabier Kintanak. Alde batetik, argitalpen honeitan ageri den terminologia jarri du zalan-

Onartu diren aldaketekin ontzat eman da txostena eta horrela berrargitaratuko da *Aditz Laguntzaile Batua, Arauak* direlakoen barruan.

1.2.1. Mitologia izenak.

Grezia eta Erronkako pertsonaia mitologikoak izenburua duen txostena aurkeztu du Kabier Kintanak. Zerrenda hau datorren hileko bileran eztabaidatu eta onartuko da. Oharrek abenduaren 15erako egon behar dute Euskaltzaindian.

1.3.1. Hiztegi Batuko ihabali-irudi zerrendaren eztabaida amaitzea.

Aurreko bilera batean zerrenda honetako *inguru* sarreran “iran” ere sartzea onartu zen. Haritschelhar jaunak eskatu du *iran* ezezik, *iri* hitza ere sartu beharra dagoela. Lhandek, adibidez, ‘eguerdi iria da’ bezalakoak jasotzen ditu. Ontzat eman da.

Ondoren, zerrendan eztabaidarako bereziki markatuak ziren hitzen azterketari ekin dio batzrak.

Ihardun/jardun eta eratorriak zer itxuran eman eztabaidatu da lehendabizi. J. San Martinek Foruko bileran zer erabaki zen gogoratu behar dela esan du eta ezin dela atzera eta aurrera ibili Euskaltzaindia, orain gauza bat eta hurrengoan kontrakoa. Xarritonek dio *J* grafiaren ahoskera dagoela eztabaidean eta badela garaia Euskaltzaindiak horretaz zerbait esan dezan. Bidea egiten hasteko aukera izan litekeela *ihardun* idatzera onartzea. Sarasolak erantzun dio esanaz *J*-ren auzia benetan larria dela baina arazo hori ez dela konpontzen Xarritonen bidetik. Beñat Oihartzabalek gogoratu du, azkenik, hitz hori hegoaldeko tradizioa errespetatu egin behar dela.

Azkenik, bozkatu da eta hau izan da lortutako emaitza: *jardun-en* alde, 10 boto; *ihardun-en* alde, berriz, 4. Horrenbestez, *jardun*, *jarduera*, *jardunaldi*, etab. onartu dira, hain zuzen euskara batuko batzordearen iritziaaren araberako formak. Honek ez du kentzen Euskaltzaindiak *J* grafiaren kontuaz epe laburrean erabakiren bat hartzea, hitz hasierakoa belare gisa ahoskatu beharrean, sabaikari gisa ahoskatzea gomendatuz, adibidez. Ildo honetatik ahoskera batzordetik zerbait etorriko dela uste da.

Ihaurkin / inaurkin hautuaz, lekukotasunak *N-dunaren* alde omen daude. Horregatik, *inaurkin-i* emango zaio lehentasuna.

Baina, lehengo bileran, azken momentuko presak zirela eta, besterik erabaki baldin bazen ere, aditzak *ihaurri* izan behar omen luke eta ez, *inaurri*. Horrela onartu da. Beraz, *inaurkin*, baina *ihaurri*.

Hurrengo eztabaida *ihaua / inaute* bikoteaz izan da. Eztabaida luzearen ondoren *N-dun* forma hobetsi da: *inaute* eta *inauteri*. Gainera, *inaute* sarreran adibide bat jarriko da: ‘hori astelehen inautez egingo da’, adibidez. Eta, jakina, *ihaua** e. *inaute*; *ihauteri** e. *inauteri*.

Eta bere garaian *aratuzte*, *aratoste* eta abarrak sartu ez zirenez, idazkariari eskatu zaio gogoan izan ditzala, horrelako hitzak zerrenda berrikusterakoan sartu ahal izateko. Aktan behintzat jasoa gelditzen da.

Inmunizatu / immunizatu hautuaz ere luze joan da eztabaida. Azkenean hiru idazkeria mahaigaineratu dira: *mm*, *nm* eta *m* soila. Botoetara jo da eta hau izan da emaitza: -*mm*-ren alde, 7 boto; -*m*- soilaren alde, 8 eta -*nm*-ren alde, boto bakarra. Emaitza hau ikusirik, Miren Azkarate andreak esan du ikusi egin beharko litzatekeela zer esan zen

bere garaian kontsonante multzoez. Eztabaidea luzatu da eta berriro bozkatzea eskatu da, baina oraingoan bi aukera hauen artean: -mm- eta -m-. Oraingoan hau izan da emaitza: -mm-ren alde, 13 boto eta -m- soilaren alde, berriz, 5. Beraz, *immunizatu* forma onartu da.

Ildo honetatik, A. Urrutiak hala eskaturik, *immunitate* hitzari ere zerrendan leku egitea onartu da.

Ingeniari / injineru eta *ingeniaritza / injinerutza* bikoteen arteko aukera jarri da hurrena mahai gainean. *Ingeniari* forma azken boladan aski hedatu dela esan da, unibertsitate giroan bereziki. Bestalde, forma honi kontrajartzen zaizkionek, *injineru*-ren eitekoek alegia, anabasa handi xamarra erakusten dutenez, *ingeniari* forma hobetsi dute euskaltzainek. Eta, arrazoi beragatik, *ingeniaritza*.

Inperkadore hitza zerrendatik ezabatzea proposatu du batzordeak eta hala onartu da.

Inprenta eta *inprimeria* hitzei buruzko eztabaidea izan da hurrengoa. Azkenean, ‘inprimatzeko teknika’ adierarako aditz-izena hobetsi da: *inprimatze*. Horrenbestez, bi hitz horien sarreretan “h. inprimatze” oharra ezarriko da. Eta bigarren adierarako, hots: lanak inprimatzeten diren lantegia adierazteko, “e. inprimategi” ezarriko da, adibide bat ezarri, gauzak hobeki ulertzeko.

Ipurmasail hitzean ikusten den eztabaidea ‘masail’ osagairi dagokiola esan dute batzordekideek. Horrenbestez, *masail* sarrerara iristen garenean eztabaideatzeko utzi da. Honetaz ere norbaitek gogoratu behar omen du. Aktan jasoa gelditzen da, horrenbestez.

Azkenik, *iragazi / irazi* eta hauen eratorriez, batzordeak forma laburrak hobesten ditu. Hala ere euskaltzainen artean eztabaidea izan da. Botoetara eraman da eta batzordearen proposamenak zortzi boto lortu ditu. Kontrakoak, berriz, hamar izan dira. Ondoren, beste proposamen bat egin da: biak, luzea eta laburra, libre utzi, biak berdintzat emanaz. Bozketa honetan 13 boto izan dira alde, bat kontra eta beste bat zuri. Beraz, *irazi* nahiz *iragazi* etab., denak ontzat emango dira.

2. Biblioteka zuzendariaaren txostena.

Ondoren euskaltzainburuak Pruden Garzia biblioteka zuzendaria eman dio hitza “Azkue Bibliotekaren Katalogoa (ABK), Euskaltzaindiaren proiektu estrategikoetariko bat” txostenia irakurtzeko.

Katalogatzetan honek berezkoa duen balioaz gainera, badu erreferentziazkotzat izatearen balioa ere, euskaraz egiten baita lana. Honek bestelako liburutegietan ez diren arazoei aurre egitea eskatzen du.

3. Eskuartekoak.

3.1. Euskaltzaindiaren Alde fundazioaren aurreproiektua.

A. Urrutiak aurkeztu du proiektu hau. Euskaltzainei eskatu zaie arretaz irakurri eta, behar izanez gero, oharrak egin ditzatela, idatziz, datorren hilaren 15a baino lehen. Behin onartuz gero, prozedura abian jarriko litzateke. Fundatzale izango direnek ere testuari aldaketak ezarri ahalko dizkiote. Oraingoa, hortaz, hasierako urratsa izango litzateke.

3.2. L. Villasante "Lan Onari" tituluaz saritu nahi izan du Eusko Jaurlaritzak. Saritze hau dela eta, Euskaltzaindiak bere atxikimendua erakustea ongi ikusi du.

Bestalde, sari ematea Leioan hilaren 15ean izango da. Ekitaldira joateko asmoa duten galdetu zaie euskaltzainei, gonbidatu kopuru mugatua baita. Joango direnen ize-nekin Lizundia jaunak egingo du zerrenda

4. Azken ordukoak.

Bilera amaitu aurretik, Xarritonek bere poza agertu du hemendik aurrera ETB Iparraldeko txoko guztietaira iristeko bidea ziurtatua delako. Jagon Sailak eta Euskaltzaindi osoak nolabait txalotu behar lukeela gertakizun hori, dagokienei zorionak emanaz. Hala ere, erabateko zoriona izango litzatekeela ETB zazpi probintziek elkarrekin egingo baliute.

Eta besterik gabe, ordu biak hamar gutxitan amaitu da goizeko bilkura.

Euskaltzainburuak
Jean Haritschelhar

Idazkariak
Patxi Goenaga

Bilbon, 1997ko azaroaren 28an

FEDERIKO KRUTWIG EUSKALTZAINARI OMENALDIA

Bilbon, Euskaltzaindiaren Plaza Barriko Egoitzan, arratsaldeko lau eta erdietan eman zaio hasiera Federiko Krutwig Euskaltzainaren omenezko batzar irekiari, honako jaun-andre hauek batzarrean direla: J. Haritschelhar, euskaltzainburua, E. Knörr, buruordea, P. Goenaga, idazkaria, J. A. Arana, diruzaina, P. Altuna, M. Azkarate, P. Charriton, X. Diharce, X. Kintana, F. Krutwig, E. Larre, J. M. Lekuona, B. Oihartzabal, Tx. Peillen, J. San Martin, A. Urrutia eta L. Villasante, euskaltzainak eta P. Pujana, euskaltzain ohorezkoa.

Euskaltzain urgazleetatik honako hauek: X. Altzibar, A. Arejita, R. Badiola, L. Barriazarra, F. Barrenengoa, A. Eguzkitza, S. García Trujillo, X. Gereño, J. L. Goikoetxea, M. Gorrotxategi, A. Iñigo, J. L. Lizundia, K. Rotaetxe, M.M. Ruiz Urrestarazu, P. Uribarren eta J. J. Zearreta.

Bildutako gainontzeko adiskide, kazetari eta lagunen artean aurkitzen dira, besteak beste, Josune Ariztondo, Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako sailburuordea eta Tomas Uribeetxebarria, Bizkaiko Kultura foru diputatu.

Mahaiburuan Euskaltzainburua eseri da, zuzendaritza kideak lagun dituela. Omendua ere mahaian eseri da.

Lehenbizi, J. Haritschelhar euskaltzainburuak hartu du hitza omenaldiaren zertzeladak argituz eta omenduaren lana eta merezimenduak azalduz.

Ondoren, Euskaltzaindiaren dominaurreztatua eskaini dio F. Krutwig jaunari bere merezimenduen eta euskaltzaindian betetako berrogeita hamar urteetako lanaren aitorpen gisa. Dominarekin batera, euskaltzainburuak Iker saileko 10. alea osatzen duen *Federiko Krutwig omenaldia* izenburupean euskaltzain lagunek osatu duten omenaldi-liburukiaren ale berezi bat eskaini dio omenduari.

Azkenik Krutwig jaunak berak erantzun-hitzaldia egin du, eskerrak emanet eta akademien lana nola ikusten duen azalduz eta, bereziki gurea bezalako herri txiki batean Akademiak izan dezakeen zereginaz.

Eta besterik gabe, arratsaldeko bost eta erdietan amaitutzat eman da ekitaldi akademikoa.

Bilbon, 1997ko abenduaren 19an

J. Haritschelhar, euskaltzainburua
E. Knörr, buruordea,
P. Goenaga, idazkaria,
J. A. Arana, diruzaina,
P. Altuna,
M. Azkarate,
P. Charriton,
J. L. Davant,
X. Diharce,
X. Kintana,
F. Krutwig,
J. M. Lekuona,
B. Oihartzabal,
P. Ondarra,
Tx. Peillen,
J. San Martin,
I. Sarasola,
eta A. Urtutia
euskaltzainak
eta
J. L. Lizundia, idazkariorde-kudeatzailea.

Bilbon, Plaza Barriko egoitzan, 1997ko abenduaren 19an, goizeko hamarrak eta laurdenetan, hasi da Euskaltzaindiaren hileroko batzarra. Ezkerreko zutabean jasotzen dira bildu diren euskaltzainen ize-nak. Ezin etorria adierazi dute honako euskaltzain jaun hauek: E. Larrek, P. Salaburuk eta L. Villasantek.

Aurreko agiriak onartzea

Azaroko batzar agiriei dagokienez, bi zuzenketa txiki eskatu dira: batetik, Davant eta Larreren izen-nahasketa zuzentzea eta, bestetik, ETBri buruz egiten den erreferentzia zehaztea eskatu du Charritonek, esanaz poztekoa litzatekeela ETB zazpi probintziek elkarrekin egin balezate.

Zuzenketa horiek kontuan harturik ontzat eman dira bi agiriak.

Ondoren, euskaltzainburuak eta beste zenbait euskaltzaineik bilera aldi baterako utzi beharra izango dutenez eta arratsaldean ere lanean jarraituko denez, gai zerrendako ordena aldatzea proposatu da, hizkuntza-arauak azkenerako utziz. Horrela, bigarren gaitik hasi da bilkura.

2. Euskaltzaindiaren Alde Fundazioa

Aurreko bilkuran aurkeztu zen fundazio hau sortzeari buruzko txostena, inork oharrik egin nahi bazuen. Oharrik ez dio inork egin eta, horrenbestez, aurkeztu zen bezala onartu da.

3. 1998ko batzar egutegia

J. L. Lizundiak aurkeztu du 1998rako batzar egutegia, Euskaltzaindiak 1998an egin nahi dituen bilkura arruntak eta ospakizun bereziak jasotzen dituena.

4. Eskuartekoak

4.1. “Lan Onari” goraipamena L. Villasanteri

Aurreko bilera egunean eman zen honen berri. Hala ere, Euskal Herriko Aldizkari Ofizialean abenduaren 16an jasoa dator honi dagokion dekretua, non esaten baita “kul-

tura alorrean eta bereziki euskararen batasun-prozesuan bere eguneroko zeregin profesionala burutzean, sekulako ardura, etengabeko ahalegina eta ekimen aipagarria erakutsi dituela". Data aldaketa dela medio, gaur bertan izango da ospakizuna Leioan. Han izango dira euskaltzainburua, buruordea eta diruzaina Euskaltzaindiaren ordezkari gisa.

4.2. BBK-Euskaltzaindia literatura sariak

Aurten sarituak gertatu direnen izenen eta lanen berri eman da: "Txomin Agirre" saria (eleberria) Pello Esnalentzat izan da, *Nada de agua en Madrid* izeneko lanagatik. "Mikel Zarate" saio-saria J. Manuel Odriozolak irabazi du *Hizkuntza, cultura eta gizartea* lanarekin. "Toribio Altzaga" antzerki-sarian Karlos Linazasoro izan da saritua. Haren lana *Burdindenda*. Eta, azkenik, "Felipe Arrese Beitia" olerki-saria Mirari Garcia de Cortazarrek jaso du *Kea urruntzean* lanarekin.

4.3. Gainerakoak

Davanten aitaren heriotzaren berri eman du euskaltzainburuak eta denon izenean dolumina agertu.

Bestalde, Larrek istripua izan duela jakinarazi du euskaltzainburuak. Erori egin dela eta eritxetxean dela.

J. A. Aranak hilaren 16an Deustuko unibertsitateak A. Irigoien euskaltzain zenari eskainitako omenaldian izan zela esan du hango berri laburra emanez.

Ondoren, Charritton jaunak hartu du hitza. Protesta egiten du gaurko, hots Euskaltzain osoek ohiko batzarra duten egunerako, Jagon sailak bilera deitu duelako. Galde egiten du ea zilegi den euskaltzain osorik gabe biltzea Jagon saila eta hau Euskaltzaindiaren izenean mintzatzea. M. Azkaratek erantzun dio esanaz hasiera batean Euskaltzaindiaren bilera Donostian izateko zela baina, aldaketaren berri izan bezain pronto Mendigureni argi adierazi ziola kontua. Dena den, euskaltzainburuak argi utzi du euskaltzain osoen bilera deitura dagoen garaian ezin dela inolako batzordearen bilerarik egin.

J. A. Aranak esan du bertsolari txapelketan izan zela hilaren 14an eta Andoni Egafia txapeldunari berak eman ziola Euskaltzaindiaren "Xenpelar" saria.

Azkenik, J. San Martinek esan du berrikitan Erreenterian izan dela eta han, herri horren izen ofiziala dela eta, adierazi zuela 1979ko herri izenen zerrenda ez duela Euskaltzaindiak aldatu. Behar bada, kontu honek ondorioren bat ekar dezakeela esan du eta euskaltzainak horren jakutun egotea nahi du. Udalak nahi duena egin omen dezake alor horretan, Euskaltzaindiak ez.

1. Hizkuntza arauak

1.1.1. Exonomastikako Grezia eta Errromako pertsonaia mitologikoak onartzea

Aurkeztutako zerrendari inork ez bide dio egin idatzizko oharrik. Hala ere, eztabaida pitzu da. M. Azkaratek galdetu du ea zergatik ematen den *Belerofonte*, adibidez, eta ez *Belerofon*. Sarasolak ere, zergatik ematen den *Martitz*. Planeta izendatzeko *Marte* erabiltzen omen da eta *Martitz* asmatua dela. Kintana ez da iritzi horretakoa. Honen ustez, *Martitz*-ek du maiztasunik handiena.

Dena den, zerrenda Euskara Batuko batzordetik zergatik ez den pasatu galdu da. Peillen jaunak ere parte hartzen du eta zerrendak espanolaren morrontza handiegia era-kusten duela esan du. Eztabaidari nolabait amaiera emateko, prozedura kontuak direlarik tartean, E. Knörrek proposatzen du zerrenda batzordera eramatea Euskaltzaindiak onartu baino lehen. Proposamen hau bozkatu da eta honako emaitza izan da: 14 boto alde, bat kontra eta abstentzio bat. Horrenbestez, batzordeak aztertuko du lehenbizi eta hurren-goan ekarriko da atzera batzarrera.

1.2.1. Hiztegi Batuko irudialdatu-jorratzaile zerrenda onartzea

Euskaltzainen oharrak azterzeari ekin aurretik, M. Azkaratek, batzordeareen ize-nean, zerrendari gehiketa bat egitea proposatzu du. *Iruzkin* sarreran *iruzkina egin* azpi-sarrera gehitzea, alegia. Adibide bat ere eramango luke: *Testu honi iurzkina egin dio bezalako bat.*

Ondoren euskaltzainen oharrak aztertu dira. Lehendabizi, X. Kintana jaunarenak.

Isatsdun / isatsgabe grafiak ez zaizkio egokiak iruditzen, Euskaltzaindiak *akastun, bihoztun* eta horrelakoak jadanik onartuak dituenez. Eztabaida labur bat izan da eta, honen ondorioz, ohargileak berak erretiratuz egin du oharra.

Itsas gaztaina = Indi-gaztaina dela eta, batzordeak onartu du oharra: *Indi gaztaina* bere lekuaren erantsiko zaio zerrendari, marrakik gabe.

Zerrendan ageri diren tipografi hutsez gainera (*itsasomtzia pro itsasontzi, itzaingolpar pro itzaingo Ipar., izozki(-)denda, janari(-)denda*), honako ohar hauiek ere onartu dira: *itsulapiko* hitzari alboan ezarriko zaio *elzetsi*; *itxuroso* sarreran zer adiera duen esango da; *jakinzaile* hitza zerrendatik kenduko da, ez baita beharrezko eta, gainera, grafia problemak ditu; *janaritegi* dela eta, *janariak gordezko tokia* esan nahi duela adieraziko da.

Jarraigo hitza zerrendatik kentzea onartu da.

Jarraitasun hitzaren inguruan ere eztabaida luze xamarra izan da. Batetik, *jarrai* hitzak, adjektibo gisa, ez du tradiziorik. Beraz, *jarraitasun* baino hobeki leudeke *jarraikitasun* eta *jarraitutasun*. Baino, bestalde, haplogenia kontua izan liteke. Horregatik, azkenean, honela onartu da ematea: *jarrai(tu)tasun* ‘jarraitua denaren nolakotasuna’. *Jarraikitasun* sarrera zerrendan ageri den bezala utzik da.

Jaundone- hurrengo bilerarako uxta proposatzu du E. Knörrek eta hala onartu da.

Jautsi/jeitsi bereiztea iradokitzen du Kintanak baina ez da onartu.

Jeinu hitzaz batzordeak zerrendan ematen dena zuzentzea proposatzu du: *Ipar. ‘antzea, trebetasuna’* besterik ez esatea. Beraz, horren ondotik datorrena kentzea. Hala onartu da. *Jenio* hitzari buruz, berriz, Heg. dela esatea proposatzen da eta, adibide gisa, ‘jenio txarra’ bezalako bat ezartzea. Proposamen hau bozkatu da, honako hau izan delarik emaitza: 12 boto alde, bat kontra eta beste bat, abstentzio.

Jesa(i)ten-i buruz, eta hitzek batasunaren izenean ordaindu behar duten “bidesaria” dela medio, tarteko *-i*- hori bidezkoa ote den zalantza azaldu da. B. Oihartzabalek argitu du kontua esanaz printzipioa bozkatua dagoela eta, printzipio hori gogoan, aurrera egin daitekeela. Horrenbestez, dagoen bezala utzi da. Bide batez, zerrendan ageri diren zen-

bait aditzi erantsi zaizkien etorkizuneko adizkiak leku zanpo daudela esan da eta, beraz, erreferentzia horiek kendu beharrekoak dira denetan.

Azkenik, *jornal* sarreran hitz honentzat maila jasoko ordaina ematea eskatzen du X. Kintanak. Ez da beharrezko ikusi.

Ondoren E. Knörren oharra eztabaideatu dira. *Irudipen-i* ‘nire irudipenez’ esaera gehitzea ez da onartu. *Isurkari* (izen) eta *likido* (izenondo)-ren artean egitea proposatzen den bereizketa ez da onartu. Ez da onartu *itxura*-ren sarreran ‘itxura eman’ esapidea sartzea ere. *Japoniar*, jentilizioa denez, ez da onartu oraingo zerrendan sartzea. Bigarren itzulirako utzi dira, halaber, *istapeka*, *jariakortasun*, *jariodun*, *jauki* eta *irudi* (*bezala* adieran). *Jesulagun/jesuita* hitzen artean lehenbiziko hobesteko proposamena ez da onartu.

Honako ohar hauek, berriz, onartu dira: *isil-poltsa* sartuko da. *Itzarrik* forma Bizk. dela esango da. *Ixi Bizk.* = *ixo* ere onartu da. Baita honako hauek ere: *Izu-laborri*; *jantxakur*; *jarduera*; *jaugin Ipar*. ‘*joera*’; *jendekin* ‘*jendartea atsegin zaiona*’.

Jardun-en sarreran izena ere izan daitekeela adieraziko da, ‘solasa’ adierarekin. *Jargoi* sarrerari aldamenean *tronu* ezarriko zaio. *Izen*-en sarreran, bi adierazpide emanago dira: 1. *Xabier du izena*; 2. *haren izen ona zikindu*.

Jentilizio/gentilizio eztabaidea g/j auzia argitzen denerako uztea erabaki da. Urtarileko bileran argitzeko utzi da, berriz, goian esan bezala, *jaundoni/jondoni* auzia.

A. Urrutiaren oharra direla eta, onartu dira honako hauek: *iruzkingile*, *isilgorde/isilgordeka*, *isiotu* ‘*argia, sua piztu*’, *isurketa*, *izarniarazi*, *izendun*, *jakinazpen*, *jaraunse* eta *jesapen*.

Itsasikara hitzaz, nola idatzi eztabaideatu da. Bi bozketa ere egin dira. Lehenbizi-koan ez da gauza argirik atera: lau, bereiz idaztearen alde, hiru, baturik eta sei boto zuri. Bigarrenean, zortzi izan dira baturik idaztearen alde, lau bereiz idaztearen alde eta hiru zuri. Horrenbestez, azkenean hitz bakar batean idaztea onartu da: *itsasikara*.

Baina, lexikaltze maila desberdina dela medio, *itsas labar* horrela idaztea onartu da.

Izan-en sarreran hitz hori izena ere izan daitekeela adieraztea onartu da.

Ohargileak *janiza*-ren sarreran esanahiaren berri ere ematea eskatzen du. Hala onartu da. Beraz, sarrera hori honela geratu da: *janiza Ipar*. *gose handia*.

Bigarren itzulirako utzi dira *isastu*, *isilbidez/isilbidezko*, *itsaso-lehorreko*, *izakin*, *jabari*, *jabeldu*, *jarduketa* eta *jasanbera*.

Azkenik, zerrendan eztabaidegai gisa emandako sarrerak eztabaideatu dira.

Ene irudiko-ri buruz, honako hau proposatu da eta onartu: *ene iduriko Ipar* = *nire uste*. Eta *irudiko-ri* beste bigarren azpi-sarrera bat emango zaio: 2. *genitiboarekin* ‘*us-tez*’, *ene irudiko*.

Isil/ixil eztabaidea etorri da ondoren. Batasuneko hiztegiak *isil* bultzatu zuela gorarazi da. Bestalde, B. Oihartzabalek esan du -x- grafia onartua dela hipokoristiko gisa. Bozkatu da eta hau izan da emaitza: *isil*-en alde zazpi boto, *ixil*-en alde lau eta bi boto zuri. Beraz, -s- grafia-rekin segitza onartu da.

Itxi-ren sarrerari bigarren partea ezabatuko zaio. Honela utziko da: *itxi, ixten*.

Iturri-belar hitzaren latin deitura aldatuko da: *Adiantum capillus-veneris* barik *Nasturtium officinale* omen da.

1.2.2. *Hiztegi Batuko josi-koala zerrenda onartzea*

Hurrengo zerrendari ekin dio ondoren Euskaltzaindiak. Lehenbizi, X. Kintanaren oharrak izan dira aztergai.

Judizio hitzaren sarrera aldatzea ez da onartu. Bide batez, *jujamendu, jujatu eta juje* sarreretan ageri diren *h.* ohar guztiak ezabatu egingo dira. Ez da onartu *kafetxe**, *karner** hitzei esleitu zaizkien sarrerak aldatzea ere. *Kastigatu*-ren sarreran Heg. oharra ezarriko da. *Katagorri*-ren sarrera ez da aldatuko, ez eta ere *kiebra*-rena, *kitarra**-rena, *klar, klarki, klaru*-rena ere.

*Karteldegi** sarrerak ere eztabaidea luzea ekarri du. Ohar hau izango du: *espanino-lezko ‘cartelera’ esateko, e. ikuskizunak*.

*Kapelategi** sarrera kendu egingo da.

Kaliferri sarrarazteko eskaria erretiratu egin du ohargileak.

Karro sarreraren kontra ageri da ohargilea baina, azkenean ohar hau erretiratu egin du.

Kateto hitza sartzea onartu da.

Kanario/kanari auzia bozkatu egin da. *Kanario*-ren alde zazpi boto izan dira. *Kanari* nahiago dutenak, sei. Azkenean, *kanari(o)* gisa ematea bozkatu da. Proposamen honen aldeko 12 boto izan dira. Hau onartu da, horrenbestez.

E. Knörr-en oharren eztabaidak honako emaitza hau izan du. Onartu da *justu* sarreran, aditzondo denean, *Herr.* dela adieraztea. *Kaixo* lagunarteko dela adieraziko da. *Kaltzara* sarrerari leku egingo zaio: *kaltzara**, “*e. galtzada*” ezarriko da. *Kanpatu, da* aditz dela esango da. *Kanpora* ere sartuko da. *Kanpoeder* sartzea onartu da. Baita *kan-polarrosa* ere, baina hau *Bizk.* oharra alboan duela. *Karesa/karesatu* hitzak sartuko dira, *Ipar. Herr. ‘fereka/ferekatu’* oharrarekin.

Bigarren itzulirako utzi dira *junta, kandelario, kantinier(t)sa eta karaktere*.

Ez da onartu *kabitu, kaina, kakazu eta kakalarritu* hitzak sartzea. Azkena ez omen da inon ageri. *Kale-ri* aldamenean “=karrika” ezartzea ere ez da ontzat eman, ez eta ere *kalte-ren* sarreran *kaltek hartu* moduko adibidea ezartzea.

Bilera arratsaldeko bost eta erdiak aldera eman da amaitutzzat. E. Knörr-en oharrak aztertzea ez da amaitu. *Karesa+karesatu-ri* buruzkoa izan da ikusi den azkena.

Euskaltzainburuak
Jean Haritschelhar

Idazkariak
Patxi Goenaga

JASOTAKO TXOSTENAK

ONOMASTIKA

NAFARROAKO TOPONIMIA NAGUSIAREN NORMALIZAZIORAKO IRIZPIDEAK

1. SARRERA

Nafarroako toponimia nagusia normalizatzeko irizpideak finkatzerakoan aintzat hartu beharra dago, lehenbizi, euskara ez dela inoiz Administrazioaren hizkuntza izan, eta hau dela kausa, egun hamaika arazo ohi ditugula herri izen bat euskaraz zuzen nola eman behar den erabakitzeko denboran, tradizio administratibo hori eskas izatean herri tradizioan oinarritu behar baitugu, kasurik hoberenean, hizkuntza ofizialean idatzirik dauden agiriak begiratzea gehien-tsuenetan alferrikako eginkizuna delarik, non eta toponimia txikia aztertzeko ez den.

Bestalde, kontuan hartu behar da 1990. urtean karrikara atera zen *Nafarroako Herri Izendegia* izenekoak (*NHI*) bide egin duela, eta bertan biltzen direnek, edo hobeki erran, bertan biltzen direnetako batzuek, huts zenbait izanik ere, eragin handia izan dutela, bai euskarazko hedabideetan, bai euskaraz idatzitako lanetan, eta bai, buruenik, egunero-egunero izenak ikusten ohitu den jende arruntarengan. Guztiarekin ere, eta azterketarik egin ez dugun arren, uste dugu, lehenik, izen guztiek izan duten harrera ez dela —hainbat arrazoiren-gatik— berdina izan, eta, bigarrenik, hutsa, okerra dena, normalizatzerakoan erabili zen hautara aukeratutako irizpide batean oinarriturik dagoenek bereizi behar dela. Hau batetik.

Bestetik, hondarreko urte hauetan egin den toponimia txikiaren bilketa ere oso kontuan hartzeko da, lehenago ezagutzen ez genituen hainbat izen azalera, argitara ekarri dituelako, beste ezagun anitzen dokumentazio eta xehetasunak ematearekin batera. Adibidez, orain badakigu erdaraz *Urdánoz* deitzen dena euskaraz *Urdotz* zela Goñerriko eta inguruetako euskaldunen artean, *Zolina Zolia* zela Arangurengo euskal hitzunen ahotan, edo Longidako *Murillo* eta *Villanueva Murelu* eta (*H*)*iriberri* zirela gure hizkuntzan, inguruetako herrietan bederik.

Izenen hedadurari dagokionez, erran beharra dago euskara beti eskolatik eta zabalkunderako onuragarri zatekeen (komunika)bide mota guztiarik bazter egon denez gero, izenok gehienbat ingurumarian ibili izan direla. Hau antzina gertatzen zen, baina gaur egun oraindik ere bai, hedabideen eta mass-medien garai hotan, *Iruñea*-rekin adibidez, izen gero eta ezagunagoa den arren.

Errandakoa gogoan harturik zehaztu behar dira toponimo nagusien normalizatorako irizpideak, kontuan edukiz irizpide hauetako batzuek bide egin duten izen horietako batzuen kontra joan daitezkeela, eta kasu horietan aukeratu beharko dela. Honetakoetan zuhurtziak erran beharko digu zein aldaera den hobestekoa.

2. IBAR IZENEN NORMALIZAZIOAZ

Herri izenen normalizazioaz mintzatzera igaro aitzinean, ibar izenen euskarakzko erabileraz ere zerbaite erran nahi genuke, zenbaitetan behinik behin arazo-emale handiak direlako, hizpidean hain maiz hartzen ez baditugu ere.

2.1. Ibarrak direla eta, badira arazoak lehenik erdarazko “val, valle” euskarakz nola eman eta gero aukeratutako izen hori nola deklinatu erabakitzeko garaian. Gure ustean izena finkatua badago arazoa aski —ez osoki— konpondua dago: har bedi izen ohiko edo tradizioko hori. Adibidez, *Aranguren*, *Bertizarana*, *Esteribar*, *Ibargoiti*... aspaldiko izenak dira, euskarakz eta erdaraz berdin ibiltzen direnak, eta, beraz, arazorik ez lukete eman behar.

2.2. Beste talde batean daude erdaraz eta euskarakz diferentexea direnak: *Valderro* / *Erroibar*; *Valdegoñi* / *Goñibar*, *Goñerri*; *Valdeollo* / *Ollobar*, *Ollaran*... Hauen euskarakzko izena aspaldikoa da eta, hortaz, arazo handirik ez dago hizkuntza honetan erabiltzeko. Gehienez ere, zenbaitetan azaltzen zaizkigun bi aldaeretako zeini ematen diogun lehentasuna erabaki beharko dugu: *Goñibar* vs. *Goñerri*; *Ollobar* vs. *Ollaran*... Honetakoetan koska lehentasuna aldaera dokumentatuei ala biziei eman behar zaien erabakitzean dago.

2.3. Beste multzo batean euskarakz “haran”, “ibar” edo “bailara”-rik gabe ibili direnak sar daitezke: *Arakil*, *Basaburua*, *Baztan*, *Larraun*... eta beste hainbat. Hauetan, gure irudian, eta baldin beharra badago, “ibar” izenaz baliatzea da egokiena, eta erabilera finkatua ez dagoenez gero, bereiz idaztea, aposizio moduan, *Arakil ibaia* edo *Larraun ibaia* bezala. Hortaz, *Arakil ibarra*, *Baztan ibarra*, *Larraun ibarra*... eta beste.

Egia da “ibar” hau, “haran” bera bezala, orain ez dela emankorra topónimia nagusian, baina egia da, orobat, ohiko bidea izan dela gure artean, *Artzibar* (<*Artzi* + *ibar*), *Bertizarana* (*Bertiz* + *harana*) edo *Gulibar-ek* (*Julia* + *ibar*) frogatzen duten moduan, “bailara”, guk dakigula, inoiz azaltzen ez den bitartean (ikus *OEH*-k izen honetaz dioena). Beraz, eta zilegitasunaren aldetik, uste dugu ez dagoela inolako oztoporik “ibar” edo “haran” erabiltzeko, bestelako testuingurueta erabil daitekeen “bailara” beste testuinguru horietarako utzirik. “Ibar” edo “haran”, bata nahiz bestea, berdin erabil litezke, baina uste dugu aukeraketa egin behar dela, eta dagoeneko eta *de facto* egina dagoela, Euskaltzaindia bere *NHI* “ibar”-en alde azaldu baitzen, hainbat haran izen normalizatzean.

2.4. Liburu hori moldatzerakoan, gutiz gehienetan, honela jokatu zen: ibarreko herri batek eta ibarrak berak izen bera izanez gero, bigarren honi “ibar” itsasten zitzaion. Honela bada, *Atetz (ibarra)*, *Longida (ibarra)*, *Xulapain (ibarra)* normalizatu ziren batetik, baina *Eguesibar*, *Erronkaribar*, *Etxauribar*, *Lizoainibar* bestetik, adibidez. Bigarren jokamolde hau bat dator ohiko erabilerarekin: *Artzi (herria)* / *Artzibar (ibarra)*, *Goiñ (herria)* / *Goiñibar*, *Goñeri(a) (bailara)*, *Gulia (herria)* / *Gulibar (ibarra)*... nahiz bestelako -ibar-dunak ere badiren, *Esteribar*, erraterako.

2.5. Deklinatzeari dagokionez, uste dugu *ibar* aurreko izenari eratxikia ematen denean izen berezitzat hartu eta deklinatu beharra dagoela, *Erroibar*, *Esteribar-en* tankerakoekin egiten den bezala. Hortaz, *Erroibarrek*, *Erroibarri*, *Erroibarren* (jabego genitiboa eta inesiboa), *Erroibartik*, *Erroibarrera*, *Erroibarkoa*, *Esteribarrek*, *Esteribarri*, *Esteribarrendako*, *Esteribarren*, *Esteribartik*, *Esteribarrera*... eta abar erran beharko dugu. *Ibarra* toponimotik bereiz ibiltzen denean, ordea, izen arruntzat jo dezakegu, eta halakotzat deklinatu: *Arakil ibarrak*, *Arakil ibarrari*, *Arakil ibarrean*, *Arakil ibarretik*, *Arakil ibarreko*. Beste aukera bat haran izenari leku genitiboen hondarkia gaineratzea da (*Arakilgo ibarra*, *Arakilgo ibarrean...*), baina sinpletasunaren eta erraztasunaren izenean uste dugu aurreneko bidea dela hobestekoa.

2.6. *Herri-dun* izenen deklinatzeko modua dela-eta, ezin da, gure iritzian, erantzun orokorra eman, eta kasuz kasu erabaki beharra dago. Erraterako, *Deierin*, *Deieririra*, *Ergoienerrri*, *Ergoienerrira* ibili beharko ditugu, baina *Estellerriarendako*, *Estellerriarekin*, *Iruñerriak*, *Iruñerriari*, *Iruñerrian...* e.a., hondarreko bi izenok haranaz goragoko alderdiak adierazten badituzte ere. Dena den, joera izan behar luke bukaeran artikuludun aldaera erabiltzekoa.

2.7. Batzueta “haran” edo “ibar” bailaren izenaren barruan opatzen dugu, osagaitzat, *Bertizarana-n* edo *Esteribar-en* konparaziorako; honelakoetan arazorik ez dago, eta alferrikakoa litzateke horien ondoan “ibar” edo “haran” ematen hastea. Ez da ordea hain alferrikakoa bailaren izena bailara horretako herri baten (maila herrikoian ari gara, ez legearen ikuspuntutik, besteak beste horrelakorik egiteko gai ez garelako. Hau da, ez zaigu importa herri hori legez udal beregaina den, kontzejua den edo beste zernahi) izenarekin bat datorrenean. Adibidez, *Aranguren* edo *Oibar* bailara eta herri izenak dira aldi berean; honelakoetan, gure irudiko, eta beharra badenez gero, “ibarra” ibili behar genuke.

2.8. Ibar izenei dagokienez, tokian tokiko aldaerak hobetsi behar direla uste dugu (ikus ezaugarri dialektalen inguruan beherago dioguna): *Txulapain* beraz, ez *Xulapain*.

2.9. Euskara ibiltzen ez den alderdietan, izen berriak proposatzea ongi dakusagu, egoera berriak hala eskatzen dueñean, bailaraz gaindiko eremuak izendatzeko, oinarritako euskal eredu ongi finkatuak hartzen badira: *Tafalle-*

rria, Tutererria... Cf. Estellerria, Iruñerria... Azken aldi honetan zenbait autorek *Erromantzatua* ere ibili dute, erdarazko *Romanzado*-ren baliakidetako.

2.10. Bide beretik, “beheko partea” eta “goiko partea” adierazteko posizioak erabiltzea zilegi dela uste dugu, beti ere euskarazko ereduetan oinarri harturik. Adibidez, *Ameskoabarren / Ameskoagoien, Urraulbeiti / Urraulgoiti* erabil daitezke, *NHI-k urratu bidetik* (cf. *Ollobarren / Ollogoien*), edo *Basaburu Nagusia / Basaburu Txikia* (cf. *Zizur Nagusia / Zizur Txikia*). Honelakoak herrien arlora ere eraman daitezke: *Mutiloabeiti / Mutiloagoiti* (cf. *Eritzebeiti / Eritzegoiti, Ziabeiti / Ziagoiti*...).

2.11. Bukatzeko, Nafarroan hain berezkoa den *zendea* hitza ere erabili behar da, egun Iruñierria mugaturik dauden batasun ezagunak izendatzeko.

3. HERRI IZENEN NORMALIZAZIOA

3.1. Aurren-aurrena euskarazko aldaeratzat euskaldunok azken mendeotan euskaraz mintzaterakoan ibili izan ditugun izenak proposatu behar direla erran nahi dugu. Hemen, jakina, aldea izanen da euskara galdu berria den alderdi batetik euskara XVI edo XVII. mendeean galdu zen beste alderdi batera, eta hau ere kontuan hartu beharko da erabakiak hartzeko orduan.

3.1.1. Euskaldunok azken mendeotan zer ibili dugun jakiteko, lehenbizi, euskaraz idatzitako testu guztiak jorratu behar dira, zoritzarrez herri izen asko euskarazko idazkietan agertzen ez badira ere. Gainera, eta txistukariei dago-kienez, konparazione, arazoak izan ditzakegu testu bateko izen baten nolakoa finkatzeko garaian, baina hau, dena den, kontu orokorra da, eta onetsi beste biderik ez dago. Bestalde, herri izen bat aipatzen duen idazleak eskualdekoa izan behar du, edo harremanak eduki behar izan ditu herria kokatzen den eskuadearekin, bestela informazioa erdal iturrien bitartez ikasi izanen baitu gehienetan.

3.1.2. Testuekin batera, eta hauek baino are garrantzi handiagoa duela, toponimia txikia aztertu beharra dugu, hor ikusten baita herri izenak alderdi bakoitzean nola erabiltzen ziren. Gainera, era honetara askoz toponimo nagusi gehiagoren berri jakinen dugu, testuen bidez baino. Dena den, batak ez du bestea baztartzen, eta elkarren osagarritzat har daitezke.

3.1.3. Egungo euskaldunen erabilera ere oso importantea dela uste dugu, hemen ikusten baita aspalditik heldu diren izen horien gaurko egoera zein den. Guztiarekin ere, testuez elekatzean erran moduan, lekuan lekuko edo inguruetako hiztunei galdegin behar zaie, ez urrutikoei, eta hala eta guztiz ere kontuz ibili beharra dago, euskaldunok izan dugun akulturazio prozesua onomastikaren arloan ere bizi-bizia izan delako.

Urrutiko hiztunak soil-soilik aztergai hartu nahi den herri edo ibarrarekin harreman estuak izan dituztenean galdekatu behar dira. Konparaziorako, Zarrantzuko azken euskaldunek altxunbidearen ingurueta edo hurbileko hainbat herriren euskarazko aldaera ibili izan dituzte: *Galipentzu, Iruberri, Lede, Oibar, Zarrakatzelu, Tuter...*

3.1.4. Nolanahi ere, ahoz jasotako izen horiek normalizazio prozesu bat iragan behar dute, maiz dauden-daudenean ezin direlako aldaera normalizatu-tako hartu (*Ledia* → *Lede*, *Oibarre* → *Oibar*, *Tutra* → *Tuter...*).

3.2. *NHI* egin zenetik urte mordoxka igaro da, eta sarreran erran dugun bezala, ikerketa asko egin da harez geroztik. Badira oraindik, alabaina, euskaraz nola deitzen ziren seguru ez dakigun zenbait herri, *Guirguillano, Otiñano* edo *Villamayor*, erraterako, eta aurrenekoaren kasuan **Girgillao* erraten zela uste badugu ere (cf. erdaraz *-ano* / euskaraz *-ao*, *-o* duten toponimo nagusi ugariak), ez dugu, dakigunez, horren frogarik. Beste zenbaitetan susmoa bada, edo susmo hutsetik haratago doan zerbait, baina segurtasunik ez, ordea. Maila honetakoak dira, konparazione, *Villatuerta* eta *Los Arcos*-en euskarazko izentzat eman diren **Arandibarren* eta *Arkueta*, hondarreko honen kasuan *NHI*-ko *Urantzia* alde batera utzi behar dela irudi baitu (*Urranci* dugu Iruñeko katedraleko agiriak biltzen dituen José Goñi Gaztambideren *Colección Diplomática de la Catedral de Pamplona. 829-1243* liburuko 30. agirian).

Honelakoetan geroko ikerketak erran beharko digu herri izen horiek euskaraz nola erabili izan diren (toponimia txikia edota testuak lekuko), eta honen arabera aldatuko ditugu euskarazko aldaera normalizatuak. Hemen aintzako hartu behar da aldaketan aritzeko hori, apeta eta nahikunde hutsez egiten ez delarik, jakina, ez dela inola ere desohoregarria euskararendako, hizkuntza honen eta gaztelaniaren egoera, hainbat alderditatik, osoki diferenteak direlako, ai-patuko ez ditugun arrazoi askorengatik. Gainera, ukitu beharreko izen horiek gutxi batzuk besterik ez dira izanen.

3.3. Beste arazoa lekuko bakarra duten herri izenek sortzen dutena da, latinez erraten zen bezala, *unus testis nullus testis* irizpidea ezar baitaiteke honelakoetan. Erran nahi da, euskarazko forma behin bakarrik dokumentatu de-nean, zer egin behar da? Nola jokatu behar dugu? Gure ustean izen horiek ezin dira, oro har, aintzat hartu. Adibidez, guk *Etaio* bere horretan utzikogen guneke, *Etaiu* bihurtu gabe, oker ez bagaude honen lekuko bakarra dugulako.

Dena den, hemen ere salbuespenak egin daitezke, izenek zer aldakuntza jasan duten. Konparazione, *Artaxobidea*-ren azpian dagoen herri izenarekin nola jokatu beharra dago? Alegia, *Artaxoa* hautatu beharra da edo lekuko ge-hiago ez dugun bitartean *Artaxona* hobetsi behar dugu? Ziurtasun maila antzekoa duen beste izen bat *Ibargoitiko Abínzano* da, *NHI*-n *Abintzao* normalizatu zena. Gure irudiz honelakoetan lekuko bakar horrek izena korronte nagusiaren barrenekoa dela frogatzen du, eta horregatik sudurkaririk gabeko aldaera hautatu beharra dago, gutiz gehienetan. Zalantzakoen multzo honetan

sartu behar dugu *Arbonies* izena ere, Caro Barojak dioenez (*Materiales*, 1990, 136) *Arbontze* moduan ibili izan dena (cf. *Sarriés / Sartze, Uscarrés / Us-kartze*).

3.4. Beste alde batetik, berdinak diren izenak, bestelako arrazoi linguis-tikorik ez badago (eusalki kontua izan daiteke, edo beste zeinahi) berdin idatziko dira. Konparazione, *Zizur* biek berdin idatzirik agertu behar lukete, edo dauden *Etxarri* edo *Zuhatzu* guztiak. Gogor samarra baita, bestela, eta zentzu(komun)aren kontrakoak, Arakilen edo Larraunen *Etxarri* dena kilometro batzuk beheitiago, Etxauribarren, *Echarri* izatea, erraterako.

3.5. Herri izenak normalizatzerakoan alde batera utziko dira aldaera zaharkituak. Zaharkitua zer den eta zer ez den erabakitzea ez da beti erraza, euskara aspaldixko galdu zen Nafarroako alderdi zabal batean izenen euskarazko aldaerak ere aspaldixko dokumentatzen direlako, ez XIX edo XX. mendeetan. Nolanahi ere den, eta salbuespenak salbuespen, arau orokor bezala XVI. mendetik aitzina agertzen diren formak hobetsiko dira, lehenagokoenean aldean. Adibidez, Deierriko erdarazko *Grocin Gorozin* edo *Grozin* normalizatu beharko dugu, ez *Goroziain*, eta Zaraitzuko *Jaurrieta* herri izena *Ihaurrieta* edo *Jau-rieta* eman beharko dugu, ez *Eiarrieta*.

XVI. mendea aukeratzeko arrazoiak bat baino gehiago dira:

- Erdi Aroa bukatua zen, eta hau dudarik gabe muga kronologikoa da.
- Notario protokoloak garai honetan hasten dira gehienbat, ez lehenago.
- XVI. mendean Nafarroako euskara bere punturik gorenean zegoen, hedadurari dagokionez, gerokoaren aldean behintzat.

3.6. Beste aldetik, eta aldaera zaharkituak bazter utzi behar diren bezala, neurri handi batean euskarak bizi duen egoera soziolinguistikoari —hizkuntza ofiziala ez izateari, kultura bideetatik kanpo egoteari, eskoletan irakatsia ez izateari, hedabideetan oraintsu arte present ez egoteari...— leporatu behar zaizkion aldaera laburtuak ere alde batera utzi beharrak dira. Adibidez, *Abaurre-gaina* (-a), *Abaurrepea* (-a) normalizatu behar dira ez ez *Aburregeina* (-a), *Aburrepea* (-a); *Areso*, ez *Aiso*; *Altsasu*, ez *Al(t)su*; *Aurizperri*, ez *Auzperri*; *Beruete*, ez *Beute*; *Elgorriaga*, ez *Elgorgia*; *Gerendiain*, ez *Gerein* (Erroibar); *Goizueta*, ez *Goizuta*; *Ibiltzieta*, ez *Ibizta*, *Irañeta*, ez *Irinte*; *Ituren*, ez *Ittun* edo *Ittuin*; *Larrasoña*, ez *Lasuin*; *Lizarragabengoa* (-a), ez *Lixarrango(a)*; *Olatzagutia* (-a), ez *Olatzi*; *Orbaizeta*, ez *Orbaizta*; *Orreaga*, ez *Orria*; *Otsagabia* (-a?), ez *Otsagi*; *Sunbilla*, ez *Sunbil*; *Sagaseta*, ez *Sagasta*; *Saragueta*, ez *Sauta*; *Tutera*, ez *Tutra*; *Urdiain*, ez *Urdin*... Honek ez du erran nahi ahoz aldaera laburtu horiek ezin erabil daitezkeenik, baina hemen hain segur ere erregistroz mintzatu behar genuke.

Puntu honen barrenean sar ditzakegu soinu baten galera izan duten izenak, bokal arteko igurzkari ahostuna edo dardarkari bakuna gehientsuenetan: *Arano*,

ez Aranon berean ibiltzen duten *Aano*; *Eratsun*, ez *Eatsun*; *Jauntsarats*, ez *Juantsaats*; *Madotz*, ez *Maotz*; *Mugiro*, ez *Muiro*...

3.7. Aldaera laburtuak bazter utzi behar badira, inola ere orokorrak ez diren zenbait aldaketa fonetiko izan dituzten aldaerak ere baztertu beharrekoak direla uste dugu. Honela bada, Leitzan bertan ibiltzen duten *Leitze* ezin da izen normalizatutako proposatu, ez eta Arakilen erabiltzen diren *Uberte* eta *Zubetzu* ere. Hauen ordainez, ezbairik gabe, *Leitza*, *Uharte* eta *Zuhatzu* eman behar dira. Orobak, Ergoieneko *Dorrou*-ren ordainetan *Dorrao* proposatu behar da, Aezkoan ibiltzen diren *Gareoa* eta *Ireberri*-ren ordez *Garaioa* eta *Hiriberri*, eta Erroibarko *Antxoa* edo *Antxua*-ren ordez *Aintzioa*. Hau begi bistako kontua da, eta aski onartua dago, bai toponimia txikian eta bai nagusian, aldakuntza horietaz gabetutako formak onestea.

3.8. Nafarroan izen bera duten herri batzuk badira: *Ekai*, *Etxarri*, *Hiriberri*, *Lizarraga*, *Zuhatzu*... Hauek bereizteko normalean bailararen izena ibiltzen dugu, baina arazoa sortzen da hau non paratu behar den erabakitzeko denboran, aukera bat, hurrenkera bat baino gehiago baitugu. Arruntenak haranaren izena aitzinetik edo gibeletik paratzea dira, hau da, aipatu ditugun herri izenen kasuan ordenaketa hauek: *Etxauri-Etxarri* / *Etxarri-Etxauri* // *Larraun-Etxarri* / *Etxarri-Larraun*; *Aezkoa-Hiriberri* / *Hiriberri-Aezkoa* // *Arakil-Hiriberri* / *Hiriberri-Arakil* // *Artzi(bar)-Hiriberri* / *Hiriberri-Artzi(bar)* // *Deierri-Hiriberri* / *Hiriberri-Deierri* // *Arakil-Ekai* / *Ekai-Arakil* // *Longida-Ekai* / *Ekai-Longida* // *Arakil-Zuhatzu* / *Zuhatzu-Arakil* // *Itzagaondo-Zuhatzu* / *Zuhatzu-Itzagaondoa*. Hirugarren aukera leku genitiboaren morfema sartzea da, aurretik nahiz atzetik: *Larraungo Etxarri* / *Etxarri Larraungoa*, *Zaraitzuko Espartza* / *Espartza Zaraitzukoa*, erraterako.

Homonimoen sail honetako izen guztiak ez daude maila berean gure ustean. Adibidez, *Etxarri-Aranatz* edo *Uharte-Arakil* aski iharturik eta finkaturik daudela dirudi, eta berdin Nafarroa Behereko *Donibane-Garazi*, nahiz inguruetaan, aldaerak aldaera, *Etxarri*, *Uharte* edo *Donibane* besterik ez ohi den erabili. Kasu hauetan zuhurrena finkatutako hurrenkera horiek onartzea dateke, baina beste kasu anitzetan ez dira, aitzinetik, gauzak hain garbi ikusten. Errate baterako, zer hobetsi behar dugu, *Arakil-Hiriberri* edo *Hiriberri-Arakil*?; *Zaraitzu-Espartza* edo *Espartza-Zaraitzu*? Honelakoetan balirudike euskal elkartekaren legeek aurreneko bidera garamatzatela, hots, *Aezkoa-Hiriberri*-ren tankerakoak hobestera, baina, beste aldetik, aurren-aurrena herriaren izenak azaldu behar duela dirudi, bai errepide seinaleetan eta bai testuetan, eta beraz, eta alderdi honetatik, bigarren aukerak direla onestekoak. Beharbada lan serio baten beharrean gaude hemen. Euskaltzaindiaren Onomastika batzordeak, *Espartza-Zaraitzu* eta *Etxarri-Larraun*-en moduko segidak hobesten ditu, eta guk ere biderik praktikoena hau dela uste dugu, finkatutako horetatik aldentzen ez di-relako, bestear bestea.

3.9. Maiz erdaraz ibiltzen den aldaerak eta euskaraz ibiltzen denak ez dute zerikusi etimologikorik, edo bata bestearen itzulpena da: *Burguete / Au-ritz; Espinal / Aurizperri; Monreal / Elo; Puente la Reina / Gares; Roncesvalles / Orreaga; Salinas / Getze; Salinas de Oro / Jaitz; Santesteban / Doneztebe; Valcarlos / Luzaide; Villanueva / Hiriberri...* *Pamplona / Iruñea*-ren kasua pit-tin bat korapilotsuagoa bide da. Inoiz, deizio bikoitzetik abiaturik, erdaraz forma bata hobetsi da, eta euskaraz bestea: *Viscarret / Gerendiain*. Honelakoetan, jakina, euskararazko aldaeratzat bigarren formak hautetsiko ditugu.

3.10. Herri izen batek euskaraz bi aldaera hurbileko (izan) baditu, erdarazko izenarekin bat datorrena aukeratuko da, bestea baztertuz, berdintasuna gauzak erraztu egiten baititu: *Markalain / Markelain* → *Markalain*. Nolanahi ere, berdintasuna bilatze horrek ez du izan behar gure azken xeedea, edozein modutan eta edozein preziotan lortu beharrekoa; esaera zaharrak dioenez, nori berea da zuzenbidea.

3.11. Izen batzuen kasuan izen ofizialaz gainera, inguruetaan ibili —eus-kara galdu arte— edo ibiltzen den bigarren aldaera bat ere bada: *Eritze* (Itza) / *Eritzebeitia*; *Eritze* (Atetz) / *Eritzegoitia*; *Etxarren* (Girgillano) / *Etxarrentxulo*; *Zabaltza* (Ibargoiti) / *Ibarzabaltza* (bizirik oraindik). Honelakoetan biak har-tuko dira ontzat, aipatu hurrenkeran. Hauen antzeko kasuan dago *Uztarroze* (aldaera erabilia, Erronkarin euskara galdu arte) / *Uztarrozgoiena* (dokumen-tazioan inoiz azaltzen den forma, beharbada Lizoainibarko *Ustarroz*-etik be-reiztearren) parea, baina bikoitzasun hau dokumentala baizik ez da, aspaldi sa-marrekoia irudi duenez —nahiz Erdi Arotik kanpo ere edireten dugun— eta ez dugu uste ontako harta behar denik.

3.12. Zenbaitetan herri edo hiri baten euskarazko izentzat aspaldiko izena —egun bizirik badago herria edo hiria bera, bere osotasunean, adierazten ez duena— hartu da: *Estella / Lizarra; Villava / Atarrabia...* Beste maila batekoia dirudi *NHI*-n *Villafranca*-ren euskarazko kidetzat eman zen *Alesbes* izenak.

Honetako aukeraketak, hainbat arrazoirengatik, hemendik landa ere egin izan dira (cf. *Vitoria / Gasteiz* edo *Vitoria-Gasteiz*), edo egin nahian dabilta (cf. *Orereta*-ren aldeko gurutzada, *Errenteria*-ren pareko edo gaineko paratze-ko), eta guk ez dugu oztoporik ikusten Nafarroan berdin jokatzeko, hutsetik abiatzen ez garenez gero (aipatu izen horiek harrera handia izan dute Nafar-roako giro euskaltzaleetan; bestelakoetan ere bai *NHI* karrikara ateraz geroz-tik). Inoiz, gainera, oso bortitza litzateke atzera egitea, *Estella / Lizarra*-ren kasuan, erraterako, bigarrenak (*Lizarra-k*) iritsi duen harrera on eta erabilera-gatik, nahiz garbi dagoen hondarreko mendeotan nafar euskaldunek —hurbil nahiz urrutikoek— *Estella* ibili dutela, oraindik Ergoienean eta bestetan egiten den moduan. Honelakoetan hizkuntzaz kanpoko arrazoiei eman behar zaie le-hentasuna.

3.13. Beste alde batetik, kasu bakanen batean ez dugu oztoporik ikusten neologismoa onartzeko, baldin izenak bide egin badu: *Peralta / Azkoien*. Ho-

nelakoetan ez dugu arazorik ikusten, *NHI*-n egin zen bezala, *Azkoien* onartze-ko.

Jarraian irizpide zehatzagoak ikusiko ditugu, baina lehenago erran beharra dago, hastean aipatu bezala, euskarazko izentzat euskaraz hondarreko mendeo-tan ibili izan den aldaera behar dela, eskuarki —baina ez beti— euskal fonologiaren arauetako hertsien jarraikitzen zaiena dena. Segidan azaltzen ditugun irizpideok “fonetikoagoak” dira honaino emandakoak baino, eta uste dugu gehiengosuenetan aipatzea bera ere ez dela beharrezkoa, erran bezala euskarazko aldaeratzat azken mendeotan euskaldunok ibili izan ditugun aldaerak aukera-tuko direla erratearekin ia beti euskal fonologiaren erregeleei jarraituz moldatu aldaerak ibiliko direla erran nahi baita. Nolanahi ere, eta zehaztasun zurrean, hona hemen irizpide zehatzago horiek:

3.14. Erdaraz bukaerako lekunean *-e*, *-o* duten izen batzuek *-i*, *-u* (izan) dute euskaraz: *Allo / Alu; Atallo / Atallu; Gallipienzo / Galipentzu; Mugaire / Mugairi; Murillo / Murelu; Pueyo / Puiu...* Ez beti, halere: *Beire / Beire* (cf. Uxeko *Beiremuga* mikrotoponimo historikoa), *Zubiri / Zubiri*. Honelakoetan euskaraz erabili diren bigarren aldaerak hobetsiko ditugu, *Allo / Alu*-ren ka-suan, semantika kontuak tarteko, lehenaren alde egin behar dela uste badugu ere, hau da, *Allo* (edo *Allu* hibridoa agian).

3.15. Batzuetan erdaraz Ø dugu, eta euskaraz berriz bokala, hitz hasieran: *Lumbier / Iruberri; Redin / Erredin; Reparacea / Erreparatza; Reta / Erreta; Rieu / Errezu; Ripa / Erripa; Roncal / Erronkari*. Honelakoetan, jakina, bi-garren aldaerak hartuko ditugu euskal forma normalizatutako.

3.16. Inoiz *-ali* bukaera zaharrago batetik heldu den *-al* dugu erdaraz eta *-ari* euskaraz, Nafarroako ekialdean: *Bigüezal / Biotzari; Igal / Igari; Roncal / Erronkari*. Ez beti, halere: *Izal / Itzalle. Napal Napari* ote zen ez dakigu, eta beraz *Napal* utzi beharko dugu, nahiz Carrascoren *La Población de Navarra en el siglo XIV* lanean *Napari* bat ageri den, etimo berekoa datekeena, egungo Araba aldean. Honelakoetan ere, bistan denez, bigarren aldaerak hobetsiko ditugu euskararako.

3.17. Tarteka erdaraz sinkopa izandako aldaera ibiltzen da, berandu arteko dokumentazioan forma osoa agertzen den bitartean: *Astráin / Asterain, Azterain; Ezporogui / Ezporogi; Grocin / Gorozin...* Honelako kasuak hobeki aztertu behar genitzuke, eta sinkopa jasandako aldaerak onartzeko arazorik izan behar ez bagenu ere —sinkopadun formak ugariak baitira goi nafarreran—, gure artean joera egon da eta dago forma osoak hobesteko, euskara batuan hiz-kera arrunterako egiten den bezalatsu.

3.18. Zenbaitetan erdaraz diptongoa dago, euskaraz horrelakorik ez du-gularik: *Apardués / Apardoze; Bigüezal / Biotzari; Gallués / Galoze; Güesa / Gorza; Liédena / Ledea; Lumbier / Iruberri; Murillo (< Muriello) / Murelu; Nardués / Nardoze; Navascués / Nabaskoze; Rieu / Errezu; Sangüesa / Zan-*

goza (ez **Zangotza*); *Sarriés / Sartze...* Honelakoetan bigarren aldaerak hobetsiko dira, hots, diptongorik ez dutenak. Bada, dena den, euskaraz ere diptongoa duen izenen bat, *Egues*, adibidez.

3.19. Inoiz euskaraz diptongodun edo gabeko aldaerak —edo biak— ibiltzen ziren seguru ez dakigu: *Tiebas / Tebas; Zarikiegi / Zarikegi...* Honelakoetan praktikoena, argitasun gehiago lortzen ez dugun bitartean, izen ofizialetik —erdarazkotik— hurranen dagoen aldaera hautestea dateke.

3.20. Bokal arteko *-n-* erorkorra duten izenetan sudurkaririk gabeko aldaerak hobetsiko dira: *Abintzao, Alduate* erabiliko ditugu, beraz, euskaraz, ez *Abintzano, Aldunate; Amillao, ez Amillano; Ardatz, ez Ardanatz; Bakedao, ez Bakedano; Dorrao, ez Torrano, Galdio, ez Galdeano; Gau(t)za, ez Gantuza; Gollao, ez Gollano; Gulia, ez Gulina; Labio, ez Labiano; Larragoa, ez Larraona; Ledea, ez Liedena; Otao, ez Otano; Taxoare* (kasu honetan *Taxore* aldaera eboluzionatuagoa ere ongi dokumentatua dago, beranduago), ez *Taxonare; Undio, ez Undiano; Urdaitz, ez Urdanitz; Urdotz, ez Urdanotz; Zolia, ez Zolina...* Arau hau orokorra da Hegoaldean, erran den bezala sudurkaria erorkorra den izenetan, zeren, izan ere, badira bestelakoak ere (cf. *Elkano*).

Gorago erran bezala *-ano-dun* zenbait izen euskaraz nola erran izen diren ez dakigu, ez baitugu lekukotasunik. Euskal eremuan egon diren nabarmenenak *Barindano eta Guirguillano* dira; *Arellano eta Otiñano* aspalditik daude erdal-dundurik. Hemen sortzen zaigun arazoa hau da: lehenengo bi izenen kasuan analogiaz jokatu eta *Barindao, Girgillao* proposatu behar ditugu, dokumentaturik ez badaude ere, edo ikerketak aurrera egin arte itxoin behar dugu?

3.21. Zenbait herri izenek *-l-* dute bokal artean erdaraz (hasierako bokala galdu du baten batek), eta *-r* euskaraz: *Belascoáin / Beraskoain; Lumbier / Irunberri...* Honelakoetan *-r-dun* aldaera hobetsiko da. Alabaina, bakarren batetik, inoiz *-r-z* dokumentatu arren, *-l-* izan du gehienetan errromantzez idatzitako agirietan, eta toponimo txiki euskaldunetan ere hala agertu ohi da. Hau da, konparaziorako, *Ilundáin / Ilundai* herri izenaren kasua, zein, gure irudian, *Ilundai* moduan normalizatu behar baitugu.

Sail honetan sartu behar genuke, zuzentzeko gure irudiko, erdaraz *Olón-driz* deitu izan dena, *NHI-n Orondritz* moduan eman zena. Hau Erroibarko euskaldunen artean *Olondritz* izan denez gero -aldaera normalizatua ematen dugu. *Olondritz* proposatu behar genuke, nahiz azken urte hauetan *Orondritz-ek* bide egin dukeen.

3.22. Erdaraz kontsonante sabaikaria duten hizkuntza mugako herri batzuen izenek kontsonante bustigabea dute euskaraz: *Allo / Alu; Gallipienzo* (etxearen beti *Galipienzo* aditu dugu guk, halaz ere) / *Galipentzu; Gallués / Galoze; Olleta / Oleta* (Orba). Honelakoetan, euskarazko aldaeratzat palatalizatu gabekoa hautetsiko dugu, gorago erran bezala *Allo / Alu*-rendako beste bide bat proposatu behar bada ere (ikus gorago).

3.23. Erdaraz ubulare igurzkari ahoskabea duten izen batzuek euskaraz sabaiurrekoak dute edo zuten: *Artajo / Artaxo; Artajona / Artaxo(n)a; Juarbe / Suarbe, Xuarbe; Muguetajarra / Mugetaxarra; Tajonar / Taxoare; Ujué / Uxue...* Honelakoetan euskarazko aldaeratako sabaiurrekoak duten aldaerak proposatuko ditugu. Inoiz sabaiko afrikaria dugu euskaraz, erdarazko ubularearen ordainetan: *Juslapeña / Txulapain*. Kasu honetan ere bigarren forma hobetsiko dugu euskal izentzat.

3.24. Nafarroako herri izenak normalizatzerakoan opatzen dugun beste arazoa txistukariei —edo hobeki erran, txistukarien tratamenduari— dagokiena da. Ezaguna den bezala, Nafarroako alderdi zabal batean joera dago, euskaraz mintzatzean, gure herri izenetan hain arruntak diren -as, -az,-iz, -os, -oz bukaerak -ats, -atz,-itz, -ots, -otz egiteko, zenbaitetan joera hau mozorrotuxea badago ere. Hau da, absolutiboa batzuetan ez da aditzen —beste askotan bai—orain, baina bai gainerako (leku) kasuetan, hauek erdarazko izen ofiziala izan den kateatik pittin bat laxoxeago ibili baitira. Joera hau ere, erran bezala, aski zabaldurik dago oraindik, eta badakigu antzina aise hedatuago zegoela, hots, euskara galdu den hainbat herri eta bailaratan ere indarean zegoela. Horixe erakusten digute 1761eko *Ardachabidea-k* (Eguesibarko *Ardatz-a*, hau da, *Aradanatz-a* zihoa bidea zen hau) edo Elkanoko Lizarragak darabilen *Echalatzen* (*Etxalatzen*, jakina), hondarreko honen afrikariaren iturburua etimoan berean bila badaiteke ere.

Gure ustean, *NHI*-n egin zen bezala, analogiaz baliatu behar dugu bestelako lekukorik ez dugun herri izenetan, eta afrikaria sartu, salbuespenak izan daitezkeen arren, eta ez bakarrik euskalkiaren karietara.

Bestalde, aipatu lana karrikaratu zenetik orain arte euri franko egin du, eta ez dirudi hainbat kasutan atzera egitea komeni denik. Adibidez, gure iritzian Bartzango herri izenak igurzkariz utzi beharrak dira, dauden bezala, eta *Aurtitz* ere -tz-z ematen segitu behar dugu, nahiz bertan bukaera afrikaririk ez den ezagutzen. Erran bezala, lanak bide egin du, eta pisu handiko arrazoirik ez denean gauzak dauden-daudenean uztea dateke egokiena, normalizazioa egin denean.

3.25. Bartzango herri izenen normalizazioaz mintzatzerakoan oso importantea da Bartzango hizkerak eginkizun horretan hartu behar duen tokia zein den erabakitzea. Arazo hau aipatu ibar honetatik lekora ere opatzen dugu, afera orokorra baita. Kontua da, labur errate aldera, tokian tokiko hizkera eta mintzaohiturak zein heinetan errespetatu behar diren aztertzea, toponimoak normalizatzerakoan.

Teorian arazo handiegirik ez dago, erraza delako, toponimia txikian egin zen moduan, lekuau lekuo ezaugarri dialektalak begiratu behar direla erratea, baina gero praktikara igarotzean gauzak ez dira hain simpleak izaten. Nolanahi ere, uste dugu bidea hori dela, eta, konparazione, *NHI*-n egin zen bezala Erronkariko herriak *Bidankoze*, *Erronkari*, *Urzainki* edo *Uztarroze* normalizatu behar direla, ez *Bidangotz*, *Errongari*, *Urtzainki* edo *Uztarrotx..* Ildo beretik Za-

raitzun, erdaraz *Esparza* erraten dena euskaraz ere *Esparza* erran izan da, ez *NHI-n* ageri den *Espartza*.

Nolanahi ere, *Espartza Esparza* bihurtzen badugu orain (cf. *Gorza*, *Sartze* eta *Uskartze* ere *Sarze* eta *Uskarze* eman behar genituzkeela dirudi, eta bi herri izenon kasuan aldaera afrikaria ere bildua dugu. Kontua da zenbait gertakari fonetikok kendu-utziskoak irudi dutela, hau da, eta ozen ondoko neutralizazioari doakionez, batuetan burutzen dela eta beste batuetan ez dela burutzen (cf. Iñaki Caminok gai honetaz dioena, *Aezkoako euskarari buruz*. *Ikus Aezkoako Euskararen Azterketa Dialetkologikoa*, 358-359). Beraz, eta egoera osotara argia ez denez gero, izenok bidea egin baitute, dauden-daudenean uztearen aldekoak gara.

3.25.1. Aurrekoak ez du erran nahi, gorago erran dugun bezala, tokian tokiko edozein aldakuntza onartu behar denik (cf. *Arano* > *Aano*, *Leitzo* > *Leitzo*, Aranon eta Leitzan, hurrenez hurren, baina ez Goizuetan, edo *Amillao*, *Dorrão*, *Gollao*... ez *Amillau*, *Dorrão*, *Gollau*... Gipuzkoan, adibidez, *Lazkao* dugu, eta Bizkaian *Galdakao*, eta hauek ere kontuan hartzekoak dira), aldakuntzen arteko mailaketa eta kategorizazioa egiteko orduan arazo asko eskuestaratzen bazaizkigu ere, besteak beste hainbat gertakariren antzinatasunaren berri segururik ez dugulako, hedaduraz gehixeago dakigun arren.

3.25.2. Beste kasu bat Bortzirietako *Arantza* eta *Aientsa*-rena da. Hauek berez, gainerako herri gehientsuenetan ezarri den arauaren arabera, *Aranatz* eta *Aienatz* izen behar lukete, baina, batetik, goiko izen horiek bide egin dute da-goeneko, eta, bestetik, inguru horretako bilakaera baten aurrean gaude (Andres Iñigoren *Toponimástica Histórica del Valle de Santesteban de Lerín* lanean badira horrelako beste batzuk, toponimia txikian: *Mantxolatz* > *Matxoltza*, *Totolatz* > *Totoltza*...), eta, beraz, bertako ezaugarri dialektaltzat har daiteke.

3.26. Txistukariekin bukaerako lekunetik kanpo daudenean ere arazoak sortzen dizkigute, normalizatzeko orduan. Ezaguna da ozen ondoan gure hizkuntzan dagoen igurzkariak eta afrikariak neutralitzeko joera, eta hau hizkera guztietan berdina (izan) ez den arren, Nafarroan zabalduena —bukaerako lekuneko txistukariekin agitzen den gisan— afrikarien aldeko neutralizazioa dugu. Cf., adibidez, *Altsasu*; *Artzi*, *Artze*, *Beuntza*; *Eltso*, *Eltzaburu*, *Gartzain*; *Gartzaron*; *Jauntsarats*... eta beste, edo *Alchuchate* toponimo txikia (*Altzuza*, edo *Altzutza* dago honen oinarrian), irudi duenez *Altzutzate* batean oinarritua dagoena.

3.26.1. Guztiarekin ere, uste dugu herri izenak banan-banan aztertu beharrak direla, eta batez ere izen berean bi afrikari daudenean, kontuz jokatu beharra dagoela, nahiz eta asimilazioak ere eragina izan dezakeen. Adibidez, *NHI-n Abartzuza* eta *Altzuza* onartu ziren, ez *Abartzutza* eta *Altzutza*, etimologikoki —eta bigarrenaren kasuan baita dokumentalki ere— bi afrikari sartzeko arrazoiak baldin baziren ere.

3.27. Beste batzuetan, hitz barruko lekunean eta ozen ondoan egon gabe, erdarazko aldaeran txistukari igurzkaria opatzen dugu, eta euskarazkoan afrikaria: *Berasain / Beratsain; Endarlaza / Endarlatsa; Erice / Eritze; Errazu / Erratzu; Erasun / Eratsun; Idozin / Idotzin; Izal / Itzalle; Izalzu / Itzaltzu; Leiza / Leitza; Osakain / Otsakain; Osakar / Otsakar...* Bestelakoak ere badira, ordea: *Beasoain, Latasa, Legasa, Lezaun; Lezaeta; Lozen...* Kasu hauetan, erran beharrik ez lego ke, bigarren aldaerak hobetsi beharko ditugu, euskarazko formatako.

Afrikaria maiz horrelako soinua duen atzizkiari zor zaio: *Ciaurriz / Ziaurritz; Iza / Itza; Loza / Lotza; Oteiza / Oteitz; Urriza / Urritz...* *Leiza / Leitza* ere bigarren multzo honetan sailkatu behar genuke, agian.

3.28. Txistukari igurzkari bizkarkariak herskari horzkari aurrean Nafarroako -eta bestetako-zenbait hizkeratan, erdi aldekoetan bereziki, apikaritzeko joera izan du, mihi-puntako (-s) bihurtzeko, nahiz beste askotan honelakorik ez den izan, eta ez den orain ere. Hau puntu delikatua den arren, uste dugu ahal delarik berdin jokatu behar dela, bestelako arrazoiorik ez dagoen bitartean, eta, beraz, *Asterain, Badostain, Ustarrotz* proposatu behar direla, *Estenotz* eta *Ostitz*-en oinatzetan. Hau, jakina, kasu gutxi batzuetan ezarri beharko dugu, beste askotan -zt- multzoa ongi gordetzen delako: *Ameztia; Baztan; Uztarroze; Uztegi...*

3.29. Herskari belarea denean mihi-puntako egiteko joera aise txikiagoa izan da (cf. *Azkarate, Ezkaroze, Ezkurra...*), kasuren batean -s- badugu ere (cf. *Esquiroz*. Galarkoa, halere, XVIII. mendearen bukaeran oraindik -z-z dokumentatzen da), eta bizkarkariari eutsi behar zaiola uste dugu.

3.30. Zenbaitetan etimologikoki loturik (bide) dauden bi herri izen ditugu, bata bakuna —itxuraz bederen— eta bestea bakuna ez dena, hots, beste elementuren bat baduena. Kasu honetan daude, adibidez, *Anoz / Anozibar*, eta *Orbaiz / Orbaizeta* pareak. Kontua da aldaera bakun horiek afrikaria dutela edo zutela, eta, beraz, eta zegokien moduan, euskaraz *Anotz* eta *Orbaitz* normalizatu zirela, forma elkartu-eratorriak afrikariz ebaki ez diren bitartean, ditugun datuen arabera. Honelakoetan zuhurrena *Anotz* eta *Orbaitz* baina *Anozibar* eta *Orbaizeta* normalitzea dateke.

3.31. Beste arazoa aspaldi samarretik euskararen lurraldea izan denetik kanpo dauden izenek sortzen digute, *Falces* edo *Marcilla-k*, konparazio baterako. Hauek gure ustez, eta euskaraz erabili behar direnean, *Faltzes* eta *Martzilla* idatzi behar lirateke, Nafarroan nagusi ageri zaigun aipatu joerari jarraituz, hemengo euskaldun gehienek horrela ebakitzen dituztelako.

3.32. Normalizazioa egiterakoan aurkitzen dugun beste arazo bat *NHI-n N.t.e.e.c* moduan eman zirenek sortzen dutena dugu. Hauetako batzuk euskaraz nola ziren berriki ikasi dugu, Nafarroan egin den toponimia txikiaren bilketa lanari eta besteri esker, eta, adibidez, orain badakigu *Mendavia Mendabia* zela,

eta *Tafalla Tafalla*. Beste kasu batzuetan (*Caseda, Santacara*) informazioa lehenago ere baguenen, baina ez zen aintzako hartu, eta *N.t.e.e.c-tzat* eman ziren.

N.t.e.e.c. hauen normalizazioa egiterakoan gure iritzian hiru multzo egin behar dira:

a) Aurreneko multzoan toponimia txikiari esker euskaraz ibili izan direla badakizkigunak sartu behar ditugu: *Kaseda, Mendabia, Santakara, Tafalla...* Hauetan, euskal ortografia ibiltzeko oinarria badugu, beraz.

b) Bigarren multzoan gorago aipatu ditugun *Faltzes* eta *Martzilla*-ren gisakoak daude, hau da, Nafarroako euskaldun gehienek hizkeran nolabaiteko aldakuntza fonetikoa nozitzen dutenak, erdarazkoen aldean. Puntu honetan eztabaidatu beharrekoa dateke *Cintruénigo*-ren modukoak ere aldatu beharrak diren, alegia, hasierako txistukaria euskaraz ihardukitzean euskal erara ematen denez gero, euskaraz z-z idazteko adinako oinarria ba ote dugun.

c) Hirugarren multzoan azentuatze aldeak izanagatik ere fonetikoki bestelako aldaketarik jasaten ez dutenak sartzen dira. Hemen gainerako guztiak ditugu: *Cadreita, Caparroso, Cárcar, Cascante, Castejón, Corella, Cortes, Murchante...* Hauen kasuan uste dugu *N.t.e.e.c.* eman beharrez erdarazko formak eman behar direla, irudiz bi konponbideok antzetukoak badira ere, praktikan alde ederra baitago batetik bestera. Gainera, kasu askotan grafia ere ez da aldatzen erdaraz idatzi edo euskaraz idatzi: *Abilitas, Buñuel, Funes, Fustiñana, Monteagudo, Milagro, Sesma...* Uste dugu *N.t.e.e.c* horiek kentzea importantea dela euskaraz egokiro lan egin ahal izateko lehenik, eta izan diren gehiegikera batzuk (oroitu *Erripazuloaga-z*) saihesteko gero.

3.33. Bukatzeko erran nahi dugu badirela Nafarroan bukaeran -a kendutzizkoa —mugatzalea— duten zenbait herri izen, eta *NHI*-n ez direla diren guztiak azaltzen: *Abaurregaina, Abaurrepea, Alkasoaldea, Aramendia, Andia, Aroztegia, Arreko Trinitatea, Arribiltoa, Azkilarrrea, Basaburua, Beuntza-Larraea, Bordalarrea, Bortziriak, Dantxarinea, Iruñerria, Itzagaondoa, Eguzkialdea, Elizagorria, Ergoiena, Erreparatza, Estellerria, Etxartea, Iruñea, Kintoa, Lizarragabengoa, Lurriztiederra, Mendigorria, Ziordia, Zizur Nagusia, Zizur Txikia.*

Batzuk oraindik argitzeko daude: *Goñerri(a), Olaldea, Otsagabia, Pikitua, Zufia...* Kasuren batean bada hutsen bat *NHI*-n: Urdazubiko *Telleria*-k -a berezkoa du (cf. erdarazko *tejería* hitza), ez jantzi-erantzikoa, eta *Biguria* ere ez dirudi goiko talde horretan ere sartu behar denik.

Euskaltzaindiaren Onomastika batzordeak,
1997ko urriaren 10ean,
Errenteriako Udaletxean, onartua

IZEN DEITUREN NAZIOARTEKO LEGEDIA

1997-VII-16

*Mikel Gorrotxategi Nieto,
Onomastika batzordeko idazkaria*

Nazioarteko arautegia dago Estanbuleko konbenioa deitzen dena, Alemania, Austria, Espainia, Frantzia, Italia, Luxenburgo, Herbereak, Portugal eta Turkiak sinatuta. Ez da beste hiritar baten izen aldaketarik onartuko, beraz Errepublikako subditoek ez daukate Erresuman izena aldatzerik. Nazionalitate bikoitza badu egin daiteke baina bigarren estatuan ere gauzatu behar da. Egin-dako aldaketak baliagarriak dira edonon.

Izen deiturak direla eta lehengo arazoa izena bera da, hizkuntza askotan ez baitago argi deitura, ponte izena edo biak batera sartzen diren, horretarako eredua alemana izan daiteke hiru kategoriak bereizten baititu.

Estatua	Pertsona izena	Ponte izena	izen deitura
Spainia	Nombre	txipia Nombre Nombre propio Nombre de pila (1)	Apellido
Frantzia	Nom	Prenom	Nom (nom patronymique) (nomm de famille)
Alemania	Name	Vorname	Familienname
Italia	Nome	Prenome	Cognome
Bretainia Handia	Name	Name	Surname

Mundu zabalean bi sistema nagusi dago arabe-eslaviarra eta europarra. Sistema arabe-eslaviarrean izenaren ostean familiaren ezaugarriak azaltzen dira *Ana Arkadieva Karenina* (*Ana Arkadieven* alaba *Karen A. Karen-en* emaztea. Sobiet Batasunean aldatu zen. Europarrean (frantsesa deitua) izenaren ostean

(1) Prenombre ere proposatu da. *Nombre de pila* erabil arren juridikoki ez du aginterik.

aitaren deitura jartzen da, anglosaxoiek ama tartean jartzea onartzen dute, baina egun hiru era nagusi daude Europan.

Deiturak

1. Mendebaldeko Europan, Spainia izan ezik, emazteak senarraren deiturak hartzen ditu eta seme-alabek deitura bakarra, aitarena.
2. Ekiadoko Europan, esku zabalagoak dira eta ezkontzean zein deitura hartuko duten edo biak gordeko dituzten erabakitzentz da (Errusian berri bat ere jar daiteke).
3. Spainia eta Hispanoamerikan seme-alabek deitura bi hartzen dute, emazteak normalki berea gordetzen du.

Kanpoko deiturak direla eta Frantziako joera zabalena da soinu moldaketa ezezik **itzulpena ere onartzen baita** (aleman zein arabetik) bertako hizkuntz ofizial bakarrera noski, Spainian ordea aldaketa fonetikoa baizik ez da onartzen.

Dudarik gabe eskuzabalenak Sobiet Batasun eta Herbereetako legediak dira.

Ponte izenak

Europan antzekoa da legea, tokian tokiko berezitasunekin. Spainian edo zein izen arrunta edo propioa onartzen da. Frantzian berriz ez dira izen arruntak onartzen. Orokorean ez da sexu nahasketarik onartzen, hala ere.

Aldaketak

Hiru jarrera dago:

- Aldatzea libre dutenak: Estatu Batuetako estatu gehienak.
- Aldatzea, erraza baina erroldan eman behar dena: Inglaterra eta Estatu Batuetako estatu batzuk
- Aldatzea ezinezkoa dutenak: gainerako guztiak. Hala ere, Spainako lehizlazioa eskuzabalagoa da Frantziakoa baino (atzerritarra alde batera utzita) deiturak ofizialak diren hizkuntza guztietan eman daitezkeelako. Horretaz gain kasu mugatuetan ere alda daitezke (izen-deitura iraingariak, etab.).

Orokorean Spainia eta Hispanoamerikan izan ezik emazteak senarraren deiturak hartzen ditu.

ESPAINIA

Ponte izena, gehienez bi, eta deitura bi, aitarena eta amarena, teorian umeek 18 urte bete eta gero deituren ordena alda dezakete.

Deiturak berez gaztelaniaz daude, euskaraz eman daitezke baina horretarako oztopo asko dago.

Aldaketa egitea Ministeritzaren esku omen dago (legedia iluna da puntu honetan epaileen esku dagoela diotenak badaude eta) eta epe luzea behar da, dohainik bada ere.

Gauzatzeko honako hau behar da:

Euskaltzaindiaren agiria.

Berez horrela erabiltzen denaren froga (norrnalki agiriak eskatzen dituzte).

Zenbait agiri solte (errolda, bataio, eskaera).

Horretaz gain aldaketak onartzen dira deitura iraingarriak (*Laca Gamos*) direnean, Espainiako deitura galtzeko zorian egon edo deitura nabarmena gordetzeagatik.

Ponte izenak

1919an edozien erlijoren izenak, edo historiakoak erabili ahal ziren, izen abstraktoak debekatuz. 1932an arautegia zabaldu zen izen abstraktoak eta euskarazkoak onartuz. 1939an aldatu zen eta Errepublika garaikoak (Libertad, Edurne, Kepa,...) debekatu ziren eta 60 eguneko epea eman zen aldatzeko. 1977an egin zen lehengo aldaketa eta 1980an azkena.

Edozein hizkuntzatan eman daitezke, edozein hitz erabil daiteke, hitz artunta zein toponimo.

Debekuak:

Bitxiak, pertsonentzako desegokiak (2) erlijioarenkontrakoak, subertsiboa, eta deiturak.

Nahasketak sor dezaketenak, batez ere sexuarena (3).

(2) Aberen izenak edo eta irainak. Izen historikoak mitologikoak artistikoak etab. mundu zabaleko zein eskuialde batekoak onartzen dira, baila leku izenak ere.

(3) Neba-arreben arteko bereizketa eta sexu nahasketaren nazio gehienetan eskanzen da, izen bat nahiko argia ez izatekotan Maria edo Jose jar dakioke, nahiz eta berez eskuabalago jokatu.

Gaztelaniazko ohiko itzulpena dituzten kanpoko izenak (4).

Hipokoristikoak.

FRANTZIA

Legez Jaio berriak ponte-izena *prenom* eta deitura *nomm patronymique* izan behar du, bigarren hau aitarena (1.11) Emazteak ez du nahitaez senarraren deitura erabili behar, eskubidea badu ere.

Deitura

Deiturari leku izena gehi dakioke (118) baldin eta familiar erabiltzen zen (nobleen lurruk batik bat).

Estatu Kontseiluari dagokio aldatzea (eta kasu gehienetan familia osoak egin behar du) eta frantsesteraren kasuan izan ezik **intérest légitime** izan behar du. Aldaketa egiteko XI. urteko *germinaleko* 11 .eko legedia erabili behar da.

164. art.: Jaio-agiria alda daiteke benetako aita hor azaltzen dena ez izatekotan.

190. art.: *Grotesque* bada, hiltzaile batena, bi familia bereizteko edo goraiatzeko.

191. art.: Ezizena ezagun bihurtu bada (Leclerc).

223. art.: Ahoskatzea errazteko, batez ere kanpo izenak.

225. art.: 1945ez geroztik judeuk alda dezakete.

282. art.: Frantsestu ahal da. Horretarako bi bide dago, itzulpen (traduction en langue française: Eisenberg-Monferrant, Goidenberg-Montdor) edo moldaketa ahoskatzeko (Macaroní-Macart), soilik nazionalitatea eskuratzean, eta 6 hilabeteko epea dago.

Aberriaren alde (*mourt pour la patrie*) hildakoen izen-deiturak ere berreskura daitezke, familiako azken gizonezkoak izatekotan.

Deiturak direla eta frantsesa ez den este hizkuntzarik ez da aipatzen, ez balira bezala.

(4) Ohiko itzulpena aipatzean jendearentzako ezaguna dena ikerketan sartu barik. Esther, Jacqueline, Giovanna, Sarah, Christian (kanpotar itxura handia dutenak). Dena den holakoak debekatzea epailearen esku dago. Aurreko kasuetan bezala berez legeak agintzen duena baino esku zabalago jokatzen da.

Ponte izenak, 1

XI. urteko germinaleko 11.eko legeak arautzen du (321), Hala ere, 1993an aldaketa batzuk egin zituzten.

Ez dira izen politikoak edo iraingarriak onartzen eta historiako izenak eta “calendries” ofizialak erabili behar dira eta frantseset (hau geroago aldatu zuten) (324). Gizonzekoen izenak *ferminiza* daitezke.

Egungo egoera:

Onartzen dira:

1. Mitologikoak.
2. Frantziako hizkuntzetakoak.
3. Kanpotarrak.
4. Izen arruntak eta familia izenak zaharrak direnean (Xavier).
5. Izen konposatuak.
6. Kasu gutxitan: Txikigarriak, baina kontuz (*certaine prudence*) eta izen konposatueng laburpena (*Marianne*), eta ortografia aldaketak (*Michelle/Michèle*).

Ez dira onartzen:

1. Fantasia edo izen arrunt moduan erabiltzen ez direnak (gauzak, animaliak, teatroa, politika, etab.)
2. Leku izenak ez dira beti onartzen, Manhattan.

Izena aldatzeko arrazoia:

1. Beste familiak adoptatzea.
2. Nazionalitatea hartzea.
3. Umeek ere eska dezakete.

Berezko interesa (intérêt légitime) ere aipatzen da: judeek, kanpotarrek Frantzian izen frantsesa jartzeko eta frantsesak kanpoan izen atzerritarra.

Garapena

Musulman batek izen musulmana ipintzeko.

Txikigarriak onartzen dira egokiak direnean.

Arrazakeria dela eta integratzeko onartzen da.

PORtUGAL

Emazteak senarrarena erabil dezake. Sema -alabek bi hartzen dute amarenak eta aitarena. Nahi badute lau erabil dezakete, guztiak familikoak eta azkenak aitaren leinukoa izan behar.

BELGIKA

Senar emazteek gordetzen dituzte deiturak.

Justizia Ministeritzak eta Erregeak onar dezakete deitura zein izen aldaketa nahasketa sortu edo iraintzen ez badu.

Ponte izenak

Nahasketa edo kalte egin dezaketen izenak daude galerazita “confusion ou pouvant nuire”. Besterik ez du zehazten.

ITALIA

Nahi beste ponte izen eta deitura bakarra. Emazteak senarraren deitura hartzten du baina bere deitura erabil dezake eta agirietan erabili behar du.

Deitura

Umeak aitarena eta emazteak senarrarena.

Aldaketak Errepublikako Lehendakariak edo Justizia Ministeritzak onar ditzakete arrazoia ikusiz gero.

Ponte izena

Izen historikoak eta erlijioenak aipatzen dira, batez ere katolikoak.

Debekatuta dago:

1. Aita ama eta neba-arrebeen izenak nahasketa ez sortzeko.
2. Deiturak.
3. Izen lotsagarri, nazio edo erlijio kontrakoa, etab.
4. Leku izenak.
5. Kanpoko izenak.

BULGARIA

1989an onartu zituen izen Turkoen erabilera, baina ez oso. Nork bere deitura gorde dezake edo biek batena (haien esku dago zein aukeratzea).

SUEDIA

Gobernuak deiturak aldatzeko kanpaina egin zuen *izena+son* modukoak kentzeko, horrela *Peterson Jernud* bihurtu zen. Emazteak senarrarena hartzendu eta berea gehi dakioke ala gorde aldatu gabe horrela eskatuz gero.

ALEMANIA

Izena (bat edo gehiago) eta deitura bakarra, aitarena. Emazteak senarrarena hartzendu, eta hala eskatuz gero deitua bikoitza izan dezakete senarrarena+berea

AUSTRIA

Emazteak senarraren deitura hartzen du.

SUITZA

Emazteak senarraren deitura hartzen du, eta nahi izanez gero bere deitura gehi dakioke. Lanean edo jende aurrean bere deitura erabil dezake.

HERBEREAK

Emazteak zein senarrak bestearen deitura erabil dezake, eta ohitura dago emazteak senarrarena berearen aurrean erabiltzeko.

NORBEGIA

Emazteak senarrarena har dezake baina berea aurretiaz jarrita.

DANEMARKA

Emazteak aukeran du berea edo senarrarena erabiltzea.

ALBANIA

Nork bere deitura gorde dezake edo senarrarena hartu.

SOBIET BATASUNA

Ezkontideek deiturak gorde ditzakete, bietako bat hartu edo beste berri bat hartu.

TXEKOSLOBAKIA (desegin aurretik)

Nork bere deitura edo bat bientzako. Deitura biak erabiltzen badituzte seme-alabek zein edukiko duten erabaki behar dute.

HUNGARIA

Emazteak berea gordetzeko ezkondu aurretik adierazi behar du, bestela senarrarena hartzen du.

ERRUMANIA

Ezkontzean zer egingo duten adierazi behar dute, biak gorde, bat hartu edo biak batu.

BRETAINIABANDIA

Emazteak senarrarena hartzen du ohitura dagoelako.

Ponte izena eta deiturak oso errez aldatzen dira, errezagoko deitura.

1. Deitura aldaketa. Emakumeek bikotearena har dezaketa ezkondu gabe egon arren. Badago oso konplexua eta garestia den bide bat, baina ez da erabiltzen, aldatzeko nahikoa da abokatu batek agiri bat egitea eta 10 txelin ordaindu.

2. Ponte-izen aldaketa. Berez bataioan ematen da eta ezin da aldatu, baina jaunartzea egitean alda daiteke.

ESTATU BATUAK

Emazteak senarrarena hartzen du ohitura dagoelako, ez legea.

Estatu gehinetan deitura eta izenak aldatzea libre da eta ez da erroldatu behar.

ARGENTINA

Lehen emakumeak biak erabili behar zituen *berea + de + senarrarena* eta ez egitekotan dibortitzeko arrazoia zen, orain bere esku dago. Seme-alabek aitaren erabili behar dute, amarena berriz aukeran dute erabiltzea ala ez.

BRASIL ETA PUERTO RICO

Emazteak senarraren deitura hartzen du.

GUATEMALA

Emazteak nahi badu bere deitura atzean senarrarena jar dezake. Seme-alabek deitura bi, aita eta amarena.

PERU

Emazteak bere deitura atzean senarrarena jartzen du. Seme-alabek deitura bi, aita eta amarena.

BOLIVIA, EKUADOR, KOLONBIA, MEXIKO, NIKARAGUA, VENEZUELA

Seme-alabek deitura bi, aita eta amarena.

ISRAEL

Emazteak senarrarena hartzen du, nahi izanez gero berea gehitu ahal dio edo gorde. Deiturak hebraierara itzuli edo zeharo aldatu ahal dira.

IRAK

Emazteak, nahi badu senarrarena erabil dezake.

TXINA

Andreak senarrarena gehitzen dio bere deiturari, eta Chiu-fiu-k (emaztearen etxera ezkontzen dena) ere gauza bera egiten du.

JAPONIA

Ezkontideek bestearen deitura hartzeko eskubidea dute.

CRITERIOS DE OFICIALIZACION DE TOPOONIMOS

Vitoria/Gasteiz, 14 de mayo de 1997

*Mikel Gorrotxategi Nieto,
Académico correspondiente y secretario de la Comisión de Onomástica
(Juntas Generales de Alava, 14 de mayo de 1997).*

Es un hecho conocido la convivencia de dos lenguas en Araba/Alava, el romance (sin entrar en distinciones entre los diversos romances) y el euskera. Como consecuencia de ello los núcleos de población y gran parte de los accidentes del terreno fueron denominados en ambos códigos lingüísticos, que forman parte inalienable de nuestro patrimonio cultural, como vascos y como alaveses entre los que me puedo incluir por parte de mi bisabuela, vasco hablante de la localidad de Baranbio. En todo caso, la doble designación, como veremos más adelante no quiere decir que todas las localidades tengan una doble denominación, puesto que en muchos casos esta es la misma.

Pero la convivencia de estas lenguas es un proceso dinámico con diferentes expresiones en el tiempo y lugar en las que el punto en común es la marginalidad de una lengua, el euskera en este caso, que pese a ser la lengua mayoritaria de muchas zonas es sistemáticamente apartada de las administraciones que únicamente usan el latín, en un primer estadio, o el romance posteriormente. Esta situación posibilita que junto a nombres oficiales pervivan durante algún tiempo, más o menos largo otros nombres populares que en ocasiones han llegado vivos hasta nuestros días, en algunos casos son variantes euskéricas de un mismo nombre como es el caso de *Aramaio*, y en otros nombres anteriores como es el caso de *Legutiano* oficialmente *Villarreal*, con posterioridad de *Alava*, por la Ley que obligaba a distinguir las diferentes poblaciones de España.

En la documentación más antigua, realizada mayormente en latín es común la aparición de los nombres euskéricos de las poblaciones, como se puede observar en la famosa *Reja de San Millán*, del año 1025 donde aparecen nombres como: *Gaztella* (*Castillo*) o *Menganogoyen*, léase *Meñanogoien* (*Miñano Mayor*), aunque ya aparezcan los primeros casos de traducción como *Gamarra Menor* (*Minor* en la Reja) que sin embargo en 1257 pervive como *Gamarra Guchia*, cuya traducción castellana es *menor*.

El proceso de desaparición de la lengua vasca es largo y se da en distintas fases, siendo las poblaciones más cercanas a las zonas vascófonas de Bizkaia y Gipuzkoa las últimas en perder dicha lengua (*Laudio/Llodio, Amurrio, Zuia, Zigoitia, Ubarrundia*, etc.) manteniéndose viva, como es bien sabido, en *Legutiano y Aramaio*. Esto tiene consecuencias importantes a la hora de estandarizar las formas euskéricas de los topónimos puesto que en las zonas de reciente perdida del euskera los mismos han sufrido la evolución natural de la lengua y en muchos casos se tienen evidencias tanto de su forma como de su pronunciación apropiada, sobre todo de aquellos sonidos africados (*tz, ts*) de los que carece el castellano actual. En las zonas en las que la castellanización es más temprana los equivalentes euskéricos cuando nos son conocidos, aparecen de una forma más arcaica, como es el caso de *Haberasturi* (Aberasturi), *Hametzaha* (Ametzaga), *Carrelucea* (Arluzea), *Azazaheta* (Azazeta), etc.

La situación diglósica hace que, como hemos comentado anteriormente, los nombres oficiales castellanos no sean, en muchos casos durante largos períodos de tiempo, los nombres reales de uso, algo que en muchos casos se puede atestiguar mediante el estudio de la toponimia menor. Así, la localidad de *Luco*, de habla vasca hasta principios de siglo, en euskera *Luku*, nombre todavía en uso por los vasco hablantes del vecino pueblo de Legutiano, aparece en 1025 como *Lucu*, pero ya en 1602 como *Luco*. Sin embargo el uso de la forma euskérica está bien documentado apareciendo tanto en el siglo XVI en las Juntas Generales *Diaz de Luqu*, como posteriormente, en el siglo XVIII en compuestos, *Lucurabidea*, *Lucuaguirre*, *Lucuaran*, *Lucualdea*, que denotan la utilización real, pero soterrada, de la forma euskérica frente a la oficial romance. Desafortunadamente son pocos los casos en los que el testimonio vivo reafirme el testimonio de la toponimia y esta sea tan abundante. Consecuentemente en muchos casos y en tanto en cuanto no se realicen estudios más exhaustivos tendremos que trabajar un número muy reducido de testimonios.

Esta doble designación genera problemas cuando la euskérica no adquiere rango oficial, con lo que se puede dar la paradoja de que una zona de nombre euskérico lo pierda al quedar relegado a la toponimia menor y al castellanizarse la misma o perderse desaparecer el la niebla de la historia. Este fenómeno es particularmente sencillo cuando se trata de nombres de fácil traducción, que por ello son traducidos de forma automática. Testimonio de esta traducción tenemos en los casos de *Gamarra*, *Miñano* o el despoblado de *Uribarri* junto a *Gordoa*, documentado como *Villanueva de San Esteban*.

Criterios de estandarización

El criterio fundamental es el que aparece en la Ley Básica de Normalización del Uso del Euskera, artículo 10 que en su punto uno dice: "La nomenclatura

oficial de los territorios, municipios, entidades de población, accidentes geográficos, vías urbanas y, en general, los topónimos de la Comunidad Autónoma Vasca, será establecida por el Gobierno, los Organos, Forales de los Territorios Históricos o las corporaciones Locales, en el ámbito de sus respectivas competencias, respetando en todo caso la originaria euskaldun, romance o castellana con la grafía propia de cada lengua". En el punto tres clarifica el caso de la doble denominación, diciendo: "En el caso de que estas nomenclaturas sean sensiblemente distintas ambas tendrán consideración oficial".

De esta forma nombres como *Okariz* o *Zuia* solo admitirían la grafía euskérica, *Villamanca* o *Valluerca* solo la castellana y *Agurain / Salvatierra* ambas.

Esta ley racionaliza la nomenclatura de los lugares, sin recurrir automáticamente y de forma inexorable a dobles designaciones que en muchos casos además de oscuras rozarían el absurdo, puesto que la aplicación de esa norma a los topónimos euskéricos exigiría, como se hace en algunos países de Europa, la reciprocidad y por lo tanto la doble designación también en los romances, lo que daría grafías como: *Kanpixo, Billafranka* o *Altzedo*, en este último con cambio fonético inclusive. La problemática empieza con la interpretación de los que se entiende por sensiblemente diferente y por grafía original, por lo que se deben analizar las dobles denominaciones así como sus posibles soluciones.

Localidades con doble denominación

En primer lugar, tenemos aquellas denominaciones que son totalmente diferentes y en las que el nombre euskérico y el romance no tienen ninguna relación como es el caso de: *Agurain / Salvatierra, Gasteiz / Vitoria* o *Dulantzi / Alegria*. En dichos casos es claro que se deben oficializar ambos, manteniendo el uso de cada uno en su respectiva lengua. Una subclase estaría formada por aquellos nombres traducción total o parcial del euskera como: *Gaztelu / Castillo, Gamarra Guxia / Gamarra Menor, Birgara Goien y Barren / Virgala Mayor y Menor, Harana / Valle de Harana*, etc. En estos casos también se impone la doble denominación.

En segundo lugar tenemos los nombres que han evolucionado de forma paralela a partir de un original común, que puede ser de origen latino, como *Llodio / Laudio* o *Durruma / San Roman*. En este caso no se incluirían aquellos que, aunque no tienen origen euskérico, han evolucionado en esta lengua pasando posteriormente al castellano como ocurre con *Gordoa*, derivado exónimico euskérico de *Córdoba*. Es bien conocido que el euskara sonoriza las consonantes oclusivas sordas en posición inicial frente al castellano que las

mantiene sordas, como se ve en las palabras *gauza* o *gaztelua* en castellano *cosa* y *castillo*. En este caso también cabría la doble denominación.

El tercer grupo de nombres en los que se da la doble denominación lo formarían aquellos que son derivados romances de originales euskéricos. Pueden ser formas evolucionadas por el romance a partir de un nombre euskérico, principalmente por perdida de sonidos originales como *Betolaza* del euskera *Betolatza* o *Arceniega* del euskara *Artziniega*. O mantenimiento de formas arcaicas, por efecto del lenguaje administrativo, frente a la denominación moderna en lengua vasca, en este caso se hallarían nombres como *Ayala / Aiara*, *Argomaiz / Argomaniz* o *Araba / Alava*.

Este último grupo es el que más quebraderos de cabeza puesto que en él se dan las situaciones más diversas, por una parte nombres con muy pequeñas diferencias como *Artatza / Artaza* o *Luku / Luco* en los que no cabe la doble denominación. Hay que tener en cuenta que la diferencia entre los dos nombres citados es semejante a la existente entre *Ocio* pronunciado por un castellanohablante o por un vasco-hablante, idioma en el que no existe la zeta castellana, hasta otros totalmente diferentes como el anteriormente citado caso de *Durru-ma / San Róman* o *Goiuri / Gujuli*.

Localidades con una única denominación

Hay que diferenciar aquellas localidades con una única grafía en ambas lenguas como son: *Amurrio*, *Lezama Arzubiaga*, *Villamardones*, *Lasierra o Ribabellosa*, y que no plantean ningún problema, y aquellas en las que la denominación es igual pero existen dos grafías, la euskérica y la romance como pueden ser: *Murgia / Murguia*, *Kuartango / Cuartango*, *Okariz / Ocáriz*, *Txintxetru / Chinchetru*, *Zigoitia / Cigoitia*, etc. En este último caso y de acuerdo con el párrafo 1 de la Ley antes citada solo cabe la denominación única de los topónimos, que en el caso de la provincia de Alava es la euskérica, por ser en todos los casos nombres euskéricos. Esta actuación no plantea, o no debe plantear ningún problema, puesto que no se da un cambio de nombre sino de escritura, algo que no es nuevo en el caso de los nombres de lugar que han tenido multitud de variantes gráficas a través de la historia como se ve en el nombre de *Cerio*, escrito *Zerio* en el siglo XI, *Cerio* y *Ćerio* en el XIII y en la actualidad oficial con *C*, y que debiera oficializarse como *Zerio* que por otra parte es la documentada más tempranamente como ocurre con *Apodaka* y *Okina* escritos de esa forma, esto es con *k*, en el siglo XI.

Finalmente hay una última cuestión: sería el orden en los casos de doble denominación. Parece que lo lógico es dar primacía a la forma de la lengua original y quedaría a decisión municipal o concejil que hacer en los casos citados en primer lugar, esto es, aquellos en los que los nombres tienen distinta génesis (*Dulantzi / Alegria*, etc.).

Idioma original

En la ley se dice que se respetará la denominación originaria euskaldun, romance o castellana con la grafía propia de cada lengua. Algo claro, pero que ha dado origen a algunas interpretaciones erróneas, puesto que hay que distinguir el idioma original de un nombre y la etimología del mismo o sus componentes. De esta forma tenemos multitud de nombres euskéricos evolución de originales latinos (*Kuartango* o *Durruma*) que sin ninguna alteración fonética han sido adoptados por los castellanofonos al desaparecer el euskara, y otros formados por palabras de raíz latina como *Alava / Araba*, del euskara *laua* tomado del latín *planus*. De la misma forma que existen topónimos romances de origen árabe como *barrio*, o diverso como es el caso de *Córcuera* del latín *Quercus*, tomado del celta por el latín y que aparece por primera vez en el año 950 escrito *Corcora*, sin la diptongación castellana, pero que difícilmente se pueda catalogar de topónimo de origen celta.

En suma un nombre no es romance o euskérico por la etimología de sus componentes sino por la evolución de los mismo, así tanto la palabra *policía* como *polita* son nombres comunes castellano y euskérico independientemente de su origen común en el griego a través del latín.

Criterios particulares para topónimos de origen euskérico

Se tomará en cuenta el sistema de la lengua, aunque analizando cada caso de forma particular.

1. Se tendrán en cuenta las formas habladas pero sin tomar en consideración las formas contractas o pronunciaciones muy localistas.

En el caso de los topónimos plasmados únicamente en documentación antigua se aceptaran como euskéricos aquellos en los que hay certeza de su uso en euskera o sigan las leyes de la fonética vasca.

Se respetarán en todo caso las características dialectales (*barri* frente al unificado *berri*), así como las disposiciones dictadas por la Real Academia de la Lengua Vasca sobre onomástica.

2. Excepcionalmente se podrán adoptar por analogía con otros nombres bien documentados en los casos en los que no haya suficiente documentación oral o escrita (*San Millán / Donemiliaga*).

Las posposiciones o genéricos podrán ser traducidos al euskera, respetando siempre los usos tradicionales de la zona. Así, el equivalente onomástico apropiado de *salinas* es *gesaltza*, avalado por cierto uso desde que el diplomático Díaz de Tuesta lo puso en uso, hace treinta años y documentado en la toponimia menor de Urkabustaiz y no *gatzaga* propio de hablas guipuzcoanas.

No se admitirán los neologismos recogidos en el nomenclátor de 1979 y que no han tenido aceptación popular.

Antes de acabar hay que mencionar dos puntos relacionados con los topónimos de doble tradición, y que dificultan su oficialización: el arcaísmo de algunos nombres y la deficiente información. En algunos casos la denominación euskérica que se conoce es excesivamente arcaica y se debe proceder a su adaptación de acuerdo a las normas de la onomástica vasca. Es el caso de *Hagurahin*, en el que se prescinde de las haches. En otros se ignora por lo que no se puede dar un equivalente en tanto en cuanto no se disponga de mayor material de estudio. El estudio de la toponimia puede dar, y de hacerse nos dará, datos nuevos y sorprendentes sobre el uso de nombres de lugar, ya que como he manifestado anteriormente la toponimia menor, al no estar tan sujeta a la administración guarda testimonios de gran interés. Ejemplo de la falta de documentación es el caso de *Miñano*, en euskera *Miñao*, forma que solamente es reflejada en la documentación una vez, en el topónimo *Miñaorabidea*, pero por razones geográficas aun en uso en el Duranguesado. Lo mismo ocurre, por poner dos ejemplos más, con *Argomaniz*, o *Ullibarri*, en euskera *Argomaiz* y *Uribarri* respectivamente formas recogidas únicamente en la toponimia menor.

Por poner dos ejemplos, de áreas colindantes, una vascófona y otra no, se pueden citar los casos de la localidad navarra de *Riezú* documentada como *Errezu* solamente en la toponimia menor (*Errezumendi*) o el caso de *Meatzerreka*, literalmente *el regato de las minas o veneras*, en Mondragon, zona hoy en día prácticamente monolingüe vascófona. Dicho lugar aparece documentado por primera vez el año 1450 como *Veneras*, y de esta forma, alternando la *V* y la *B* aparece hasta el año 1809 en el que se registra por primera vez la forma euskérica escrita *Miatserreca*, que la sustituye y en la actualidad es oficial y de uso común. Es obvio, que si este suceso hubiese ocurrido en zonas de Alava castellanizadas antes del siglo XIX (como seguramente habrá sido) nos haría creer en la presencia del romance mucho más temprana e importante de la real.

Por todo ello es imprescindible realizar un trabajo exhaustivo de recogida y estudio de la toponimia menor tanto histórica como actual, dirigido por esta Real Academia, por ser el órgano consultivo de las instituciones en cuestiones de onomástica, que complete las monografías ya publicadas y el excelente trabajo de Gerardo Lopez de Guereñu *Toponimia Alavesa*.

ERRENTERIAREN IZENA DELA ETA

1997-VI-09

Juan San Martin

Urte batzuk igaro dira eskakizunez “Orereta gure herriko izena da” irakurtzen nuenetik. Eskari horri ukorik egin gabe erreenteriar bati baino gehiagori nioen: Jakina ba Orereta zuon herriko izena dela, baina ez ordea herriarena. Nire harridura gazteei “herriko” eta “herriaren” arteko bereizkuntza ulerkaitz zitzaiela ohartzean; baina, ez ordea zaharragoei, zeren hauek bazekiten deklinabidea behar bezala erabiltzen.

Horrek bultzatu ninduen “Erreenteriaz zenbait ohar” artikulu hura idaztera (ikus *Egan*, 1985. urteko 3-4 zenb., 187-189. orr.).

Garai haretan, Koldo Mitxelena zena eta biok ginen *Egan* aldizkariaren zuzendari, eta artikulu harek eman zion aukera Euskaltzaindiko batzarrean “Eratorbidea eta deklinabidea” zeritzan txostena, 1986ko otsailaren 28an aurkezteko (ikus *Euskera*, XXXI, 1986, 535-541. orr.). Txosten hortan zehatz aitortu zigun: “Erreenteria da gure herriaren izena”, *Euskera* agerkari horren 537. orrialdean irakur dezakegunez. Txosten hori ikus berrargitaratua Julio Urkixo Mintegiak Mitxelenaren lanetarik anitz bildu zituen *Sobre historia de la lengua vasca* (1988) deritzanaren II. liburukiko, 674-679. orrialdeetan.

Baina hori ez zen lehen aldia gure hizkuntzalari jakitun hura Erreenteria izenez arduratzten zena.

Euskaltzaindiak 1979an argitaratu zuen *Euskal Herriko Udalen Izendegia* egikeran Onomastika batzordeko ginelon buru zen Koldo Mitxelena eta hor zetorren 77. orrialdean “Erreenteria” izen jatortzat gomendaturik. Liburutxo horren hitzaurrea Koldo berak egina zen eta hara bertan, deklinabidez zenbait ohar egin ondorean, zer zioen: “Izen zahar, berri eta berriagoekin ere izan dugu auzi latza. *Erreenteria* izan da betidanik, zenbait erregela berri gora-behera, Gipuzkoako hiriarenaz gainera, Bizkaiko bi auzoren izena”.

Geroago, Arabaren sorreraz Gasteizen antolatu ziren hitzaldietan aurkeztu zuen “Estratos en la toponimia alavesa” zeritzan lana. Ikus, *La formación de Alava. Congreso de Estudios Históricos* (1984), 279-288. orrialdeetan. Lan hau ere bildua dator *Sobre historia de la lengua vasca* (1988) deritzan sail hartan. Eta, bigarren liburukiko 605. orrialdean, hara hitzez hitz zer zioen: “La historia

a secas permite a veces, si no con frecuencia, dar fechas absolutas para algunos hechos: así en ciertas épocas, por ejemplo en nuestro país por los siglos XI-XV, no son raros los bautizos públicos de poblaciones. Por citar un caso que me toca de cerca, se conoce el año del siglo XIV en que se constituyó como ente público, dentro del valle de Oyarzun, Villanueva de Oiarso, en un paraje que ya se llamaba Orereta. Se sabe también que ese núcleo de población ya llevaba su nombre actual, Rentería / Erreenteria, no demasiados años más tarde, y no porque se lo diera alguien constituido en autoridad, sino porque lo recibió "del pueblo", por decirlo así, ya que no podemos caracterizar con mayor precisión un *se impersonal*. Conocemos además, o adivinamos con probabilidad próxima a uno, la razón de la denominación, igual a la que, seguramente por el mismo motivo, llevan dos núcleos de población de Vizcaya. También nos consta, por seguir por el mismo camino, que *Contrasta*, hoy en Alava, es nombre que aparece más tarde que *Sabando*, por ejemplo, que ya se documenta en el siglo XI".

"En realidad, con todo, y volvemos a *Villanueva de Oiarso* y a su denominación más reciente, no es mucho lo que nos queda en las manos si cribamos la información. Tenemos ese nombre complejo, de primer elemento importado (con fundamento *in re*, pero también en la moda) y cuyo segundo miembro se documenta en época romana, ya durante el Principado. Asistimos, después, a la aparición de un nuevo nombre, que ya se había convertido en nombre común, no sabemos desde cuándo, en la lengua vasca misma. *Erreenteria* era préstamo incorporado a la lengua que adoptó la voz, aceptado y reconocido como bien mostrencio, que no sabemos si en este caso va o no determinado: *Erreenteria*, sin otra precisión, es ambiguo en ese sentido, y en romance se da tanto *Rentería* como *La Rentería*".

Inor ez omen da profeta bere herrian. Hori gertatzen ote da ba mundu osoan ospe handia hartzera heldu zen gure hizkuntzalari honekin ere ? Non eta bere herrian hain zuzen.

Ulertu ezinezkoak zaizkit hiri-izen honek sortu dituen iskanbilak. Bada-kigu hori baino lehenagotik Orereta toki-izen bazela hor zegoela eta oraindik ere badela. Bainaz beste gauza bat da hiri-izena. XIV. mendearren lehen partean hiri izendatu zenean "Concejo de Oiarso" zen. Gero, Oiartzunekin nahasterik ez sortzeko edo gure foruen arabera Erreenteria (aduana bezala) hor zelako, hiriagandik izen hau hartu zuen, ez kanpotik inork beharturik. Izen hau erro-mantze hizkuntzetatik eratorria dela ? Ez gaitu horrek harritu behar eta are gu-tiago iztu. Hitzak, hitz soil asko bezala, hizkuntzen arteko prestakuntzak dira. Gainera, *erreenteria* hitzak, gazteleraez ez du euskaran duen esan nahiaren zentzu bera.

Erreenteria hitza euskalduna den ala ez zalantzan jarri duenik ere bada. Azaleko itxuraz hori ematen bai du. Bainaz ikus dezagun R.M. Azkueren *Diccionario Vasco Español-Francés* (1905-1906) delakoak hortaz zer dioen: Erren-

teria (B, G), aduana, douane. (??) (*Zeinbat itzaiñak, ikatzak olara eroaten, erreenterietatik mea ekarten ? ¿cuanto (no ganan) los boyeros, llevando carbón á la herrería, trayendo mineral de las aduanas ? combien (ne gagnent pas) les bouriers, en apportant du charbon à la forge et du minerari des douanes ?* (Per. Ab. 129-4). Erreferentzia hau, J.A. Mogelen *Peru Abarka* liburutikakoa da, eta erabiltzeko arrazoik aski izango zuen ola-zaharrak bizirik zeuden garaian eta Ondarruko Erreenteria Markinatik hain hurbil zuenez.

Aduana gisa erabili zen foruen jabe ginelarik Bizkai-Gipuzkoetan, zeren Spainiako erresumaren aduanak Ebron bai zeuden. Horregatik, izen hori, bere sustraiz latinetikakoa bada ere, hemen, gure historiaren une haien lekuko, euskarara eratorria eta bertan mamitua da. Ez da batere harritzeko Bizkaia eta Gipuzkoaren itsas-hegaletan, ibaiak itsasorantz irteten diren ingurueta, portu zirenetan esan genezake, izenok hain kokaturik egotea. Bilbo, Bermio, Axangiz, Ondarrua eta abar. Baino bereziki Gipuzkoan, hiri handi batek izen hori hartu duenezkero.

Badakit izen honek Gipuzkoan auziak sortu dituela, baita ere badakit kasminek zer diren taldekerietan aritzen direnen artean. “Plaza eta Enparantza ez dira gauza bera” idaztean agertu nuen bezala (ikus *Egan*, 1984, 1-2 zenb., 121. or.). Hala ere, arrazoizkoa deritzadanari ez diot ukorik egingo.

Gainera, batak bestea ez du ukatzen. Historiaz aritu izan den edonork daki, bazela toki bat Orereta, eta oso ongi zioen “Orereta gure herriko izena da” hormetan iragarri zuenak. Beste gauza bat da herriaren izena izatea. Herriko eta herriaren ez bai dira gauza bera. Hala ere, aitor dezadan saltsa horietan sartzeko gogorik eza. Bai hordea, hor zehar barreiatu diren liburu eta liburuxkei buruz zenbait argitasun ematea.

Aldez aurretik agertu beharrezkoa zait Euskaltzaindiak, iritzia eskatzen zaionean, gomendioa ematen duela, baina Udal bakoitzak eskubide osoa duela jaramon egin ala ez. Lege zuzenaren arabera, Udalari dagokio hautapena.

Ondorean, Erreenteria hitzaren euskalduntasuna agertuz, historian zehar izan dituen zenbait ohar eskainiko ditut.

Xenpelarrek ez zuen kezkak eta axolarik gabe barra-barra erabili zuen bere bertsoetan Erreenteria. Ba ote zekien Orereta zer zenik, kale-izen bat edo ezik ? Iparragirri egin zion desafio hartan behintzat honako hau zioen: “...Erreenterian bizi naiz eta egin zaidazu bisita”. Luis Jauregi “Jautarkol” olerkariagatik beste horrenbeste esango nuke. Biok ez ote ziren ba erreenteriar jatorrak?

Renteria Euskal Herrian sortutako deitura da. Besteak beste, aski ospetsua Erreenteriaren historian, 1526. urtean itsasoetan buruzagi agertuz Ibiza uharte inguruan Barbarroja-ren armada autsi zuena, Martin de Renteria Uranzu erreenteriarrak. Egintza horregatik, 1529an Karlos V. enperatoreak etsaien galeoiak bere armarrrian jartzeko baimena eman zion gizon hura.

Nonbait, Bizkaian lehenagotik ziren deitura horretakoak. García Carraffa anaiak *El Solar Vasco-Navarro* deritzan obran diotenez, Bermio, Bakio, Axangiz eta Ondarruan dira Renteria deituren jatorriak. Guk ezagutzen dugunik zaharrena ordea Bakioko Iñigo de la Renteria da, 1422. urtean hil zuten hora, Lope García de Salazarek *Las Bienandanzas e Fortunas-en* dakarrenez (Lib. XXII, fol. 85, c. 2.). Eta Gorgonio Renteria (1868-1940) Bizkaiko euskal idazle oso ezaguna da gure literaturaz zerbait dakiarentzat.

Gauza hauek behar bezala bideratzeko, alderdikerietan erortzea ez da modurik egokiena, talde batentzat arrazoi guziak alde batera doazen neurri beraen, beste batentzat guztiz bestaldera; bakoitzaren burukideek markatzen dituzten kontsignen arabera, baina arrazoietara makurtu gabe, ez buru eta ez anka. Eta, leloenak ere badaki hori ez dela bidezkoa. Bidezko eta legezko dena, zera da, haserreak sortarazi gabe, Udalak berak demokratikoki erabakitzea, Euskaltzaindiaren gomendiozko *Erreenteria* jarraitu ala ez.

Oreretaren alde erabili diren aburuak, maizenik, beren laneri Renteria edo Erreenteria izenburuz edo tituluz erabili dutenak dira. Titulu hautaketa horrek bedorrekin ote dio Erreenteriari arrazoia ematen? Zeren egile horiek ez bai zuten hiriaren identifikatzerako aukera hoberik.

Ez dut jo beharrik Ptolomeo-ren aipamenezko *Oeasonera*, ez eta Plinio-ren *Olarso-ra*, baina bai historia aldetik aztertzeko hain oinarritzko iruditzen zaidan K. Etxegarairen *Investigaciones Históricas referentes a Guipúzcoa* (1893) lanera, zeren hor bai dator 162tik 214ra bitarteko orrialdeetan “Rentería” deritzan kapitulu bikain bat. Hor jasotzen dira Juan Ig. de Gamón eta J. Vargas Ponce-ren artean gai horri buruz gurutzatu zituzten gutun ageriak. Oiarso edo Oiarson harana Bidasoa ibaitik Urumea arteko eskualdea omen zen, baina antzinako lurralte hura mugatzen hasi zirenean haranak bere titulua galdu omen zuen Oiarsoko Kontzejuarena hartzeako: “Cuando comenzó a limitarse la extensión del Valle de Olearso, y perdido este título, se llamó Concejo de Oiarso”.

Gero, 1320an errege San Fernandok hiri-bildutzaren forua ematean “Concejo de Oiarso” horrentzat izan zen, Orereta edo Renteria zen lekuaren: “fue en tiempos más antiguos el asiento del Concejo de Oiarso” hala dionez 164. orrialdean. Segidan beste honako hau gehituaz: “Explica cómo nuestro Pueblo, además de Orereta o Rentería, tuvo el nombre de Oiarso u Oiarson”. Hala ere, behin eta berriz aipatuko da antzinatik eta anitz urtez “Villa de Rentería y tierra de Oyarzun” bezala ezagutu zirela.

Gauza bat dago argi, Erreenteria herriak aranzel eskubideak zituela bere lonjarekin eta hortik eman zitzaiola izena (“lonja y arancel de derechos de la villa” zelakoaren 1497. urteko aipamen bat liburu berean dator, 170. orrialdean). Izen hori, euskalduna ez ezik Euskar Herriak bere foruen zuzena indarrean zegoela hartua da. Hori da historiaren arrazoia, baina baita ere garai haie-

tatik bai herriaren artean eta bai herbesteetan iraupenaren berezko indarraren jabe izatean.

Mailaz, nahastu ezinezkoak dira toki-izena eta herri-izena. Horregatik, nire aburuz, Erreenteriaren ordez Oiarso edo Oiarson jarri nahi izatea ere zentzu-nezkoa zen, herri izen mailan inoiz izan ez duen Orereta toki-izena jartzea baino. Berriz diot, argi eta garbi dagoela, historian zehar, herri edo hiri izenez Oiarso eta Rentería / Erreenteria izan direla.

GRAMATIKA

‘ARDATZ’ ITZULPEN ZERBITZUTIK JASOTAKO HIZKUNTZ KONTSULTA.

GRAMATIKA BATZORDEAREN ERANTZUN-TXOSTENA

Gasteiz, 1997-VI-20

*Jesús Mari Makazaga,
Gramatika batzordeko idazkaria*

Honela formatua iritsi da zalantza:

ONARGARRIA AL DA BALDINTZA HIPOTETIKOA IRAGANEAN
DAGOEN ESALDI BATEAN? HONAKO HAU IZANGO LITZATEKE
ADIBIDEA:

1. Nik gaur zera esan dut:

“Loteria tokatuko balitzait, kotxe bat erosiko nuke”

2. Hurrengo egunean, eta zozketa bihar dela aintzat hartuta, onargarria al
litzateke horrelakorik erabiltzea?

*“Atzo esan zuen, loteria tokatuko balitzait (balitzaio), kotxe bat ero-
siko nukeela (zukeela)”*

Gramatika batzordearen ustez onargarria da goiko adibide hau; alabaina,
horrekin batera beste hau ere onar daiteke:

*“Atzo esan nuen (zuen), loteria tokatuko balitzait (balitzaio) kotxe bat ero-
siko nuela (zuela)”.*

Era honetara jarraitzen du hizkuntz-kontsultak:

3. Beste era batean azalduta, onargarria al da ondoko esaldion arteko ez-
berdintasuna egitea?

3.1. *“Atzo esan nuen, loteria tokatzen bazitzaian, kotxe bat erosiko nuela”*. (Ekintza burutua da eta jakintzat ematen dut ez zaidala tokatu).

3.2. *“Atzo esan nuen, loteria tokatu izan balitzait, kotxe bat erosiko nu-
keeela / nuela”*. (Ekintza burutua da eta jakintzat ematen dut ez zaidala tokatu).

3.3. *“Atzo esan nuen, loteria tokatuko balitzait, kotxe bat erosiko nukee-
la”*. (Ekintza ez da burutua eta, zozketa oraindik egin ez denez, loteria toka-
tzeko aukera dago).

3.4. “*Atzo esan nuen, loteria tokatzen bazait, kotxe bat erosiko dudala*”. (Ekintza ez da burutu eta, zozketa oraindik egin ez denez, loteria tokatzeko aukera dago).

Hona hemen Gramatika batzordeak perpaus bakoitzari buruz egindako iruzkin, ohar edo zuzenketak:

3.1. Perpaus honen azpian bi egitura egon daitezke:

- ... tokatzen bazait, ... erosiko dut
- ... tokatuko balitzait, ... erosiko nuke

Edozein kasutan ere, ekintza burutua izan daiteke, baina ez nahitaez; burutua dela dakigun ekintza bakarra *esan* aditzak adierazten duena da. Parentesi artean ematen den azalpena gehiegizkoa dela esango genuke: “ekintza burutua da” (ez nahitaez) eta “jakintzat ematen dut ez zaidala tokatu” (ez nahitaez).

3.2. Bi egitura dira hemen ere posible:

- ... tokatu izan balitzait (balitzao), kotxe bat erosiko nukeela (zukeela)
- ... tokatu izan balitzait (balitzao), kotxe bat erosiko nuela (zuela)

Kasu honetan garbi dago esan zuena esan zuenerako ez zitzaiola loteria tokatu.

3.3. Adibidearen bi aukerak hasieran (2. puntuau) eman ditugu.

3.4. Adibidean ere bi egitura onar litezke (denbora-komuztadurarekin bata, eta komuztadurarik gabe bestea):

- ... tokatzen bazait, kotxe bat erosiko dudala.
- ... tokatzen bazait, kotxe bat erosiko nuela.

Gatozen argi gehiago ekar diezagukeen beste adibide batera:

Javier Iruretag honako hau esan zuen partidu aurretik:

- a) *Irabazten badugu, Europara joango gara.*
- b) *Irabaziko bagenu, Europara joango ginateke.*

Iraganeko zehar-estiloan jartzeko -ela sartu besterik ez dugu:

- a) *Iruretag esan zuen partidua irabazten bazuten, Europara joango zi-rela.*
- b) *Iruretag esan zuen partidua irabaziko balute, Europara joango liratekeela.*

Edozein kasutan ere, ez dago partiduan zer gertatu den jakiteko modurik, zehar-estiloan jasotzen ari garena partiduaren aurretek esandakoa soil-soilik baita (desberdintasuna da oraingo honetan iraganean ematen dugula).

Azkenik, gogorarazi nahi genuke ez dagoela beti gaztelania-euskara balio-kidetzarik egiterik; ez dagoela gaztelaniazko baldintza eta adizkeraren balio-kidetza sistematikorik egiterik kasu honetan euskaraz; euskarak bere sistema du eta gaztelaniak berea, eta, zorionez edo zoritxarrez, batzuetan desberdin egituratzen du hizkuntza bakoitzak informazioa. Hori dela eta, ez dago itzulpen-gintzarako dotrina jakinik ematerik (gaztelaniazko X egitura hau euskarazko Y egitura honi dagokio, eta Z egitura hau euskarazko beste bati) kasu askotan.

BERASTEGIKO UDALAREN HIZKUNTZ KONTSULTA.

GRAMATIKA BATZORDEAREN ERANTZUN-TXOSTENA

Gasteiz, 1997-VI-20

*Jesus Mari Makazaga,
Gramatika batzordeko idazkaria*

NOBLEZA CON LIBERTAD herriko armarriko gaztelaniazko testuaren euskal ordain jatorra zein izan litekeen galdetzen zen Berastegiko Udaleko gutunean. Gramatika batzordearen ustez honako hau izan daiteke ordain egoki bat:

LEIALTASUNA ETA ASKATASUNA

Eta horrekin batera egokitzat joko genuke ondoko hau ere:

LEIAL ETA ASKE

Gutunean proposatutako egiturak (*Leialtasunet askatasuna eta Askatasunet leialtasuna*) ez dira, batzordearen ustez, tradiziokoak; kasu honetan bi izeinen arteko erlazioa nagusiki kopulatiboa dela iruditzen zaio batzordeari.

SAN VIATOR KOMUNITATEKO ANGEL M.^a IPIÑAREN HIZKUNTZ KONTSULTA.

GRAMATIKA BATZORDEAREN ERANTZUN-TXOSTENA

Gasteiz, 1997-XI-7

Angel M.^a Ipiña jaun agurgarria:

Onomastika eta Hiztegiko batzordeetara bezala gurera ere iritsi zaigu zuk bidalitako gutuna. “Clérigos de San Viator” Kongregazioaren izena euskaraz nola litzatekeen galdezen duzu bertan.

Gramatika batzordeak auziaren arlo gramaticalaz bakarrik eman dezake bere iritzia, eta honako hau da: aho batez erabaki du *San Viatorren* litzatekeela forma egokia, eta ez *San Viatorko* nahiz *San Viatorreko*.

“Clérigos” hitzaren ordaina aurkitzea, berriz, ez dagokio Gramatika batzordeari, eta, guk baino hobeto erabakiko dutelakoan, beste batzordeentzat uztea erabakai dugu eginkizun hori.

Jaso ezazu gure agurrik zintzoena.

Jesus Mari Makazaga,
Gramatika batzordeko idazkaria

LOIOLA IRRATIA

**LAXARO AZKUNE (HERRI IRRATIA) JAUNAK
EGINDAKO HIZKUNTZ KONTSULTA:
GRAMATIKA BATZORDEAREN ERANTZUN-TXOSTENA**

Gasteizen, 1997ko abenduaren 2an.

Agur, Laxaro:

Zure gutuna jaso ondoren Gramatika batzordearen azaroko bilkuran eztabaidatu ditugu han biltzen zenituen zalantzak. Gatozen, bada, bileran Gramatika batzordeak erabakitako jasotzera.

Zure gutunean ongi diozun bezala, Euskaltzaindiaren arauetan ontzat emanen dira *hirurak eta laurden* eta *hiru eta laurdenak*, biak. Era berean, *hirurak eta laurdenetan* eta *hiru eta laurdenetan* ere. Galdetzen diguzu ea gaizki da goen zuk emandako *hirurak eta laurdenean*, minutuekin egiten den bezala. Kontua da minutuak erabiltzen direnean ez bezala, *laurden* hitza erabiltzen de nean mugagabeen erabiltzen dela normalean. Alegia, *hirurak eta laurden* (-ø) da esatea da usadio hedatuena, mugagabeen. Beraz, mugagabeko beste sintagma guztiak bezala, -(e)tan hondarkia eransten zaio. Honek ez du esan nahi, leku desberdinetan erabiltzen den neurrian, gaizki dagoenik *hirurak eta laurdenean*, Euskaltzaindiak batasunerako mugagabeko formak hobetsi nahi izan dituela baizik.

Horren ondoren, galdetzen diguzu ea *hamarrak laurden gutxian* forma gaizki dagoen. Ez dugu uste gaizki dagoela esan daitekeenik, forma hori ere erabiltzen baita. Hala ere, batasunerako *hamarrak laurden gutxitan* (mugagabeko forma) bultzatzea erabaki du Euskaltzaindiak kasu honetan ere, mugagabeko erabilera (*hamarrak laurden gutxi d(ir)a*) izaki forma hedatuena.

Zure zalantzak argi geratu direlako esperantzan, hurrengo batera arte.

Jesus Mari Makazaga,
Gramatika batzordeko idazkaria

EUSKO LEGBILTZARREKO ERREDAKTOREAK. EUSKO LEGBILTZARRA

**EUSKO LEGBILTZARREKO ERREDAKZIOTIK
EGINDAKO HIZKUNTZ KONTSULTA:
GRAMATIKA BATZORDEAREN ERANTZUN-TXOSTENA**

Gasteizen, 1997ko abenduaren 2an.

Agur t'erdi:

Zuen gutuna jaso ondoren Gramatika batzordearen azaroko bilkuran eztabaidatu ditugu han jasotzen zenituzten zalantzak. Gatozen, bada, besterik gabe ondorengo lerrootan laburbiltzera bilera hartan Gramatika batzordeak era-bikitakoa.

Gutuneko 1, 2, 3 eta 4. puntuen artean ezin esan genezake horietako bat ere gaitzestekoa denik. Izatekotan ere, hirugarrena (*gauerdiko ordu bata da*) izango litzateke zalantzagarriena. Gramatikalki eragozpenik ez lukeen arren, ohiturari jarraituz ez deritzogu oso erabilgarria egitura horri. 3 eta 4 eigurez den bezanbatean, Gramatika batzordeak beste proposamen bat egin nahi luke, gure ustetan erabiliena: *Goizeko ordu bata*.

Gutuneko hurrengo galderari (“00:30 *gauerditan* ... zuzen dago? Bide beretik, 12:30 ‘eguerditan’ irakurriko genuke”) erantzunez, jakinarazi nahi dizuegu seguruenik errata baten aurrean gaudela; ez zela hori arautzat eman nahi izan zena. Argi dago aurreko perpusean esandakotik (“00:00, *gaueko nahiz gauerdiko hamabiak irakurriko dugu*”) ondorioztatzen dena ez dela 00:30. *gauerditan edo gaueko hamabi eta erditan*, honako beste hau baizik: *gauerdiko edo gaueko hamabi eta erditan*. Beraz, -ko atzizkia behar zuen lekuaren eman da ezustean Euskaltzaindiaren arauan.

5, 6, 7 eta 8. galderei dagokienean, pluraleko komunztaduraren aldeko agertzen da Gramatika batzordea. Beraz, *Ordu bata eta bat dira, ordu bata eta minutu bat dira, ordu bata eta bi dira eta ordu bata eta bi minutu dira*. Horri gaineratuz, batzordeak jakinarazi nahi du *ordu bata eta (minutu) bat dira* bezalakoak ez direla erabili izan euskaraz (ordua oso zehazki eman nahi ez dugunean behintzat —lasterketaren batean edo), eta bai *ordu bata pasea da* edo *ordu bata da* formak.

8. adibidearen ondorengo galderari (“zilegi al da ‘minutu’ gehitzea?”), baietz erantzungo genioke, baina ezinbestean bakarrik erabiltzekoa dela gai-

neratuz. Erabilera oso formalean onargarria litzateke, baina ez da euskaraz erabiltzen den forma normalena edo arruntena.

Minutu hitza erabiltzekotan, zuek ematen duzuen bezala erabili beharko litzatekeela iruditzen zaigu, *ordu bata eta hiru minutuan*, *ordu bata eta hiru minututik*, alegia. *Seiak eta bost minututan* bezalakoak ez lirateke *Zer ordutan?* galderaren erantzun. Zerbait izatekotan, iraupena-edo adierazteko egiturak lirateke (*bi ordutan egon naiz Mikelen zain*, adibidez).

9 eta 10. adibideetan aditzaren pluraleko komunztadura litzateke egokiena gure ustetan.

12. puntuaren ematen dituzuen formak (*09.50ean*, *9.51n*) onargarriak liratene; ez, ordea, ondorengo galderan ematen duzuena: *9.50ean* litzateke hobesteko forma eta ez, *9.50etan*.

Zuen zalantzak argi geratu direlako esperantzan, hurrengo batera arte.

Jesus Mari Makazaga,
Gramatika batzordeko idazkaria

JAGON SAILA

Oñati, Arantzazuko bilera, 1997ko martxoaren 14koa

EUSKARAREN KALITATEA: ZUZENTASUNA ETA EGOKITASUNA

*Oñati/Arantzazu, 1997-III-14
Joxe Ramon Zubimendi,
Jagon batzordekidea*

Agur, batzordekideok! Txostenaren sarrera gisa, Jagon sailaren egitasmoa (Euskaltzaindiak onartua) hitz gutxitan bildu eta laburpen-eskema bat prestatu dizuet. Asmatuko ahal nuen!

JAGON SAILAREN ARDURAPEKO HIRU EGINKIZUNAK

1. Euskararen erabilera bermatu eta zabaltzen saiatu [*status*, kantitatea].
2. Euskararen erabilera zuzena eta egokia eragin [*corpus*, kalitatea].
 - 2.1. Komunikabideetan.
 - 2.2. Irakaskuntzan.
 - 2.3. Kalean (bide-seinaleak, toki-izenak, denda-iragarkiak eta abar).
 - 2.4. Administrazioko idazki ofizialetan.
3. Iker sailaren lana plazaratu.

Ez dut esan nahi Jagon sailak berak egin behar dituenik lan horiek guztiak; baizik eta beroien eragile, bultzatzaile, zirikatzaile, begirale, gidari... izan behar duela. Alegia, zuzendu, bai; kudeatu, ez.

Lehen eginkizuna (*status*) betetzeko lankideak:

- 1.a) Erakunde ofizialak: EAEko Hizkuntza Politikarako Sailordetza, Nafarroako Hizkuntza Politikarako Zuzendaritza, HAEE/IVAP, EUDEL, UEMA eta abarretako Euskara Zerbitzuak...
- 1.b) Ekimen pribatuak: EKB, Bagera elkartea eta gisa berekoak, Arrasate Euskaldundu Dezagun (AED)...

Horiekin guziekin elkarlanean jarduteko bideak asmatu behar dira.

Bigarren eginkizuna (*corpus*) betetzeko jarduerak:

2.a) Irizpide nagusiak finkatu.

- Zuzentasunari dagokionez, oinarrizko arauak eta gormendioak.
- Egokitasunari dagokionez... [zehaztu gabe dago].

2.b) Euskalgintzako lantaldeak koordinatu, alorrez alor, irizpideak bateratuz.

2.c) Erabilera okerrei aurrea hartu (ahal izatera), agintarien laguntzaz.

Hirugarren eginkizuna, Iker sailaren lana plazaratzeko baliabideak:

3.a) Ikastaroak eta argitalpenak.

3.b) Besterik [zehaztu gabe dago].

Hirugarren eginkizuna, bistan denez, bigarrenarekin lotu-lotuta dago.

* * *

Horra hor, okerrik ezean, labur-labur adierazita gure Jagon sailaren ardu-rapeko hiru eginkizunak. Konturatuko zineten noski, bi aldiz ageri dela “zehaztu gabe dago” delako oharra: hain zuzen ere, “2.a” delako azpisailean eta “3.b” delakoan.

Zehazteko dauden bi horietako bat, “3.b” delakoa, Iker sailaren lanak plazaratzeko baliabideei dagokio, eta aurreko bileran hasi ginen aztertzen (Donostian, 1997ko otsailaren 21ean).

Bestea da, “2.a” delakoa da, izan ere, gaurko bilera honetan zehazten hasi behar duguna, eta asmo horrekin idatziak dira bai egungo txostentxo hau, bai zuen eskumenean jarri dudan *Jokaera-liburua*, eta bai Pello Esnalek eta biok ondu genuen *Idazkera-liburua* (ezin eskuratuko dizuet liburu hori; aspaldi agortu baitzen bigarren argitalpena ere).

Has nadin, bada, oinarrizko xehetasunak azaltzen, ahalegina.

EUSKARA ZUZENA ETA EUSKARA EGOKIA

Hasteko, bereizketa formal bat erabaki behar dugu: euskara zuzena eta euskara egokia bereizi behar ditugu. Badakit bien arteko muga ez dela nabari batzueta; are gehiago, badakit mugarik ere ez dagoela beste batzueta: alegia, euskara zuzena eta euskara egokia biak bat direla zenbait kasutan. Hala behar luke beti; baina badakit gramatikazko zuzentasunak ez dakarrela beti berarekin

egokitasuna, eta horregatik bereizi behar ditugu: euskalgintzan ari garenon lanerako tresna izateko.

Bereizketa hori nola ikusten dudan azalduko dizuet, labur-labur.

Euskara zuzena

Euskararen kalitateak bi zutabe nagusi ditu: zuzentasuna eta egokitasuna.

Zer da euskara zuzena? Euskal gramatikaren araberako mintzairia.

Nolakoa da euskara zuzena? Euskararen beraren barne-arauen moldekoia, hizkuntzaren arlo guztietan: ahoskeran, joskeran, hiztegian, ortografian...

Zein da euskara zuzena? Euskaltzaindiari bakarrik dagokionez euskarari buruzko arauak ematea, bat bakarra da euskara zuzena: Euskaltzaindiaren arauen araberakoa.

Zuzentasuna, beraz, zurruna da, zehatza, oinarrizkoa, ororentzakoa eta de-rigorrezkoa, nahitaez. Eredu bakar hori sendo finkatu izana dugu batasunaren emaitzarik behinena eta euskararen etorkizunaren giltzarria. Urrats nagusi hori egina dugu gehienbat, eta ez dugu atzerakorik behar; ezta zirkinik ere!

Zuzentasuna, ordea, ez da nahikoa; testu batzuk ulergaitzak baitira, izan ere, guztiz zuzenak izan arren. Horixe da euskara gordinaren ezaugarria: zuzena da, baina nekez ulertzen da. Eta hauxe da euskara gordinaren emaitza: inkomunikazioa. Horra, euskara batuaren etsairik kaltegarriena; izan ere, zer-tarako balio du hizkuntzak, baldin eta (ulergaitza den heinean) komunikatzeko balio ez badu?

Zuzentasunak, hortaz, laguna behar du osagarri: egokitasuna.

Euskara egokia

Euskara egokia zer den azaldu aurretik, “egoki” hitzaren adiera edota esan-haria gogorarazi nahi dizuet:

egoki (izenondoa, 1591). Helburuari dagokiona, aukeran datorrena, nahi edo behar denaren araberakoa [Ibon Sarasola, *Euskal Hiztegia*].

Ederki adierazia dago, bai horixe! Azalpen horren hiru zatiez baliatuko naiz, hurrenez hurren, euskara egokiaren berri ematen hasteko.

1. Helburuari dagokiona da euskara egokia: zuzena izateaz gain, argi eta garbi ulertzen dena, komunikazioa errazten duena, lehenengoan aditzeko modukoia. Izan ere, mezu-hartzaileak aukera bakarra izaten baitu (gehienetan) mezuua aditzeko; eta mezua “hartu” ezean, ez dago komunikaziorik.

2. Aukeran datorrena da euskara egokia: batetik, une egokian datorrena, euskara zuzena (kanona) sendo finkatu ondoren; bestetik, era egokian datorrena

hautagaiak elkarrekin uztartzera (idatzia eta ahozkoa, klasikoak eta herri-literatura, batua eta euskalkiak, gramatika eta pragmatika, begia eta belarria...).

3. Nahi eta behar denaren araberakoa da euskara egokia: norberaren etxeko eta herriko hizkera ere —“ere” diot— atxiki nahi duenaren araberakoa, euskalgintzako profesionalek (irakasle, kazetari eta abarrek) behar dutenaren araberakoa, komunikaziorako teknologia berrieik ezarri(ko) duten erdi-ahozkotasunak nahitaez behar duenaren araberakoa.

Zuzenaz gain, egokia

Zurruna —zuzenagatik— izateaz gain, malgua da euskara egokia: mailaz mailako errejistroak eta lekuak lekuko berezitasunak onartu eta bideratzeko bezain malgua; baina txokokeria nahasgarriak gaitzetsi eta zapuzteko bezain zurruna.

Bakarra —zuzenagatik— izateaz gain, anitza da euskara egokia; funtsezko batasunak ez baitu galarazi behar aniztasun oparoa (errejistro, berezitasun eta estilo ezberdinak emankortasuna).

Zehatz —zuzenagatik— izateaz gain, iradokizun-eragile ere izan daiteke euskara egokia: esaterako, literaturan. Poesian badira pasarte ilunak, hala nahita, nahas-mahas adierazitakoak: horiek egokiak dira beren horretan. Horrelakoak argi eta garbi itzultzea, adibidez, oso desegokia da; ez baita “nahi edo behar denaren araberakoa”.

Egokia ez da erraza

Argibide nagusi bat, amaitzeko. Euskara egokia ulerterrazakoa da; baina euskara ulerterrazakoa ez da egiten erraza. Euskara ulerterrazakoa argia da, eta oso landua izan ohi da. Euskara erraza, aldiz, oso pobrea izan daiteke. Hortaz, ez nahastu bata bestearekin.

JAGON SAILA ETA EGOKITASUNA

Nola jokatu behar du Euskaltzaindiak egokitasunaren alorrean? Txosten honen hasieran dugu erantzuna, Jagon sailaren bigarren eginkizuna betetzeko jarduerak delakoaren b) azalpenean: “euskalgintzako lantaldeak koordinatuz, alorrez alor eta irizpideak bateratuz”.

Oinarrizko jokaera ere lehen adierazi dut: “zuzendu, bai; kudeatu, ez”.

Esango nuke, hortaz, honen guztiak jakitun jarri behar ditugula euskalgintzako lankideak. Zuzentasunaz arduratzeaz gain, egokitasunaz ere ardura bitez, langintzaka eta eskualdeka antolaturik: denon artean aurkitu eta ibili be-

harreko bidea baitugu hau, denon artean egin beharreko batasunaren bigarren urrats nagusia.

EGA-TIK GORAKO TITULUA

Honako beste gai hauxe ere aztertzen hasi behar genukeela uste dut: EGA-tik gorako titulua. Ni neu ez naiz tituluzalea; baina jende asko ari omen da horrexen eske, eta administrazioan ere zerbaitean beharrean omen dira.

Orain artean adierazi dizuedanaren hari berekoa da nire proposamena:

— Euskarazko Gaitasun Agiria, EGA delako titulua, zuzentasunaren alorreko gaitasun-agiritzat hartu eta dagoen-dagoenean utziko nuke, ezertxo ere aldatu gabe.

— EGOKI edo izeneko titulu berria sortuko nuke egokitasunaren alorreko gaitasun-agiritzat. (Titulu hori akronimo bat da: Euskarazko Gaitasun Onar-pena Komunikaziorako* eta Irakaskuntzarako**).

* “Komunikaziorako” delakoaren barnean honakook sartuko nituzke:

- Kazetariak (eta erakundeetako berri-emaileak).
- Itzultzaila (alor bereziak izan ezik).
- Funtzionarioak (4. edota 5. Hizkuntza Eskakizuna).
- Publizistak (eta erakundeetako iragarkigileak).

** “Irakaskuntzarako” delakoa euskaraz diharduten irakasle guztiei(?) dagokie, eta aztertu egin beharko da, besteak beste, zenbateraino ezagutarazi irakasleei lekuaren lekuko euskalkia.

— EGA titulurik gabe ez legoke EGOKI titulurik ere; euskara zuzenik gabe euskara egokirik ez dagoen bezalaxe.

LITERATURA

DOS SALMOS INEDITOS DE FRANCISCO IGNACIO DE LARDIZABAL

José Garmendia Arruebarrena

Nos es grato ofrecer al lector los dos primeros salmos, inéditos hasta ahora de Francisco Ignacio de Lardizábal, y que obran en el fondo documental de la sede de la Real Academia de la Lengua Vasca en Bilbao.

El título general dice: *Salmoetako liburua*. ¿Son quizás estos dos folios y medio de los salvados entre los numerosos papeles que fueron quemados en la huerta próxima de la casa en que vivió y falleció su hermano el presbítero José María? Fué aquello un gran desaguisado.

Ignacio Belaústegui fué el primero en trazar una semblanza de Lardizábal en *Euskalerría* (año 1901, t. XLIV, pp. 78-82). En esas páginas recoge la tradición del empeño que tenía Lardizábal de anotar en sus cuadernos palabras desconocidas que iba recogiendo de la gente de los caseríos en su habla popular. No vamos a insistir en la gran afición que llenó su breve vida al vascuence. Ahí está su *Gramática Vasca*.

La versión al euskera de dichos salmos es muy ceñida y es una muestra más del buen vascuence que utilizó el autor.

El primer salmo es una breve meditación sobre el destino de los buenos y de los malvados. La composición maneja oposiciones elementales sin apenas matices. Traduce así Lardizábal:

(Aquí se introduce el folio 1, *Salmoetako liburua*. 1. Salmoa).

SALMOETACO LIBURUA

1. Salmoa

1. Zorioneoca gaizguilleen biltzarrean ibilli etzan guizona, ta peccatarien bidean ez gelditu, eztaere izurritoaren (X) esertoquian eseri.
2. Baña Jaunaren leguean bere borondatea, eta onetan gogoetan iduquico duena gau ta egun.

3. Eta izango da ur dijoaceen aldean zuitz landatua becela, bere fruta bere eran emango duena, eta aren ostoac ez dira erorico: eta egungo dituen guztiak zori ona izango dute.
4. Ez onela gaizguilleac, ez onela: baicic lurreten gañetic aiceac daraman autsa becela.
5. Onengatic gaizguilleac ez dirade piztuko juicioan: ez ere pecatariac zuzenen batzarrean.
6. Ceren jaunac zucenen bidea ezagutu zuen: eta gaizguileen bidea galdua izango da.

X pestilenciaren 10-IX

* * *

El segundo salmo se refiere a la entronización de un rey de la dinastía davídica: esta dinastía es portadora de la promesa divina y concreta la alianza de Dios con su pueblo. Es un rey por la gracia de Dios, ungido con el óleo sagrado. Esta promesa dinástica se va volviendo cada vez más hacia el futuro, a una época final, definitiva en las que Dios establecerá su reino, enviará al Mesías, cumpliendo en él todas las promesas hechas a David y llevando a la perfección la alianza con el pueblo.

(Aquí va el sengundo salmo).

A su fin hay que poner. En el folio tercero pone 111 salmoa. Ignoramos si Lardizábal tradujo más o si se proponía ofrecer en vascuence los 150 salmos. Nos ha parecido bien dar a conocer estos dos únicos que conocemos.

11. Salmoa

1. Certaco jendeac orro eguin auten, eta erriac utsquerien gogoetan egon ciraden?
2. Lurreco erregueac alchatu ciran, eta andiac elcartu Jaunaren, eta bere Cristoren contra.
3. Puscatu ditzagun ayen locarriac: eta beren uztarria astindu gugandic.
4. Ceruetan dagoena ayezaz burlatuco da: eta Jaunac farreguingo die.
5. Orduan bere aurrean itz egungo die, eta bere furian turbatuco ditu.

6. Baña ni berac erreguetzat jarria izan naiz Sion aren mendi santuaren gañean, bere aguintera ezaguerazteco.
7. Jaunac esan cidan: Nere semea cera zu, gaur ni gandic sortua izan cera.
8. Esca zadazu, eta emango dizquitzut jendeac jabegaitasuneco, eta zure menpean luraren mugac.
9. Burnizco cigorraz zuzenduko ditut, eta ausico eltzaguillaren ontzia becela.
10. Eta orain entzun zazute, erregueac: icasi ezazute lurra juzgatzen dezuntenoc.
11. Serbitu zazute jauna beldurrez: eta icaraz porta zaitezte beragan
12. Ikasi ezazute, jauna aserratu ez dedin, ta eta bide zucenetic campoan galduac izan etzaitezten.
13. Laster iracequitzen danean bere furia, doatsua argan fiatzen diran guztiac.

111. salmoa



ALGUNAS NOTICIAS INEDITAS SOBRE AGUSTIN PASCUAL ITURRIAGA

José Garmendia Arruebarrena

Digamos que no nos es muy conocida la vida de Iturriaga, llamado el Sarmiento vasco por sus fábulas o *Ipuñak*. Desconocemos muchas etapas de su vida. Sería un buen trabajo de investigación una biografía exhaustiva, que encontraría una dificultad, al haber desaparecido tantos papeles y escritos suyos. Aquí nos proponemos, en primer lugar, seguir su pista existencial, señalando las fechas que conocemos de su vida, en un período muy difícil.

Comencemos por decir que el primer apellido fué Pascual, el segundo Ugalde y el tercero Iturriaga. De origen foráneo, Agustín Pascual nació en Hernani el 31 de enero de 1778, once años más tarde que Iztueta, falleciendo seis años más tarde que el folklorista zaldibitarra, el año 1851, a sus setenta y tres años. Hizo estudios eclesiásticos en el seminario de Andoain, y después en la Universidad de Oñate. Fué después beneficiado en su villa natal de Hernani.

Por ahora, desconocemos cualquier documento referente a los años de la invasión napoleónica hasta el año 1817 en que solicita a la provincia de Guipúzcoa licencia para fundar un colegio privado. Se dedicó a la instrucción y formación de la juventud de Hernani. Su vocación era la labor docente y didáctica, consiguiendo que los alumnos preparados por él triunfaran y sobresalieran entre los demás en la Universidad de Oñate. Por el documento referente al año 1817 sabemos que se había dedicado a enseñar gramática latina a los jóvenes, muchos años antes de ser presbítero. Creó un establecimiento en el que colaboraron un hermano suyo, Cayetano y el maestro y organista Manuel de Larrarte, que enseñaba a leer, escribir música, fuera vocal o instrumental. El explicaba gramática castellana, francesa y latina, la doctrina cristiana, y su hermano Cayetano matemáticas y geografía.

No hace falta decir que Iturriaga conocía las literaturas clásica y moderna y seguía muy atentamente el movimiento intelectual, concurriendo a tertulias, tanto en Hernani como en San Sebastián, a donde acudían personas de muy diversas ideologías. Tal los casos de Iztueta y Fermín Lasala.

Es una gran pena que en la correspondencia hallada, entre Iturriaga e Iztueta, desconozcamos las fechas así como las que dirigió Iztueta a Iturriaga.

De todos modos sigamos en un orden cronológico los hechos que sabemos, y hemos hallado en el archivo diocesano de Pamplona. Ya en 1815 las monjas de Hernani pedían confesores vascongados (Caja 357, n.^o 21). En total eran 21 religiosas.

Desconocemos, ya hemos apuntado, los años en que comenzó la amistad en el fabulista y el folklorista Iztueta. Sin duda alguna hacia 1820. Como después diremos no el año 1823. De ahí en adelante hasta el comienzo de las guerras carlistas en 1833, en que Iturriaga está exiliado en la región vasco-francesa. Iztueta vive en Zaldibia desde 1837 hasta su fallecimiento. Por ello los encuentros para sus charlas en el monte Oriamendi fueron anteriores.

Del año 1829 sabemos que siendo Zuaznabar patrono, en la capellanía colectiva fundada por Juan Bt.^a de Lizaur, vacante por renuncia de su poseedor. D. Agustín Pascual de Iturriaga, ocupa el lugar (Errazu C/2 980, n.^o 23).

Referente al mismo año leemos de la capellanía fundada en Hernani por doña Manuela de Ardetá, vacante por muerte de su poseedor José Elias de Hugalde, que la patrona lo colocaba en Agustín Pascual de Iturriaga. (34 folios, Villar C 2870, n.^o 125). También en la capellanía fundada en ese año por José Ignacio de Arruti se nombraba a Agustín Pascual de Iturriaga, (31 folios, Villar C/ 2870, n.^o 16).

Volvamos al año 1822 en que hay una denuncia contra Iturriaga y otros, en que se acusa a nuestro autor de enciclopedista, volteriano, que echaba a perder a la juventud con su viciada y falsa filosofía. En *Historia de los obispos de Pamplona*, de Gofñi y Gaztambide (siglo XIX, t. LX, pp. 366-367) encontramos estas noticias. Dicen así: “Algún día antes del primero de abril desterró el obispo a D. Agustín Pascual de Iturriaga, beneficiado de Hernani, sin indicarle la causa. Al cabo de un mes... Agustín Pascual pidió perdón al cabildo y pueblo de Hernani, como también a Eugenio Galardi. Pedía a todos que consiguieran del obispo su regreso al seno de su familia, del cabildo y de sus amigos. Viendo el vicario general que se hacía sordo a las súplicas y empeños, sobre todo ignorando la causa que le imputaban, perdió el sueño y apetito y corría el peligro de perder totalmente su salud, y que era un golpe mortal para su pobre madre anciana”.

Ursula Zuaznabar, superiora de las canónigas agustinas de Hernani, se decidió a intervenir confidencialmente ante el Obispo. Hay cartas. Se le contestó que estaban haciendo las diligencias. El 1 de abril fué la fecha en que desapareció de Hernani Agustín Pascual Iturriaga, reapareciendo después de 10 meses y medio, en cuyo tiempo hubo un mutismo total. El 19 de julio se leyó la pastoral del obispo. No salía de casa —se nos dice— y que era apreciado de todos. Pero todo fué inútil.

Hay una memoria que Iturriaga dirigió a las Juntas Generales de Guipúzcoa, reunidas en Mondragón en 1830, en donde denuncia el camino errado que se seguía en el país en materia de vascuence. Iturriaga quería hermanar en la escuela el vascuence y el castellano. La correspondencia que dirige a Iztueta puede ser de esa época hasta su exilio en 1833. Mucho tardaron en cambio las publicaciones de Iturriaga, ya que sus *Diálogos basco-castellanos* para las escuelas de las primeras letras de Guipúzcoa no se publicaron hasta 1842 así como otras obras suyas.

Sin duda, Iturriaga tan amante y esforzado en la enseñanza del euskerá, aprovechó bien el tiempo de su largo exilio en Lapurdi, donde vivió siendo capellán de una marquesa. Es el hecho que algunos trabajos los publicó casi inmediatamente después de su retorno al País Vasco. Alguno, en su pequeña y propia imprenta de Hernani el año 1841 (ya que Baroja estaba en la suya ocupado en otras cosas) como en 1842 y siguientes.

No son exactas las noticias sobre su regreso al País Vasco. Tanto el P. Villasante como el P. Santiago Onaindia sitúan su regreso el año 1842. Así escribe el P. Onaindia, Santiago: "... 1842'an berriro biurtu zan Ernani'ra bere txokoa" (En *Euskal literatura* (11), Etor, p. 261).

Como decimos no es exacta la fecha, ya que Iturriaga, en una carta fechada en Hernani el 7 de noviembre de 1839, habla de la amnistía. Iturriaga regresó inmediatamente al terminar la primera guerra carlista y se integró de lleno e inmediatamente en la sociedad vasca. Hay cartas desde Hernani dirigidas el 7 de agosto de 1840, de 30 de noviembre de 1840, en la que dice haber recibido carta de Iztueta y el trabajo del verbo vizcaíno del P. Zabaleta. En la misma le dice a Iztueta la satisfacción que haya tenido de disfrutar en el campo del abrazo los días gloriosos de que era Ud. tan digno". Ya sabemos que las tres provincias acordaron festejar el aniversario e Iztueta tuvo parte en Bergara con su comparsa. Este aniversario se celebró nada menos que durante 20 años, según leímos en unos documentos en el Archivo de Tolosa. No deja de tener interés lo que en la misma carta escribe: "He apuntado la especie de que deben las provincias preparar premios para los mejores bailarines, jugadores de pelota, tiradores al blanco, coplaris e improvisadores, etc. etc. para los años sucesivos, a manera de los antiguos que establecieron los juegos olímpicos y otros. Sería —continúa— el mejor medio para llamar a la gente y perpetuar la memoria del Convenio".

En fecha 20 de febrero de 1841, desde Hernani a Iztueta habla de Zuaznabar en contestación a sus cartas de 20 y 25 de julio y 1 y 3 de agosto. Claro que del año 1840. Queda pues claro que Iturriaga volvió del exilio en Francia mucho antes que el año 1842. Es lo que ocurrió con la retirada de San Sebastián a Zaldibia, de Iztueta. Se suponía que el año 1840, que es cuando empezó a cobrar seis reales diarios de pensión. Pues, de ningún modo, ya que

Iztueta da poder a su mujer en Villafranca el 10 de agosto de 1837 para otorgar escritura, y al día siguiente, 11, su mujer se hace presente en Villabona para cobrar lo que le tocaba de la herencia paterna.

Mucho queda aún para aclarar las diversas etapas de la vida de Agustín Pascual de Iturriaga. Creo que no están de más algunas precisiones y aclaraciones que hemos hecho sobre el regreso, antes del año, 1842, de nuestro personaje.

DOS PERSONAJES ENFRENTADOS: JUAN IGNACIO DE IZTUETA Y EL RECTOR DE AZPEITIA

José Garmendia Arruebarrena

Después de muchas horas de investigación y con una mirada que abarca muy diversos aspectos, resulta grato el estudio comparativo de las acciones y reacciones, de criterios y procederes, de encuentros o enfrentamientos de las personas.

Ofrecemos hoy al lector las relaciones de varios personajes, entre ellos de un fervoroso e íntimo amigo de Iztueta, y sobre todo, de Ignacio Nicolás de Odriozola, rector que fué, en la época de la residencia del folklorista en Azpeitia de su iglesia parroquial, y más tarde cuando se tornaron y cambiaron los acontecimientos tras el regreso de Fernando VII a España, después de su exilio en Bayona.

Hemos de proceder en este estudio fiándolo todo a la documentación, huyniendo de suposiciones o posturas idealistas o románticas, acercándonos a la más rigurosa realidad. Para valorar nuestras afirmaciones nada mejor que copiar e interpretar los documentos. Y sin más preambulos, vayamos al lugar del encuentro de varios personajes de mucha significación en la vida de Iztueta, y a los cuales no se ha prestado la suficiente y debida atención. Nos referimos en este caso tanto al alguacil Juan Ignacio de Iparraguirre como el rector de Azpeitia, el doctor Ignacio Nicolás de Odriozola. Con razón Jesús Elósegui en su libro sobre Iztueta no deja de consignar la fuerte personalidad del doctor Odriozola cuando escribe: "Estimamos a éste como personalidad francamente interesante para ser estudiada con atención y detalle" (p. 135). A Elósegui le faltó tiempo para llevar a cabo ese estudio que nosotros acometemos, recogiendo todas las noticias que hemos podido encontrar en el Archivo diocesano de Pamplona.

Sabemos que el 6 de diciembre de 1801, Iztueta fué arrestado y confinado en la cárcel de Villafranca de Oria, donde permaneció tan sólo doce días, siendo internado después en la de Tolosa, donde permaneció tres meses y veinte días de duro encierro. El 11 de mayo de 1802 es traladado a la cárcel de Azpeitia. Fué larga la estancia allí, donde le visita el escribano el 3 de mayo de 1804, en requerimiento de su firma al pie de los documentos que presenta como recurso ante la Chancillería de Valladolid y no sería hasta el 24 de febrero de 1805 cuando consigue Iztueta salir de la cárcel, aunque en libertad

condicional, pasando a residir en el domicilio de su cuñado, el molinero Pedro José Armendáriz, para terminar en la vivienda de Juan Ignacio de Iparraguirre, siempre en prisión atenuada a disposición del juez.

Como más tarde veremos grande fué la relación con su “casero”, rebasando los límites de lo que podía unir a un preso con su carcelero. La lectura de una partida de bautismo en los libros parroquiales de Azpeitia nos arroja luz sobre la relación o estrecha amistad que unía a ambos personajes. Llegamos así a la fecha 3 de julio de 1806 en que leemos “Yo el infrascrito rector de Azpeitia bauticé una niña que me dixerón se halló en el orno del caserío Aldakaitz hacia la doce de la noche, vestida con un juboncito blanco y con un lamedor a su lado. La recogió la Justicia, y habiéndome preguntado de su origen la hora en que podría bautizarse, se presentó, según es costumbre, en la oblación de pan, vela y tohalla de cuenta de la Villa. Se llamó Ignacia y fué padrino uno de los alguaciles, Juan Ignacio de Iparraguirre, a quien advertí lo que previene el Ritual. Firmado Don Ignacio Nicolás de Odriozola”.

UNA HISTORIA NOVELESCA

Al margen de esta partida se hallan las siguientes anotaciones: “La partida de Ignacio Iztueta que correspondía extenderse aquí, véase al folio 174 del libro 15 de Bautizados. Nota. Según orden del Sr. Obispo diocesano de 21 de septiembre de 1853, esta niña se halla declarada reconocida y legitimada por hija legítima de Juan Ignacio de Iztueta y D.^a M.^a Concepción de Bengoechea y se ha extendido partida separada al folio 174 del libro 15 de Bautizados de esta Parroquia. Abalía.”

No puede caber la menor duda que Juan Ignacio y Kontxesí intentaron en un principio ocultar su culpable paternidad. La regularización de la inscripción de la criatura se demoró 47 años. Esto es, 38 años después de fallecer Kontxesí y ocho luego de morir Juan Ignacio. Esta tardanza explique quizá que Ignacia que casó con José Antonio de Azpiazu con quien residía en Burgos en 1845, a la hora de su muerte el 3 de febrero de 1859, aparezca como esposa legítima de Juan Bautista Echave, natural de Escoriaza, cuando aún vivía su esposo Juan Antonio de Azpiazu, de quien tenemos cartas en 1859 como colaborador del Príncipe Bonaparte.

Nos hemos apartado un poco del encuentro de la niña por parte del alguacil Iparraguirre. No nos cabe la menor duda que Juan Igancio de Iparraguirre engañó al párroco Odriozola.

Una casa llamada *Aldakaitz*, propiedad del Santuario, está situada —según nos informa el P. José Ramón Eguillo— entre el puente viejo y la tapia de la huerta. Pero ¿es ésta la vieja casería *Aldakaitz*, que con el molino de Loyola y el caserío Munategui estaría situada cerca del actual Albergue, o será la ca-

silla de *Aldakaitz*, que en no sé qué documentos leí hace unos años? se pregunta nuestro amigo.

Pero no sólo es ésto, sino que la misma aparece bautizada por segunda vez el 1 de agosto en la parroquia de Azcoitia. ¿Cabe concebir el hallazgo a las doce de la noche en el orno del caserío *Aldekaitz*, de la criatura por la Justicia. Claro que no sería la *Kontxesi* que había dado a luz la que llevaría a la criatura allí. Tampoco Iztueta, entonces en la prisión de Logroño. Más bien sería el mismo Iparraguirre, quien quiza desde su misma casa la llevaría a la iglesia, inventado ese hallazgo a las doce de la noche. Tampoco ofrece mucha objetividad J. Elósegui al describir que Ignacia desde “su tierna infancia” vivió en San Sebastián. Lo más probable es que fuera ingresada en el asilo de Azpeitia hasta que la familia marchó a San Sebastián el año 1810.

LA AMISTAD DE IZTUETA E IPARRAGUIRRE

Conviene recordar el documento de la fianza carcelera de Juan Ignacio de Iparraguirre a Iztueta. Dice así: “En la villa de Azpeitia a veinte y tres de abril de mil ochocientos y cinco... D. Juan Ignacio de Iparraguirre vecino de esta dicha villa dijo que a fin de que Juan Ignacio de Iztueta preso... pueda removese a otra casa de la que habita, otorga que le recibe en fiado, como carcelero y comentariense al citado Iztueta, del cual se da por entregado a su voluntad... y se obliga a tenerlo en su poder... y devolverlo a donde y cuando por dicho señor Juez u otro competente se le mande...” (Protocolos de Azpeitia, leg. 721. Escribano Felipe Neri de Echalecu). Vemos que Iztueta, en prisión atenuada, pasa de la casa de su cuñado Armendariz a la de Iparraguirre.

Parece que Iztueta había hecho buenas migas con Iparraguirre tan pronto lo conoció. Esta amistad había de durar diez años. Se profesaron mutua fidelidad. También Iparraguirre está presente en la boda de Iztueta con la *Kontxesi* el 9 de febrero de 1808. Por encargo del rector Odriozola, fué fray F. de Echeverría el que había sido delegado por encargo de Odriozola. Pues bien, Juan Ignacio de Iparraguirre figura como testigo.

Al parecer Iparraguirre permanece en Azpeitia, mientras que Iztueta tomó camino para San Sebastián el año 1810. Ya veremos cómo se habían de encontrar de nuevo. Hemos dado con una fianza en fecha 20 de abril de 1813 (registro de escrituras, sección Corregimiento, leg. 733, Archivo Provincial de Tolosa). Dice así: “Fianza que hace Juan Ignacio de Iparraguirre a don José Antonio Suquía para la obtención del título de alguacil. En la villa de Azpeitia y en la fecha indicada se constituyó a José Antonio Suquía, vecino de Alegría, y dijo que para obtener el Real título de Alguacil diligenció que ponga fianza y ofreció por su fiador a Juan Ignacio de Iparraguirre, vecino de esta villa, quien hallándose presente dijo que desempeñaría bien el oficio”. Trae las firmas de Remigio Furundarena, José Gurruchaga y Antonio de Otaegui.

Ya sabemos que Iztueta marchó de Azpeitia a San Sebastián en abril de 1810, acompañado por su mujer e hijos y que pronto dió muestras de una gran actividad comercial, relacionándose con personas destacadas en el comercio donostiarra como la familia Bermingham. También que en el año trágico, que culminó con el asedio y quema de San Sebastián, (del 28 de junio hasta el 31 de agosto), nuestro personaje se encontraba en San Juan de Luz, como él mismo nos revela. Ambos —Iztueta e Iparraguirre— intimaron tanto que siguieron el camino del afrancesamiento, hasta que el año 1814, después de haber vivido juntos en un caserío de San Sebastián, fueron apresados en Tolosa y conducidos a la cárcel. Hemos leído que Iparraguirre fué *afusilado*. En carta fechada el 3 de agosto de 1814, desde la ciudad de Pamplona su amigo Martín de Onrrubia le dice esto tan significativo: “Mi amigo y señor. Alégrome de que se halle bien, ya en el seno de su familia, con tranquilidad... Dios sabe los momentos de peligro que vivió Iztueta”.

Hemos de responder al título que encabeza este trabajo: el enfrentamiento entre Iztueta y el doctor Odriozola. Convendrá que recojamos antes las noticias sobre este Rector de Azpeitia, que siempre antepone a su nombre y apellido el de doctor.

IGNACIO NICOLAS DE ODRIOZOLA

Fué Rector de la iglesia parroquial de Azpeitia y siempre en sus escritos figura como doctor. Tenía la plaza de vicario en propiedad, sin duda desde comienzos del siglo XIX, salvo los años 1810 a 1814, en los que tuvo que andar huído y fueron secuestrados sus bienes. Falleció en 1819.

Ignoramos en qué Universidad alcanzó el grado de doctor. El hecho indiscutible es que muestra una gran personalidad y que está presente en todos los acontecimientos importantes que ocurren en la vida de Azpeitia, durante el primer cuarto del siglo XIX.

Aquí nos interesa el estudio de su persona, en cuanto que tuvo relación con Iztueta en varias ocasiones. Así, en 13 de julio de 1806... “en que bauticé en ella una niña que me dixeron se halló en el orno del caserío de Aldecaitz hacia las doce de la noche pasada, vestida con juboncito blanco y con un lamedor a su lado”... Se trata de Ignacia, hija natural de Iztueta y de Concepción de Bengoechea.

Dos años y medio más tarde, en 9 de febrero de 1808, actúa de ministro en el matrimonio de Iztueta y Kontxesí. Años más tarde, en 1814, actúa como testigo contra Iztueta, acusado de afrancesado y anti-español. Su postura responde a un programa totalmente opuesto al de nuestro folklorista. Sin duda no pudo reprimir el estado de ánimo producido por el abandono forzoso de su vicaría, así como del secuestro y embargo de sus bienes.

Decimos que es interesante el conocimiento de su persona, sobre todo en aquel revuelto mundo social de Azpeitia, de donde tuvieron desmanes de la tropa francesa y del gobierno intruso. Leyendo la documentación del Archivo Diocesano de Pamplona, a la que pertenecía la feligresía de Azpeitia, no nos extraña que nos diga el Padre José Ramon de Eguillor S.J., que en los documentos del Archivo de Loyola —Fondo Altube— aparece el vicario Odriozola, quisquilloso y cascarrabias, en sus relaciones y comentarios sobre los PP. Premonstratenses, que se hicieron cargo del santuario de Loyola durante los años de 1798 a 1806.

Copiamos aquí, en orden cronológico, los datos que en el mencionado Archivo de Pamplona, hemos hallado. El primero corresponde al año 1802 y dice lo siguiente: "El Señor Provisor trasmite a Don Ignacio Nicolás de Odriozola, rector de esa villa, una Real Orden en la que se hacen al vicario, varias admoniciones relativas al hecho de haber mandado paralizar la construcción de vasijas para transportar azogüe a Indias, ocurrida en la fábrica de dicha villa".

El vicario era apoderado de su cuñado Pedro de Allanegui. En la Real Orden se le dice que se ocupe de su ministerio, sin mezclarse en otros asuntos. Hay una larga respuesta de D. Nicolás (1).

Respecto al año 1804 nos encontramos con quejas contra Odriozola del prior del convento de San Agustín de Azpeitia. En cuanto al año 1806, son numerosas las quejas por parte de la villa de Azpeitia, porque Odriozola no cumple con el oficio de predicar. Es ésta, una queja que se repite en la documentación del Archivo Diocesano de Pamplona, respecto a vicarios de otros pueblos.

También el cabildo parroquial está contra Odriozola, porque no comunica al cabildo el día y la hora en que se realizan los entierros. El año 1806, el fiscal eclesiástico acusa a Odriozola de decir cosas inexactas de sus hermanos sacerdotes y de haberse referido, de las mujeres en general, un día domingo, con una palabra indecente y vergonzosa (2).

El vicario Odriozola, ante el escribano Antonio María Sorondo, el 24 de agosto de 1806 (3) concedía poder a Begnino Antonio de Miranda. Procurador de la Real Chancillería de Valladolid, para que hiciera los recursos necesarios ante el Consejo Supremo de Castilla para "remedio de los abusos intolerables que experimenta en su feligresía y las violencias increíbles que sufren los colonos labradores de la misma, por parte de los dueños de las caserías, particularmente a la celebración de los matrimonios, solicitando a ser posible la

(1) Archivo Diocesano de Pamplona. Pendiente. 17 Folios. Secretaría Errazu, C/2.898, n.^o 5

(2) Archivo Diocesano de Pamplona. Secretaría de Errazu C/ 2.942, n.^o 8. Contiene un resumen de declaraciones de testigos y dos cartas. Hay frases en vascuence.

(3) Protocolos de Azpeitia, Legajo 726, p. 34.

extensión de la Cédula a esta provincia de Guipúzcoa, expedida en favor de los labradores de Castilla, la cual, aunque se comunicó a esta provincia, tuvieron mañas y medios para sepultarle, para continuar en sus despotismo con que esclavizan a los infelices..."

En cuanto a 1808 siguen las denuncias; así la villa está contra Odriozola, el cual no cumple con la obligación impuesta por el Concilio de Trento, de predicar el Evangelio todos los domingos. Odriozola no contestó a la petición. Bien es verdad que reconoce su obligación y su falta de cumplimiento, pero alega las causas que le impiden hacerlo: visita a los enfermos, etc. etc. También en este año, Odriozola se muestra contra seis beneficiados, que no han cumplido con el deber de asistencia a enfermos, porque el rector no cumple con la obligación de ponerles caballería para cumplir con ese ministerio. De nuevo el Cabildo se muestra contrario a su rector porque no predica en la Misa mayor en días señalados del año, en algunos casos particulares y ciertos días de difuntos. Hay extensas réplicas del rector. (Errazu. C 2923, n.^o 4.^o).

Un año antes, en 1807, Luis Turpín, de nación francés, residente en Azpeitia, se queja criminalmente contra Nicolás de Odriozola, rector de la parroquial de Azpeitia, el cual injurió realmente a la reputación del querellante, llamándole sobornador y calumniador. El francés tuvo un negocio con un criado del rector sobre devolución de un reloj y el amo salió a defender al criado.

La documentación referente al año 1810 nos revela el tenso ambiente entre los tradicionalistas y conservadores frente a los franceses y el gobierno intruso. Es el hecho de que algunos de Azpeitia fueron deportados a Francia. Así leemos que fueron secuestrados los bienes de Odriozola, y hubo provisión de la rectoría de Azpeitia, vacante por ausencia de su poseedor, Ignacio Nicolás de Odriozola, habiendo el Excmo. Sr. Gobernador de Vizcaya nombrado a D. Ramón de Elorza (4), presbítero residente en San Sebastián, con la carta de tres pensiones, destinadas a tres ex-religiosos. Plaza que le es adjudicada. 12 folios, Navarro C/ 2695, n.^o 19). Por donde anduvo nuestro Odriozola en los años hasta que volvió en 1814 a ocupar de nuevo su plaza.

En 1814, el cabildo de la parroquial de Azpeitia expone que don Manuel Joaquín de Ugalde, presbítero beneficiado de la misma por sus opiniones políticas abandonó su beneficio, refugiándose en San Sebastián, y después, en Francia, en donde ahora reside; que se tome una determinación sobre el beneficio. Ugalde dice desde Pau que no piensa renunciar y que se ponga un sirviente, 16 folios. Navarro C/2720, n.^o 17.

El Sr. Fiscal de Pamplona se muestra contra Manuel Joaquín de Ugalde, presbítero beneficiado, el cual durante la dominación francesa se mostró adicto al gobierno intruso, manifestándose así un sermón el día de San Ignacio. Se nos dice que después pasó a Francia, siguiendo al ejército francés, y al cabo

(4) Es el censor del libros de las damas de Iztueta

de tres años ha regresado, hallándose ahora en Urrestilla. La Real Cámara había dispuesto que se le privase de su beneficio. Pero Ugalde presenta un memorial, en donde explica su conducta. Si pasó a Francia —dice— fué porque los voluntarios de Guipúzcoa fusilaron en Azpeitia a un amigo suyo y con él pensaban hacer lo mismo. 17 folios. c/ Navarro c/ 2.705, n.º 32.

No terminan con ésto las quejas contra Odriozola. El año 1818 la Junta Superior de Expósitos de la Provincia se muestra contra el rector de Azpeitia, porque parece que se había negado al bautizo de un niño expósito.

El año 1819, tras una vida de peleas, aparece vacante la rectoría de Azpeitia por fallecimiento de Odriozola, habiendo sido nombrado Domingo de Echeverria. (80 folios).

Vengamos ya al estudio del enfrentamiento de Odriozola contra Iztueta. Secuestrados sus bienes, Odriozola tuvo que sufrir un duro exilio en Andalucía. Regresado a su parroquia pudo observar el cambio de ambiente que se había verificado tanto en la provincia como en la villa de Azpeitia. Sin duda le asediaron los pronunciamientos. Estuvo presente como testigo en el juicio contra los afrancesados. Entre ellos estaba Iztueta. Conocedor de las andanzas y vida de Iztueta nada tiene que extrañarnos los términos en que se expresa. Y así afirma que conoce a Iztueta, que Iztueta, como se sabe, tuvo una adhesión decidida al enemigo, por su depravada vida anterior, no solo conocida en los Tribunales Reales, sino también en el de Logroño y que según tiene el depONENTE noticias, fué uno de los que intentaron arrestar al Sr. Hostolaza, confesor de su Magestad en ocasión que pasó a esta villa y a la de Azcoitia, estando confinado en San Sebastián con los demás familiares del Rey; que sin duda por éste y otros méritos consiguió de los franceses un empleo de cabo de guardas, o equivalente, en San Sebastián, en donde engrosó e hizo grandes caudales como tiene oído el deponente y esto no puede verificarse sino en términos franceses, que su adhesión, conducta, etc., son demasiadamente públicos y notorios, para que deje de mirarle con aversión todo buen español, amante de su Rey y de su Nación. Está visto que Odriozola seguía bien las pistas de Iztueta.

LEXIKOGRAFIA

**COMMENTAIRE CRITIQUE SUR LES “MATERIALES PARA
UN DICCIONARIO ESTIMOLOGICO VASCO DE LA LENGUA
VASCA”, ASJU XXVII, 1993-1, pp. 321-360 ET 1993-2,
pp. 613-692**

Michel Morvan

P. 321

Iltze ‘clavo’, ‘el clavito que une las dos piezas de una tijera’... Mich., *FHV*, 74 cree que *iltze /ultze* deben la líquida ante consonántica a un cruce con *giltz(a)* ‘clavo’. La comparación con *giltz* ‘llave’ la había hecho Gavel, *RIEV* 12, 261, con ello se aseguraría una *l* como primitiva...

On ne peut que souscrire à l'idée que *iltze* et *giltz* ont quelque chose en commun. Mais Michelena pense à un croisement de deux termes différents. Ce n'est pas vraiment nécessaire. Il est tout à fait possible qu'il s'agisse d'un seul et même terme. Le *g-* initial alternant avec Ø est fréquent en basque (cf. par ex. *Ipuzkoa / Gipuzkoa*, etc.).

P. 322

Ilumini ‘infinitamente’ (falta en Azkue. Lh. lo recoge de Hirib.) *EWBS* lo reúne con elemenia G(Duv.) ‘infinidad, muchedumbre’. La forma que da *elemenia*, la deriva del lat. *levamen*, y lo relaciona con formas románicas como fr. *Ievain*, prov. *levan*, etc. y, para la *e-*, cita como mezclado *elementum*.

On ne voit pas pourquoi le sens d'inflimité, grande quantité aurait un rapport avec *levamen*. Dans *elemenia* il faut peut-être partir d'un composé dérivé de *ele* “troupeau” qui rend compte de la multitude.

P. 322

Illun AN, V, G, *ilhun* BN, L ‘oscuro’... Campión *EE* 22, 338 analiza *il* ‘muerto’ y *(g)une* ‘lugar, coyuntura, momento’. También de *il* ‘morir’ en Guisasola *EE* 22, 432.

C'est en effet Campión qui a cerné de près les bons signifiants de ce composé. Mais le terme *il* désigne ici la lune et non la mort, ce qu'avait vu Bonaparte (voir Azkue, *Dicc.*). On a donc “lieu de lune” ou “moment de lune”

qui d'ailleurs s'oppose fort bien à *egun* "jour" formé certainement de *eg-* "so-leil" et *un* "lieu, moment".

P. 323

Illunzi (*ms* Lond.) 'mimbre' (Bot.), *iruntzi* G 'escoba de mano, escobilla en cierto sentido'.

Aucun commentaire ni aucune proposition d'étymologie ne suit cette entrée.

P. 323

Illurondoko G 'maíz silvestre'.

Aucun commentaire ni aucune proposition d'étymologie ne suit cette entrée. Il faut soit ne pas mettre le terme en entrée d'un dictionnaire étymologique, soit indiquer au moins 'étymologie obscure'.

P. 324

Imilitz BN 'escobita hecha de sorgos' *EWBS* relaciona con fr. *embellis-embellir* (!).

On peut peut-être envisager ici un composé formé avec *imi* 'jonc', variante de *ihi* que l'on rencontre parfois, notamment dans la toponymie.

P. 324

Imore BN 'humor', *imur S* 'id., humedad', *umore* N, V, G, L 'humores, reuma', A N, V, G, R, salac. 'humor, disposición del ánimo', *omore* BN 'humores' (*imore otz, omore otz* BN 'escrofula'), *umorotz* N, V, G, L, R 'id.', *imuriak S* 'mucosidades de los animales'.

C'est la forme *umore* interdialectale et non *imore* du seul BN qui doit être mise en entrée.

P. 325

Imurtxi V, G 'pellizcar', *imurtxikada* V, G, 'pellizco'. Corresponde al mismo grupo que *tximurtxi* V, G, 'pellizco, picadura', *tximur* G 'pellizco' (en el sentido general de 'pliegue, dobladillo de la ropa, arruga', etc.), *tximurtu, atximur(ka)* V, G, *atxumur* V, *atzimur*, etc., algunas de las cuales parecen envolver un sentido expresivo. Cf. *zimur* N, V, G, L, 'arruga, frunce'. Para Mich. *FHV* 291 son más antiguas las formas que comenzaban por *tx-*, *x-*. Analiza el término *atz* 'dedo' en *atzimur, atximur, itximur*, donde el segundo término es naturalmente *zimur* 'arruga'.

On est un peu surpris par cette affirmation de Michelena selon laquelle les formes à *tx-* initial seraient les plus anciennes. On sait au contraire que ces formes sont influencées par le castillan. Ainsi au Moyen Age, on trouve *xipi* ‘petit’, jamais *txipi*.

P. 326

Iñarki AN ‘trozo de carne magra’. De *iñar*. El segundo elemento pudiera ser *aragi* (?) (*igararagi* ?).

Il faut analyser *iñar-ki*. Le morphème *ki* signifie lui-même “matière ou viande” et l’on n’a donc pas besoin de *aragi* comme second membre du composé pour expliquer ce terme.

P. 327

Inbel G, Ginbela G ‘capitel rústico’, ‘parte superior de la columna’. Corominas, 2, 656 ajoute *ginbail* ‘sombrero’ que recoge en L. Mendizabal. Menciona alav. *incapel* ‘capillo del recién bautizado’ que es el vasco *kapela* con un *in* que ve él en *inbel* por cruce.

La notion de “sombrero” pourrait faire penser à un composé de (*e*)*gin* ‘faire’ et de *bel* ‘sombre’. La chute du *g-* initial n’a rien de surprenant en basque.

P. 331

Ingiru V, *inguru* (Leiç. ‘entorno’) ‘contorno, circunferencia’, AN, V, salac. ‘vuelta’, *unguru* R, *üngürü* S, *ingürü* S ‘contorno, en torno’, *ingiratu* V, ‘rodear’ *inguratu* N, V, G, L, S, ‘hacer el rodeo, cercar’ (Oih.) ‘recorrer’...

Il convient de mettre la forme *inguru* en entrée plutôt que le dialectal *ingiru*. C’est la plus répandue.

P. 335

Inpheltatü S ‘injertar’, ‘vacuna’, *enpheltatu* S. Corresponde al occit. y cat. *empeltar* (hay también en arag. *empeltre* ‘injerto’), sobre cuyo discutido origen, v. Corominas 2, 241s. Este autor coloca también aquí V y G *mentu* ‘injerto’ y *mentau* ‘injertar’.

Il conviendrait de vérifier, étant donné la localisation souletine, si le terme n'est pas plus précisément un emprunt au gascon/béarnais.

P. 336

Inputika V ‘insustancial, charlatán’.

Aucun commentaire ni aucune proposition d'étymologie ne suit cette entrée.

P. 337

Intxaur V, G, *insaur* V, *intzaur* S, *intzagor* S, *etzagur / itzagur* R, *etxabur* aezc. (*h*)*el(t)zaur* AN, BN, *giltza(g)ur* N, salac., *inzaur* (Oih., Sauguis), *unsaur* mer. (*untxaur* ms Onate) (*ynsaur* RS) ‘nuez’... Dice Mich. *FHV* 285 que *intxaur* es de tiempos modernos y ambigua, pero que la toponimia y los textos antiguos documentan (*t*)s (*ynsaur* en RS), que la apical ha podido nacer por asimilación en el derivado *in(t)sauti* ‘noguera’ cuyo primer elemento llevaría el sufijo *-tze* (la serie habría sido *in(t)zaur-tze + -di > *in(t)zaur-s-ti > in(t)sauti*). Según este mismo autor se trata acaso de un compuesto con (*h*)*ur* ‘avellana’. Para Uhl. *RIEV* 15, 581 se trata de una palabra de civilización con posibles parientes en muchas lenguas.

Il semble que l’approche de Michelena soit la bonne. Mais si la finale représente *ur* “noisette”, il faut déterminer ce que signifie *intz-*. On peut penser qu’il s’agit de *intz / ihintz* “lieu humide”.

P. 338

Intixiu AN ‘especie de duende o trasgo’. Mich. *FHV*, 68 lo explica por el esp. *hechizo*. Hay también *n* en una variante popular asturiana.

Cette hypothèse est très fragile semble-t-il.

P. 345

Iparrintz R, salac. ‘lluvia fría con viento norte’, ‘agua de la niebla’. v. *ipar*.

Le second élément *intz* n’est pas expliqué. Il s’agit bien sûr de *intz* “humidité”.

P. 345

Iphete BN ‘obeso’ Cf. *iphate*. Sin embargo remite a *bethe*.

Le lien direct avec *bethe* est probable en effet. Nous avons ici un bel exemple de maintien de la sourde grâce à une voyelle prothétique, un phénomène que j’ai bien expliqué dans mon ouvrage *Les origines linguistiques du basque* (Bordeaux, 1996).

P. 347

Ipurdi N, V, G, salac., *iphurdi* L ‘trasero’, AN, V ‘fondo de vasija’, V ‘pie de un árbol’, L ‘ojete de la aguja’, *iperdi* V, *eperdi* V, *epurdi*, AN, *purdi* N ‘trasero’ (‘culo’). La forma *purdi* la da Gavel, *RIEV* 12, 92 en el Baztán y los Aldudes. La coincidencia de esta palabra con el ide. **perd-* ‘peer’ fue señalada ya por Tromb. *Orig.* 140... Il faut ajouter à l’indo-européen les formes ouraliennes (samoyède) *purd*, *purdi* “arrière, derrière”.

P. 350

Irabazi ‘ganar, ganancia’. Lh. lo explica como factitivo de *abatzi* (*abatz*) ‘amontonar’, término que no aparece en Azkue.

On peut aussi envisager des formes disparues **ibazi* **ebazi*, voire un rapport avec *ebatsi* “voler”.

P. 351

Iradailu BN ‘hoz que se emplea para cortar helecho’. De *ira* ‘helecho’ y el románico *dalla* como ya apunta Charencey *RLPhC* 24, 161.

C'est effectivement un emprunt au roman, mais *dalla* peut-il donner *daillu*? Il a dû exister une variante en *-u* dès le roman. Cf. aussi la forme *dalh* et *arredalh* du gascon.

P. 351

Iragaile (Duv- ms.) ‘pasajero’, *iragaitz* L ‘paso, tránsito, acción de pasada’, ‘superficie’ (acepciones que da Azkue con interrogante), *iragan* L ‘pasar, trasladar’, ‘pasar, acontecer’. Cf. *irago*.

On est très surpris de ne pas trouver le verbe *iragan* en entrée! C'est pourtant la place qui lui revient, *iragaile* n'en étant qu'un dérivé.

P. 352

Iraitsi S ‘arrojar, expulsar’, *iraitzi* (Leiç.) ‘tiro’, (Leiç., Dech.) ‘arrojar, expulsar’ ‘despreciar’. Cf. *iraisi*. No puede separarse del grupo *iraitzi* L, S ‘expulsar’, S ‘aventar granos’, ‘colar líquidos’, *ireizi* BN ‘id.’. Es difícil delimitar estos términos, que aunque homófonos, acaso se trate de raíces distintas.

Il est probable que nous ayons affaire ici à un factitif (causatif) du verbe *jeitzi* “traire”.

P. 353

Irakorri V, G, *irakurri* c. ‘leer’, V ‘desgranar habas, mazorcas de maíz, castañas’, etc., G ‘gobernar, cuidar’, *irakurtu* BN, L ‘leer’, *i(r)akur* S, *irakurtü* (cuya *u* explicaría la de *irakur*, según Mich. *FHV* 52), *erakurri* G ‘id.’. La opinión común ve un causativo (vid. *Azkue, infra*). Gavel, *RIEV* 12, 42s. y 228s. interpreta *irakurri* como variante del causativo *erakutsi* ‘hacer ver, mostrar’. Es quizás mejor que el análisis de un primitivo **ikur* que supone Uhl. *gernika-EJ* 1, 577. Sin embargo el concepto ‘hacer ver’ para ‘leer’ parece muy abstracto (v. *erakutsi*). Mich. *Zephyrus* 21-22, 281s. rechaza a Gavel en su suposición de que sea var. de *erakutsi*. “El sentido de ‘leer’ es en este verbo secundario respecto al de ‘desgranar’ (o si se quiere ‘escoger’)”. Como cita

Azkue *Morf.* 181, Arana-Goiri extrajo de *irakurri* la forma *ikurri* “dándole el alcance semántico de significar”.

Puisque *irakurri* est la forme commune à tous les dialectes, il faut la mettre en entrée. De toute façon c'est celle qui est utilisée couramment. Pour le reste, c'est Arana-Goiri qui a raison. La forme *irakurri* est un factitif de *ikurri*, verbe disparu qui réapparaît dans *ikur* “signe”, *ikurriña* “drapeau”. De plus je pense que *ikurri* alternait avec *ikusi* “voir”, comme *erran* alterne avec *esan* par exemple.

P. 359

*Iraurri*² R, *irhaurri* BN ‘una herba de flor amarilla, y alta como la argoma que sirve de alimento al ganado a falta de otra mejor. Tovar sugiere un primer elemento *ira*. Quizá haya que pensar en una variante de *ilaurri* (?)’.

A mon avis il vaut mieux rapprocher simplement *iraurre*² de *iraurre*¹ S ‘desparramar’, ‘preparar la cama del ganado’, L, S ‘derramarse’. D'autant plus que Michelena *FHV* 316 rapproche *iraurgi* BN salac. ‘restos de vegetales con que se hace la cama del ganado y luego el estiércol’ et *iraurekhi*, *iraurgei* ‘divers végétaux pour litière’.

P. 615

Irin N, G, L, R, S ‘harina’, S ‘polen de las flores’, BN ‘polvo de la carcoma’, *iriñ* G (en muchos dialectos es ésta la forma que significa ‘harina la más fina’), *urun* V (*RS*, *Mic.*). A Mich. *FHV* 81 no le parece admisible que proceda del lat. *farina*, como se ha supuesto (vid. *infra*). En ese caso se esperaría, dice, *(*h*)*aria*, *(*h*)*ariña* o, con asimilación, *(*h*)*irina*. “De cualquier modo, se diría que el vocalismo de una de las sílabas de la forma vasca se ha extendido a la otra en las dos variantes”.

Era opinión general que se trataba de un romanismo, así Phillips *U.d. Alph.* 34 V. Eys, Charencey *RPhC* 23, 311 (que alega la forma bearn. *harin*, UhL *RIEV* 3, 481, Unamuno *ZRPh* 17, 142, CGuis. 140, GDiego *Dial.* 204 y, además de otro, Bouda *BKE* 53, que dice seguir a Sch. *RIEV* 7, 326 en favor de un romanismo, frente a Tromb. Ahora bien, lo que en realidad dice Sch. es que la comparación con lat. *farina* (esp. *harina*, gasc. *harie*) no es lo bastante convincente como para eliminar la comparación con el bereb. *aggoren*, *ahoren*, *auren*, *aren*. Formas que compara también Tromb. *Orig.* 124, más ár. *garana* ‘moler el grano’, y cauc. *ür* ‘harina’, además dzawara *guguren* ‘maíz’, lit. *gir-na-* ‘muella de molino’, y hasta lat. *granum*, etc. (!). Este autor quiere señalar la importancia cultural de esta “serie compacta” (?), que compara con el doble sentido de *eo* ‘moler’ y ‘tejer’. De las comparaciones que hace por su parte Wölfel 85 s., juntado las anteriores bereb. (más el canario *aharen*, *haran* ‘harina’) con otras africanas y europeas, pudiera pensarse en una palabra cultural, cosa más que problemática.

Tout le monde se tompe dans le cas purtant assez simple de cette étymologie. Il s'agit en effet tout bonnement d'un terme expressif désignant l'idée de "petite particule". En fait *irin* est une forme dérivée de **pirin*, *piri-*. Cf. aussi la variante *zirin*.

P. 618

Hiros (Ax) 'irascible, colérico' Azkue dice que tanto el radical *hira* como la terminación *-os* parecen exóticas. *FEW* 4, 812 lo da como préstamo del a. prov. *iros*.

Le vieux-provençal *iros* est certes intéressant, mais le terme a dû venir par le gascon. Les auteurs utilisent à tort le terme réducteur de "provençal" pour parler de l'occitan en général.

P. 618

Irotu V 'envejecer', V, G, 'secarse un árbol', *hirotü* S 'id', *hiotu* S 'podrir'.

Aucun commentaire ni aucune étymologie ne suit cette entrée.

P. 618

Irozkai G 'sostén', 'soporte', *irozo* G 'sostener, aguantar' (sin duda origen del primero). Tiene aspecto de causativo.

C'est en effet un causatif, mais il faut déterminer lequel. C'est assez facile. L'idée de "soutien, support" nous amène au verbe de base *jaso* "souffrir, supprimer".

P. 618

Il manque à mon avis une entrée pour le terme *irrisku* "risque".

P. 620

Irunako V 'castaña tardía'.

Aucun commentaire ne suit cette entrée.

P. 620

Irura 'vega, valle'. (Azkue lo recoge de Humboldt *Mithrid.*).

Les auteurs auraient dû signaler l'existence d'une forme *irure* attestée en 1100.

P. 622

Il manque une entrée pour le terme *irrati* "radio", néologisme dont il serait intéressant de donner la composition.

P. 630

Izkira L ‘camarón’ (falta en Azkue), *izkira* AN, V, G, L, *ezkira* V ‘id.’. Corresponde al lat. *squilla*, que se llama en Santander *esquila*, Asturias *esquila*, Vizcaya *quisquila* (y extendido a muchas regiones de España). Se confirma que esta ultima forma es idéntica, pues en *kiskilla*, *kiskilli* veremos cómo también el germ. *esquila* ‘campanilla’ ha tomado esas formas reduplicadas en vasco...

Il n'existe certainement pas de forme germanique *esquila* puisque cette langue ne connaît pas le *e*- prothétique que l'on trouve dans certaines langues romanes comme le français et le castillan, lequel *e*- devant cluster est dû précisément à la présence d'une population pré-latine de type bascoïde qui ne savait pas prononcer les groupes *sk*, *st*, etc.

P. 632

Ispillu² V, G, *espillu* V ‘espejo’, *izpillu*. G Diego *Dial* 204 le da origen lat., pero se trata ya de préstamo románico (*espillo*). Para Hubschmid *ZRPh* 77, 224 se basa en una forma transformada del lat. *speculum*, es decir **speculum*, como mirand. *espeilho*, a. prov. *espelh* y otras formas románicas.

Il serait intéressant, plutôt que de parler encore une fois du vieux-provençal, de vérifier si un terme semblable existait en vieux-castillan par exemple.

P. 634

Ixterbegi, Izterbegi N, S; salac. ‘enemigo’. Los componentes parecen *ister* / *izter* y *begi*, pero EWBS supone una contaminación de **etxar-begi*, de *etsai*.

L'étymologie de ce terme est délicate en effet. Jean Haritschelhar a proposé une forme première *izker-begi* où *izker* serait *ezker* “de travers, gauche” (celui qu'on regarde de travers).

P. 635

Istipu L ‘tropiezo’. No sabemos de dónde saca EWBS la forma *ixtripu*, que haría posible la comparación de Lh. con esp. *estropeo* (con todo poco verosímil). EWBS relaciona con esp. *estrovo*, prov., cat. *estrop*, fr. *étrope*, etc.

La forme *ixtripu* est pourtant très courante en basque!

P. 636

Istu G, Ixtu AN, Iztu AN, Listu AN, Txitu V, G ‘saliva’. Bouda *EJ* 5, 221 compara *tu* AN, *thu* BN, L, *tü* BN, S ‘id.’. También Mich. *FHV* 186. Parece que se trata de voces expresivas o naturales; por eso es innecesaria la hipótesis de dicho autor suponiendo que el primer elemento sería, no el radical *iz* (que

Azkue cree ver en *izpazter*, *izurde* con el significado de ‘agua’, que parece es mejor ‘mar’, v. *itxaso*), sino una forma comparable al circ. *je* ‘boca’.

Il convient de séparer les formes ci-dessus *istu*, etc., certes expressives en effet, de la forme simple *tu* “cracher” que l’on retrouve dans de nombreuses langues d’Eurasie, y compris en chinois et en burushaski.

P. 638

Itain¹ R, Ithain BN, S ‘garrapata’, *iten* salac. ‘id’. Cf. *ikain*, *izain* ‘san-guijuela’. Es inaceptable la comparación de Lh. con lat. *tabanus*, ni fonética ni semánticamente. Bouda EJ 3, 134 compara V *txagin*, *txeuiki* y el primer elemento de *it-euli* ‘tábano’, pero *agin* significa ‘diente’ y el elemento *it-* es *idi* (‘mosca de los bueyes’ lit.). EWBS analiza *it(h)-* ‘buey’ y *than* en relación con prov., a. fr. *tavan*, cat. *tavá*, esp. *tábano* (de lat. *tabanum*)?

L’hypothèse qui consiste à voir *it-* “boeuf” dans le premier élément du composé doit être prise au sérieux. Dans ce cas le composé pourrait être **idi-gain* “sur le boeuf”.

P. 639

It(h)alar S ‘trecho de hierba alrededor de los campos sembrados’, *ithalarr*, *ithelurr* (Lh.). EWBS propone un análisis reconstruyendo **idillur*, de *idi* ‘buey’ y *lurr* ‘tierra’(?).

L’idée de partir de *idi* “boeuf” est bonne en effet. Pour la première forme mentionnée *it(h)alar*, il faut sans aucun doute analyser le second élément du composé à l’aide de *belar* “herbe”.

P. 641

Itoi¹ G ‘gota’, *ithoi* ‘gota de líquido, gotera’. Lafon *Etudes* 82s. la explica de la forma *ita-* que hemos visto como elemento de composición con el cambio en la vocal final, p. ej. *itaixur*. Recoge también formas en *itu-* (cf. s.u. *itogin*), *ituxur* ya citado, y el G *itute* ‘gotera’.

Notons simplement ici que la forme *itugin* existe aussi.

P. 643/644

Iturri V, G, L, R, salac., Ithurri BN, L, Uturri R, Üthurri S ‘fuente’.

Je ne reprendrai pas ici toutes les hypothèses formulées au sujet de ce vieux terme autochtone. J’y ajouterai simplement le vogoul *turri* “couler”.

P. 646

Itxadon/itxaron V, G, Itxaran V, Itxodon/Itxogon G, Itxon V, G, Itxoón G, Utxeden, Itxaun V, Itxain V, Itxoron G, Itxedan AN, Itxeden/Itxelon V, G

‘esperar, aguardar’. Cf. *atxagon*, *atseden*, *atsedon*, *atxo(o)n* ‘descanso’. Van Eys s.u *itxeden* da *etxeden*, *itxedeton*, *itxedoten*, *etxaon*, *etxan*. En *itxeden* propuso como etimología para la segunda parte el verbo *egon* (?). Puede añadirse *etxadon*.

Il n'est pas sûr du tout que *atseden* “repos” ait un rapport avec le verbe étudié ici. Et puisque tant de formes variantes sont citées, ajoutons- y le très courant *itxoin* que les auteurs ont oublié.

P. 650

Itz¹ AN, G, L, aezc., salac., Hitz BN, L, S ‘palabra’, N, G, L ‘promesa’, *hitz* S ‘prometer’, G ‘condición’. Bouda, *BKE* 40 y *HomUrq.* 3, 226 quiere establecer relación con el georg. *pic-i* ‘juramento’ (de lo que hace eco Martinet *Word* 6, 229 y 7, 282, sin aceptarlo), y en *BAP* 16, 38 cree reforzar su propuesta con la comparación, siempre poco demostrable, del V *ipizki* ‘mujer habladora’, que por otro lado al parecer esta en relación con L *iphizta* ‘querella, disputa’.

Le rapprochement souvent cité avec le géorgien *pic-i* me paraît bien peu probant en l'occurrence.

P. 656

Jupu ‘sostén’.

Aucun commentaire ne suit cette entrée.

P. 656

Justa¹ BN, S (arc.) ‘justillo, corpiño’, *jüsta* S ‘vestido ajustado’, *jüxta* S. En relación con el fr. *juste*.

Il conviendrait, avant de choisir le français, de vérifier ce qu'il y a en gascon.

P. 657

*Iz: radical que significa ‘agua’ y que no se usa como independiente. Además de Azkue, Bouda *BuK* 346 (defendiéndose de objeciones de Uhl.) han creído hallar esta raíz en *izaro*, *izpazter*, *izurde*, *izotz*... Braun Iker 1, 215 compara con svano *ni-c*, *li-c* ‘agua’.

Le rapprochement de Braun *Iker* 1, 215 n'a aucune valeur, ne repose sur rien de décelable.

P. 657

Iz¹ V, G ‘junco grande’. Acaso en relación con *ii*, *ihī*.

Il faut ajouter que l'on a aussi des formes *zihi*, *zi* pour “junc”.

P. 657

Izaba L, Izeba N, G, S, Izea BN, Izoa N, L, Izeua S (Oih.) ‘tía’. Podemos considerar *izeba* como más común. Frente a ésta tenemos *izeko* (RS), *iziko* G.

Si c'est *izeba* qui est la forme la plus répandue, alors pourquoi ne figure-t-elle pas en entrée?

P. 667

Izor ‘preñada (la mujer)’, S ‘facultad de procrear’, AN ‘orzuelo’, *izorratu* ‘ponerse en cinta’. Astarloa *Apol.* 302 S. ve “la negación *ez* ‘no’ y el adj. *orr*, *orra* ‘cosa defectuosa’, y todo junto quiere decir ‘no defectuosa’”(!).

Según Lafitte, *FLV* 11, 296, del preverbio *i-* (*i-kusi*, *i-ker-tu*) y la raíz *-zor* ‘dos’, significaría “doble” (vid. *zortzi*). CGuis. 220s. compara el lat. *forda* (!). No es mejor naturalmente Gabelentz 61 que acude al cab. *adriya* ‘dolores de parto’. *EWBS* le atribuye origen románico; reconstruye una forma **enzorr* en relación con esp. *sorra*, *zahorra* ‘lastre’; de ahí *ensorrar*, *sorlar*, *saburrar*, prov. *saorra*, de lat. *saburra* (!).

La proposition de Lafitte reste de loin la meilleure que l'on puisse espérer en l'état actuel des connaissances. Rappelons que “mettre bas” se dit *ereditu*, c'est à-dire litt. “se dédoubler, se diviser par moitié”.

P. 668

Izpegi topónimo: nombre de una alta montaña entre Baigorri y Baztán, de donde se ve el mar. De **iz* y *begi* como analiza *EWBS*.

Cette étymologie paraît bien fantaisiste pour un oronyme. Il vaudrait bien mieux analyser ce nom en *aitz-pe-egi* où *egi* signifie “bord, crête”.

P. 671

Iztergaitz¹ salac. ‘parte superior de la traquearteria, garguero’.

Aucun commentaire ni analyse d'aucune sorte ne suit cette entrée. Il est clair que *izter* signifie ici “gorge”. Cf. aussi *iztersenide*, *izterlehengusu*.

P. 672

Izun² AN ‘trucha’.

Aucun commentaire ne suit cette entrée. Il conviendrait d'examiner le rapport possible de ce terme avec *izokin* “saumon”.

P. 675

Kabarro AN, BN ‘gabarro, enfermedad del ganado’. Cf. occit. *gavar(ri)*. Corominas 2, 605s. lo encuentra en port. y en fr. Este autor se inclina por una etimología pre-romana peninsular u occit., y compara de esta ultima lengua *gabarro* ‘clavo’, cat. *gavarrot* ‘tachuela’, lo que semánticamente parece convenir a ‘úlcera de los cascos de las caballerías’, significación que tiene el esp. *gabarro*.

Pourquoi tous ces détours pour un emprunt direct à l'espagnol qui saute aux yeux?

COMMENTAIRE CRITIQUE SUR LES “MATERIALES PARA UN DICCIONARIO ETIMOLOGICO VASCO”, ASJU, XXVIII, 1994-1, pp. 263-332

Michel Morvan

P. 263

Korreak (falta en Azkue). Sch. *ZRPh*, 34, 293 se pregunta si debe existir aquí un análogo al ital. *correggiato*.

Il est peu probable qu'il faille se préoccuper ici d'une forme italienne. Un emprunt au castillan *correas* suffit à expliquer la forme basque.

P. 263

Korreji ‘corregir’. Según Larrasquet 163, del fr. *corriger* (con metátesis).

Le français n'est pas en cause ici. Nous avons affaire simplement à un emprunt au castillan *corregir*.

P. 264

Korrostokol V ‘palota de madera con que se quita el agua de las lanchas’. Bouda *BAP*, 12, 274 señala primero el elemento expresivo **korrost*, al que antes corresponden formas con otras consonantes iniciales: *purrust* ‘onomatopeya del derrame (de granos)’, *purrustaka* ‘en abundancia’, *burrustaka*, *turrusta*, *zurrusta*, *zirrist*. El segundo elemento es el vasco *ol* ‘tabla’, de **kol*. Ante este nombre no se ajusta la forma adverbial **korrostoko*; podría estar justificada aquí la forma del nombre con dorsal sorda inicial originaria.

En ce qui concerne le second élément *ol* “tabla”, il n'existe aucune preuve certaine que ce terme provienne d'une forme proto-basque **kol*.

P. 264

Kortaitz V, G ‘estiércol’. De *korta* y el vasco *itz* (condición)(?). Derivado: *kortaiztu* V ‘abonar las tierras’, *kortajo* V ‘hábito que tienen muchos animales de comer porquerías y rechazar el pasto’, *kortal* AN ‘cancilla, puerta de los campos’, *kortaloi* ‘basura para estiércol’.

Je ne vois pas en quoi *kortajo*, *kortaloi*, *kortal* sont des dérivés (sic) de *kortaitz*. Ces termes dérivent de *korta*. On aurait même pu leur réserver des entrées particulières.

P. 265

Kosellü BN, S *koxelu* ‘secreto’. Del lat. *consilium* según CGuis. 217 y Lh. Según EWBS del románico. Compara prov. *conselh*, fr. *conseil*.

La comparaison avec le provençal et le français n’apporte rien du tout à cette étymologie.

P. 265

Kosin BN, *kosino* ‘primo’. Del prov. *cosin*, *cozin*; cat. *cosí*, ital. *cugino*; en Coire *cusrin*, *cusdrin*, *cosina*; todos ellos del b. lat. *cossofrenus* en un glosario del siglo VII, y éste del lat. clas. *consobrinus*, de *cum* y *sobrinus*, según lo prueban las formas *curlrim*, *cusdrim*. Variantes: *koxi*, *kosino*, *kosu*, *kusu* (v. *gusu*² y *lengusu*).

Quel mélange! On peut tout de suite refuser l'emprunt direct au provençal! Il serait souhaitable que l'on cesse une fois pour toutes d'utiliser le terme “provençal” avec le sens d'occitan en général. De plus, citer l'italien *cugino* n'apporte absolument rien à cette entrée.

P. 270

Kozkil < kozka ‘castaña huera’. Compara con Alessio Stud. Etr. 18, 126, Arch. Rom., 25, 159 ss., con esp. *cuesco*, *coscojo*, *coscorrón*. Cf. top. sardo *Cuscui*, posible comparación con gr. κόκκος, según sugerencia de Tovar.

La comparaison de Tovar avec le grec κόκκος ne me paraît pas très bonne puisqu'elle évacue la sifflante médiane des termes étudiés.

P. 270

Krakada² L, BN ‘merienda’, ‘colación’. EWBS aproxima al fr. *croquer* ‘mordisquear, roer’, que lo da como variante de *craquer* (?).

Le français n'a rien à voir ici. Il s'agit simplement d'un emprunt au gascon *cracade* “bon repas, gueuleton” (S. Palay).

P. 271

Krexu S ‘berro’ (*kresun). Del fr. *cresson* (ant. fr. *kerssun* < a.a.a. *ch-rēssō*: EWBS). La raíz, según M. Grande, más que germ. parece del lat. *crescere* (?).

Il ne s'agit pas d'un emprunt au français *cresson*, mais d'un emprunt au béarnais *crechoû* "id.".

P. 273

*-ku-, o con labialización anticipada *uk(h)- 'mano, brazo' en los compuestos *i-ku-bil*, *ukh-abil*, *ukh-amil*, *ukhamilo*, etc., 'puño', *ukhondo* 'codo', *uki gaisto* 'con mano dura', que Bouda *BuK* 63 y *Hom. Urq.* 3, 216 compara con lakh *k'a*, avar *kve-r*, bata *ko-r* 'mano', etc.

L'analyse *ukh-abil*, *ukh-amil* n'est pas correcte. Il faut analyser *ukha-bil*, avec *bil* "forme ronde" comme second élément, représentant ici le poing fermé en boule.

P. 279

Kulendrina 'golondrina'. Préstamo románico (C.Guis. 156).

Oui, certes, c'est un emprunt au roman, mais il conviendrait d'essayer de préciser quelle est la langue romane concernée. A part le castillan, on ne voit guère à quelle autre langue romane ce terme pourrait être emprunté.

P. 279

-Kume, -ku-me V, G, L, AN u-me 'niño' (analiza Bouda *EJ* 3, 330), 'cría', 'pequeño animal'. Como segundo elemento de compuesto conserva de ordinario la forma primitiva *-kume*, y desempeña el papel de ruso *-ěnok* (Uhl. *RIEV* 3, 223). Bouda *Hom. Urq.* 3, 316 y *BKE* 125 recoge a Uhl. *A grammatical miscellany offered to O. Jespersen* 1930, p. 424 (=EJ), que menciona georg. *q'ma* 'joven, esclavo, campesino', *q'ma-c'vili* 'joven, muchacho, niño'. El mismo Bouda *Verwandtschaftsv.* 61 menciona tsch. *kme-n*, *kymi-n* 'muchacho', de **kumi*, *kome*: georg. *q'ma* mencionado, y otras formas que aproxima a vasco *kume* 'animal joven'. De ahí *emakume* 'mujer'. En *EJ* 3, 330 clta tcherk. *que* 'hijo'. Saint-Pierre *EJ* 2, 163 traduce *-kume* 'progenitura', y lo cree distinto de *ume*, a causa del ár. *gum* 'id.', 'pequeño animal'. El tronco primitivo parece ser el sum. *kun* 'progenitura' (?). Para CGuis. 108 corresponde al lat. *ju(ve)nam* (!). Bouda *EJ* 3, 116 aproxima *kume*, *ume* al AN, R *txume*, AN *txumen* 'mínusculo, pequeño' (cf. Hubschmid *Thes. Praerom.* 2, 113).

Il n'est pas sûr du tout que la forme primitive soit *kume* comme il est dit ci-dessus. Il peut y avoir eu lexicalisation avec un *-k-* de liaison: cf. *-eta* en toponymie > *-k-eta* > *keta*. ou encore *oki* > *-t-oki* > *toki*. "lieu", *-egi* > *-tegi* > *tegi* "bord, crête, lieu", etc. Dans *emakume*, le *k* doit être là pour éviter le hiatus *a-u* de **emaume*.

P. 280

Kunder(a) S ‘cuentas del rosario’. Gavel *RIEV* 12, 250 compara el esp. *cuenta*, (*kunderak* pl. ‘el rosario’). Lh. compara bearn. *conte* (‘grano del rosario’).

De toute évidence, un emprunt au béarnais est bien plus vraisemblable qu’un emprunt à l’espagnol.

P. 281

Kuntza, kontza V ‘gozne de una puerta’. Según GDiego *Dial.* 205, de *gomphu* (*kuntzun* ‘abridor’, derivado).

Ce terme n’est certainement pas un emprunt à *gomphu*.

P. 281

Kuntzebi S ‘concebir, comprender’. Según Larrasquet 165, es préstamo del bearn. *councèbe* ‘comprender’.

Un emprunt au béarnais est en effet possible à cause de la localisation souletine. Toutefois on ne peut exclure l’emprunt au castillan *concebir* étant donné le *-i* final de ce verbe.

P. 283

Kupida, kuphida L, BN, S ‘compasión, miramiento’, ‘miedo’, *gupida* G, AN, BN ‘compasión’, R ‘inconveniente’, BN ‘valor’, *kupitu* ‘compadecerse’. Sch. *BuR* 44 remonta estos términos al alp. *coubia* ‘ahorrar, economizar’, que parecen según el responder al fr. mer. *gaubia* ‘administrar hábilmente’. Le extraña que no se haya consignado el verbo *guphidatu* ‘economizar, compadecer’ (vid. Pouvr. que es quien lo consigna). En Leiç. *guphida* es adjetivo.

A aucun moment il n'est fait mention ici d'un emprunt à une forme romane **cupida*, contraction du latin *cupiditia*, qui est pourtant la bonne étymologie.

P. 285

Kurtitxi ‘carro cerrado’. Vid. *kurtxilla*.

On ne voit pas pour quelle raison les auteurs renvoient à *kurtxilla*. La forme *kurtitxi* est un composé de *gurdi* “charrette” et de *itxi* “fermé” comme l’indique clairement la traduction ‘carro cerrado’.

P. 288

Kuskuta BN ‘cuscuta’ (planta parásita). Ducéré *RLPhC* 13, 225 la deriva del fr. *cuscute* < ár. *kouchoût*, *kouchouta*, designando la misma planta.

Un emprunt au castillan *cuscuta* fait aussi bien l'affaire que l'emprunt au français.

P. 288

Kusu ‘primo’. Según indica Sch. *BuR* 9, de origen románico. Del fr. *cousin*, como señala Caro Baroja *Los Vascos* 284. Otras variantes: *koxi* S, *kosin* salac., *kosino*.

Une relation avec *kusu*, *gusu* “pharynx, gorge” n'est pas à exclure (cf. pour désigner la parenté éloignée *izter-senide*, avec *izter* “gorge”).

P. 291

Laar V, G, AN, L, lahar L, BN, S, lagar AN ‘zarza, planta rastrera’, lar G, AN, L, BN ‘cambrón, abrojo’, nar V, R ‘espino, zarza’, naar V, G, S, salac. ‘abrojo’, ñar R ‘id.’, nahar S ‘cambrón’, ar Cigoitia, agar mer. (Mich. *FHV* 324). Mich. *BAP* 6, 453 señala, con razón, que la forma *lapar* V, BN, R ‘zarza’ une este grupo con *gapar*, *kapar*, *sap(h)ar*, de significados análogos; pero a pesar de Bouda *EJ* 3, 116, cree Mich. que se trata no de variantes de la misma base, sino por un lado de *lar*, etc., y por otro de *gapar*, etc.

C'est la forme *lahar* qu'il faut mettre en entrée et non pas *laar* qui en est la contraction secondaire.

P. 293

Labaki G, AN, L, salac. ‘artiga, noval, haza arada para sembrarla después’. Sch. en una reseña a Gabelentz *Literaturbl. f. rom. u. germ. Phil.* piensa en un simple romanismo, como de **labraki*, de esp. *labrar*. Mich. *Apellidos* 93 sugiere: “probablemente de *lu(r)* o *lan ebaki*”; convincente, sobre todo pensando a *lan*, fonéticamente más probable. Charencey *RPhC* 30, 307 da en bearn. la forma *labaqui* ‘défrichement’, que es un buen ejemplo de relicto vasco (como tal lo considera S. Palay). La misma relación con el bearn. en *FEW* 5, 100. Allí se cita también vasco *labakatu* ‘quemar’, que debe ser ‘rozar’. Es inaceptable la comparación de Charencey l.c. con esp., port. *lama*. Igualmente Gabelentz 17 y 110 s. al comparar tam. *illebek* ‘barro’. No es mejor *EWBS* cuando corrige *labaki* por *larraki*, a fin de derivarlo de *larra-* ‘landa’, etc., con adaptación popular sobre *labe* ‘horno’(!). Como verbal *labakitu* G, AN, L, BN ‘artigar un terreno, abrirlo al cultivo’.

La forme *labakatu* ‘quemar’ aurait dû attirer davantage l'attention des auteurs sur un rapport possible entre *labe* “four” et *labaki*. L'hypothèse *lan ebaki* n'est pas absurde, mais les défrichements se font souvent par brûlis ou éco-buage.

P. 294

Labio R ‘catarata de ojos’. Contracción de *lanbro* G ‘catarata’, V, G, AN, L ‘miope’, V, AN, L, BN ‘bruma’, dice *EWBS*. Cf. *labo* BN ‘miope, corto de vista’, que el autor citado considera variante de *lanbro*, aunque compara también *lanpu* S ‘bruma’. Igualmente *lanbrau* V ‘quedarse corto de vista’, *lanpi* ‘bruma’.

Il est impossible de séparer ici *labio*, *labo* ‘miope, corto de vista’ de l’adjectif *labur* “court” (*lab-ur*). D’une racine **lab-*.

P. 295

Lafatiña-xehe, laphatiña S ‘acrimonia, bardane, hierba para la tiña’. Lh. compara el lat. *tappa*, lo que fonéticamente es posible. *EWBS* analiza un segundo elemento *tiña* ‘polilla’(?).

Il s’agit ici simplement d’un dérivé ou composé de *lapa* “bardane”.

P. 295/296

Lagun ‘compañero’ V, G, AN, L, R ‘persona, individuo’, G ‘habitante’. V. Eys dice que es sinónimo de *elkergun*, con lo que podría analizarse una terminación *gun* y un primer elemento *la-*. Cita a Mahn, el cual pensó que este primer elemento fuera precisamente *laya*; que *layadun* diera *layagun* (?). Todo muy poco convincente. En el plomo de Ampurias aparece la voz *l-a-cu-n*, lo que llama la atención de un linotipista vasco en Salamanca (A. Beltrán *Zephyrus* 4, 496n.) sin que sobre ello pueda sentarse ninguna suposición, naturalmente. Cf. Mich. *Zephyrus*, 12, 21. Bouda *BuK* 4 y 166, *Hom. Urq.* 3, 209 y *GRM* 32, 140 ha comparado el circ. *ley^øð* camarada’; nombre étnico que se halla en el cauc. ant. *ληγές*, actualmente *lak* (Cf. Troubetzkoy *Mél. van Ginneken* 171ss.). Bouda ha extendido la comparación al osét. *läg* ‘persona’, digor *läqwan*, húng. *legény* ‘muchacho’, hasta en Java mal. *laki*, tagalo *la-laki* ‘varón, marido’. No merece la pena entrar en discusión. Grande-Lajos *BAP* 12 cita el húng. mencionado, *legény* como ‘ayudante, aprendiz’. Gabelentz 36 y 260s. acude al tam. *ilkem* ‘acompañar’ y Charencey *RPhC* al ant. nórd. *lag* ‘asociación, liga’. No parece mejor *EWBS* que acude al ár. *lağina* ‘haften, an-hangen, kleben an’, *lägne* ‘Ausschuss, Komitee, etc.’. Tras mencionar el Plomo de Ampurias, llega a un etr. *lacane*. Gabelentz 36, 73, 260 cita tuar. *ilken* ‘acompañar’ (!).

Comme d’habitude les auteurs des *Materiales* se contentent d’énumérer une longue liste de toutes les hypothèses qui ont été faites, ce qui montre bien qu’il ne s’agit pas d’un dictionnaire étymologique! Aucun tri sérieux n’est tenté. La meilleure piste semble être celle du hongrois *legény* “aide, compagnon” dont la forme ancienne, ce qui n’a pas été signalé, est *legun*. Cf. aussi l’ostiak *lag* “aide, serviteur”.

P. 303

Lan¹ ‘trabajo, labor’. Bouda *EJ* 6, 35 ha eliminado la comparación de La-hovary con alb. *bənij* ‘hacer’, que procede del gr. *phaíno*. Tampoco es aceptable el propio Bouda *BKE* 83 al acudir al circ. *la-ž'e*. Nada digamos de CGuis. 246 con su derivación del lat. *laborem*, o de Giacomo *Relazioni* 14 aproximando al copto (*e)ile* ‘trabajar’. *EWBS*, por su parte, partiendo de una forma básica *lana-*, pretende derivar de lat. *plānare* (*planus*).

La première chose à considérer dans le cas présent de *lan* “travail”, c'est le sens primitif quasiment certain de “travail agricole, travail de la terre” dans une vieille société basque de type agro-pastoral (cf. *lantzar* V ‘tierra labrada’, *lanzaro* R ‘époque de la siembra’). On passe ensuite tout naturellement au sens de “travail en général”. Quant à l'étymologie, qui est certes obscure, il faut engager la comparaison avec des formes telles que le roumain *lan* “champ cultivé”.

P. 307

Langerus, lanjerus ‘peligroso’. Del fr. *dangereux* (G. Diego *Dial.* 210).

Une fois de plus, ce n'est pas un emprunt au français *dangereux*, mais au gascon *dangerous*.

P. 315

Largan(a) (Oih.ms) ‘una era fuera de la casa’. Mich. *FHV* 165 y 195 reúne las siguientes formas: R *llarne* ‘era, cerco de la luna’, R-uzt y V *larren*, V *larrin*, BN *larrain*, y posiblemente *larkan(a)*. Señala como lejos de ser segura la comparación de G. Diego *RFE* 7, 120 con esp. *la herráin*, que emparenta con *ferra(g)inem* > *ferrein* > *herren*, y menos segura aún la de Bouda *EJ* 4, 54 con lat. *area*. *EWBS* remite a *larrain* ‘era, plazoleta’.

Il paraît pourtant évident que ce terme est un dérivé de *larre* “lande, aire, pré” pas une seule fois mentionné ci-dessus. Le terme *largan(a)* est un composé de *larre* et de *gain* “sur” semble-t-il.

P. 316

Larrain BN ‘era’, ‘cerco de la luna’ Vid. *largan(a)*. Giacomo *Relazioni* 14 creyendo que la *l-* es protética compara copto *ureh* ‘espacio, llano’. Los basureros de Pamplona se llamaban *arranchquis*, corrupción de *larran-chiquis* ‘pequeños prados para vertederos’ (Iribarren 58); cf. también *larren*. Acaso préstamo. Mich. *Emerita* 24, 176 considera que se halla lejos de estar segura su explicación por cast. *la herrain* (G. Diego *Dial.* 221: pero tiene más verosimilitud que Bouda, *EJ* 4, 51, que propone lat. *area*.

Il est tout de même incroyable que personne n'ait pensé à faire dériver ce terme de *larre* tout simplement!

P. 316

Larreoilo ‘oropéndola’ (Duv ms.) G. Diego *Dial.* 221 deriva del lat. *aureolu*.

Cette étymologie est absurde. C'est simplement un composé de *larre* “lante, sauvage” et de *oilo* “poule”!

P. 317

Larrikun L, BN ‘coquet, criquet’, ‘coquin, fripon’, L ‘niño petulante’. Lh. compara fr. *le cricou*.

Il convient de rapprocher ce terme de *lakrikun* L, BN p. 302.

P. 321

Lau V, G, AN, L, BN ‘cuatro’, *lau* ‘cosa llana’, ‘llanura’, etc.

On ne comprend pas pourquoi *lau*² est mis dans la même entrée que *lau*¹. Il faut bien évidemment deux entrées distinctes!

P. 322

Laurenbat ‘sábado’; segundo elemento *-bate* (< *bat + te*), terminación que está en *aste*, *igante*, *mente* (*mende* ‘siglo’); la primera parte sería **la(g)uren*, de *lagunen* (gen. pl.) (Mich. *FHV*² 501).

Mais non! La première partie du composé est dérivée de *laur* “quatre”. Cf. *laranbate* (Leiç.) V ant. y G *laurenbat* (*Refranes* 1596), *larunbat* G, AN, L, BN (< **laurunbat*) ‘sábado’. De *lau(r)* ‘cuatro’ (Mich. *FHV* 95).

P. 324

Laze BN ‘cualidad de un lazo, cuerda u otro cuerpo que rodea sin oprimir’, L ‘blando, flojo’. Lh. compara el esp. *laso* ‘cansado’. Así también *EWBS*.

Cette étymologie semble un peu douteuse. Le basque aurait dû conserver le *-o* final en empruntant le terme espagnol.

P. 324

Laztu V ‘lavar, collar’, L, BN, R, S ‘erizarse el pelo’, V, G ‘educar con severidad’, BN ‘impresionar’, ‘hacerse rudo’, *lastura* L, BN, R ‘horror’. Bouda *Hom. Urq.* 3, 226 y *BKE* 21 compara circ. *les* ‘lavar’.

Il n'est pourtant pas difficile de voir que *laztu* au sens de "hérir" ou bien "éduquer avec sévérité", etc., est un dérivé de *latz* "rude, âpre".

P. 324

Leakume AN 'ventanilla' *FEW* 16, 490 s.u. **lükinnna* (anfrk.) 'tragaluz' deriva de éste occit., arag. *lucana* *BCat* 24, 173, vasco *leakume*. Recoge a Sch. *BuR* 26, que alude a que en las formas romances se enredan raíces célticas y germ.; en alguna parte en el interior de este "embarras de richesse" debe de estar el punto del que ha brotado la palabra vasca (quizá provenga *le-* aun en el AN *leakume* < AN, L *lukana*; fr. mer. *lucano* 'lucero' de un *ll-* (cf. el sinónimo cat. *lluerna*, gall. *luceira*, cast. *lumbrera*).

Tout ceci est hautement fantaisiste. La véritable étymologie de ce terme est basque, de *leia-* forme de composition de *leiho* "fenêtre" + *kume* "petit" (ventana > ventanilla).

P. 325

Leba V 'pulso' ('poignet'). Bouda *EJ* 4, 323 y *BAP* 10, 22 compara georg. *nebi-i* 'palma de la mano', 'puño, muñeca' (para el cambio *n/l* vid. Gavel *RIEV* 12, 2 16).

Etymologie très douteuse.

P. 325

Leher S, *ler* R, salac. 'pino', 'especie de pino' (*pinus epicea*). Cf. *lerratze*, *lerrondo* 'id.' (trata del término Hubschmid *Thes. Praerom.* 2, 106). De origen inseguro dice *EWBS*. Quizá identificado con *leihorr* 'seco' (?) en la significación 'refugio contra la lluvia'(!).

Il faut mentionner l'existence de ce terme dès l'époque aquitaine où l'on trouve le nom de divinité *Leherenno deo* "dieu du pin".

P. 325

*Lehete: es un enigma. Empleado desde el s. XI (Nav. *leet(e)*). Nombre de localidad. Origen y valor desconocido. No parece relacionable con *le(h)en* 'primero' (Mich. *Apellidos* 121).

Non ce n'est pas une énigme. En toponymie cette forme est certainement une variante de *leher* "pin".

P. 326

Legen (Duv.) 'lepra blanca', 'herpes', 'impétigo'. Lh. compara románico *leguena*. *EWBS* lo hace con port., fr. *lichen*, esp., cat. *líquen*. CGuis. 197 da

la variante *negel* y remonta al gr. *λεγχην* Gorostiaga *FLV* 39, 122 deriva igualmente del lat. *liquen*.

Tout ceci est fantaisiste. Il s'agit simplement de la métathèse de *negel* “dartre” (*negel* > *legen*) qui vient du lat. *nigel-/niger* “noir” (cf. le français *nielle* des blés, charbon, comme noms de maladies).

P. 327

Leio, leihoa, salac. *leia*, V, R *leixo* ‘ventana’. En *EWBS* como de origen insegura. Forma primitiva supuesta **lephino* por **pelino* del lat. *pellinum*, que subsiste supliendo el vidrio por medio de una piel (lat. *pellis*) en las ventanas. Alude a probable origen céltico (irl. gäl *plaide* ‘techo’). Lejos queda, según él, el gót. *liuha* ‘luz’. Y aún une a todo esto el esp. *pleita*. Todo más que discutible. No es mejor Giacomo *Relazioni* 14 comparando copto *la* ‘ventana, abertura, boca’. Cf. Bouda *EJ* 3, 134 que menciona esl. *okuo* ‘ventana’, derivado de *oko* ‘ojos’(?)

Tout ceci est en effet très discutable. La forme *lei(h)o*, qui a une variante *lai(h)o*, me semble provenir du roman **claio* “claire” (fr. *claire*, *clayon*). Le rapport existe entre la “fenêtre” et l’ouverture en forme de claire pour nourrir les animaux dans les étables. Cf. le composé *leiakera* ‘treillis, claire’. Cf. aussi le gascon *ariste* “fenêtre, claire à fourrage, râtelier” (S. Palay).

P. 331

Lepo, lepho G, AN, L, BN, S ‘cuello’ (en composición *lepa-*) V ‘espalda’, AN, BN, S ‘collado’, ‘loma de montes’. Uhl. *Gernika II* (1947), 179 compara tchouktch. *lyp* ‘cuello’; tomado de Bouda *Verwandtschaftsverhältnisse des tchouktsch. Sprache* 64: *lyp* de **läp*, **lep*. Repite lo mismo en *Orbis* 2, 406, y cita el tasm. *lep* en *lep-era*, *lep-ina* ‘nuca’. J. Braun *Iker* 1, 218 compara v. georg. *ni-kap-i* (< **ni-kab-i*), lazo *nu-ku* ‘barbilla’(!). *EWBS* le atribuye origen ár. de una supuesta forma primitiva **lib(h)a*, metátesis de ár. ‘ilba’ ‘músculo del cuello’(!).

Seule l’étymologie tchouktche a quelque vraisemblance, et encore, sous toutes réserves! On peut aussi envisager que *lepo* provienne de *tepo* comme par exemple *leka* “gousse” vient de *teka*.

P. 331/332.

Ler R, salac., *leher* S ‘pino’ (*ler*, además, ‘reventón’, ‘aplantar’)...

Il convient de mettre deux entrées différentes pour *leher* “pin” et *leher* “crever, exploser”.

BERRIAK

**BILBAO BIZKAIA KUTXA-EUSKALTZAINdia:
LITERATURA SARIAK, 1996**

*Bilbo, egoitza,
1997-V-16*

BBK-EUSKALTZAININDIA SARIAK

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua

Eskerrik asko, eta orain denbora berean ere, aipatzen ditugu eta aipatuko ditugu, aurten izanen diren Literatura Sariak, eta hor dituzue bai TXOMIN AGIRRE eleberri saria eta horrek baditu miloi bat eta hirurehun mila pesetakoa da, noizko da hori urriaren 16a baino lehen igorri behar dira lanak, gauza berebera gertatzen da zerarekin TORIBIO ALTZAGA antzerki Sariarekin, hori 800.000 pesetakoa da eta hori ere urriaren 16erako behar da igorri. Gero FELIPE ARRESE BEITIA olerki saria, hori 800.000 pesetakoa da eta hori ere epe berean eta azkenik, MIKEL ZARATE saio saria eta hori miloleko saria da eta epe berberean denak agertu behar dira, urriaren 16a baino lehen, nere esperantza da aurten sarituak izanen direla lauak, ez igaz bezala biak bakarrik, baina animatuko direla pentsatzen dut epaimahaikoek ere kontuan hartuko dutela hori. Badakizue Euskaltzaindiak behar duela kalitatea erakutsi, bai Mattin Irigoien bai Jon Zabalo Bilbao idazle onak zirela erakutsi dute.

Hemen gaude bi liburuen aurkezteko, erran nahi da igaz sariak ukantzen dituzten liburuak dira, bat TORIBIO ALTZAGA antzerkia saria, *Hautsi da kristala*, Mattin Irigoienena, eta bestea da MIKEL ZARATE saria saiokoa hori *Europa zein? batasuna* Julen Zabalo Bilbaok idatzia hau gertatzen dena da ez bata ez bestea ez direla gaur izanen, badakizue, Jon Zabalo Bilbao beste nonbait dagoela, espetxean, baina hor dugu bere ordez etorria bere aintzinea den andere hori eta bestea, zera, Mattin Irigoien bere ezin etorria adierazten du fax batez.

HAUTSI DA KRISTALA

Bilbo, egoitza, 1997-V-16

Daniel Landart

Azken urte hauetan irakurri dudan antzerkirkirik hoberenetako da Mattin Irigoien gazteak idatzi duen *Hautsi da kristala* obra. Ironia eta samina hastetik buru oso ondo orekatuak dira.

Nafarroako Izura herrian bizi dagoen Teofilo eskritore publikoaren historia kontzatzen digu. Kanpoz biziki itxura ona du baina barnez gizon ustel eta zitala da. Bere jakitateaz ederki baliatzen da nekazarien izorratzeko, eta gainera, bere koinata esklabo batentzat hartzen du.

Antzerki hunkigarri horrek, maltzurkeriaz bete gizon “handi” baten ttikikeria garbiki agertzen digu. Bainaz azkenean, hain krudela izan den jauntxo boteretsuak heriotzatik ikaragarriena ezagutuko du.

Halabiz.

**BILBAO BIZKAIA KUTXA-EUSKALTZAINDIA:
LITERATURA SARIKETA 1997**

*Bilbo, Euskaltzaindiaren
egoitza, 1997-V-16*

**PREMIOS LITERARIOS: BILBAO BIZKAIA KUTXA-
REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA/
EUSKALTZAINDIA 1997**

Bilbao, sede, 16-V-1997

BBK SARIAK

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua

Jaun andreak eguerdi on!

Oroituko zarete nola igaz 1996-an bi sari bakarrik eman ziren Toribio Altzaga saria antzerkian eta Mikel Zarate saria saioan, hautsik utzi zirelarik Txomin Agirre eleberrikoa eta Felipe Arrese Bestia olerkikoa.

Egun beraz, bi liburu aurkezten ditugu Toribio Altzaga saria *Hautsi da kristala* Mattin Irigoien-ek idatzia eta Mikel Zarate saria *Europako (zein?) Batasuna* Julen Zabalo Bilbao-k idatzia.

Zorigaitzez idazleak ez dira gure artean gaur. Mattin Irigoien-ek bere ezin etorria adierazi du faxez goiz honetan eta denek badakigu Jon Zabalo Bilbao espetxearen dagoela, baina haren ordez eta haren izenean etorri da ene aintzenean dagoen anderea, ene agurrik beroenak eskaintzen dizkioldala.

* * *

Eta orain aipatzen ditugu 1997.ko sariak:

Txomin Agirre eleberri saria:	1.300.000 pezetakoa
Mikel Zarate saio saria:	1.000.000 pezetakoa
Toribio Altzaga antzerki saria:	800.000 pezetakoa
Felipe Arrese Beitia olerki saria:	800.000 pezetakoa

Lanak behar dira igorri urriaren 16.erako, azken epea baita. Esperantza dugu, bai BBK.an eta bai Euskaltzaindian sari guziak emanak izanen direla aurten.

BILBAO BIZKAIA KUTXA-EUSKALTZAINdia: *Literatura sariak, 1997*

Orain dela hainbat urte hasi ziren Bilbao Bizkaia Kutxa eta Euskaltzaindia Literatura sari hauek elkarrekin antolatzen, berauen helburua literaturaren esparru guztietan euskarazko sorketa bultzatzea izanik. Sari hauek tradizio handikoak dira eta diru-horriduraren aldetik Euskal Herrian banatzen direnen artean garrantzitsuenetakoak.

Hasiera batean bi sari baino ez ziren ematen, eleberria eta antzerkia sailetan, baina saioa eta olerkia ere kontuan hartza erabaki zen literaturaren esparru guztiak hartzearren. Bi urtetik bi urtera eman ziren lehen sariak, baina 1992z geroztik urtero deitzen eta banatzten dira.

Azken urte hauetan maiz gelditu da eman gabe sariren bat. Aurtengo edizioan, zorianez, zuzendu egin da joera hori eta lau sariak eman ahal izan dira. Jaso diren lanen kopuruak ere gora egin du aurreko edizioekin konparatu ezkero. Esan beharra dago, bestalde, gipuzkoarrak direla lau irabazleak eta hauetan bik aurrez ere jasoak zituztela BBK-k eta Euskaltzaindiak banatzen dituzten sari hauek: Joxe Manuel Odriozolak 1992an irabazi zuen aurten ere bereganatu duen ‘Mikel Zarate’ saria, eta Mirari Garcia de Cortazarrek 1994an ‘Felipe Arrese Beitia’ delakoa.

Hauek dira aurtengo sariei dagozkien oinarrizko datuak:

‘TXOMIN AGIRRE’ SARIA (Eleberria)

1.300.000 pezeta. Bost lan jaso dira.

Irabazlea: PELLO ESNAL ORMAETXEA

Lana: *NADA DE AGUA EN MADRID*

‘MIKEL ZARATE’ SARIA (Saioa)

1.000.000 pezeta. Lau lan jaso dira.

Irabazlea: JOXE MANUEL ODRIOZOLA LIZARRIBAR

Lana: *HIZKUNTA, KULTURA ETA GIZARTEA*

‘TORIBIO ALTZAGA’ SARIA (Antzerkia)

800.000 pezeta. Bost lan jaso dira.

Irabazlea: KARLOS LINAZASORO IZAGIRRE

Lana: *BURDINDENDA*

'FELIPE ARRESE BEITIA' SARIA (Olerkia)

800.000 pezeta. Zortzi lan jaso dira.

Irabazlea: MIRARI GARCIA DE CORTAZAR AGIRREZABAL

Lana: *KEA URRUNTZEAN*

* * *

TXOMIN AGIRRE SARIA ELEBERRIA

Egilea: PELLO ESNAL

Lan saritua: *NADA DE AGUA EN MADRID*

Eleberri honetan, 1977ko udazkenera garamatza kontalariak: azaroko asteburu batera. Ostegun-arratsaldean hasten da kontakizuna, Felix apaiz langilea aroztegitik irteten denean; eta astelehen-arratsaldean amaitu, gau-eskola bukatuta gero. Bitarte horretan, lau egun zurrinbilotsu biziko ditu Felixek, ETAren ekintza entzutetsu bezain bitxi batean harrapatuta, besteak beste.

Azken batean, orain dela hogeい urteko egoera jakin baten erretratu bizi eta xaloa da kontakizuna, aldi berean trinkoa eta gustagarria, modu arin eta umoretsuan egina, orduko taupadaz oroitu eta gaurko begiz ikusia... Eta gaurko ikuspegi honek zabaltzen dizkie ateak, hain zuzen, bigarren irakurketa patxadatsu eta sakon bati. Agian, gauzak ez dira hain simple, hain xalo, hain txalogarri, hain umoretsu... Kontuak kontu, zahagi berriaren eske hasia da ardo berria.

* * *

MIKEL ZARATE SARIA: SAIOA

Egilea: JOXE MANUEL ODRIozOLA

Lan saritua: *HIZKUNTA, KULTURA ETA GIZARTEA*

1. Nire proposamen teorikoak hiru zutabe ditu: gorputza-herria, bihotza-hizkuntza eta arteria-kultura. Beraz, Xalbador bertsolariaren irudiari hirugarren osagai bat erantsi diot: arteria-kultura. ("Herria da gorputza, hizkuntza bihotza").

2. Hiru osagai eraikitzaile ditu, nire ustez, euskaldungoak edo euskal hizkun komunikateak, eta horietako bat ezin da bestetarik berezi. Hala gertatzen bada, eta hori da gure egoera orokorra, batez ere Iparraldean, segurua izango da gure Herriaren nor-tasun-desagerpena luzarora ("bertzetik bereixten bitarik bakotxa izaite horrendako segurra hil hotza").

3. Bihotza-euskarari esker bizi da gorputza-herria, baina bihotza ez da ezer gorputzik gabe. Bihotza gorputzean dago, eta haren baitan ibili-dabil. Hala ere, bihotz-hizkuntzak damaio gorputz-herriari berezko nortasuna, taupada. Gorputzaren izate beretza, beraz, bihotzari zor dio: euskarak egiten gaitu euskaldun, baina ez euskarak bere bakardadean.

4. Arteria-kultura, berriz, gorputz-herria eta bihotz-hizkuntza elkartzen eta lotzen dituen arteria-sarea da. Hirugarren osagai hau gabe beste biak ezin dira ibili. Herriak eta hizkuntzak ezinbestekoak dute kulturaren funtzionamendua biziko badira. Nola bizi daiteke hizkuntza bat (bihotza) herri baten barruan (gorputza), bien arteko uztardura ahalbideratzen duen kulturarik (arteria-sistemarik) gabe?

5. Beraz, sistema nagusi orokorra, beste bi osagai eraikitzaleak bere baitan dituena gorputza-herria da. Tesi materialista hau ezin da inoiz ahantzi: bihotza-hizkuntza eta arteria-kultura ez dira euren kabuz, euskarri materialik gabei dimentsio sinboli-koabstraktuan bizi. Gorputz-herria da osotasuna, sistema osoaaren determinazio-gune nagusia, autonomia duen sistema bakarra (baina sistema irekia, hori bai). Hizkuntzak eta kulturak, azpisistema diren neurrian, ez dute autonomiarik: ez dira alegia autorreproduzitzen, horretarako autonomia askirik ez dutelako. Herriaren autoerreproduzioa ere, erlatiboa da noski, sistema irekiaenez: bere baitako osagaietako duen kontrolak eta ahalmenak erabakiko du bere sistema orokorra errepruduzitzeko kemenet.

6. Hiru instantziak (herria, kultura eta hizkuntza) ezinbestekoak ditu Euskal Herriak euskal herri izaten jarraitu nahi badu. Euren arteko berezketa, Xalbadorrek zioen bezala derrigorrezko hilotza izango da. Hala ere, arrazoi batzuengatik edo besteengatik, hiru osagai horiek bata bestetik aldentzeko joera eta isuri beldurgarrria dago gure Herriean. Batzueta ideologia es painolistaren eraginez: ez dezagun euskara kulturarekin eta herritasunarekin nahasi eta politizatu; besteetan, euskaltzale askoren asmo oneko toles-gabetasunak bultzatuta. Eta bi jokabideak bat datozen puntu honetan: hizkuntza-motorea herria-gorputzetik eta kultura-arteriatik autonomizatzeko joera. Haiena, noski, jukutria da, eta hauena, berriz, hizkuntzari buruzko kontzeptu sozio-linguistiko okerra.

* * *

TORIBIO ALTZAGA SARIA: ANTZERKIA

Egilea: KARLOS LINAZASORO

Lan saritua: *BURDINDENDA*

Antzerki-lan hau, azpitituluak dioen bezala, tragikomedia sasieruditio bat da, ekitaldi bakar batean emana. Zer esan nahi duen horrek? Bada, lan honetan tragedia eta komedia nahasten direla, eta bi pertsonaia bakarrek erabiltzen duten erudizioa sasikoa dela, neurri batean bederen. Zer kontatzen den ez dut aditzera emango, baina argumentua nahiz lanaren egitura aski xeheak dira. Teatro pobrea: espazio bakar xinple bat, eta bi aktore: horixe da guztia.

Lan hau, bistan da, bizirauteko idatzita dago, psikiatren hitzak ekiditzeko. Idazlan espontaneo bat da, askea, ironiaz eta umore nahikoa garratzez komunikazio/inkomunikazio dilema planteatzen da. Ihesbidea, sarritan, sarkasmoa eta disparatea izango dira. Mugak labankorrak dira, ezer ez da finkoa, iraunkorra, ukiezina. Giroa itogaria da, obsesiboa, zoramenekoa. Baina nire bi pertsonaia gizarajoek "happy end" bat merezi zuten, eta horretan behintzat eskuzabala izan naiz.

* * *

FELIPE ARRESE BEITIA SARIA: OLERKIA

Egilea: MIRARI GARCIA DE CORTAZAR

Lan saritua: *KEA URRUNTZEAN*. Azken hilabete hauetan idatzi dituen olerkien bilduma da. Olerki solteak dira sorta honetan bildu dituenak, gaiaren eta estiloaren aldetik elkarren arteko lotura nabarmenik ez dutenak.

PREMIOS LITERARIOS: BILBAO BIZKAIA KUTXA-EUSKALTZAINDIA, 1997

Desde hace años Bilbao Bizkaia Kutxa y Euskaltzaindia-Real Academia de la Lengua Vasca convocan conjuntamente cuatro premios literarios en euskera que tienen como objetivo fomentar la creación en euskera en todos los apartados de la literatura. Estos premios se encuentran entre los más veteranos y mejor dotados económicamente de cuantos se organizan en Euskal Herria.

Aunque inicialmente se concedían únicamente dos premios, en las modalidades de novela y teatro, se incorporaron los premios de ensayo y poesía para extender el certamen a todos los géneros de la literatura. Desde 1992, estos premios que anteriormente eran bianuales se convocan anualmente.

En los últimos años ha sido frecuente que el jurado de alguna de las modalidades haya declarado desierto el premio, tendencia que se ha roto en la edición de 1997 en la que se ha producido un apreciable incremento en el número de originales presentados a los cuatro premios. Hay que destacar que este año se han otorgado premios en las cuatro modalidades. Dos de los premiados, Joxe Manuel Odriozola (ensayo) y Mirari García de Cortázar (poesía), ya habían ganado en anteriores ediciones los mismos premios que han obtenido en esta.

Los datos correspondientes a cada uno de los premios son los siguientes:

PREMIO TXOMIN AGIRRE (Novela)

Dotado con 1.300.000 ptas. Se han presentado cinco originales.

Ganador: PELLO ESNAL ORMAETXEA

Obra: *NADA DE AGUA EN MADRID*

PREMIO MIKEL ZARATE (Ensayo)

Dotado con 1.000.000 ptas. Se han presentado cuatro originales.

Ganador: JOXE MANUEL ODRIOZOZA LIZARRIBAR

Obra: *HIZKUNTZA, KULTURA ETA GIZARTEA*

PREMIO TORIBIO ALTZAGA (Teatro)

Dotado con 800.000 ptas. Se han presentado cinco originales.

Ganador: KARLOS LINAZASORO IZAGIRRE

Obra: *BURDINDENDA*

PREMIO FELIPE ARRESE BEITIA (Poesía)

Dotado con 800.000 ptas. Se han presentado ocho originales.

Ganador: MIRARI GARCIA DE CORTAZAR AGIRREZABAL

Obra: *KEA URRUNTZEAN*

* * *

PREMIO TXOMIN AGIRRE: NOVELA

Autor: PELLO ESNAL

Obra ganadora: *NADA DE AGUA EN MADRID*

En esta novela, el narrador nos conduce hasta el otoño de 1977, hasta un largo fin de semana de noviembre. El relato comienza un jueves a la tarde, cuando Félix —un cura obrero— sale de la carpintería en la que trabaja, y finaliza en la tarde del lunes, cuando terminan las clases de la escuela nocturna. En ese período, Felix vivirá cuatro días tumultuosos, enredado —entre otras cosas— en una acción de ETA tan célebre como peculiar.

En última instancia, el relato es la descripción viva y sencilla de una conocida situación que se produjo hace veinte años, narrada de manera ligera y no exenta de humor, recordada con las sensaciones de aquel tiempo pero con la mirada del día de hoy... Y esa mirada actual abre las puertas a una segunda lectura, más reposada y profunda. Porque es posible que las cosas no sean tan simples, tan merecedoras de aplauso, tan divertidas....

* * *

PREMIO MIKEL ZARATE: ENSAYO

Autor: JOXE MANUEL ODRIozOLA

Obra ganadora: *HIZKUNTZA, KULTURA ETA GIZARTEA*

El autor considera que la comunidad lingüística vasca se estructura sobre tres pilares fundamentales: el cuerpo/pueblo, el corazón/lengua y las arterias/cultura. La imagen creada por el bertsolari Xalbador (“Herria da gorputza, hizkuntza bihotza” —“El pueblo es el cuerpo, la lengua el corazón”) se complementa con un tercer elemento: la cultura como sistema arterial que relaciona necesariamente los dos conceptos restantes.

Estos tres elementos y las relaciones que se establecen entre ellos son indisociables: el cuerpo/pueblo vive gracias al corazón/lengua, siendo el corazón —la lengua— quien otorga al cuerpo —el pueblo, un latido propio, una personalidad diferenciada. Y es la cultura— el sistema arterial - el elemento que hace posible la imprescindible interrelación entre el corazón y el cuerpo, ya que ninguno de los dos pueden ser autónomo.

Por lo tanto, si Euskal Herria desea sobrevivir, le resultan imprescindibles las tres instancias (el cuerpo/pueblo, el corazón/lengua y el sistema arterial/cultura).

Sin embargo, se advierten en nuestra situación actual preocupantes tendencias que fomentan la disgregación entre los tres elementos citados. En ocasiones, se deben a la influencia de ideologías españolistas que, bajo el pretexto de no politizar la lengua, niegan la evidente relación entre la misma y la identidad y el sentido de pertenencia a un pueblo determinado. Estas actitudes se fomentan también desde la ingenuidad bienintencionada de muchos euskaltzales. En el primero de los casos, se trata de tretas no siempre limpias; en el segundo, de un concepto sociolingüístico erróneo.

* * *

PREMIO TORIBIO ALTZAGA: TEATRO

Autor: KARLOS LINAZASORO

Obra ganadora: *BURDINDENDA*

Esta obra puede definirse como una tragicomedia pseudo-erudita en un solo acto. Es decir, en ella se mezclan la comedia y la tragedia y la erudición de la que hacen gala sus dos personajes no deja de ser, en cierto modo, "pseudo-erudición"... Sin desvelar la trama, puede decirse que tanto el argumento como la estructura de la obra son simples, teatro pobre: un único y sencillo espacio y dos actores, eso es todo.

Esta obra está escrita para sobrevivir, para evitar las palabras del psiquiatra. Es un trabajo espontáneo, libre, que no se ciñe a ninguna regla o convención. En la misma se plantea con un humor bastante amargo el dilema entre comunicación/incomunicación. La vía de escape, con frecuencia, vendrá del sarcasmo y el disparate. Los límites son resbaladizos, nada es fijo, intocable o permanente. El ambiente es obsesivo y asfixiante, enloquecedor. Pero los dos pobres personajes merecen un "happy end", y por lo menos en eso el autor ha sido generoso.

* * *

PREMIO FELIPE ARRESE BEITIA: POESIA

Autora: MIRARI GARCIA DE CORTAZAR

Obra ganadora: *KEA URRUNTZEAN*

En cuanto a la obra ganadora de esta edición, *KEA URRUNTZEAN*, se trata, según la autora, de una recopilación de poemas escritos en los últimos meses, independientes entre sí y diferentes en cuanto a temas y estilos, entre los que no existe una unidad premeditada.

**EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA/
U.P.V.-REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA/
EUSKALTZAINDIA:**

LIBURU AURKEZPENA

*Bilbo, Euskaltzaindiaren
egoitza, 1997-X-16*

LIBURU AURKEZPENA

Bilbon, egoitz, 1997-X-16

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua

Jaun-andereak, agur!

Egun haundi bat gaurko eguna Euskaltzaindiarentzat eta Euskal Herriko Unibertsitatearentzat hiru liburu aurkezten ditugulakotz duela orain lan urte sinatu genuen hitzarmenari esker. Ene ondoan daude Miren Azkarate andorea, Euskal Herriko Unibertsitatearen izenean etorria, errektore orde izanez eta denbora berean Euskaltzaindian daukagun euskaltzain andere bakarra eta hiru liburuen egilea, Pedro de Yrizar jauna, euskaltzain ohorezkoa, Maria Angeles Libano anderea Euskal Herriko Unibertsitateko erakaslea eta Xabier Alberdi hau ere Euskal Herriko Unibertsitateko erakaslea.

Ikertze lanetan ari direnek badakite bere balio osoa ukaiten dutela agertzen direlarik edo artikulutan edo liburutan. Hain zuzen, hauxe da Euskaltzaindiaren eta Euskal Herriko Unibertsitatearen xedea, hauxe da gaur egiten dena.

Xabier Alberdi-k aurkezten du bere tesiak edo bederen bere tesiaren laburpena Iker 9 liburu honetan. Titulua: *Euskararen tratamenduak: erabilera eta “gai cum laude”-rekin onartua*.

Maria Angeles Libano onomastikako ikerketetan sartua da. Erdi Aroko toponimoak eskaientzen ditu jadanik publikatu dugularik lehenbiziko liburukia Onomasticon Vasconiae sortan *Toponimia Medieval en el País Vasco* tituluarekin. Bigarren liburukia aurkezten du gaur.

Badakigu zerlan egiten duen Pedro de Yrizar jaunak. Aspaldian ezagutzen dugu; euskal aditzaz arduratzan da, jadanik zortzi liburu agertu ditugulakotz eskainiz zer den aditza euskalkietan. Lehenbizikoa izan zen *Morfología del verbo auxiliar guipuzcoano* bi liburukan; bigarrena *Morfología del verbo auxiliar vizcaino*, hori ere bi liburukan; hirugarrena *Morfología del verbo auxiliar alto navarro septentrional* bi liburukan ere, 6 liburuki beraz, eta gero *Morfología del verbo auxiliar alto navarro meridional* liburuki bat, azkena delarik *Morfología del verbo auxiliar roncalés*. Gaur bederatzigarrrena aurkezten du Pedro de Yrizar jaunak *Morfología del verbo auxiliar labortano*.

Hemen, komunikabideen eta denen aintzinean nahi nuke agertu ere bozkarioa eta, denbora berean, goretsi azken urte hauetan egiten diren ikerlanak.

Bozkario eta goresmen ikusiz zein emankorra den Euskaltzaindiaren eta Euskal Herriko Unibertsitatearen arteko hitzarmena.

Bozkario eta goresmen, hitzarmen horri esker, agertzen baitira hiru liburu gotor salatzen dutenak nola doan aurrera ikerkuntza Euskal Herrian, goresmenik bizienak merezzi dituztelarik Pedro de Yrizar jaunak, Marfa Angeles Libano andereak eta Xabier Alberdi jaunak.

Eskerrak nahi nizkioke bihurtu Euskaltzaindiko argitalpen eragileari, Rikardo Badiola Uriarte-ri hiru autoreekin eta irarkolarekin egin duen lan ixila eta ederraren gatik.

EUSKARAREN TRATAMENDUAK: ERABILERA (Iker 9)

Bilbo, 1997-X-16

Xabier Alberdi

Lehenengo eta behin, eskerrak eman behar dizkiet Euskal Herriko Unibertsitateari eta Euskaltzaindiari, bion arteko lankidetza-hitzarmenari esker gauzatu delako *Euskararen Tratamenduak: Erabilera liburuaren argitalpena*.

1996an argitaratu zen eta gaur aurkeztu behar dugun liburu hau, 1994an EHuko Euskal Filologia Sailean irakurritako doktorego-tesi baten laburpena da. Bihoazkie hemendik nire eskerrik beroenak irakurketa-ekitaldi hartan epaimahaia osatu zuten irakasleei (Patxi Goenaga, Befiat Oihartzabal, Rudolf de Rijk, Ibon Sarasola eta Koldo Zuazo), tesia zuzendu zidan Pello Salaburu irakasleari, eta orobat, ikerlanean eta argitalpenean lagundu zidaten guztiei.

Liburu honetan euskararen tratamenduak (hitanoa, eztabada, beroriketa, zutano eta xuka alokutibo eta ez-alokutiboak) aztertu ditut eta azterketa horretan tratamenduen era-bilerari lotu natzaio batik bat: hau da, egungo euskara mintzatuan dauden tratamendu-usarioak deskribatzen ahalegindu naiz. Dialektologia, linguistika eta soziolinguistikaren artean koka daitekeen ikerlana da, beraz.

Metodologiari dagokionez, datu-bilketa inuesta bidezkoa izan zen ikerketa sinkronikoan. Guztira 210 lekuko elkarritzetatu genituen, aurretiaz hartarako prestaturiko galdekitzun batez baliaturik.

Liburua bi zatitan egituratuta dago. Lehenak, “marko teoriko” izenburu orokorraz bataiatu dugunak, hiru atal nagusi ditu:

— Lehen kapituluan (“Eredu teorikoak eta ikerketa empirikoak”), gai honen inguruko ekarpen teoriko oinarrizkoak aztertu dira;

— 2. kapituluan (“Tratamendu-sistemak: munduko zenbait hizkuntza”), erromantzeetatik hasita, hamasei bat hizkuntzaren berri eskaintzen da, Asiako sortaldeko kasu jakingarri batzuk (japoniera, koreera) ahaztu gabe;

— 3. kapitulua (“Beste hizkuntzak eta euskara”), azkenik, behin-behineko halako hurbilpen-saioa dugu euskal tratamenduei buruzko ikuspegia diakronikorako eta tipologikorako.

Bigarren zatia, euskal tratamenduen erabileraz egindako ikerketa sinkronikoari dagokio eta hurrengo atalez osatuta dago:

— 4. kapitulua (“Ikerketaren nondik norakoak”) ikerketaren metodologiari eskainita dago;

- 5. kapitulua (“Emaitzen azterketa orokorra”), galdekizunaren bidez lorturiko emaitzen azterketa orokorra da;
- 6.ean (“Tratamendu bakoitzaren eremu”), tratamendu bakoitzaren eremu dialektala zedarritzen saiatu gara;
- 7.ean (“Ekialdeko behenafarreraren bereizgarria: xuka alokutiboa eta bere balio pragmatikoa”), xuka alokutiboen balio pragmatikoa dihardugu;
- 8.ean (“Hiketaren erabilera: euskalkien arteko konparaketa”), hikako usario dialektal desberdinei buruz ari gara;
- 9.ean (“Emaitzen azterketa sexu eta adinaren arabera”), sexuaren eta adinaren arabera arakatu dira emaitzak;
- 10. kapitulua (“Tratamendu-sistemak: mendebaldea/ ekialdea”), azkenik, euskal tratamendu-sistema nagusien azterketa da.

Esan beharrik ez dago ez dugula agortu ikergaia; gehienez ere, zenbait ikerbide jorratzera mugatuta gara. Ondorioz, zenbait gai lanketa xeheago eta sakonagoen zain geratzen direlakoan gaude.

Ondorio batzuk

Lehenik, euskal tratamenduen gaia diakroniarenean eta tipologiaren argitan aztertu dugu. Eta alde horretatik hau da lehen ondorio orokorra: oro har, euskal tratamendu-izenordainen bilakaera, Headek (1978) hizkuntza-unibertsal gisa aurkeztu dituen joeren arabera burutu da.

Tratamendu guztiak kontuan harturik, honako hurrenkera diakronikoa eman daitete: 1) antzina batean hitanoa izango zen tratamendu bakarra; 2) ondoren, *zu* izenordainaren singulartzeaz hitanoa/eztabada (T/V) bereizketa sortuko zen; 3) hurrengo berrikuntza zutanoarena da; 4) beranduago, XVII. mendean-edo, beroriketa sortuko zen; 5) eta azkenik, XIX. mendean edo agian zerbaite lehenago, xuka alokutiboa.

Euskaraz, komunzaduraren ondorioz tratamendu-hautaketa nahitaez agertu behar da aditz jokatuaren inflexioan. Eta alde horretatik, ezin ukatuzkoa da euskal komunzadura-sisteman berezitasuna: batetik lagunarteko tratamenduan solaskidearen sexua bereizten delako; bestetik, aditz-joko alokutiboen bidez, bigarren pertsonarekiko komunzadura bigarren pertsona argumentalera mugatuta ez dagoelako. Hika, zuka eta xuka-kako aditz-joko alokutiboa euskararen bereizgarri nagusietako bat dira inolako zalan-tzarak gabe.

Gure ikerlanaren bigarren gunea euskal tratamenduen erabilerari buruzko ikerketa sinkronikoa izan da. Euskal tratamendu-usarioen lehen gauza harrigarria familiaren es-parruan maila desberdinako artean irauten duen joera asimetrikoa (*hi/zu*, *hi/xu*, *xu/zu*) da.

Oro har, familiaren barruko tratamendu-usario markatugabeen berri emateko, gutxienez, ondoko aldagai nagusiak kontuan hartu behar dira: adina, sexua, ahaidetasun-maila eta harremanaren maiztasuna. Familiaren eremutik kanpo, honako hauek dira al-

dagai nagusiak: kidetasuna, adiskidetasuna, adina, sexua eta maila. Edozein kasutan, hitanoa tratamendu markatua da.

Iraganean boterezko desberdintasunak kodetzeko joera (T-V) egun baino askoz handiagoa izan zela onartuz gero, badirudi, erdizka bederen, Brown eta Gilmanen (1960) lehen hipotesi diakronikoa betetzen ari dela gaurko euskaran: familiatik kanpo garbiro ageri da zuketa simetrikoranzko joera (V-V); eta familiaren eremuan “boterearen araberako semantika” deiturikoaren aztarnak ugari diren arren (ugariegiak inguruko hizkuntzetakoan aldean), V-Vranzko joera garbia ikusten da neskekiko harremanetan. BG ereduaren bigarren hipotesi diakronikoari dagokionez, ez dirudi inola ere T-T orokortzeko bidean dagoenik; aitzitik, usario simetrikoa bietatik (T-T/V-V) bat nagusitze-kotan, itxura guztien arabera, V-V nagusituko litzateke.

Vren aldean, hitanoa tratamendu-aukera markatutzat jo behar bada, Vren aldean, hitanoa tratamendu-aukera markatutzat jo behar bada, toketarekin alderatz gero beste hainbeste esan genezake noketari buruz. Hau da, hiketa biak —toketa eta noketa— lagunarteko tratamenduak izanik ere, ez dira zeharo parekoak, nolabait esatearren noketa “lagunartekoagoa” delako.

Beroriketa hikako tratamendu biak baino are markatuagoa da. Mugaz bestaldean ezezaguna den tratamendu hau galzorian dago, zahar-zahar batzuetatik kanpo inor gutxi erabiltzen duelako. Tratamendu honi asimetria datxekio; eta seguru asko izaera asimetriko horrek bere zabalkundearen aurka jokatuko zuen. Bere iraganaz ezer gutxi da-kigun arren, azken mende honetako galtze-bilakaera azkarra ikusita, zalantzak ditugu beroriketak inoiz erro sakonak izan ote dituen euskal gizartearen.

XX. mendearren bukaeran, funtsean, zutik dirau Bonapartek duela mende bat baino gehiago sortaldeko euskalkietako tratamendu-eremuez emandako ikuspegi orokorrak. Geure inkestagintzaren bidez, frogatutzat jotzen dugu Bonaparteren zedarriketa orokorra, zenbait xehetasunekin bada ere.

Xuka alokutiboaaren balioari bagagozkio, lehenik, esan beharra dago tratamendu “familiarteko” dela, eta hori hitzaren zentzu hertsienean; bigarrenik, salbuespenak salbuespen (ezkondu eta ezkongaien kasuan bezala edo bestelakoetan Garaziko eskualdean), emakumezkoei zuzendutako tratamendua dela nabarmendu behar da. Hala ere, Bonaparteren garaitik hona asko areagotu da xukako joera eta gaur egun, noketaren ordezkapena eta xukaren aldeko joera ez da Arberoako hizkeraren ezaugarria, gertakari nahiko orokorra baizik.

Euskarak sor zitzakeen zortzi tratamenduetatik sei besterik ez ditu garatu: hitanoa (tokanoka alokutiboa), eztabada, beroriketa, zutanoa (alokutiboa), xuka (alokutiboa) eta xuka ez-alokutiboa. Ez dago beroriketa alokutiborik eta, kontradibideren bat edo beste gorabehera, hitano ez-alokutiborik ere ez.

Sistema eta azpisistemak hurrengo bost tipo nagusietara bil daitezke:

— Lehena, L, MBN, Z eta Amikuze biltzen dituen sistema bikoitza, *HI* eta *ZU* izenordainetan oinarritua.

— Bigarrena, mendebaldeko euskalkiak biltzen dituen sistema hirukoitza, *HI*, *ZU* eta *BERORI* izenordainez hornitua.

— Hirugarrena, Garaziko eskualdeari eta aezkerari dagokion sistema hirukoitzaren leku batzuetan inoiz laukoitza izan daitekeena), *HI* meharraz, *XU* laxo-zabal eta koresiazkoaz eta *ZU* mehar-errespetuzkoaz osatua.

— Laugarrena gainerako EBNei dagokie eta formaz aurreko bezalakoxea bada ere, erabileraZ *XU* mugatuago batez eta *ZU* zabalagoaz bereizten da aurreko EBNtik.

— Bosgarrena, azkenik, erronkarierarena da eta guztiz berezia da aurrekoen aldean, *ZU* alokutibo/*ZU* ez-alokutibo aurkakotasunean oinarritzen den sistema laukoitzaren jabe delako (hitanoa, zutanoa, eztabada eta beroriketa).

Bestalde, etorkizunari begira joera, tratamendu-sistema korapilatuak bakuntzekoa izango da eta ikuspegi horretatik, hitanoak irauten duen neurrian, funtsean bi tratamendu-sistema nagusitzen ari direla ematen du:

— EBNzkoa, *HI*, *XU* (zabalago edo meharragoa) eta *ZU* (zabalago edo meharragoa) hirukotean oinarritua, alde batetik.

— Gainerako euskalkienetik, bestetik, *HI* eta *ZU* bikoiztasunaz osatua.

USO DE LOS TRATAMIENTOS EN EUSKERA

Resumen

Este libro trata sobre el uso de los tratamientos (“tuteo, usteo, voseo...”) en vasconce. El trabajo está estructurado en dos partes. La primera corresponde a lo que hemos denominado “marco teórico” y consta de tres capítulos: en el primero (“Marco teórico y estudios empíricos”) se han recogido algunas aportaciones fundamentales para el estudio teórico del uso de los tratamientos lingüísticos; en el segundo (“Sistemas de tratamiento: varias lenguas”), se ofrece información sobre dieciseis lenguas, comenzando por las románicas, pero sin olvidar algunos casos llamativos del este de Asia (japonés y coreano); el tercer capítulo (“Las demás lenguas y el euskara”), pretende ser una primera aproximación provisional al estudio diacrónico y tipológico de los tratamientos en euskara.

La segunda parte corresponde al estudio sincrónico sobre el uso actual de los tratamientos en euskara y es fruto de la información recabada sobre el tema entre 210 hablantes de toda la geografía vasca que hacen uso del tuteo; está compuesta de los siguientes capítulos: en el capítulo cuarto se explica la metodología utilizada en la investigación; el capítulo quinto es un análisis general de los datos recogidos; en el capítulo sexto (“Área lingüística de cada tratamiento”) trato delimitar la extensión dialectal de cada uno de los tratamientos; el capítulo séptimo (“Rasgo diferencial del bajonavarro oriental: xuka alocutivo y su valor pragmático”) trata sobre el valor pragmático-social del tratamiento xuketa; el capítulo octavo (“Uso del tuteo: comparación interdialectal”) estudia posibles diferencias dialectales en el uso del tuteo; en el capítulo noveno se estudian los datos obtenidos en función de las variables edad y sexo; y el capítulo décimo (“Sistemas de tratamiento: dialectos occidentales/dialectos orientales”) ofrece un estudio de los distintos sistemas dialectales de tratamiento existentes en el euskara actual.

MORFOLOGIA DEL VERBO AUXILIAR LABORTANO

AURKEZPENA

Bilbo, 1997-X-16

Pedro de Yrizar

Jaun-andereok: gaizki nabil begietatik eta ez naiz gauza asko irakurtzeko. Lehenbizi eskerrak Euskaltzaindiari eta bere buru den Jean Haritschelarri. Eskerrak Euskal Herriko Unibertsitateari eta bere errektoreari, Pello Salabururi, berari esker izan da posible liburu hau argitaratzea. Eskerrak Koldo Artolari berau ibili da herriz-herritara auzunez-aizune, adizkiak bilduaz eta baita ere gai honetan ibili diren guztiei. Eta danon gainetik Jaungoikoari, osasunarekin gorde nauelako orain arte.

Gaurko egunean aurkezten dugun 9. tomoa, aditz laguntzaileari buruz egiten ari naizen azterketa da. 10. tomoa ere bukatuta dago, hemen Euskaltzaindian argitaratzeko prest, dirua bakarrak falta da.

Gaurko tomo honetan ikergaia lapurteraren aditz laguntzailea da.

Printze Bonapartek lapurtera bi azpieuskalkietan zatitu zuen, berezkoa eta nahastua, nik beste euskalki bat gaineratu dut, Baztangoa, Elizondoko barietate bakarrari Ipar Goi Nafarratik ekarria. Berezko azpieuskalkiak hiru barietate zituen: Sarakoa, Ainhoakoa eta Donibane Lohizunekoa, Azpieuskalki nahastuak barietate bakarra zuen: Arrangoitzeko barietatea. Gut batez ere, Koldo arduradunaren azterketaren ondoan, ikusi dugu Bonaparteren barietate bakoitzean badirela ezberdintasunak herri batetik bestera eta erabaki dugu barietate horiek zatitzea, hara hor gure sailkapena: Sarako barietatea, 5 azpibaritetean zatitu dugu: berezkoa, Senperekoa, Ahetzekoa, Zugarramurdikoa eta Urdazubikoa. Ainhoako barietatea ez dugu zatitu. Donibane Lohizuneko barietatea, 3 azpibaritetan zatitu dugu: berezkoa, Iparraldekoa eta Hegualdekoa. Arrangoitzeko barietatea zatitu dugu 2 azpibaritetan: berezkoa eta Arbonakoa. Elizondoko barietatea zatitu dugu 3 azpibaritetan: berezkoa, Helgoaldekoa eta Ipar Mendebaldekoa.

Horrela Bonaparteren 4 barietateak, orain dira 14 gure azpibaritateak, Baztango hirurak sartuaz.

Azpibaritate bakoitzak baditu bi mapa, sarrerak, iturburuak, koadroak eta oharke-tak.

* * *

Sras. y Sres.:

Ante todo quiero expresar mi agradecimiento a la Real Academia de la Lengua Vasca/Euskaltzaindia y a su presidente Jean Haritschelhar, a la Universidad del País Vasco y a su rector Pello Salaburu, sin cuya colaboración no hubiera sido posible esta publicación. A Koldo Artola que ha recogido de pueblo en pueblo y de barrio en barrio las distintas formas verbales. También a todos los que han intervenido en este trabajo y sobre todo a Dios que me ha permitido llegar con salud hasta este momento.

Hoy presentamos el 9.^º tomo de nuestra obra sobre el verbo auxiliar vasco. El tomo 10 también concluido, está en poder de esta Academia, y completamente dispuesto para su publicación, solamente falta el dinero necesario. En el tomo que hoy presentamos se recoge el verbo auxiliar labortano. El Príncipe Bonaparte dividió este dialecto en dos subdialectos, el propio y el libre. Nosotros hemos añadido otro subdialecto, el del Baztán, que hemos excluido del dialecto alto navarro septentrional. Tras las exploraciones realizadas por Koldo Artola, hemos llegado a la conclusión que existen diferencias sensibles entre las formas verbales empleadas en pueblos incluidos en una misma de algunas de las variedades bonapartianas. Por ello hemos dividido la variedad de Sara en 5 subvariedades: Sara, Saint-Pée-sur Nivelle, Ahetze, Zugarramurdi y Urdax. No hemos dividido la variedad de Ainhoa, constituida por una sola comuna. La variedad de San Juan de Luz, la hemos dividido en tres subvariedades: propia, septentrional y meridional. La variedad de Arcangues? ha sido dividida en dos subvariedades: propia y la de Arbona. La variedad de Elizondo, subdialecto del Baztán, la hemos dividido en tres subvariedades: propia, meridional y nor-occidental. De esta manera las 4 variedades bonapartianas del labortano, se han convertido en 14 subvariedades, incluidas las tres del Baztán. Cada subvariedad contiene dos mapas: introducción, fuentes, cuadros y observaciones.

Muchas gracias.

TOPONIMIA MEDIEVAL EN EL PAÍS VASCO **(LETRAS B, C, CH, Ç, D, E, F, G)**

Bilbao, Sede, 16-X-1997

Angeles Libano

El trabajo que presentamos ahora constituye el segundo volumen de una obra que se gestó en su origen en el Congreso de Estudios Históricos, Vizcaya en la Edad Media, celebrado en esta ciudad, Bilbao, el mes de diciembre de 1984. Estuvieron presentes en este Congreso prestigiosos medievalistas, historiadores y filólogos que resaltaron la conveniencia de iniciar el proyecto de recogida de la onomástica, topónimia y la antropónimia vasca medieval, cuyas pautas había ya elaborado D. Julio Caro Baroja, en el año 1945. La empresa nos pareció atractiva y durante los años 1987 y 89 iniciamos nuestras consultas y la localización documental. El objetivo se centraría en la recopilación topográfica vasca o románica, que referida a esta Comunidad Autónoma y a la de Navarra, figuraría en los cartularios medievales, los cuales ofrecen información histórico-lingüística de gran valor para la historia y la lengua de las zonas geográficas apuntadas, es decir, nos centraríamos con exclusividad en las fuentes impresas. Contamos para ello con la comparación de algunos colegas medievalistas, así como la inestimable financiación de Euskaltzaindia.

Debo ahora reconocer que es para mi satisfacción presentar este segundo volumen en la sede central de esta Academia, bajo la atenta mirada del presidente Jean Haritschelhar y de la profesora y actual vicerrectora de la Universidad del País Vasco, Miren Azkarate. Recordaré al señor Haritschelhar que hace ahora algunos años, exactamente en el 89, se realizó la primera presentación de este trabajo, sin editar aún, pero ya completo, en las III. Jornadas de Onomástica, celebradas en Estella/Lizarra, en aquella ocasión el volumen de la obra estaba contenida en folios impresos por un sólo lado y encuadrados normalmente. Hoy podemos observar la realidad de la espléndida edición y encuadernación notablemente mejorada. Deseamos en este punto agradecer también la presencia de Miren Azkarate, pues desde su anterior Vicerrectorado, Euskara, en la Universidad del País Vasco, apoyó y colaboró decididamente a que esta obra llegase a buen puerto en su segundo volumen. Por ello, doy las gracias a ambos por su dedicación y empeño. Si bien el volumen anterior, el primero, abarcaba exclusivamente la letra A de la toponimia, es decir, de Aros, Abadiano hasta Azud en Navarra, en este segundo, logramos acomodar la información más importante de otra manera, de modo que se ha conseguido incluir en él desde la letra B hasta la G, inclusive. El esfuerzo y el tiempo que a esa tarea debimos de dedicar, tanto la autora de la obra, como el editor ha sido importante, pero consideramos el resultado obtenido muy satisfactorio, es decir, nos hemos podido acomodar a la realidad presupuestaria, respetando siempre la homogeneidad y fidelidad de los datos y el fondo de la obra. Así en este

volumen que tenemos aquí delante, mantenemos aquella información que desde el inicio de nuestro proyecto, pero hemos agrupado en una sola línea, y no en líneas diferentes, todas la variantes gráficas y fonéticas seguidas de su localización actual y del nombre del territorio. Estos dos aspectos, la localización actual y el nombre del territorio, figuraban en líneas aparte en el primer volumen, era un poco obligaciones de la informática, más que de la propia edición. Indico ahora que sólamente hay una línea con las variantes gráficas y en esa misma línea se localiza el territorio y el nombre actual. A continuación figura el contexto en el que se encuentra el topónimo y la localización de la obra, el documento, la página, etc. De este modo en cada página vamos eliminando muchas líneas que se convertirían al final en páginas completas. Para respetar el orden alfabetico estricto, he reservado entrada aparte para aquel topónimo cuya letra inicial difería de los demás, así por ejemplo, *Qadreita*, escrito con Q, aparecerá en el volumen, si alguna vez llega a publicarse el de la Q, y *Cadreita* con C, figura en este volumen que tienen Uds. aquí delante. En este mismo volumen tienen entrada aparte *Castillo* y *Gaztelu*, porque no sería coherente incluir *Gaztelu* en la C, o *Castillo* en la G, es decir, se trata de respetar el orden alfabetico. En conclusión, pretendemos ofrecer, al estudiioso y al profano, un elenco de datos topónimicos a partir del cual podrán elaborarse, creemos, de la mano de los medievalistas interesados trabajos y estudios que ayudarán a perfilar el intrincado camino que han corregido juntas la lengua vasca y la latina en la alta Edad Media y como recorren y conviven ahora, aquella y el castellano, ambas, y de acuerdo con las afirmaciones y conclusiones del maestro de la filología vasca y de la filología románica Luis Mitxelena, convivieron y conviven desde siempre en Alava, Guipuzcoa, Navarra y Vizcaya, áreas objeto de esta toponimia medieval.

Muchas gracias a todos por su presencia y atención.

LIBURU AURKEZPENA

Bilbo, egoitza, 1997-X-16

Miren Azkarate

Eskerrik asko. Aurreko hizlariek esan duten bezala, Euskaltzaindiak eta Euskal Herriko Unibertsitateak duela urte batzuk sinatu zuten lankidetza-hitzarmenaren baruan kokatzen dira gaur aurkezten ditugun argitalpenak. Hor, hitzarmenean esaten da, bi erakundeen intereseko eta bi erakundeentzat baliagarri gerta daitezkeen lanak bultzatzea dela helburua, eta bide batez, bi erakundeen arteko harremanak sendotu eta lotura hesituak sortzea. Egia esan ez da bat ere zaila, helburuen bigarren parte hori betetzea euskaltzain osoetatik hasi eta eta urgazle eta batzordekideekin jarraituz, kide bat baino gehiago baikara Euskaltzaindian eta Euskal Herriko Unibertsitatean lanean dihardugunok, batzuetan gainera, goimailako karguak beteaz, gaur egun euskaltzain oso eta Euskal Herriko Unibertsitateko errektore den Pello Salaburu lekuko hartuaz. Egoera horrek, zer esanik ez, benetan errazten ditu bi erakundeen arteko harremanak, baina hitzarmenaren helburu nagusia, esango nuke, ez dela dagoeneko bi erakundeetan gaudenon arteko harremanak lotzea, hori aldez aurretik egina dago, erronka, erakunde bateko eta besteko kideak hurbiltzea da, eta batzuk eta besteek egiten dituzten lanak guztien esku jartzea, eta ez bakarrik euskaltzainen edo unibertsitarioen esku, esango nuke euskalgintzan ari diren guztien esku jarri beharko genituzkeela eta bi erakundeon ardura dela gainera hori gerta dadin gurari guztia egitea, eta nik uste dut diodanaren lekuoa ona dela eta hizlari bakoitzaren aurkezenak entzun ondoren,honezkero jabetuko zinetekela gaur aurkezten ditugun lanak bete-betean sartzen direla helburu honetan. Batetik, M.^a Angeles Libano eta Xabier Alberdi, biak, Euskal Herriko Unibertsitateko irakasleak, euskal gaiak hautatu dituzte beraien ikerlanetarako, eta unibertsitatean, ohikoa den zorroztasunez atertu eta aldiberean, hizkuntzaren normalkuntzarako benetan interesgarriak diren ondorioak atera dituzte. Beraz, bada unibertsitateko lana, bada Euskaltzaindiarentzat jakingarria eta kontuan hartzeko. Bestetik ohorezko euskaltzain dugun Pedro de Yrizar jaunak, unibertsitatean, nahiz unibertsitatetik kantzo, euskal dialektologian eta aditzaren arloan murgildu nahi duen edonorentzat ezinbestekotzat joko nukeen lana burutu du. Beraz, ez da zalantzak hitzarmenaren helburuetan bi erakundeentzat baliagarri gerta daitezkeen lanak izate horretan, bete-betean sartzen direla gaur aurkezten ditugun lanak. Alde horretatik, benetan zorionak eman nahi dizkiet hiru egileei, hitzarmenari edukia ematen eta gure helburuak betetzen lagundu digutelako. Nire esker ona azaldu nahi diot Ricardo Badiolari, badakit zenbat ordutako lana dagoen gauza hauek gestionatzen, inprentarekin harremanak eramatzen, probak zuzentzen, bidaltzen, ekartzen, gauza horiek egingo lituzkeen jenderik ez balego benetan liburuak ez genituzke azkenean mahaigainean izango. Eta bukatzeko, bi erakundeen arteko hitzarmenari opako nioke horrelako fruti ugari eman ditzala ondorengo urteotan.

* * *

Resumiendo brevemente lo que decía en euskara, como han dicho las personas que me han precedido en el uso de la palabra, Euskaltzaindia y la Universidad del País Vasco firmaron un acuerdo marco, dentro del cual se contemplaba el promover, incluso editar, obras que fuesen de interés para ambas instituciones y de paso también se quería conseguir una mayor relación entre las personas presentes en ambas instituciones. Es verdad que no es difícil conseguir esa unión o esa relación personal, puesto que más de un académico comparte a la vez la condición de profesor de la universidad en general, y más en concreto de la Universidad del País Vasco, empezando por nuestro actual rector Pello Salaburu que es académico de número desde hace bastantes años. Pero evidentemente la finalidad del acuerdo quedaría muy mermada si sólamente se limitase a una relación que ya existe, la finalidad es promover, el conseguir unir más a las personas de la universidad, unirlas con los miembros de Euskaltzaindia y viceversa. Y desde este punto de vista creo que las obras que presentamos hoy en día cumplen plenamente esa función. Por una parte, tenemos, tal como habrán escuchado en las intervenciones que han hecho los diversos autores, a la profesora M.^a Angeles Libano y al profesor Xabier Alberdi, que son profesores de la Universidad del País Vasco, que han elegido temas vascos para sus trabajos de investigación. Los han analizado con la exhaustividad y con el rigor que es habitual en los trabajos universitarios y a la vez han conseguido resultados que son muy de tener en cuenta en un proceso de normalización de la lengua vasca y que por tanto los académicos tenemos que tener en cuenta, sin lugar a dudas. Por otra parte, tenemos a D. Pedro de Yrizar cuyo trabajo sobre la morfología del verbo auxiliar en general, y en concreto el trabajo que presenta hoy en día sobre el *verbo auxiliar labortano*, es una referencia ineludible para cualquiera que en la universidad, o fuera de ella, quiera adentrarse en el mundo de la dialectología vasca y más en concreto del verbo vasco. Por lo tanto creo que los trabajos que hoy se presentan cumplen plenamente la función de ser de interés para las dos instituciones, y yo diría que además de interés para cualquier persona que trabaje en el mundo del euskara, tanto en el País Vasco, como en cualquier sitio. Por tanto no me queda más que felicitar de corazón a los tres autores que han realizado unas obras tan valiosas, expresar mi agradecimiento más sincero a Ricardo Badiola, que ha realizado un trabajo ingrato, callado y que pocas veces se suele tener en cuenta, es el trabajo de toda la gestión que supone editar tomos de este calibre, si empiezan a contar cuantas hojas tenemos, prefiero no sumarlo, lo que supone gestionar todo ésto con la imprenta, encargarse de mandar las pruebas, de recibir las correcciones a tiempo, de incordiar a los autores, que seguro que les han tenido que incordiar por que no entregaban —yo soy la primera que me tienen que incordiar con mucha razón—. Por lo tanto quiero agradecer de verdad esa gestión y no me queda más que desear que el acuerdo entre las dos instituciones siga dando unos frutos tan generosos en los años venideros.

**DURANGO, 1997, XXXII. EUSKAL LIBURU ETA
DISKO AZOKA: EUSKALTZAINDIAREN
ARGITALPENEN AURKEZPENA**

Durango, 1997-XII-07

Aurkezleak:

1. Hendrike Knörr, euskaltzaina, buruordea eta Onomastika batzordeburua.
2. Ricardo Badiola Uriarte, euskaltzain urgazlea eta Euskaltzaindiko Argitalpen eragilea.

Aurkeztu diren argitalpenak:

1. Euskaltzaindiaren Arauak (2. karpeta).
 - A) 1. karpeta: 1994-1997: 1.zenbakitik 75.rainoko Arauak barnetzen ditu.
 - B) 2. karpeta: 1997-X.....: 76. zenbakitik aurrerakoak.
2. *Toponimia Medieval en el País Vasco* (letras B, C, ch, d, e, f, g,) Onomasticon Vasconiae, 16. Paratzailea: Angeles Libano.
3. *Morfología del verbo auxiliar labortano*. Paratzailea: Pedro de Yrizar.
4. *Hautsi da kristala*. (Bilbao Bizkaia Kutxa-Euskaltzaindia '1996.eko literatura saria': Toribio Altzaga antzerki-saria. Mattin Irigoien).
5. *Europako zein? batasuna* (Bilbao Bizkai Kutxa-Euskaltzaindia '1996.eko literatura saria': Mikel Zarate saiaera-saria. Julen Zabalo Bilbao).
6. *Federiko Kruwig-i omenaldia*: Iker 10 (Federiko Krutwg jaunari 50. urtemugako omenaldia: 1947-1997: Urrezko Ezteiak euskaltzain oso erara). Euskaltzaindia.
7. *Euskaltzaindiaren Argitalpenen Katalogoa (1992-1997)*. (Euskaltzaindiak kaleraturiko argitalpenen berri dakarren liburuxka).

* * *

Aurkeztu diren liburukien edukiaz:

1. Euskaltzaindiaren ARAUAK: karpetak: 1 eta 2. Lehen karpeta 1994.eko urrian hasi zen eta 1997.eko irailean bukatu, alegia hiru urte bitarteko ARAUGINTZA sartzen da lehen karpeta honetan. Berton frogatu ahal duzuenez lehen zenbakitik 75 artekoak dituzue. ARAURik aipagarrienak honakook dituzue: aurritzien erabilera: *bait-*, *ba-*; *-z gero*; singular hurbila: *hau guztiau*; zenbakien deklinabidea: *hiru, lau...;* atzizkiena: *-zio*; administrazio, segizio, zibilizazio...; *bat* eta *batzuk-en* deklinabidea; *benetako, ohiko, beriko ; iritzi, arazi*; adizki alokutiboak edo hikako moldearena: ninduen: *nindian, nindinan...* dakusat: *zakusaat/ zekusaat, zakusanat/ zekusanat*; daroat: *zaroaat/ zeroaat.... zaroaanat/ zeroaanat....*; diptongoz bukatzen diren izenen deklinabidea: *lau, gau...;* hitzegi batua: *a-iguzki/ eguzki...*; Munduko estatu izenak, hiriburuak eta herritarren izenak;

Munduko geografiako zenbait izen: mendiak, ibaiak, itsasoak: *Alpeak....Danubio....Bizkaiko Golkoa...Ozeano Barea...*; orduak nola esan: *hamarrak har mar gutxi/ hamarrak hamar gutxiago...*; zenbakien deklinabidea: *hiru, lau...*; Mundu zabaleko uharte nagusiak: *Azoreak / Azore uharteak; Siberia Berriko uharteak;....*

2. Euskaltzaindiaren ARAUAK - 2: 1997.eko azarotik aurrera eta 76.zenbakitik gorakoak: *Izen klasikoak; Aditz Lagunzaile Batua.*

Oharra: agian, eta ez dakigu noiz, baina Euskaltzaindiak badauka asmoa ARAUAK sail hau CD-ROM euskarri informatikoa argitaratzeko.

* * *

3. *Toponimia Medieval en el País Vasco.* Paratzaila: Angeles Libano eta beste batzuk. Oraingo A letratik G-raino argitaratua duzue. Liburuki bi hauetan Euskal Herriko toponimia nagusi eta txikia dela eta Erdi Aroko kartularioetan- XIII. mendera artekoak- azaltzen diren lekuizenak argitaratzen dira. Liburuki hau Euskal Herriko Unibertsitateak eta Euskaltzaindiak- koedizioz- argitaratua da.

4. *Morfología del verbo auxiliar labortano.* Pedro Yrizar jaunak prestatua. Liburuki honetan Louis Luziano Bonapartek egindako ikerketetan eta zenbait lan argitaragabeetan oinarriturik aditz lagunzaileen aditz jokoak biltzen dira, alegia, aditz transitiibo eta intrantsitiboetako indikatibo erakoak, lapurterazko euskalkiari dagozkionak. Eurok Sara, Ainhoa, Donibane-Lohizune eta Arrangoitzen erabiliak. Eta aldi berberean Elizondon ere bai (berau Baztango azpieuskalkia izanik).

Dakizunetan, Pedro Yrizarrek, Euskaltzaindiarekin argitaraturikoak, hurrengook dituzue, alegia: *Morfología del verbo auxiliar guipuzcoano* (2 liburuki); *Morfología del verbo auxiliar vizcaino* (2 liburuki); *Morfología del verbo auxiliar alto navarro septentrional* (2 liburuki); *Morfología del verbo auxiliar alto navarro meridinal;* *Morfología del verbo auxiliar roncalés.* Eta inprimategiratzeko, jadanik amaitua: *Morfología del verbo auxiliar bajo- navarro occidental;* eta prestatzen / eskuartean azken hiru liburuki. Beraz, bukatzean, bederatzi liburuki argitaratuak, liburuki bat amaitua eta beste hiru amaitzeak. Guztira: 13 liburuki.

Liburuki hau *Morfología del verbo auxiliar labortano*, Pedro Yrizar jaunarena, Euskal Herriko Unibertsitateak eta Euskaltzaindiak- koedizioz- argitaratua da.

* * *

5. *Hautsi da kristala.* Egilea: Mattin Irigoien. Bilbao Bizkaia Kutxa-Euskaltzaindia, 1996.eko 'Toribio Altzaga' antzerki-saria irabazi duen beharra. Bilbao Bizkai Kutxak finantzaturiko argitalpena.

Nafarroa Beherea: 1512-1523.

Teofilo merkataria, saltzailea. Idazle publikoa, eskolatua.

Teofilo burges txikia dugu. Kanpo aldera itxura oneko gizona emoten du. Behar den bezalakoa. Ondo / ontsa pentsatzen du. Horretaz bera ohartzen da. Jakitatea badu. Eta honetaz baliatzen da.

Eta hor Teofiloren bigarren aldeak ikusten ditugu, alegia, zikoitza, harroa, ‘urgutsua’, gaitztoa, putruina, ahula, faltsoa, koñdarra, traidorea... Ofizioak ematen dion ja-kintza beraren bizikideak bere meneko, bere peko ezarteko baliatzen du. Hau da, beren ahalez goratzen ahal ez direnak, inguruokoak apalduz nahi lukete luzitu.

Gero, bada dekorazioa. Izura. Nafarroako Erresumaren azken hatsak. Ainiza Monjolose. Amairur. Noaineko bataila. Kastillako armada.

1512. urtean Monjolose erretzen dute. 1523.urtean, Izura dute erretzen. Hau da desastrea!

Drama hutsa izan zitekeena, ironiaz tratatua dugu. Historiako ixtonia izan zitekeena, gaur egun bizitzan ditugun tripako minekin beztitu zaigu.

* * *

6. *Europako zein? batasuna*. Egilea: Julen Zabalo Bilbao. Bilbao Bizkaia Kutxa-Euskaltzaindia. 1996.eko urtean ‘Mikel Zarate’ saiaera-saria irabazi duen beharra.

Liburuki honen solasgaia Europaren batasuna dugu, alegia, zenbaitentzat Europako Batasuna deritzon Erakundearen eskutik eterriko dena. Askok, ordea, zalantzan jarten dute bide honetatik, lorpen ekonomikoez gain, batasun politiko eta soziokulturala erdietsi ahal izatea, eta hauxe da, hain zuzen ere, jorratzen den aztergaia, eta are zehatzago, etorkizunean Europaren gauza litezkeen egituraketa politikoak.

Hartarako, historian zehar ezagutu diren batasun proiektuen berri eman eta gero, proposatzen diren egituraketa posiblleen balorazioa egiten da, ondoren batasuna gauza dadin beharrezkoa den europar nortasunaren eraikuntzaz hausnartzeko asmoz. Hiru osagai hauetatik abiaturik, Europak har lezakeen egituraketa politikorako sei aukera hautatu dira, denbora markoaren arabera sailkaturik, bakoitzari dagozkion baldintzaren desberdinaren balorazioa eginenez.

* * *

7. *Federiko Krutwig-i omenaldia*. Iker 10. Euskaltzain osoek eskainitako omenezko liburukia Federikok 50 urte bete baititu euskaltzain oso izendatu zutenetik hona, alegia: 1947.eko azaroaren 29an izendatua eta omenaldia, 1997.eko azaroaren 28an es-kainia. Liburuki honetan literatura, gramatika, poesia eta onomastika gaiaak azaltzen dira, besteak beste.

* * *

8. *Euskaltzaindiaren argitalpenen katalogoa*. Duela bost urtetik hona berriztatu gabekoa eta egun, hemen, Durangoko Azoka honetan aurkeztua. Berton frogatu ahal duzuenez Euskaltzaindiak, orain arte, argitaraturikoaren berri emoten da.

Liburuxka hau Bilbao Bizkai Kutxak finantziatua da.

* * *

Katalogo honetan hurrengo atal edo eremuak aurkitu ahal dira, alegia:

1. EUSKERA agerkaria, Euskaltzaindiaren aldizkari ofiziala, 1920.etik gaur egun arte argitaratu izan dena. Eta honen barruan, azken urteotan hedatzen ari zaigun produktua, alegia, CD-ROM multimedia: 1920-1978 urteen bitartean agerturiko aldizkariak eskaneatu eta aurkibide bereziz hornitua.
2. ARAUAK 1 eta 2. Lehen karpeta oraintsu bukatua, alegia, 1994.eko urrian hasi eta 1997.eko irailean amaitua. Agian noizbait, hemengo testuok, Euskaltzaindiak CD-ROM multimedian argitaratuko ditu.
3. EUSKARAREN LEKUKOAK. 1979.ean hasi eta gaur egunerarte, 19 liburuki argitaratu ditu Euskaltzaindiak. Euskararen Lekukoak izan direnen testuak dira hauek.
4. IKER bilduma. 1981.urtean hasi eta egun arte 10 liburuki argitaratu dira. Azkena egunotan aurkeztua, Federiko Krutwig Sagredo jaunari bere 50.urte Euskaltzaindian-euskaltzain oso- izendatu zutenaren oroigarri.
5. ONOMASTICON VASCONIAE. Sail hau 1986.urtean hasi zuen Euskaltzaindiak. Dagoeneko- toponimia eremu honetan- 15 liburuki argitaratu ditu. Sail honetan Euskal Herriko hainbat tokitako toponimia ikerketa bultzatzentz da, eta ahal den neurrian, finantziaketa lortzean, argitaratzen ditu Euskaltzaindiak ikerketen ondorioak.
6. JAGON bilduma. Sail honetan liburuki bi kaleratu ditu Euskaltzaindiak, alegia, 1982.urtean Euskal Herriko Bertsolarien Txapelketako bertsoak eta, gero, 1987.urtean, *Iparragirri* buruzko zenbait txosten edo Iparragirre pertsonari buruzko ikerketa-beharak.
7. HIZTEGIAK ETA IZENDEGIAK: Eremu honetan 11 liburuki argitaratu ditu Euskaltzaindiak.
8. SOZIOLINGUISTIKA saila. Eremu honetan- 1977.etik gaur egun arte, bederatzi liburuki argitaratu dira, besteak beste, *Euskararen liburu zuria*.
9. GRAMATIKA saila. Esparru honetan 15 liburuki ditu Euskaltzaindiak kale-ratuak.
10. HITZ EGIN metodoa bilduma. Sail honetan, euskararen irakaskuntza eremuan, hogeita sei / 26 liburuki argitaratu ditu Euskal Akademiak.
11. LITERATURA KLASIKOA. Esparru honetan gure hizkuntzaren ‘klasikoak’ deritzan idazleen liburukiak berrargitaratu ditu Euskaltzaindiak, gehienbat. Dagoeneko, hamahiru / 13 liburuki argitaratu ditu Euskararen Erret Akademiak.
12. BATZUK. Bilduma edo sail honetan, esparru jakin gabeko argitalpenak ze-hazten ditu Euskaltzaindiak; besteak beste, Pedro Yrizar jaunak euskal aditz laguntzai-leari buruzko liburukiak.

13. SARITURIKO BEHAR EDO LANAK. Eremu honetan, Bilbao Bizkaia Kutxa eta Euskaltzaindiaren artean, urtero, 1979.etik gaur egun arte, antzerki, eleberri, olerki eta gazte mailan idatziriko lan edo behar sarituak kaleratzen ditu. Dagoeneko zaharrena / 33 liburuki kaleratu ditu Euskal Erret Akademiak.
14. JOKIN ZAITEGIren itzulpenak. Sail honetan Jokinek buruturiko itzulpenak azaltzen zaizkigu, besteak beste, Greziako Platon idazlearen itzulpenak.
15. KATALOGOAK. Esparru honetan ‘katalogoak’ deritzan liburuki bi argitaratu ditu Euskaltzaindiak, alegia, L.L. Bonaparteren eskuizkribuak eta Bonaparteri buruzkoak.

BESTE BERRI BATZUK

I^{en} UDAKO EUSKAL UNIBERTSITATEA

Angelu, 1997-V-19

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua

25 urte iragan dira, zilar ezteiak ospatzen ditugu egun. Zorionak!

Hiru urtez segidan Euskal erakustokiko zuzendari nintzelarik antolatu ziren etxe horretan Baionako euskal asteak. 1972-an bururatu zelarik hirugarren astea erabakia har-tu genuen *Ikas* elkartean sortuko genuela Udako Euskal Unibertsitatea, orduan ahal zen ofizialtasuna lortuz.

— Bordeleko Unibertsitateko Katedradun izanez Frantziako erakaskuntzako ministroaren izenean, Bordeleko errektoreak Donibane Lohizuneko Maurice Ravel lizeoa utzi zuen gure gain.

— *Ikas*-en buruzagi gisa eta *Ikas*-en izenean galdegin nion kontseilu orokorrari diru laguntza bat, lortu izan zena.

— Euskaltzainburuorde gisa ardietsi nuen Euskaltzaindiaren babesia.

— Erabaki genuen Udako Euskal Unibertsitatea, zinez euskal unibertsitatea izanen zela, erakaskuntza euskaraz bakarrik emana izanen zelarik.

Hasi zen abuztuaren 28-an eta bururatu irailaren 8-an, ikasle multzo on baten aitzinean: 100 eta 130 artekoa. Erakasleak ziren: literaturan, Aita Villasante, Ibon Sarasola eta Jean Haritschelhar; linguistikan, Koldo Mitxelena, Alfonso Irigoyen eta M. Mourguia; Historia eta edergintzan, Pierre Narbaitz, Jose Luis Lizundia, Juan San Martin; ekonomian eta bereziki laborantzan Xan Irigaray; antropologian, Jose Mari Satrustegi, J.M. Barandiaran eta Gehexan Bidart; pedagogian Patxi Altuna, Lertxundi eta Donostiako talde bat; gogoeta sailan, J. Azurmendi, P. Charritton eta Agirrebalzategi.

Argi izan bedi lehen Udako Euskal Unibertsitatearen antolatzeko eta gero Landagoien-en 1976 arte bi laguntzaile on eta langile porrokatua ukantzen zituela: Piarres Charritton eta Manex Goyhenetche, orduan *Ikas*-eko idazkari administratiboa.

Euskeran agertu nuen artikulua (*Euskera*, 1974, 429.or) bukatu nuen esaldi honekin: “Agian hanitz urtez iraunen du!” 25 urte irayan dira, beste haubeste diraue! Zorionak hasi dutenei, Zorionak segitu eta hobetu dutenei. Detxeparek zion bezala bere liburuaren azken lerroan: *Debole principium melior fortuna sequatur*.

URTZI URRUTIKOETXEA GAZTEAREN OLERKI LIBURUA AURKEZTEAN

Bilbon, egoitzan, 1997-XI-19

Jose Antonio Arana Martija

Euskaltzaindiaren izenean hasieran esan behar nituen hitzak akaburako geratu dira, nire erruz, aurkezen hau ordu erdi geroago izango zelakoan nengoelako. Susa argitaletxearen zuzendaria den Gorka Arresek eta *Borroka galduetatik gatoz* olerki liburuaren egileak esandakoena ondoren zerbait adierazi nahi nizueke.

Lehendabizi, Euskaltzaindiak atseginez ematen duela baimena halako eginkizunetarako, bere zereginak azaltzen dituen Araudian baitago euskal literatura ikertza eta suspertzea.

Etorri zareten kazetarioi eskerrak asko. Julen Guerrerok, beronen antza eta adina daukan 20 urteko Urrutikoetxea olerkariak baino oihartzun askoz ere handiagoa dauka prentsan. Eta zuoi, kazetarioi dagokizue gauzak aldatzeko ahalegina. Badakit gaurko eginkizun honetaz zutabe erditxo bat agertuko dela prentsa idatzian, eta hitz laburrak beste komunikabideetan. Gure kulturaren eta hizkuntzaren mesedetan gehiago beharko genukeela argi dago, gure iritzian, behintzat. Gero eta motelago gaibiltzan beldur naiz.

Susa argitaletxeari eskerrak, azkenik. Euskal literaturari ematen dizkion harrera onak eta bultzadak euskaldunon eskerrak merezi ditu. Hil honen 13an, duela sei egun, beste liburu bat aurkezu zuen Bizkaiko Arratzun, Juan Bautista Bilbao Elgezabal "Batxi"rena, hain zuzen: *Hau mundu arrano hau*. Gezurra dirudi sei egunen barruan bi euskal liburu kaleratzeko gai izatea: euskal testuak behar dira, jakina, baina irakurleak ere beharrezkoak dira enpresa pribatu bat halako ausardietan sartzeko. Gure literaturarentzat seinale ona ote da ildo honetatik ibiltzea? Eskerrak ba, Gorka Arrese.

Hasieran ezin esango nuena gehitzeko aukera dut orain. Galdera bat izan da entzuleen aldetik bizkaierari buruzkoa. Urtzi Urrutikoetxeak erantzun du, eta ondo, lexikoaren aldetik badugula zeresanik bizkaitarrok. Nik erantsiko nioke halako hau: Azkuek proposatu zuen *Gipuzkera osotua*, euskara baturako irtenbideak, ez zuen aurrera pausurik eman, gerrak eten bat egin zuelako eta idazle orok ez zeudelako ados. Beste bide bat hartu du geroztik Euskaltzaindiak, euskalki guztiak direlako, eta izan behar dutelako, iturri berdinak. Baino bizkaierak badu zer esanik, lexikotik aparte, morfologian esate baterako. Eta gehiago esango nuke: La-

combe euskaltzainak eta Hugo Schuchardt, Grazeko hizkuntzalari jakintsuak, Bonaparteren teoriak gaindituz, euskarak bi mota dituela esaten zuten: bizkaiera eta beste euskalki guztiak. Teoria bat da, baina ez bizkaitar batek asmatutakoa, lapurtar eta aleman batek aitotutakoa baizik. Bilboko idazle gaztea dugu gaur hemen agertzen dena. Har bezta eta dezagun bizkaitarrok teoria horrek ematen digun ondorena eta ondarearen defentsa.

Eta besterik ez. Denoi eskerrak.

HIRIGUNE HISTORIKOEN NAZIOARTEKO BILERAK

*Jose Antonio Arana Martija
Bilbon, egoitzan, 1997-11-06*

Euskaltzaindiaren izenean ongi etorria eman nahi diet, eta gure zerbitzuak eskaini, gaur goizean Bidebarrietako Bibliotekan hasi diren Jardunaldietan eta orain gure areto honetan jarraitzen duten nazioarteko kideei, Hirigune Historikoen izana, geroa eta zeregina aztertzeko asmoetan Biltzar honetan partaide direnei hain zuzen.

Hirigune Historikoak badute zeresanik merkataritza arloan, baina kultura munduan ere aitzindari izan eta izango direla ez dut uka dezakegunik. Hirigintzan, arkitekturan, gizarteartzean eta abar luze batean bilguneak izan dira historian zehar, eta ene ustez, halako ikuspegiak hausnartzeko eta iruzkin aberatsak egiteko une egokia izango dela bi egunotako bileretan.

Bilbori dagokionetik, hiriaren hedakuntza ez da hain zaharra, lehendik inguruan zeuden elizateak duela ehun urte bereganatu zituen eta. Hiriaren aurkako hauen erasoak ezagunak ditugu. Adibide bat jartzearren, gogora dezagun Zamakolak Abandonik sortu zuen iskanbila. Dena den, laster 700 urte beteko dituen hiriak badu historia autonoma Zazpi Kaleak deitzen diren hirigunean. Hemen jaio ziren, besteak beste, Juan Krisostomo Arriaga musikaria eta Migel Unamuno pentsalaria. Hemen zeuden Bizkaiko Institutua eta hiriko Antzokia, orain Arriagaren izena daramana. Hemen zeuden lau parrokiak, hauetariko bat orain, 1950 urtean hasita, Santiago katedrala dena. Hemen zeuden Udaletxea eta Diputazioa, azken hau orain gauden etxe honetan zegoena. Hemen dago Museo Etnografikoa, non lehen egon zen munduan zehar merkatal harremanetan famatua izan zen Konsulatua. Eta kulturaren adierazgarri handiena denak, hizkuntzak, euskarak, hemen dauka 1918an sortu zenetik egoitza, Euskal Herri osoan eragina daukan Euskaltzaindiak.

Har dezagun Hirigune Historikoen balioaren kontzentzia. Hori hala izango dela-koan, ongi etorriak izan zaitezte areto honetara. Jaun andreak, agur.

* * *

En nombre de Euskaltzaindia debo dar la bienvenida, y ofrecer nuestros servicios a quienes, habiendo comenzado estas Jornadas por la mañana en la Biblioteca de Bidebarrieta, se reúnen en esta nuestra sala para analizar la esencia, el futuro y los quehaceres de los Cascos Históricos de nuestras villas y ciudades.

Estos Cascos Históricos tienen mucho que decir en la historia del comercio y actividades materiales, pero no podemos olvidar que también en el campo de la cultura han sido los iniciadores y seguirán siendo centros importantes de actividad. A lo largo de la historia han sido motores del urbanismo, la arquitectura, la relación social y un

largo etcétera de actividades vitales. Creo que las reuniones de estos dos días servirán para analizar y comentar tales aspectos.

Por lo que a Bilbao se refiere, la expansión de la villa no es tan antigua, habiéndose realizado además hace cien años con la anexión de las anteiglesias circundantes ya existentes. Son conocidos los ataques que la villa sufrió de estas y otras anteiglesias de Bizkaia. Por poner un ejemplo, recordemos la tensión que entre villas y anteiglesias provocó Zamácola a principios del siglo XIX. Este Casco Histórico de Bilbao, siempre conocido como las Siete Calles (y no Casco Viejo), va a cumplir el año 2000 sus 700 años y tiene su historia autónoma. Aquí nacieron, entre otros, el músico Juan Crisóstomo Arriaga y el pensador Miguel Unamuno. Aquí estuvieron el Instituto de Bizkaia y el Teatro municipal, que ahora lleva el nombre del citado Arriaga. Aquí estaban las cuatro parroquias, una de las cuales, desde 1950, es ahora catedral de Santiago. En las Siete Calles estaban el Ayuntamiento y la Diputación, ésta precisamente en el edificio donde ahora nos reunimos. Aquí sigue estando el Museo Etnográfico, donde antes estuvo el Consulado de Bilbao, de amplias relaciones comerciales internacionales. Y aquí tiene su sede, desde que se fundó en 1918, la Real Academia de la Lengua Vasca - Euskaltzaindia, única institución reconocida en todo el País Vasco para la investigación y cultivo del vascuence o euskara, señas principales de identidad de nuestra cultura.

Tomemos conciencia del valor de los Cascos Históricos. En la confianza de que así sea, sean todos ustedes bienvenidos a esta sala. Ad maiorem civitatum gloriam. Señoras y señores, un cordial saludo.

**1997. URTEAN BILKURETAN
IZANDAKOEN ZERRENDA**

1997. urtean hileroko osoko bilkuretan izandakoен zerrenda**Euskaltzain osoak:**

P. Altuna: 10
J. A. Arana Martija: 10
M. Azkarate: 6
P. Charriton: 10
J. L. Davant: 10
X. Diharce: 11
P. Goenaga: 11
J. Haritschelhar: 10
X. Kintana: 10
E. Knörr: 11
F. Krutwig: 10
E. Larre: 8
J. M. Lekuona: 10
B. Oihartzabal: 10
F. Ondarra: 8
Tx. Peillen: 9
P. Salaburu: 7
J. San Martin: 11
I. Sarasola: 11
J. M. Satrustegi: 9
A. M. Urrutia: 7 (97-03-21 euskaltzain oso)
L. Villasante: 8
P. Zabaleta: 3
A. Zavala: 1

Ezin etorria:

P. Altuna: 1
J. A. Arana Martija: 1
M. Azkarate: 3
P. Charriton: 1
J. L. Davant: 1
J. Haritschelhar: 1
X. Kintana: 1
F. Krutwig: 1
E. Larre: 3
J. M. Lekuona: 1

F. Ondarra: 1

Tx. Peillen: 2

P. Salaburu: 4

A. Urrutia: 1

L. Villasante: 3

J. L. Lizundia: 11

J. J. Zearreta: 4

A. Eguzkitza: 3

M. Gorrotxategi: 3

Gidor Bilbao: 3

Pruden Garzia: 1

1997. urtean euskaltzain urgazle eta ohorezkoen partaidetza**Ageriko edo arratsaldeko batzarretan:****Euskaltzain ohorezkoak eta urgazleak:**

- X. Altzibar: 1
- X. Aranburu: 2
- A. Arejita: 3
- G. Aulestia: 1
- G. Aurrekoetxea: 1
- R. Badiola: 4
- L. Baraiazarra: 2
- F. Barrenengoa: 1
- A. Eguzkitza: 1
- A. M. Etxaide: 1
- S. Garcia Trujillo: 3
- X. Gereño: 1
- J. L. Goikoetxea: 2
- M. Gorrotxategi: 1
- A. Iñigo: 3
- X. Kaltzakorta: 1
- J. M. Larrarte: 1
- J. L. Lizundia: 4
- L. M. Mujika: 1
- A. Muniategi: 1
- J. Oleaga: 2
- R. M. Pagola: 1
- P. Pujana: 1
- K. Rotaetxe: 3
- M. M. Ruiz Urrestarazu: 3
- P. Uribarren: 3
- A. M. Urrutia: 1
- J. J. Zearreta: 2

AURKIBIDEA 1997

ALBERDI LARIZGOITIA, Xabier:	
— <i>Zein izenordain erlatiboaren deklinabidea</i>	349
— <i>Euskararen tratamendua: erabilera</i> (Iker 9)	777
ALTUNA, Patxi:	
— Jose Inazio Arana jesuitaren bizitza (1838-1896) I	23
ARANA MARTIJA, Jose Antonio:	
— Jose Ignacio Arana, bibliografoa	13
— <i>Euskaltzale</i> aldizkariaren mendeurrena	375
— 1997. urteko ‘Korrika’ aurkezpena	395
— Urtzi Urrutikoetxea gaztearen olerki liburua aurkeztean	799
— Hirigune historikoen nazioarteko bilerak	801
AZKARATE, Miren:	
— Liburu aurkezpena	785
BADIA I MARGARIT, Antoni Maria:	
— Homenaje a Pompeu Fabra: In Memoriam: La recuperación de la lengua catalana. El paso de Fabra por Bilbao	433
BADIOLA URIARTE, Ricardo:	
— 1997.urteko Durangoko Azoka: 1997.urteko argitalpenen aurkezpena	789
CHOURRAUT BURGUETE, Javier:	
— Ayuntamiento de Pamplona / Iruña / Iruñeko Udala - Real Academia de la Lengua Vasca / Euskaltzaindia	207
ELORZA, Odón:	
— Donostiaiko Udala - Euskaltzaindia	389
EUSKALTZAINDIA: Euskaltzaindiaren ARAUAK:	
— 66. Santutegiko izen ohikoenak	85
— 67. Hiztegi Batua: <i>esponja - expres</i>	106
— 68. Hiztegi Batua: <i>ez - fotografo</i>	111
— 69. Hiztegi Batua: <i>fotokonposaketa - gainalde</i>	119
— 70. Mundu zabaleko uharte nagusienak	122
— 71. Hiztegi Batua: <i>gainazal - garaño</i>	137
— 72. Hiztegi Batua: <i>garandu - gogoangarri</i>	141
— 73. <i>-Go</i> atzikzia eta izen multzokariak	151
— 74. Hiztegi Batua: <i>gogobete - hautsarazi</i>	153
— 75. Hiztegi Batua: <i>hautsezin - iguzki</i>	170

Euskaltzaindiaren ARAUAK 2: Bigarren karpeta:	
— 76.- <i>Latin eta greziar pertsona-izen klasikoak euskaraz emateko iriz-pideei buruzko Erabakia</i>	447
— 77.- Hiztegi Batua: <i>ihabali-irudi</i>	487
— 78.- Aditz Laguntzaile Batua	505
— 79.- Hiztegi Batua: <i>irudialdatu - jorrataziale</i>	569
— Euskaltzaindiaren Adierazpena hizkuntzei buruz Frantziako Estatu Kontseiluak eman duen iritziaz	191
— Barañaingo Udalaren 1994ko deialdi batez Nafarroako Epaitegi Gorenaren 1997ko otsailaren 20ko epaia dela eta Euskaltzaindiaren <i>adierazpena</i>	193
— <i>Pronunciamiento de la Real Academia de la Lengua Vasca / Euskaltzaindia a propósito de la Sentencia del Tribunal Superior de Justicia de Navarra del 20 de febrero de 1997 sobre una convocatoria de 1994 del Ayuntamiento de Barañain</i>	195
— Batetik, Eusko Jaurlaritza, Nafarroako Gobernua, Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako Foru Aldundien eta, bestetik, Euskaltzaindiaren arteko 1997.urterako protokoloa. 1995.eko urriaren 27an izenpetutako <i>hitzarmenaren eranskina</i>	197
— <i>Convenio entre el Ayuntamiento de Pamplona / Iruña y la Real Academia de la Lengua Vasca / Euskaltzaindia</i>	203
— Iruñeko Udalak eta Euskaltzaindiaren arteko <i>hitzarmena</i>	205
— Euskaltzaindiaren Batzar Agiriak: 1997- I, II, III, IV, V, VI, VII ..	219
— Euskaltzaindiaren Batzar Agiriak: 1997- IX, X, XI, XII	627
— Antoine d'Abbadie: Nazioarteko Biltzarra: <i>Ondorioak</i>	589
— Banco Bilbao Vizcaya- R.A.L.V. / Euskaltzaindia: <i>Convenio / Hitzarmena: Hiztegi Batua / Diccionario Unificado</i>	601
— Euskal Herriko Unibertsitatea / U.P.V. - R.A.L.V. / Euskaltzaindia: <i>Hitzarmena / Convenio</i>	611
— Nafarroako toponimia nagusiaren normalizaziorako irizpideak	653
— Bilbao Bizkaia Kutxa-Euskaltzaindia: 1996.eko Literatura sariak ..	757
— Bilbao Bizkaia Kutxa-Euskaltzaindia: Literatura sariak, 1997	765
— 1997.urtean hileroko osoko bilkuretan izendakoen zerrenda	805
— <i>Euskera agerkaria: 1997. urteko Aurkibidea / Index</i>	809
EUSKO IKASKUNTZA:	
— Antoine d'Abbadie: Nazioarteko Biltzarra: <i>Ondorioak</i>	589

GARCIA ETXANDI, Alfonso:	
— Aita Polikarpo Iraizozkoa	77
GARCIA GARCIA DE LOS SALMONES, Julio:	
— <i>Zein</i> izenordain erlatiboaren deklinabidea	349
GARMENDIA ARRUEBARRENA, José:	
— Dos salmos inéditos de F. I. de Lardizabal	713
— Algunas noticias inéditas sobre Agustín Pascual de Iturriaga	717
— Dos personajes enfrentados J. I. de Izkueta y el rector de Azpeitia	721
GARZIA ISASTI, Pruden:	
— Azkue Bibliotekaren Katalogoa (ABK): Euskaltzaindiaren proiektu estrategikoetariko bat	615
GOENAGA, Patxi:	
— Hileroko batzarretako lan banaketaz gogoeta	213
GOIKOETXEA ARRIETA, Juan Luis:	
— Bilbao Bizkaia Kutxa - Euskaltzaindia: ‘R. M. ^a Azkue’ literatura sariak, 1995	387
GOLDARAZ, Jesús:	
— Aita Polikarporen goratzarretan	57
GORROTXATEGI NIETO, Mikel:	
— Euskaltzaindiaren irizpena <i>Sopelako</i> herri izenaz	271
— Dictamen de la Real Academia de la Lengua Vasca / Euskaltzaindia sobre el nombre vasco de <i>Sopelana</i>	273
— <i>Berrikano</i>	275
— <i>Legutiano</i>	276
— <i>Mañueta</i>	277
— Izen deituren Nazioarteko legedia	667
— Arabako Batzar Nagusietan: Criterios de oficialización de topónimos	677
HARITSCHELHAR, Jean:	
— Aita Polikarpo Iraizozkoaren mendeurrena	79
— Federiko Krutwig jaunari ohore	419
— Pompeu Fabra eta Koldo Mitxelenari omenaldia	431
— Nafarroan FM irrati lizentzia berriak	595
— Licencias de radio FM a adjudicar en Navarra	596
— BBK-Euskaltzaindia sariak	757
— BBK-Sariak	763
— Euskal Herriko Unibertsitatea- Euskaltzaindia: Liburu aurkezpena	775
— I ^{er} Udako Euskal Unibertsitatea	797
IÑIGO, Andrés:	
— Polikarpo Iraizozkoaren mendeurrena	51
— Euskaraz femeninoak egiteko izan diren bideez	257

INDABEREA OSINAGA, Julio:	
— Aita Polikarpo Iraizozkoa	55
KALTZAKORTA MENTXAKA, Mitxel:	
— Leku esangurako posposiziotzako batzuk	333
KINTANA, Xabier:	
— Zinpekoak	361
— Alfonso Irigoien Etxebarria	401
KNÖRR, Hendrike:	
— Jose Ignacio Aranaren “Reseña Histórica de la Lengua Cántabra o Bascongada”. Pertsona-izenen zerrenda	41
— 1997, XXXII. Euskal liburu eta disko azoka	789
KRUTWIG, Federiko:	
— Alfonso Irigoien Etxebarria	401
— Federiko Krutwig-i omenaldia	425
LANDART, Daniel:	
— <i>Hautsi da kristala</i> liburukiaren aurkezpenean	759
LARRAÑAGA, Nerea:	
— Jose Ignacio Aranaren “Reseña Histórica de la Lengua Cántabra o Bascongada”. Pertsona-izenen zerrenda	41
LIBANO, Angeles:	
— <i>Toponimia Medieval en el País Vasco: Letras B.....G.</i>	783
LIZUNDIA, Jose Luis:	
— 1998.urterako Euskaltzaindiaren batzar egutegia	623
MAKAZAGA, Jesus Mari:	
— Gontzal Lopez Bizkaiko AEK-ko	325
— R. M. Azkue euskaltegiko Lander Arrasatek	327
— Hondarribiko udal euskaltegitik	329
— Portale/Portalza	331
— ‘Ardatz’ itzulpen zerbitzutik	691
— Berastegiko Udalaren hizkuntz kontsulta	695
— San Viator Komunitateko	697
— Loiola Irratia	699
— Eusko Legebiltzarreko erredaktoreak	701
MORVAN, Michel:	
— Commentaire critique sur les ‘Materiales para un diccionario etimológico vasco de la lengua vasca’	731
— Commentaire critique sur les ‘Materiales para un diccionario etimológico vasco’	743

OIHARTZABAL, Beñat:	
— Euskalkietako hitzen morfologia finkatzerakoan agertzen den arazo batez	363
ONDARRA, Frantzisko:	
— Aita Polikarporen bizitza eta obrak	61
OTEGI, Juan:	
— Bilbao Bizkaia Kutxa- Euskaltzaindia: ‘R. M. ^a Azkue’ literatura sariak	383
REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA	
— Ikus <i>Euskaltzaindia</i>	
SALABERRI ZARATIEGI, Patxi:	
— Euskaraz femeninoak egiteko izan diren bideez	257
SALABERRI MUÑOA, Patxi:	
— <i>Gero liburua erretorikaren argitan (aurkezpen modura)</i>	365
SAN MARTIN, Juan:	
— <i>Euskeraz agerkarian egile aurkibidea (1980-1996)</i>	281
— <i>Errenerriaren izena dela eta</i>	683
VERGARA, Leire:	
— Jose Ignacio Aranaren “Reseña Histórica de la Lengua Cántabra o Bascongada”. Pertsona-izenen zerrenda	41
YRIZAR, Pedro:	
— <i>Morfología del verbo auxiliar labortano</i>	781
ZABALA, Pello:	
— X. ‘korrika’-ren aurkezpenean	397
ZORROZUA, Iratxe:	
— Jose Ignacio Aranaren “Reseña Histórica de la Lengua Cántabra o Bascongada”. Pertsona-izenen zerrenda	41
ZUBIMENDI, Jose Ramón:	
— Euskararen kalitatea: zuzentasuna eta egokitasuna	705
ZUBIZARRETA, Nerea:	
— Jose Ignacio Aranaren mendeurrenra	11

